

زه ملاله یم

لیکواله: کریستینا لمب

ژباړه: سید حبیب وقار

خپرندوی: اکسوس کتابپلورنځی

دیزاین: سپین سهار

چاپکال: ۱۳۹۳ ل / ۲۰۱۴ ز

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپځی: اسد دانش مطبعه- کابل / ۰۷۰۰۴۴۹۲۹۸

گرځېدونکو، له زده کړو او د ژوند
ژوند یې د ناسم سیاست او مافیا
سړي خوړونکو یې ژوند ورنه

اکسوس کتاب پلورنځی

لومړۍ څانګه، کابل پوهنتون لویديځ سړک
دویمه څانګه، د هبور یو پارک جنوبي دروازي ته مخامخ

تلیفون شمېرې: ۰۲۰۲۵۰۴۶۵۲

۰۰۹۳۷۹۸۹۸۹۶۶۶

aksosbookstore@gmail.com

www.aksosbookstore.af

aksosbookstore

(وقار)

Ketabton.com

لړليک

- ٧..... درناوی او مننه
- ١١..... د ملالې بنسټ په اړه
- ١٢..... سرريزه

لومړی څپرکی

- ٢٠..... يوه نجلۍ پيدا کېږي
- ٣٥..... زما د باز په څېر پلار
- ٤٨..... په ښوونځي کې زده کړه
- ٦٨..... زموږ کلۍ
- ٧٩..... زه ولې لښتۍ نه په غوږو کوم او پښتانه ولې مننه نه کوي؟
- ٩١..... د کثافاتو غر او ماشومان
- ١٠٢..... مفتي مو د ښوونځي د تړلو هڅه وکړه
- ١١٥..... د مني زلزله

دویم څپرکی

- ١٢١..... د مرگ دره
- ١٢١..... ملا راډيو
- ١٣٥..... د نبات اوبه، د تېنېس توپ او د سوات بودا
- ١٤٧..... لايق ټولگۍ
- ١٦٠..... په سرو وینو لړلۍ واټ
- ١٦٧..... د گل مکۍ يادونه

ملاله ييم

هغه نجلۍ چې د زده کړې د حق د ترلاسه کولو له پاره ودرېده او طالبانو بريد

پرې وکړ.

ملاله يوسفزی.

هغو نجونو ته وړاندې کېږي چې د بې عدالتۍ او نابرابرۍ ښکار شوې دي او

سره له دې هم غلې دي.

زموږ غږ به واورېدل شي.

- ۱۷۹..... سوله که ملندیې
- ۱۹۰..... د درې پرېښودل

درېیم څپرکی

- ۲۰۰..... درې نجونې، درې مرمی
- ۲۰۰..... د غمونو دره
- ۲۱۶..... د خپل قد د لوړېدو دعا مې کوله
- ۲۳۰..... بنځه او سپند
- ۲۴۰..... د طالبانو شخصي ډلې
- ۲۵۰..... ملاله څوک ده؟

څلورم څپرکی

- ۲۵۷..... د مرگ او ژوند تر منځ
- ۲۵۷..... لویه خدایه، هغه په تا سپارم
- ۲۷۳..... ناپېژانده لور ته سفر

پنځم څپرکی

- ۲۸۴..... دویم ژوند
- ۲۸۴..... بېرېمېنگېم
- ۳۰۰..... موسکا یې ترې غلا کړې وه
- ۳۱۳..... وروستی خبرې
- ۳۱۳..... یو ماشوم یو ښوونکی، یو کتاب او یو قلم
- ۳۲۵..... د سوات او پاکستان مهمې پېښې

درناوی او مننه

په تېر ژوند کې راته د انسان له کچې ډېر نفرت او د الله (ج) بې کچې ډېره مینه ښکاره شوه. ډېرو خلکو مرسته راسره وکړه چې که د ټولو په اړه وليکم او نومونه یې واخلم یو بل کتاب هم ورباندې لیکل کېږي خو غواړم له ټولو هغو کسانو چې په پاکستان او ټوله نړۍ کې یې زما د روغتیا له پاره دعا کړې او ټول هغه زده کوونکي او ماشومان چې له ما یې ملاتړ کړی مننه وکړم. همدارنگه له ټولو هغو گلونو، لیکونو، کارډونو او پیغامونو چې ماته یې لېږلي دي مننه کوم.

پلار مې هغه څوک دی چې زما د فکر او نظریې خپلواکی ته درناوی لري. پلار او مور مې هم د زده کړې د حق د اخیستلو او سولې د راوستلو مبارزې ته ډېره هڅولم، له همدې امله د نېکمرغۍ احساس کوم.

همدارنگه زموږ په ښوونځي کې ښوونکې وې لکه ښاغلي مېرمن الفت چې د درسي مضامینو سربېره به یې ماته نېک چلند او ښه رویه راښوده.

ډېرو خلکو زما روغتیا یوه معجزه وبلله. له همدې امله په ځانگړې توگه د سوات د مرکزي روغتون له ډاکټرانو، نظامي روغتون په ځانگړې توگه زما اتلان، هر یو ډگروال جنید او ډاکټر ممتاز چې زه یې په وخت سره عملیات کړم او له مرگه یې وژغورلم درناوی کوم. همداراز له ډگرمن اسلم څخه هم مننه کوم چې د بدن اصلي غړي مې یې له عملیات وروسته وساتل.

په ځانگړې توگه له جنرال کیاني څخه چې زما له روغتیا سره یې ډېره لېوالتیا ښوده مننه کوم. له ولسمشر زرداري او کورنۍ یې مننه کوم چې زما په ښه والي کې یې پاملرنه اغېزناکه وه. د عربي اماراتو له دولت او شاهزاده محمد بن زاید هم مننه کوم چې الوتکه یې راته ولېږله.

يې په نړيواله کچه د زده کړې يو خوځښت ترتيب کړ او همدارنگه په لندن کې د پاکستان له پخواني قونسل، واجد شمس حسين په ځانگړې توگه آفتاب حسن خان او مېرمن يې اروم گيلاني مننه کوم. مور په دې هېواد کې بې وزله وو خو هغوی مرسته وکړه چې وکړای شو د اوسېدو له پاره يو ځای ولرو همدارنگه د شهيد حسين له موټر چلوونکي هم مننه کوم.

او په پای له کريستينالمب څخه ځانگړې مننه کوم چې زما خوبونه يې په واقعيت بدل کړل. هېڅ کله مې دا فکر نه کاوه چې يوه بهرنۍ مېرمن به له خيبر پښتونخوا يا پاکستان سره دومره مينه ولري او زموږ له هېواد به دومره خبره وي. مور ډېر ښه چانس لرو دا چې د کارولينا ساتن، جودي کلين او ارزو تحسين په څېر درنو کسانو له مور سره مرسته وکړه. څو دغه کيسه په سمه توگه وړاندې کړو.

د پلار له ښه ملگري عبدالحي کاکړ څخه هم مننه کوم چې دا کتاب يې په پوره مينې سره و ارزاوه او همدا راز له ښاغلي انعام الرحيم څخه هم مننه چې زموږ د سيمې د تاريخ په اړه يې ډېره مرسته وکړه.

په دې لړ کې غواړم له انجلينا جولي مننه وکړم چې د ملالې له ارگان څخه يې په سخاوتمندانه توگه ملاتړ وکړ.

د خوشال ښوونځي له ټولو ښوونکو چې د پلار په نشتوالي کې يې ښوونځی وساته درناوی کوم.

د هغې ورځې له امله د الله^(ج) شکر اداء کوم چې د شهیده چودري په نوم مېرمن زموږ کور ته راغله، اوس هغه زموږ د کورنۍ له ملاتړ کوونکو څخه ده.

له منيبې چې تل مې ښه ملگري او ملاتړي وه او وروڼو مې خوشال او اتل هم مننه کوم.

ملاله يوسفزی

ډاکټر جاويد کياني زما د پلار په څېر و، په هغې له غم او درده ډکو ورځو کې يې ماته خوشالي راکړه. ډاکټر فيونا رينولډز مې په پاکستان کې مور او پلار وه او دلته په انگلستان کې يې هم ماته تسلي راکړه، مننه ترې کوم چې د هغې فاجعې حقيقت يې راته څرگند کړ.

په بېرمنگهم کې د ملکې اليزابيت روغتون کارکوونکي بې جوړې وو. جولي او نرسانو يې له ماسره په مينه چلند کاوه، بت او چودري نه يوازې دا چې پالونکې مې وې بلکې ماته د دوو مهربانو خويندو په څېر وې. سربېره پر نورو له آيما چودري هم ځانگړې مننه کوم ځکه چې زما پالنه يې په بهتره لاره وکړه.

پاتې دې نه وي چې ريچارډ ايرونګ هم زما مسکا بېرته راکړه، همدارنگه مېرمن آنوين وايټ مې د سر کاسه جوړه کړه.

فيونا الکساندر نه يوازې دا چې رسنۍ يې په ښه توگه اداره کړې بلکې له ما او وروڼو سره مې يې مرسته وکړه څو په بېرمنگهم کې ښوونځي ته لاړ شو. همدارنگه ريحانه صادق هم تل زما د آرامۍ لامل وه.

اوس غواړم له شیده شهيد او کورنۍ يې مننه وکړم چې له ما او کورنۍ سره مې يې مينه لرله. دوی له ما سره د ملالې ارگان په جوړولو کې ډېره مرسته وکړه او همدارنگه د (او مک کنزي) شرکت چې د دې کار په ترسره کولو کې يې د ده ملاتړ وکړ هم مننه کوم. همدا راز له ټولو هغو کسانو چې د دې ارگان په جوړولو کې يې له ماسره مرسته وکړه، په ځانگړې توگه لکه، مگان سمېټ، د ملگرو ملتونو سازمان او ايټال ويسزا⁽ⁱ⁾ او بي سپيس⁽ⁱⁱ⁾ مرسته راسره وکړه او له ثمر امين الله څخه هم مننه کوم چې له دې ارگان يې ملاتړ وکړ.

سربېره په هغو کسانو چې زما په یاد دي په ځانگړې توگه له جيمي لاندي او همکارانو يې لوما کروکس هم ځانگړې مننه کوم.

له گورډن براون او د دفتر له کارکوونکو يې چې ماته له پېښې څخه په استفاده

i- Vital Voices

ii- BeeSpace

هر بهرنی چې تر اوسه یې د سوات لیدو ته وخت پیدا کړی، ښه پوهېږي چې د دې سیمې خلک څومره مېلمه پاله دي. له ټولو هغو کسانو چې هلته یې له ماسره مرسته کړې په ځانگړې توگه مریم، ښوونکې او ښوونکي، زده کوونکي، خوشال ښوونځی او په مینگوره کې له احمدشاه او سلطان رم څخه هم مننه کوم. همدارنگه له جنرال عاصم بجوا، ډگروال عابد علي عسکري، ډگرمن طارق او د کورنیو خدمتونو د عمومي اړیکو د ډلې مشر او آدم الیک څخه چې خپل یادښتونه یې زموږ په واک کې راکړل مننه کوم.

په انگلېستان کې د ملکې الیزابت روغتون کارکوونکو په ځانگړې توگه فیونا الکساندر او ډاکټر کیانی له ما سره بې کچې ډېرې مرستې وکړې. له ډېوېډ کاډوین، جودي کلین، آرزو تحسین او مارتین ایونز او په سنډي ټایمز کې مې له اېډېټر څخه ځانگړې مننه کوم. له خپل خاوند پائولو او زوی مې لورنزو هم ډېره مننه کوم.

او په پای کې له ملالې او کورنۍ یې مننه کوم چې د خپل ژوند کیسه یې زموږ په واک کې راکړه.

کریستینا لمب

د ملالې بنسټ په اړه

له دې کتاب څخه زما د لیکلو موخه د نړۍ د ټولو نجونو له خوا نړۍ ته زموږ د غږ رسول و. په میلیونونو نجونې چې د زده کړې له حق څخه بې برخې کېږي او له خپلو استعدادونو یې گټه نه شي اخیستی. هیله منه یم زما د ژوند کیسه د ټولو له پاره الهام راوړونکې شي، څو خپل غږ تر نړیوالو ورسوی شي او خپل نننی ځواک احساس کړی شي خو زما ماموریت همدلته پای نه مومي. د خپل ماموریت او په واقعیت کې زموږ د ماموریت د ترسره کولو له پاره لازمه ده چې د نجونو د زده کړو له پاره په جدي توگه هڅې وکړو، هغوی ته قدرت ورکړو چې خپل ژوند او ټولنې ته یې بدلون ورکړي. له همدې امله مې ملاله بنسټ جوړ کړ.

ملاله بنسټ باور لري چې ټولې نجونې او هلکان کولای شي نړۍ بدله کړي یوازې موکې ته اړتیا ده. له همدې امله بنسټ هڅه کوي چې دغه موکه د نجونو په اختیار کې ورکړي، له هغوی سره مرسته وکړي چې خپلې وړتیاوې په ښه توگه وپېژني او د ځان له پاره ښه راتلونکی ولري.

له ما سره یو ځای شئ چې ټول له یو بل سره د نجونو د زده کړو له پاره هڅه وکړو.

د ډېرو معلوماتو له پاره: www.malalafund.org

د تېلو خراغ ته اړتيا نه لرو، آن تر دې چې د پخلي له پاره هم څوک اړ نه دي بازار ته لاړ شي او گاز ډبه واخلي. دا هېواد دومره پرمختللی دی چې آن کولای شې خواړه تيار او تړل شوي برابر کړې.

کله چې له کړکۍ سره درېم، لوړې ودانۍ وينم او بې پايه سپکونه چې نقلیه وسيلې په کې د تلو راتلو په حال کې دي، فلزي ميلې او منظم شنه رنگه چمنونه او همدارنگه پاکې پلې لارې مې د سترگو په وړاندې ښکاري.

هغه وخت سترگې پرانيزم او يوه لحظه يې د درې په لور اړوم، لوړ او اوار غرونه چې څوکې يې له واورو ډکې دي، اوارې دښتې او خوندور سمندرونه خو کله مې چې سوات را په زړه شي، ټول بدن مې داسې يوه خوشالي احساسوي چې په اړه يې ويلای نه شم. وروسته مې ښوونځي ته ځم هلته مې له ښوونکو او ملگرو سره يو ځای کېږم. هلته زما ښه ملگرې منيبه وينم له څنگه يې کښېنم، داسې ورسره خاندان او خبرې کوم چې فکر کېږي له هغې ځايه هېڅ نه يم راغلې او اوس هم هلته يم.

ناڅاپه راياد شي چې د انگلېستان په بېرېمېنگهم کې يم.

د ۲۰۱۲ کال د اکتوبر نهمه د سه شنبې ورځ وه چې زما ژوند بدل شو.

هغه ورځ سهار په رنگه ریکشو کې چې ماشينونو يې دود بهر کاوه او هره رېکشه کې له پنځو څخه تر شپږو نجونې ناستې وې او په خپله همېشۍ منظمه ليکه روانې وې. د حاجي نيکه له خټو ډک او تنگ سرک ته ورسېدو.

د طالبانو له وخته زموږ ښوونځي هېڅ لوحه نه لرله.

زموږ نجونو له پاره ښوونځي ته په سهار کې ننوتل، يوه ځانگړې نړۍ وه. دا چې په خېزونو او گامونو به ننوتو، ټکري به مو د ورېځو په څېر چې باد يې د لمر له شاوخوا يوه بله خوا وړي له سرونو لرې کېدل او په زينو به په بېرې پورته کېدو. پورته به يوه سالون ته رسېدو چې زموږ د ټولگيو ورونه به له هغه ځايه ښکارېدل.

خپل بکسونه به مو ټولگيو کې پرېښودل، تر آسمان لاندې غرونو ته به مو چې شا وه منظمې ليکې جوړولې.

سريزه

زه په داسې يوه هېواد کې وزېږېدم چې په نيمه شپه کې جوړ شو. خو کله مې چې خپل مرگ په خپلو سترگو وليد، له نيمې ورځې لږ تېره وه.

تېر کال له کور څخه د ښوونځي په لور لاړم چې بېرته هېڅ راونه گرځېدم. هغه

ورځ طالبانو برید راباندې وکړ. وروسته د بېهوشۍ په حال کې روغتون ته يوړل

شوم او بيا يې له پاکستان څخه وويستم. ځينې کسان فکر کوي چې بيا به هېڅ

کله هم هېواد ته رانه شم په داسې حال کې چې زه په بيا راتلو له زړه ايمان لرم.

اوس چې په دې هېواد کې اوسېږم هر سهار د خپلې پخوانۍ کوټې چې هر

وخت به مې جامې په غولي پرتې وې او د ښوونځي ډالۍ به يې هم په المارۍ

کې اېښې وې خپلې سترگې پرانيزم. زه اوس په داسې يوه هېواد کې ژوند کوم

چې له خپل محبوب هېواد او زما له کور څخه چې د سوات^(۱) په ښکلې دره کې

دی يوازې پنځه ساعته لاره ده.

له دې سره سره زما هېواد له دې هېواد څخه په پېړيو واټن لري.

په دې هېواد کې هر ډول امکانات شته دي. له ټولو نلونو څخه سرې او تودې

اوبه روانې دي او برېښنا هم د خلکو له پاره شپه ورځ شته ده. له همدې امله نور

(i) Swat د پاکستان په شمال لوېديزه برخه کې يو ښار دی.

- پلاره خیر دی لږ نور هم.....

هغه وخت به مې ځان تر پرستني لاندې پټ کړ او مور به مې راغله. هغې به وپل:

- پشی!

مور به مې زه پشی بللم.

په همدې وخت کې به مې وخت ته فکر شو او چيغه به مې وکړه:

- وای مورې، ناوخته شو!

زموږ په فرهنگ کې ټول د وروڼو او خویندو په څېر دي او یو بل ته همداسې غږ کوي. کله چې پلار زما مور د لومړي ځل له پاره ښوونځي ته راوسته، ټولو ښوونکو وربندار ورته وویل: له هغې وروسته په کور کې هم وربندار ورته وایو.

د خوب کوټه مې د کور په یوه څنگ کې وه، د کوټې ټول سامان مې یو د ویده کېدو کټ او یوه الماری وو.

الماری مې د هغې ډالۍ په پیسو چې په دره کې مې د سولې راوستو او نجونو د زده کړې د حق د ترلاسه کولو له پاره ترلاسه کړې وه واخیسته. ډالۍ او طلايي رنگه پلاستيکي جامونه چې په ټولگي کې مې د درس په مهال اخیستي وو، د الماری په پارکيو کې اېښي وو. زه یوازې دوه ځله ممتازه زده کوونکې نه شوم، زما سیاله ملکه نور له ما مخکې شوه له هغې وروسته مې هوډ وکړ چې هېڅ کله بیا داسې پېښه ونه شي.

ښوونځی مو له کوره ډېر لرې نه و، زما خوښېدل چې تر ښوونځي په پښو لاړه شم خو د تېر کال راهیسې له نورو نجونو سره یو ځای په رېکشه کې تلم او له هغې خوا په بس کې راتلو. دا لاره یوازې پنځه دقیقې وه په لاره کې به بدبویه اوبه بهېدې. د ډاکټر د وېښتانو د اېښودو د انستیتیوت د لویې لوحې تر څنگ به تېرېدو. دې تابلو به زموږ یو ښوونکی را یاداوه چې وېښتان یې تللي و خو ناڅاپه یې وېښته راشنه شول، فکر مې کاوه ښوونکی به دلته راغلی وي او له ځانه سره به مې وخنډل.

یوې نجلۍ په چيغې کړې:

ټول ټولگيو ته!

د پښو پوندې به مو په ځمکه ووهلې ویل به مو

- الله.

وروسته به بیا هغې نجلۍ وویل:

خبردار!

بیا به مو تکرار کړه:

- الله.

پلار مې دا ښوونځی زما تر زېږېدنې مخکې جوړ کړی و او په دېوال یې په ښایسته سپین او گلابي رنگ په غرور سره (خوشال ښوونځی) لیکلي و. هره ورځ به د سهار په شپږو بجو ښوونځي ته تلو. د نهم ټولگي د یوه زده کوونکي د زده کړې موضوعات کیمیاوي معادلې، د اردو ژبې آرونه، په انګلیسي ژبه کیسه لیکنه او نور موضوعات لکه «بېره د شیطان کار دی» او د وینو د دوران رسم کول و.

ډېرو ټولگيوالو مو هوډ درلود په راتلونکي کې ډاکټرانې شي خو د دې فکر کول چې زما او ملګرو زده کړې مې د ځینو له پاره د گواښ لامل شي ډېر سخت دی. سره له دې د دې ښوونځي له دروازو له آخوا نه یوازې د مېنګورې لېونتوب او د گڼې گونې څوږ نه بلکې د سوات د اصلي ښار غږ اورېدل کېږي. چې د طالبانو په څېر خلک فکر کوي نجونې د زده کړې حق نه لري.

هغې ورځې له نورو سره یو څه توپیر درلود. د آزمویښو میاشت وه، ښوونځی مو د ورځې په نهو بجو پیل کېده نو له همدې امله زما له پاره ډېر په زړه پورې و، نور لازم نه وه له خوبه ژر بیداره شم خو کله به چې چرګانو بانگ وکړ او مؤذن به هم آذان وکړ کولای مې شول نوره هم ویده شم. هغه وخت به مې پلار هڅه کوله وېښه مې کړي ویل به یې:

پلار به مې هر وخت راته «جاني» ویل او له خوبه به یې وښولم.

زه او منيبه د ماشومتوب له وخته په يوه كوڅه كې اوسېدو او د لومړني ښوونځي له وخته سره ملگري و. ما او هغې هرڅه لرل لکه د جاستين بيبړ سندرې، د لپوه او مېښې فلمونه او د پوستکي د نرمولو تر ټولو بهترين کريمونه چې له يو بل سره به مو شريکول. د هغې خوبنېدل چې د موډ طراحه شي خو پوهېده چې کورنۍ به يې هېڅ کله هم د دې کار اجازه ورنه کړي. هر چاته به يې ويل، هيله لري په راتلونکي کې يوه ډاکټره شي. ما هم دوی ته خپل فکر ووايه ويل مې چې بايد يوه مخترع يا هم سياستواله شم دا نظريه مې هېڅ کله هم پټه و نه ساتله.

منيبې ته مې وويل:

- اندېښنه مه کوه... طالبان هېڅ کله هم په يوه نجلی پسې نه دي راغلي.

کله چې د بس غږ واورېدل شو، ټولو د زينو په لوري منډې کړل. نجونې چې مخونه يې پټ کړي و له ښوونځي را ووتې او په بس کې کېناستې. زموږ د ښوونځي بس، يو ټون اېس⁽ⁱ⁾ ډوله موټر و چې درې اوږدې چوکۍ يې لرلې دوې څنډو ته او يوه هم د گاډي په منځ کې وه، شل زده کوونکې او درې ښوونکې به يې لېږدولې.

زه کينې خواته چې څنگ ته مې منيبه او بلې خواته مې د ټيټو ټولگيو زده کوونکې شازيه رمضان په داسې حال کې چې د آزمويڼې دوسيې مو په لاسونو او بکسونه مو له پښو سره اېښي و، کېناستو.

د گاډي د ننه هوا توده او ښولې وه. يوازې وړاندې د هندوکش لوړ غرونه و چې په مخ يې واوره ښکارېده. گاډي مو هېڅ هنداره نه لرله يوازې دواړو خواوو ته يې ډبل پلاستيکونه پرې ځړولي و، پلاستيکونه دومره زېر او په خاورو ککړ و چې هېڅ بهر نه ترې ښکاره کېده. يوازې څه مو چې ليدل لمر و، لمر په دوږو او خاورو کې د يوه لوی زېر رنگه لامبو وهونکي په څېر خپلې وړانگې خورولي.

په ياد مې دي چې گاډی د پوځ د تلاشی په سرک له اصلي سرک څخه ښي لور ته وگرځېد، د کرکټ له ځمکې تېر شو. خو نور څه مې په ياد نه راځي.

له پلي تگ څخه مې بس ډېر خوبنېده، په پلي تگ کې به دومره خوشاله نه وم، ځکه کولای مې شول له خورلنيو او همدارنگه د بس له چلوونکي عثمان بهايي جان سره چې مور به «ورورجان» باله کيسې وکړم. عثمان بهايي جان په خپلو خندوونکو کيسو مور ټول خندولو.

مور مې ښوونځي ته زما له پلي تگ څخه وپېرېده، ځکه چې زموږ کورنۍ تل گواښل کېده، له همدې امله له دې وروسته په بس کې تلم راتلم. د گواښونو له ډلې ځينې په ورځپاڼو کې او ځينې هم په ليکلي توگه يادښتونه او پيغامونه وو چې زموږ لاس ته راتلل. مور به تل ماته اندېښنه کې وه، خو طالبان هېڅ کله هم په يوه نجلی پسې نه وو راغلي، ما باور لاره چې د طالبانو موخه زما پلار دی، ځکه چې پلار مې تل د دوی په ضد خبرې کولې. زاهد خان چې د پلار مې صميمي ملگري او يو مبارز و د اگسټ په مياشت کې لمانځه ته د تلو په وخت کې حمله پرې وشوه، له هغې وروسته به مې ټولو خپلوانو پلار ته ويل چې له ځان سره پام وکړي. دوی به ويل:

- پام دې اوسه چې کېدای شي دا ځل تاسې په نښه کړي.

کور مو په داسې يوه تنگه او وړه کوڅه کې و چې هلته د هر ډول گاډي راتلل ناشوني و، له ښوونځي به چې را رسېدم بايد چې له بس ښکته شم، له يوې اوسپنيزې دروازې تېره شم او بيا به له څو زينو پورته تلم. ما فکر کاوه که څوک حمله راباندې وکړي په همدې زينو کې به وي. ډېر فکر به مې کاوه چې که کوم ترورېست حمله راباندې کوي نو په همدې زينو کې به ډرې راباندې وکړي. هغه مهال به مې فکر کاوه چې که داسې پېښه وشي څه غبرگون به ښييم. فکر مې کاوه چې بايد بوت مې وباسم او پرې ويې ولم خو فکر ته مې راتلل چې بيا به زما او د هغې تر منځ څه فرق وي نو ښه به دا وي ورته ووايم:

- راشه ما مړه کړه خو لومړی مې خبرو ته غوږ ونيسه. دا سم کار نه دی او زه مو دوښمنه نه يم.... يوازې غواړم چې ټولې نجونې ښوونځي ته لاړې شي.

هغه وخت مې دا ټول فکرونه خپلې خورلنې منيبې ته وويل.

⁽ⁱ⁾ Toyota Townace truck

یوه دسمال پوښلي و، داسې و لکه ساړه یې چې شوی وي. وروسته د گاډي شاته راغی له ماسره نژدې کېناست او پوښتنه یې وکړه:

- ملاله څوک ده؟

ټولې غلې وې خو ډېرو نجونو ماته کتل.

زه یوازینی نجلۍ وم چې مخ مې نه و پټ کړی.

وروسته هغې اووه تورې مرمۍ را وویستې، زه هم پوهه شوم چې وسله یې پنځه څلورپښت تپانچه وه.

نجونو چپغې کړې.

منیبې ویل چې هغه وخت مې د هغې لاس ټینګ کړی و.

خورلنډو مې ویل چې هغې درې ځلې ډزې وکړې. لومړی ډز په سترګه ولګېد او له کینې اوږې مې ووت. په داسې حال کې په منیبه ور پرېوتم چې له سترګو مې وینې روانې وې.

دوه نورې مرمۍ زما تر څنګ په نجونو ولګېدې. یوې مرمۍ د شازيې کینې لاس ټپي کړی و، بله مرمۍ یې له کینې غاړې تېره شوې وه او د کاینات ریاض^(۱) په ښي مټ لګېدلې وه.

وروسته مې ملګرو راته وویل، د حمله کوونکي لاس د ډزو په وخت کې رېږدېده. کله چې روغتون ته ورسېدم زما اوږده وېښتان او د منیبې جامې په وینو لړلې وې.

ملاله څوک ده؟

زه ملاله یم او دا مې کیسه ده.

خیال مې کاوه چې په گاډي کې مې په پلار ډزې کېږي او له ما سره یو ځای ویشتل کېږي، وروسته نارینه وینم چې د دوی په منځ کې زما په پلار پسې ګرځي.

ناڅاپه گاډی ودرېد. د سوات لومړی حاکم او د اقتصاد د وزیر شیرمحمد خان مقبره چې په وښو پوښل شوې وه زموږ ښي لور ته وه او کین لور ته مو هم یوه کارخانه وه. موږ د پوځ له تلاشی څخه څه کم دوه سوه متره واټن درلود.

سره د دې چې زموږ مخامخ سم نه مالومېده، خو یوه د لویې ږیرې لرونکي ځوان چې روښانه رنګ جامې یې اغوستې وې زموږ گاډی درولی و.

زموږ له چلوونکي یې وپوښتل:

دا د خوشال ښوونځي گاډی دی؟

عثمان بهایي جان له ځانه سره فکر وکړ چې دا څومره بې عقله پوښتنه ده ځکه چې په گاډي د ښوونځي نوم لیکل شوی دی. ځواب یې ورکړ:

- هوکې.

هغې دویم ځلي وپوښتل:

د زده کوونکو په اړه معلومات غواړم.

عثمان بهایي جان وویل:

باید دفتر ته لاړ شو.

د دوی د خبرو په وخت کې یو د سپینو جامو څښتن د گاډي شاته نژدې کېږي.

منیبې وویل:

- وګورئ هاغه خبریال دی غواړي له موږ سره مرکه وکړي.

هلته ډېر وخت کېدل چې له پلار سره مې د نجونو د زده کړې د حق د اخیستو له پاره د طالبانو په ضد چې غوښتل یې موږ غلي کېدو ته اړ کړي خبرې کولې، ډېری خبریالان آن بهرنیان به ماته راتلل. خو هغوی یوه هم له دې کسانو سره ورته والی نه لاره.

هغې کس یوه د تېرې څوکې لرونکې خولۍ په سر کړې وه، خوله او پوزه یې په

لومړی خپرکی

سوری سوری په گولو راشې
د بې ننگۍ آواز دې رامه شه مینه

یوه نجلۍ پیدا کړې

کله چې زه وزېږېدم، کلیوال زما په پیدایښت اندېښمن شول او پلار ته مې یې هم مبارکي ور نه کړه.

زه د سهار په لومړیو کې چې وروستي ستوري سترگک واهه پیداشوم. مور پښتانه دغه د سهار د وروستي ستوري د سترگک نښه د خیر او برکت نښه گڼو. پلار مې د روغتون د درملنې او یا هم کورنۍ قابلې له پاره پیسې نه لرلې، نو له همدې امله مې له مور سره گاونډیانو مرسته وکړه. د مور او پلار لومړی اولاد مې مړ پیداشوی و خو زه په داسې حال کې وزېږېدم چې چينغې او لغتې مې وهلې. زه د داسې یوه هېواد نجلۍ يم چې ټوپک یې د هلکانو د پیداکېدو په وخت کې اور اخلې په داسې حال کې چې نجونې تر پردې لاندې پټېږي دلته د ښځو یوازینۍ دنده د اولادونو روزنه او اخلی پخلی دی.

د ډېرو پښتنو له پاره د نجلۍ د پیداکېدو ورځ د پرېشانی ورځ وي. د پلار د ترور زوی مې، جهان شېرخان یوسفزی، یوازینی کس و چې زما د زېږېدو مبارکي یې ورکړې وه او آن ماته یې یو څه پیسې هم ډالۍ کړې وې. هغې د خپل تېر لویه شجره له ځانه سره راوړې وه، دلوخېل یوسفزی. زما پلارني نیکه به یوازې زموږ د نارینه نیکونو شجره مور ته ښودله. پلار مې ضیاءالدین د پښتنو نارینه و ته هېڅ ورته نه دی. هغې د شجرې پاڼه را واخیسته تر خپل نوم یې د نبات په اوبو یوه کړۍ وکښله او په پای کې یې ولیکل: «ملاله».

د هغې د ترور زوی چې حیران شوی و وخنډل. خو پلار مې یې په کیسه کې نه شو. پلار مې وايي له زېږېدو وروسته مې یې چې سترگو ته کتلي و، راباندې مین شوی و.

هغه وخت یې خلکو ته ویلي و:

- زه پوهېږم دغه نجلۍ له نورو سره ډېر توپیر لري.

هغې له خپلو ملگرو او خپلوانو غوښتي و چې زما په زانگو کې وچه مېوه، شیریني او پیسې واچوي، هغه کار چې مور یې یوازې د هلکانو له پاره کوو. زما نوم د میوندۍ ملالی (د افغانستان اتلې مېرمن) له نوم څخه واخیستل شو. پښتانه قومونه په افغانستان او پاکستان کې وېشل شوي دي. مور کلونه کېږي، د پښتونولۍ^(۱) له قانون سره ژوند کوو چې له مېلمنو سره مو ښه چلند ته هڅوي.

هڅوي. په دې قانون کې تر ټولو ښه ارزښت «ناموس» دی.

یوه پښتون ته تر ټولو بد څه بې عزتي ده، شرم او خجالت پښتون نارینه له وېرې سره مخ کوي.

پښتانه وايي: «بې عزته دنیا ارزښت نه لري.»

مور تل له یو بل سره په جگړه یو، په داسې توگه چې خپل دوښمن ته هم ترورزی وایو. خو که بل څوک زموږ په ځمکه تېری وکړي د هغوی په وړاندې له یو بل سره یو ځای کېږو. پښتانه د ملالی د اتلولۍ له کیسې سره لوبېږي.

هغې په ۱۸۸۰ م کال کې د افغانستان پوځ د انگرېزانو په وړاندې دفاع ته وهڅاوه.

ملالی د کندهار په میوند کې چې د کندهار په لویدیځو دښتو کې یو کوچنی ښار دی، د یوه شپانه لور وه. هغه وخت چې دا نوې ځوانۍ ته هم پوره نه وه رسېدلې، پلار یې او هغه کس چې غوښتل یې په راتلونکي کې واده ورسره وکړي، د هغو زرگونو کسان په منځ کې و چې له انگرېزانو څخه د هېواد د دفاع له پاره په جگړه بوخت و. ملالی د کلي د نورو مېرمنو په څېر د جگړې ډگر ته

^(۱) په پښتنو کې د اساسي قانون حکم لري، موضوع یې ډېره د کورنۍ، تېر او عزت ساتنه ده.

آسماني قلمرو دی چې هلته آشارونه او ښکلې رودونه بهېږي. کله چې درې ته ننوزئ يوه لوحه وینئ چې پرې ليکلي دي:

«جنت ته ښه راغلی»

کلونه وړاندې يې سوات د «باغ» په نوم پېژنده. د سوات ځمکې په خپلسرو شنو شوو گلونو پوښل شوې دي، د خوندورو مېوو باغونه، د زمردو کانونه او سيندونه يې د «قزل آلا» په نوم خوندور سره خال لرونکي کبان لري. د سوات ډېری خلک سوات د «لویدیځ سوېس» په نوم سره يادوي، آن تر دې چې د پاکستان د (سکي) لومړۍ ننداره هم همدلته وشوه. د پاکستان پانگه وال خپلې رخصتۍ دلته تېروي. د دې ځای له پاکې او زړه وړونکې هوا، ښکلو منظرو او د صوفي له موسيقي او نڅا له جشنونو څخه خوند اخلي. همدارنگه ډېری بهرنيان په ځانگړې توگه انگرېزان د رخصتۍ له پاره دلته راځي. آن تر دې چې د انگرېزانو ملکه هم درې ته راغلي او په سپينه ماڼۍ کې چې د سوات د لومړي حاکم له خوا د تاج محل د مرمرو له کابو جوړه شوې اوسېدلې ده.

سوات تر يو کس پورې تړلې تاريخ لري چې اوس د خيبر پښتونخوا⁽ⁱ⁾ يوه برخه ده. له همدې امله د پاکستان له نورو سيمو بېل پاتې شوی دی. سوات په پخوا وخت کې له دوو گاونډيو ښارونو چترال او دیر سره د پادشاهۍ يو ايالت و. د استعمار په وخت کې هم سره له دې چې زموږ پادشاهانو له برېتانيا سره وفا لرله خو خپله يې په دې ځمکه حکومت وکړ.

کله چې برېتانيا په ۱۹۴۷ م کال کې هندوستان ووېشه. د نوي او خپلواک پاکستان بنسټ کېښودل شو. د دې هېواد دوديزه پيسه پاکستاني روپيه وه خو دولت يوازې کولای شول په بهرني سياست کې لاسوهنه وکړي. والي عدالت پلی کړ او د قبایلو په منځ کې يې سوله را وسته، هغې همدارنگه له خلکو څخه په سلو کې لس د سرکونو، روغتونونو او ښوونځيو د جوړولو له پاره ماليه اخیسته. موږ د پاکستان له پلازمېنې اسلام آباد څخه سل ميله واټن درلود خو داسې

⁽ⁱ⁾ Khyber Pashtonkhwa

لاره چې د تپيانو درملنه وکړي او اوبه ورکړي.

کله چې د افغان ځواکونو بيرغ وړونکی شهيد شو، ملالی خپل سپين ټکری د بيرغ په څېر پورته کړ او سرتېرو ته يې چيغه کړه:

که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدایو لالیه بې ننگۍ ته دې ساتينه

ملالی په دې جگړه کې شهيد شوه خو اتلولۍ او خبرو يې افغان سرتېري جگړې ته وهڅول. هغوی يو پل په بشپړه توگه ويجاړ کړ چې د برېتانيا په تاريخ کې دا د دوی له پاره تر ټولو لويه او بده ماتې وه. افغانان له دې امله چې وروستي پادشاه يې په کابل کې د ميوند د بریا له پاره يو يادښت جوړ کړ ډېر وياړي او د غرور احساس کوي.

په حقيقت کې موږ پښتانه ملالی د اتلولۍ او قدرت د يوه سمبول په توگه پېژنو چې په افغانستان کې يې په نوم ډېر ښوونځي جوړ شوي دي.

خو نيکه مې چې يو مذهبي عالم او کليوال روحاني و، ملاله نوم چې پلار مې راباندې کېښود خوښ نه کړ، هغه ويل دا نوم د غم او اندېښنې په معنی دی.

په ماشومتوب کې به مې پلار د پېښور د پېژندل شوي شاعر رحمت شاه سايل يو شعر هر وخت راته وايه. هغه شعر په دې سره پای مومي:

«آه د ميوند ملالی،

يو ځل بيا راپورته شه چې پښتانه د وياړ په سندره پوه شي،

ستا شاعرانه کلمې دنيا بدلوي،

هيله کوم، يو ځل بيا راپورته شه!»

هر څوک به چې زموږ کور ته راتلل، پلار به مې د ملالی کيسه ورته کوله. ما به د دې کيسې له اورېدو او هغو سندرو چې پلار به مې يې په اړه ويلې خوند اخيست.

موږ د نړۍ په ډېره ښکلې سيمه کې ژوند کاوه. زموږ دره، د سوات دره، د غرونو

هغې وړاندې د سوات سيمه د بودايانو تر واک لاندې وه.

بودايان په دويمه پېړۍ کې دې سيمې ته ننوتل او پادشاهانو يې په دره کې پنځه سوه کاله حکومت وکړ. چيني کشف کوونکو د بودايي سامعې په اړه چې د سوات د رودخانې په څنگ کې وه او د معبدونو د زنگونو غږ چې په دره کې به يې انگازې کولې ليکلي دي:

سره له دې چې کلونه کېږي دغه عبادت ځايونه له منځه تللي خو د سوات په هر ځای کې چې د گلونو په منځ کې قدم ږدئ د دوی پاتې شوني به ووينئ. مور به د ډبرينو ډبر تورلو (کندنکاريو) په منځ کې چې هلته به يو چاغ بودا په يوه ونه په څلورو پنبو ناست و په نېک ښادگون قدم واهه. د بودا د خدای په اړه ډېرې کيسې شته دي. وايي هغه به په دې دره کې د واکمني سولې او آرامۍ له پاره راته او پاتې نور يې په دره کې په يوه لويه هديره کې ښخ شوي دي.

د بتکرې کنډوالې د سترگو پټولو او پيدا کولو د لوبې له پاره ښه ځای و. کله چې بهرني پخواني آثار پېژندونکي د يو لړ څېړنو له پاره درې ته راغلل، څرگنده يې کره چې په تېرو زمانو کې گونډ لرونکي ښکلي زيارتونه چې بودايي پاچاهان به په کې څښېدل په دې سيمه کې و.

پلار مې د «بتکرې عتيقې» په نوم شعر ليکلی او په ښه توگه څرگندوي چې مسجد او عبادت ځای څه ډول کولای شي د يو بل په څنگ کې وي. هغه ليکي:

«کله چې له منارو څخه د حق چيغه پورته کېږي،

بودا موسکا کړي،

او د تاريخ مات شوي زنجيرونه دويم ځلي سره پيوسته کېږي.»

مور د هندوکش د غرونو چې هلته به نارينه د غرنیو وزو او خرسانو د ښکار له پاره تلل، د لړۍ په څنگ کې ژوند کاوه. کور مو يو پور و. په کينه خوا کې يې اوار او پراخه بام ته زینې پورته شوې وې چې هلته به مور ساعت تېري کوله، زموږ د ساعت تېرۍ ځای و. د لمر لوېدو په وخت کې به مې پلار له خپلو ملگرو سره

ښکارېده چې په يوه بل هېواد کې يو. دغې سفر به د ملکنډ په لاره څه کم پنځه ساعته لاره وهله. چې کلونه وړاندې به زموږ نيکونو د سعیدالله په نوم د يوه واعظ په رهبرۍ چې انگرېزانو به لېونی دروېش باله، د هغې غرونو په گړنگونو کې د انگرېزانو په وړاندې مبارزه کوله. د هغوی له ډلې يو هم ويسنتون چرچيل و چې د هغې غرونو په اړه يې يو کتاب وليکه او مور اوس هم د غرونو يوې څوکې ته چرچيل وايو. د درې په پای کې يوه د زيارت شين رنگه گونډه هم ليدل کېده چې خلک د مننې او دا چې خپل مقصد ته په سالمه توگه ورسېږي، پيسې ورته اچولي.

زموږ له خپلوانو هېڅوک هم اسلام آباد ته نه و تللي. مخکې تر دې چې ناوړه پېښې وشي، زما د مور په څېر ډېری خلک تر سوات نه و وتلي.

مور په مېنگوره کې چې د درې يوازينی پراخه ښار دی اوسېدو. هغه وره سيمه وه خو ډېرو خلکو له کليوالو سيمو مېنگورې ته کډه وکړه چې څه وخت وروسته، ډېر نفوسه او چټل ښار ترې جوړ شو. دغې ښار څو هوټلونه، پوهنتون، د سپورټي لوبو د ميدان ځمکه او د لوړ بيو ډبرو او دوديزو سنتي گلدوزيو لرونکی و. د شنو چمنونو تر منځ بهېدونکې اوبه چې د پلاستيکي کڅوړو او څخلو په واسطه چټلې شوې وې په ښار کې بهېدې. دغه رود د ماهور د غونډۍ تر څنگ د نورو رودونو په څېر يا هم د سوات د رود غونډې چې له ښاره بهر بهېږي او هلته خلک خوندور کبان نيسي او خپلې رخصتۍ تېروي ښکلې، رڼې او پاکې نه دي.

زموږ کور په گلکده کې چې په پخوا وختونو کې دې ځای ته «بتکره» يا هم «د بودايي بوتانو ځای» نوم اخيستل کېده، و. زموږ د کور په څنگ کې له اسرارو ډکې کنډوالې وې چې د زمري مجسمې، ماتې پاڼې، له سر پرته بدنونه، تر ټولو حيرانوونکې دا وه چې هلته په سلگونو ډبريني چترۍ هم ليدل کېدې.

په نولسمه پېړۍ کې کله چې سلطان محمود غزنوي له افغانستان څخه وتښتېد او زموږ د سيمې حاکم شو، زموږ په سيمه کې د اسلام دين راڅرگند شو. خو تر

لاړل خو سکندر هم چې ځواکمن مشر و يوه د لرگي زينه يې جوړه کړه چې تيرې ويشتونکي پرې د غره څوکې ته ورسوي.

ما به د بام له لوړې برخې د غره د څلورو فصلونو توپير ته کتل. په مني کې به ساړه بادونه ترې الوتل په ژمي کې يې ټولې برخې په واورو پوښلې وې. د يخ ټوټې به د تورو په څېر راځرېدلې وې. په ژمي کې مو سيالي کوله، د واورې سرې به مو جوړاوه، هڅه مو کوله چې د واورې ټوټې په لاس وکاروو. سوات به په پسرلي کې ټول شين رنگ نيولی و. د سرو گلونو غوټې به د کور په انگر کې راپورته شوې. هر څه به يې ښايسته رنگ ورکاوه او باد به د شولو (د وريجو بوټي) تند بوی له ځانه سره راوړ. زه د دوبي په موسم کې زېږېدلې يم، کېدای شي همدا دليل وي چې دا موسم مې خوښېږي، سره د دې چې د مېنگورې اوړی ډېر تود او وچ وي او اوبه يې چې خلک ځخلې په کې اچوي بد بويه دي.

زما د زېږېدو په وخت کې زموږ کورنۍ ډېره بې وزله وه. زما پلار او يوه ملگري يې خپل لومړنی ښوونځی جوړ کړی و. مور په يوه زاړه کور کې چې ښوونځي ته مخامخ و او دوه کوټې يې لرلې ژوند کاوه. زه مې له مور او پلار سره په يوه کوټه کې وېده کېدم. بله کوټه مو مېلمنو ته ځانگړې کړې وه. مور آن حمام او پخلنځی هم نه درلود. مور مې په ځمکه په يوه نغري کې د لرگيو په اور پخلی کاوه، جامې به مو د ښوونځي په مخه کې په نل وېنځلې. کور کې به مو هر وخت گڼه گونډه وه له کليو به ډېر مېلمانان راتلل، مېلمه پالنه د پښتنو د فرهنگ مهمه برخه ده.

زما له پيدا کېدو دوه کاله وروسته زما ورور خوشال پيداشو. دا چې مور تر اوسه هم د روغتون لگښت نه درلود هغه هم په کور کې پيداشو. پلار مې د ښوونځي د نوم د اغېزې له امله خوشال نوم پرې کېښود. دغه نوم د يوه مبارز پښتانه شاعر «خوشاله خان خټک» نوم و. مور مې د يوه زوی پيدا کېدو ته هيله لرله، نه يې شواي کولای د خوشال په زېږېدو سره خپله خوشالي پټه کړي. زما له نظره خوشال يوه نۍ ته ورته داسې لکه چې باد يې وهي ډنگر او وړوکی و خو د مور له

هلته چای څښلو او بحث به يې کاوه. کله به زه هم هلته په بام کېناستم، د هغې دود ننداره به مې کوله چې د پخلنځي له دودکش څخه به پورته کېده او د شپې د چرچرکو ښکلي آواز ته به مې غور نيوه.

زموږ سيمه د انځيرو، انارو او آلو له مېوو ډکه وه چې ډېر خواړه او خوندور دي. زموږ په خپل باغ کې هم انگر او نورې تازه مېوې شته وې. يوه د آلو د مېوې ډېره خوندوره ميوه لرونکې ونه مو د څنگ په انگر کې وه. د مرغانو آن طوطيانو به هم هغه ونه ډېره خوښېده داسې ښکارېده چې زموږ او مرغانو به د آلو په خوړلو سيالي وه.

د کور شاته مو يو صوفه (برنډه) وه چې هلته به ښځې د بنډار له پاره کېناستې. مور د لوړې په رښتيني معنا ښه پوهېدو. له همدې امله به مې مور ډېر خواړه پخول او له بې وزلو سره به يې مرسته کوله. هغه وخت به چې هر څومره خواړه پاتې کېدل مور به مرغانو ته اچول. مور په پښتو کې د ټپې په نوم يو ډول شعر لرو چې دوه مصرعې وي، مور به چې مرغانو ته خواړه اچول يوه ټپه به يې زمزمه کوله:

د باغ کوټرې مو مه وژنه

که يوه مړه کړې نورې نه راځي مينه

زه به چې په بام کېناستم او د لوړو غرونو په ليدو به مې خيالونه جوړول خوند مې ترې اخيست. تر ټولو لوړ يې هرمي ډوله الوم غر دی چې زموږ له پاره سپيڅلی غر بلل کېده او دومره لوړ دی چې هر وخت يې ورېځو شاوخوا نيولې وي. دا غر آن په اوږي کې هم په واورو پوښلی وي.

مور په ښوونځي کې زده کړل چې سوات ته بودايان څه ډول راغلي و. له مېلاد ۲۳۰ کاله وړاندې لوی سکندر له زرگونو پوځيانو او فيلونو سره د افغانستان او بيا د هند له لارې درې ته ننوتی و. د سوات خلک هم په دې باور و چې خدای^(ع) به د الوم غره د لوړوالي له امله دوی وساتني له همدې امله هلته

دی او سترگې مې هم شنې وای. خو د شین او زېر رنګ ترکیب، پلنه پوزه او قهوه یي سترگې مې له پلاره په میراث اخیستې. زموږ په کور کې هر کس یو مستعار نوم لري. سره د دې چې په کور کې به مور ماته پیشی ویله، د کورنۍ ځینو غړو به ماته لاجپي چې د هېل مانا لري غږ کاوه. زه ډېر شوخ طبیعت لرم نو هغه کسان چې سپین رنګ لري سپین پوستی ورته وایم او همدارنګه موږ یو بل د له ټوکو نه د صفت متضاده کلمه وایو. په کور کې مو پلار (ښایسته دادا) باله.

هغه وخت چې لږ او ډېر څلور کلنه وم له پلاره مې وپوښتل:

- پلاره تاسې کوم رنګ لرئ؟

هغه په ځواب کې وویل:

- نه پوهېږم، لږ سپین... او لږ هم تور...

ما وویل:

لکه د شیدو چای!

هغه وخت پلار په زوره وخنډل.

پلار مې چې ځوان و، د خپل تور پوستکي له امله به شرمېده، دښتې ته به تلو چې ځان د مېښې په شیدو ومینځي، هغه فکر کاوه چې په دې سره به یې پوست سپین شي. خو کله چې زما له مور سره واده کوي د خپل پوست توروالي ته ارزښت نه ورکوي او نه پرې شرمېږي. زما د مور مینه د هغې په نفس باور ډېروي.

زموږ په ټولنه کې ټول ودونه د کورنیو له خوا ټاکل کېږي خو زما د مور او پلار واده په مینه پیل شوی و. هر ځل چې د دوی د پېژندنې کیسه اورم ورسره تازه کېږي او خوند ترې اخلم. هغوی د شنګلې په نوم د سوات د لوړې درې د یوه کلي اوسېدونکي و. پلار به مې چې کله د ترور (عمه) کور ته تلو چې زما د مور ګاونډی وه ورسره پېژندلي یې و. زموږ په دود کې د داسې احساساتو څرګندول منعه دي. پلار به مې مور ته شعر لېږه خو هغه په لوست نه پوهېده.

مور مې وایي:

نظره مې ډېر مینه ناک و. پوهېدم هرڅه به چې خوشال غوښتل مور به ورته پیدا کول. هغې به هر وخت چای غوښت. زموږ سیمه بیژ چای له شیدو، بورې او هېل څخه جوړېږي.

مور مې هوډ درلود چې هغې ته یوه نوې زانګو واخلي، کله چې زه پیدا شوې وم پلار مې یې د اخیستو توان نه درلود. نو ځکه یې ماته یوه زړه لرګینه زانګو چې ډېر ځله کارول شوې وه له ګاونډیانو راوړې وه. خو پلار مې مخالفت وکړ، ویې ویل:

ملاله په همدې زانګو کې لویه شوه، خوشال ته همدا زانګو مناسبه ده.

څه باندې پنځه کاله وروسته مې بل ورور «اتل» چې د سویې په څېر روښانه او پلټونکې سترگې یې لرلې وزېږېد. هغه وخت مې پلار ویل چې موږ اوس یوه بشپړه کورنۍ یو په داسې حال کې چې په سوات کې ډېری کورنۍ اووه او اته اولادونه لري هلته د دريو اولادونو کورنۍ ډېره وړه ښکاري.

ما به تل له خوشال سره لوبې کولې، هغه له ما څخه دوه کاله وروکې و خو هر وخت به مو شخړې کولې. هغه به هر وخت مور او ما به پلار ته شکایت کاوه. هغه به ویل:

- جاني څه شوه؟

زه هم د خپل پلار په څېر د کاډبو مفصلونو لرونکې يم او کولای شم په آسانی سره خپلې گوتې شا خوا ته قات کړم. د پښو پوندې مې د تلو په وخت غږ باسي چې د نورو د نا آرامۍ لامل کېږي.

مور مې ډېره ښایسته ده پلار مې دومره پرې مین دی چې د نورو نارینه وو په خلاف هېڅ کله یې هم په هغې لاس نه دی پورته کړی داسې چې فکر کوي مور مې یوه ماتېدونکې ګلدانۍ ده. د مور نوم مې «تور پېکۍ» دی یعنې دا چې تور وېښته لري، سره له دې چې وېښتان یې قهوه یي دي. نیکه مې جانسر خان دا نوم زما د مور تر زېږېدو مخکې چې له راډیو یې اورېدلی و خوښ کړی و.

هیله مې لرله چې زما د مخ رنګ هم د هغې په رنګ چې سپین سوسن ته ورته

جوړې جامې، د سرو زرو غاړکۍ او لاس بند اچول يې ډېر خوښېږي.

زه مې پلار ته ډېره ورته يم له جامو او جواهراتو سره ډېره مينه نه لرم، په بازار کې گرځېدل مې ستړې کوي خو کله کله مې زړه غواړي په بندو دروازو کې له خپلو خورليو سره وگډېږم.

موږ ماشومانو به ډېر وخت له مور سره تېراوه. پلار به مو ډېر وخت په ښوونځي او ادبي ټولنه کې بوخت و. هغې تل هڅه کوله نه يوازې هماغه سيمه بلکې دره هم وساتي. هغې د خپلې زده کړې او خپلې انرژۍ په مټ موږ ته يو هوسا او آرام ژوند برابر کړ چې له همدې امله خلو وپېژانده.

خلکو به يې له وينا خوند اخيست او هر مازيگر به مې چې د پلار د ليدو له پاره مېلمانه راتلل زه به ډېره خوشاله کېدم. موږ به تر يوه پلاستيکي سترخان چاپېره چې موږ به خواږه پرې کېښودل ټولېدو. هغه وخت به مو په ښي لاس (چې زموږ دود دی) وربچي او غوښه کلوله کوله او بيا به مو خوړله.

کله به چې هوا تياره شوه د تېلو د څراغ رڼا ته به کېناستو، رڼا ته به مو په دېوال د نيم بدن څېرې د گډا په څېر ښکارېدې چې غوماشې به پرې شړل کېدې. په اوږي کې به هر وخت د باران د برېښنا غرونه ډېر اورېدل کېدل زه به ډېر وخت د پلار په گونډو پرته وم.

زه مې د پلار خبرو جذب کړې وم. موږ ته به يې قبيله يي، د روحانيونو او پښتنو مشرانو د جگړو کيسې کولې او په زړه وړونکي غږ به يې موږ ته شعرونه ويل او کله به يې په عيني وخت کې ورسره ژړل.

د سوات د ډېرو اوسېدونکو په څېر موږ هم د يوسفزيو له قبيلې څخه يو. يوسفزي په اصل کې د افغانستان د کندهار او د پښتنو لوی ټبر دی چې په افغانستان او پاکستان کې تيت شوي دي.

زموږ نیکونه له کابل څخه سوات ته په شپاړسمه پېړۍ کې کډوال شوي دي.

- زما د هغه فکر خوښېده.

پلار مې بيا په خندا وايي:

- زه يې په ښکلا مين وم.

د دوی تر منځ يوه ډېره مهمه مسئله وه چې هغه د نيکه مخالفت و. کله مې چې پلار خپله مينه څرگنده کړه، هېڅ يوه يې هم ملاتړ ونه کړ خو له څه وخت وروسته يې پلار راضي کړ او د هغې کور ته يې يو کس ور ولېږه. دا د واده غوښتنلو له پاره د پښتنو يو دود دی. خو ملک جانسر خان مخالفت وکړ.

دا چې پلار مې سرخېله سړی دی، خپل پلار يې اړ کړ چې يو ځل بيا هم څوک ور ولېږي. د جانسر خان حجره به په سياسي مسايلو د خبرو له پاره د خلکو د ټولېدو ځای و چې پلار به مې هم برخه په کې اخيسته. له همدې امله دوی دواړو يو بل پېژندل خو له نهو مياشتو وروسته يې هوکړه وکړه.

موږ مې له هغې کورنۍ څخه ده چې پياوړې ښځې او نفوذ لرونکي نارينه لري. نيا يې خپلو ورو زامنو ته کونډه شوې وه. مشر زوی يې جانسر خان چې د نهو کلونو په عمر و، له يوې کورنۍ سره د قبيلوي دوښمنۍ له امله بندي شوی و. نيا مې له بند څخه د هغه د خلاصېدو له پاره په غرونو کې څلوېښت ميله پلې تللې وه خو له يوې بډايه کورنۍ څخه مرسته وغواړي. زه هم فکر کوم چې زموږ مور به هم زموږ له پاره همداسې کار وکړي. سره د دې چې هغه نه شي کولای ليک لوست وکړي خو بيا مې هم پلار د هر څه په اړه مشوره ورسره کوي. موږ مې پلار ته لاس ورکوي، مشوره ورسره کوي چې څوک يې په رښتيا دوست دی او څوک نه دی. پلار مې يې هم خبره مني. ډېری پښتانه داسې چلند نه کوي دوی مې پلار د ملنډو په ډول يادوي وايي: «هغه يې له خپلې ښځې هم هيله کوي!»

موږ خوشاله کورنۍ يو او هر وخت په خوله موسکا لرو.

موږ مې دينداره ده په ورځ کې پنځه وخته لمونځ نه قضا کوي سره له دې چې مسجد ته نه شي تلای ځکه چې هلته يوازې نارينه ځي. هغه گډا په دې نه خوښوي چې خدای (ع) يې نه خوښوي خو د ځان د ښايسته کولو لپاره په گلونو

منځ به هر وخت نښتې کېدې. زمور ټول نارینه وسله وال دي، سره د دې چې اوس د نورو سيمو پښتانه له وسلو سره نه گرځي. نيکه به مې هر وخت د خپلې ځوانۍ د وخت د وسله والو جگړو کيسې کولې. د تېرې پېړۍ په لومړيو کلونو کې، هغوی له دې امله چې انگرېزانو يې ډېرو ځمکې تر خپلې ولکې لاندې کړې وې په اندېښنه کې و. همدارنگه دوی نه غوښتل چې د وينو ويالې وبهېرې. له همدې امله يې هوډ وکړ، د جگړو د له منځه وړلو له پاره په سيمه يو عادل واکمن حاکم کړي.

له دوو حاکمانو وروسته چې وړتيا يې نه لرله، په ۱۹۱۷ م کال کې يې د میان گل عبدالودود په نوم يو کس د حاکم په توگه وټاکه. مور هغه د پاچا صيب په نوم پېژنو. سره له دې چې هغه زده کړې نه وې کړې خو په دره کې يې د سولې د راتلو لپاره هڅه وکړه. له يوه پښتون څخه ټوپک اخیستل داسې دي لکه له هغه څخه ژوند اخیستل، نو ځکه هغه ونه توانېد هغوی بې وسلې کړي. هغه وخت يې د سوات په غرونو کې کلاوې جوړې او يو پوځ يې جوړ کړ. هغه په ۱۹۲۶ م کال د انگرېزانو له خوا د ايالت د رييس په توگه په رسميت وپېژندل شو او وروسته يې هغه د سيمې د لومړني حاکم په توگه وټاکه. نوموړي د ټليفون سپستم او لومړی ښوونځی جوړ کړ. همدارنگه يې د «وېش» قانون هم ختم کړ، ځکه چې د کليوالو تر منځ تلپاتې ځای په ځای کېدل د دې لامل کېدل چې ځمکه وانه خلي او ونه پلوري، ښه کورونه جوړ نه کړي او مېوه لرونکي باغونه ونه روزي. په ۱۹۴۹ م کال کله چې پاکستان جوړ شو هغه له حکومت څخه لاس واخيست او خپل مشر زوی میانگل عبدالحق جهانزيب يې په تخت کېناوه. پلار به مې تل ويل:

- پادشاه صيب سوله راوسته او زوی يې هوساينه او پرمختيا...

د جهانزيب حکومت زمور په تاريخ کې د طلايي دورې په نوم پېژندل شوی دی. نوموړي په پېښور کې د برېتانيا په ښوونځي کې زده کړې کړې وې، کېدای شي چې ده به د خپل پلار د بې سوادۍ له امله ښوونځيو ته ډېر ارزښت ورکاوه.

هغوی په کابل کې د تيموريانو^(۱) له يوه پادشاه سره مرسته وکړه خو وروسته له دې چې خپل ټبر يې له تخته لرې کړی و بېرته په تخت کېښوي. خو خپلوانو او نژدې کسانو يې پوه کړ چې د يوسفزيو ځواک ورځ په ورځ ډېرېرې نه چې بله ورځ يې پاچاهي له ستونزو سره مخ کړي، له همدې امله يې يوه شپه د دوی ټول مشران د يوې مېلمستيا له پاره را وغوښتل او ټول يې د ډوډۍ خوړلو په وخت کې ووژل.

لږ او ډېر ۶۰۰ مشران په دې عام وژنه کې ووژل شول، د دوی له منځه يوازې دوه کسان په تېښته بريالي شول او د خپلې قبيلې له نارينه و سره پېښور ته وتښتېدل. له څه مودې وروسته له ځينو قبيلو سره د خبرو له پاره سوات ته لاړل چې د دوی په مرسته او ملاتړ بېرته افغانستان ته لاړ شي خو دوی هلته د سوات په ښکلا مين شول، هوډ يې وکړ چې نور هملته ژوند وکړي د دې له پاره يې له سوات څخه نورې قبيلې وشړلې او خپله په کې مېشت شول.

د يوسفزيو قبيلو دغه ځمکه د خپلو نارينه و تر منځ ووېشله. دوی د «وېش» په نوم طريقه لرله. چې هر پنځه يا لس کاله وروسته به ټولو کورنيو کلي بدلول او په نوي کلي کې به يې د نارينه و تر منځ ځمکه وېشله خو په دې طريقه ټول وکولای شي هم له ښې او هم له خرابې ځمکې استفاده وکړي. دوی فکر کاوه چې په دې ډول به د قبيلو تر منځ د جگړې مخنيوی وشي. خانانو به په کليوالو واکمني کوله، کارکوونکو او صنعت کارانو به د دوی کارونه اجاره کول. خلکو بايد چې خانانو ته اجاره ورکړې وای چې دغه اجاره به د دوی د محصولاتو يوه برخه وه. دوی بايد د هرې وړې ټوټې ځمکې په سر خانانو ته يو سرتېری ورکړی وای خو دوی يوه ملېشه جوړه کړي. خانانو به د نورو کليوالو د لوټ کولو له پاره په سلگونو وسله وال لرل.

دا چې د يوسفزيو په قبيله چا حکمراني نه کوله، د دوی د خانانو او کورنيو تر

^(۱) Timurid د ايران تيموريان او گورگانيان (۱۳۶۰-۱۵۰۶م) پورې د ترکانو له کورنۍ څخه و. د دې لړۍ بنسټ اېښودونکی گورکاني تيمور و، د ده د پاچاهۍ او قدرت مرکز په سمرقند کې و.

زما د باز په خپر پلار

زه په دې پوهېدم چې د پلار له پاره مې د کلمو اداء کول يو څه سخت دي. ډېری کلمې به يې چې ويلې په يوه هجا به درېدلې او په بيا بيا به يې تکرارولې. هغه به ويل داسې احساسوي چې په ستوني کې يې کوم لوی غر وغزيرې. «م، پ او ک» هغه توري و چې کلمه به يې نه شواى پرې اداء کولای او پرې درېده به، له همدې امله به يې ماته جاني غر کاوه چې د گران په معنى ده، ځکه چې ملاله ويل ورته يو څه سخت و. د هغه چا له پاره چې له وينا کولو او شعر ويلو سره مينه لري د ژبې له بندېدو ډېر ځورېږي. پلار مې يوه عمه لرله د هغې هم ژبه بندېده. خو پلار يې داسې غر درلود چې کلمې به يې په نڅا را وستې او په سختۍ به يې بېچلې کولې.

هر وخت به چې د پلار ژبه بنده شوه چېغې به يې وهلې:

را ويې باسه زويه!

د نيکه نوم مې «روح الامين» دى، د جبرائيل سپېڅلى نوم، ده به په خپل نوم وياړ کاوه. ځان به يې خلکو ته په يوه پېژندل شوي شعر چې د ده نوم په کې راغلى و پېژانده. ډېر زغم يې نه درلود په ډېرو وړو کارونو به ډېر غوسه کېده لکه د يوې مرغۍ په لاره سم نه تلل، د يوې پيالې ماتېدل او داسې وړو پېښو به په جوش راتلو. هغه وخت به يې رنگ سور اوښت او لوبښي به يې وارول. ما هېڅ کله هم خپله نيا نه پېژنده، خو پلار مې وايي:

- هغې به مې له پلار سره ټوکې کولې، ويل به يې، دا چې ته هر وخت په ما کبر کوې، که زه مړه شم خداى ^(ج) به داسې مېرمن درکړي چې هېڅ کله هم ونه خاندې.

نيا مې د پلار د ژبې بندېدو ته ډېره اندېښمنه وه په ماشومتوب کې يې يوه سپېڅلي کس ته ور وستلى و. تر هغې ځايه په بس گاډي کې هم لاره ډېره وه خو

جهانزېب څو ښوونځي، روغتونونه او سرکونه جوړ کړل. په ۱۹۵۰ م کال کې يې هغه قانون چې خلکو بايد خانانو ته ماليه ورکړې وای ختم کړ. خو د ده په زمانه کې د بيان آزادۍ هېڅ مفهوم نه درلود که چا پر والي نيکه کړې وای له درې ويستل کېده. د پلار د زېږېدنې په کال ۱۹۶۹ م کې، والي له قدرت لاس واخيست او سوات د پاکستان د سرحدي شمال لويديځ ايالت يوه برخه شو. چې څو کاله وروسته يې نوم په «خيبر پښتونخوا» واوښت.

له همدې امله زه د پاکستان د يوې سرلوړې او اتلې نجلۍ په توگه وزېږېدم، سره له دې چې زه هم د نورو سواتيانو په څېر ځان لومړۍ سواتۍ، بيا پښتنه او بيا پاکستانۍ نوموم.

زموږ له کوڅې سره نژدې يوه کورنۍ يوه کورنۍ اوسېده چې د (سفيني) په نوم لور يې زما همزولې وه او دوه زامن (بابر) او (بسيط) يې هم زما د وروڼو همزولې و. موږ هر وخت په کوڅه کې د کرکټ لوبه کوله خو زه پوهېدم کله چې لوبه شم په کور کې به وم او نه بايد چې بهر ووزم. نجونې بايد د خپلو وروڼو او پلار له پاره پخلۍ وکړي او خواړه ورته تيار کړي. په داسې حال کې چې هلکان او نارينه په آسانۍ سره کولای شي په کوڅو کې وگرځي او لوبې وکړي او موږ مېرمنې د کورنۍ له يوه نارينه پرته که هغه پنځه کلن هم وي نه شو کولای بهر ووزو.

دا زموږ له پاره يو دود و.

خو ما په ماشومتوب کې هوډ وکړ چې له داسې يوه برخليک سره مخ نه شم. پلار به مې هر وخت ويل:

- ملاله به د يوه خپلواک مرغه په څېر وي.

هيله مې لرله د الوم د غرونو څوکه فتحه کړم او يا هم د درې هغې خواته لاړه شم. خو کله به مې چې وروڼه ليدل چې په بام منډې وهي، گوډيان پورته کوي او هڅه کوي له يو بل نه مخکې شي له ځان سره به مې ويل چې يوه نجلۍ تر کومې اندازې پورې خپلواکي لری شي.

نیا مې د غره په لاره یو ساعت پلې تللې وه. حکیم فضلي وراره یې تر هغې ځایه زما پلار په اوږه ورسره وړی و. د هغې سپیڅلي کس نوم پیر لوانو روحاني دیوان و، ځکه چې خلکو به ویل هغه کولای شي دیوان آرام کړي. کله چې پیر ته د کتنې له پاره ورغلي وو، پیر مې د پلار خوله خلاصه کړې وه بیا یې په خوله کې خپلې لارې ور اچولې وې. له گنیو څخه جوړه شوې یو څه ټینگه شیره یې په لارو ښه لنډه کړې او بیا یې زما نیا ته ویلي چې له دې څخه باید هره ورځ لږ لږ ورکړي. خو دې درملو د پلار د ژبې بندېدلو ته گټه ونه کړه آن چې ځینې وایي له پخوا هم بدتره شو. سره له دې کله چې پلار دیارلس کلن شو، خپل نیکه ته یې ویلي و چې د وینا او خبرو په یوه عمومي سیالی کې برخه اخلي، هغه حیران شوی و.

هغه وخت مې نیکه روح الامین چې خندل یې وویل:

یوه خبره په دوو دقیقو کې وایې... نو څنگه به کولای شي.

پلار مې ځواب ورکړی و:

اندېښنه مه کوه، تاسې د خبرو متن راته ولیکئ زه به تمرین وکړم.

د نیکه خبرو او وینا مې په خلکو کې شهرت درلود. هغې د شاپور کلي په دولتي ښوونځي کې د الهیاتو درس ورکاوه. هغه د سیمې د یوه مسجد امام او یو بې جوړې ویناوال و. د جمعې په لمانځه کې یې د خطبې ویل دومره مشهور و چې له ډېرو لرې ځایونو به خلک پلي او یا په کچرو له غرونو تېرېدل او زموږ مسجد ته به راتلل.

پلار مې په یوه لوی نفوسه کورنۍ کې پیدا شوی و، د سعید رمضان په نوم یې یو ورور درلود چې مور به خان دادا باله او پنځه یې هم خویندې لرلې.

د دوی کلی بارکانه ډېر پخوانی و، ټولې کورنۍ له خاورو جوړ یو منزله سست کور کې ژوند کاوه چې کوټې به له هر باران سره څڅېدې. د ډېرو نورو کورنیو په څېر به دوی هم هلکان ښوونځي ته لېږل او نجونې به یې په کور کېنولې. پلار مې ویل:

- نجونو یوازې دې ته انتظار کاوه چې واده وکړي.

عمه گانې مې یوازې له ښوونځي نه وې بې برخې، بلکې کله به چې د دوی نارینه و شیدې او یا رش خواره ښځو ته به یې له شیدو پرته چای ورکاوه، که به

یې سهار کې د چرگې هگۍ پخولې یوازې د هلکانو له پاره وې، کله به یې چې چرگ پوخ کړ، وزر او غاړه به یې نجونو خو نورې د سینې خوندرې غوښې به یې زما پلار، تره او نیکه خوړلې.

پلار مې وایي:

- هر وخت به یې زما او خویندو تر منځ توپیر کاوه.

د پلار په کلي کې مې د هېڅ کار د ترسره کولو شونتیا نه وه. هغه ځای د کرکټ له پاره هم ډېر تنگ و، په ټول کلي کې یوازې یوه کور ټلويزيون درلود. هره جمعه به دوی وروڼه مسجد ته تلل او د خپل پلار د خبرو ننداره به یې کوله چې د مسجد په مخ کې ولاړ او خلکو ته به یې خبرې کولې.

نیکه مې خپلې زده کړې په هندوستان کې کړې وې. هلته یې له لویو وینا کوونکو، د پاکستان له بنسټ اېښودونکي محمد علي جناح، جواهر لعل نهرو، مهاتماگاندي، خان عبدالغفار خان د پښتو لوی مشر چې د خپلواکۍ له پاره یې مبارزه کوله ملاقات کړی و. ما هغه نیکه باله، هغه د ۱۹۴۷ م کال د اگسټ د څوارلسمې نیمې شپې شاهد دی چې هند د یرغلگرو انگرېزانو له واکمنۍ څخه خپلواکي واخیسته. ده به د یوې زړې راډیو په وسیله چې تره مې تر اوسه هم ساتلې خبرونه اورېدل. ډېری ویناوې به یې تاریخي او نړیوالې پېښې او د قران او د پیغمبر^(ص) د احادیثو کیسې وې. هغې همدارنگه له سیاسي مسائلو سره ډېره مینه لرله. د پلار د زېږېدو په کال مې یعنې په ۱۹۶۹م کې سوات د پاکستان یوه برخه شوه. ډېرو سواتیانو په دې پېښه اندېښنه وښوده. خلک د پاکستان له قضایي نظام څخه خوښ نه و، ویل به یې چې د دوی له قبیلې یې چلند څخه سست عمل کوي او لږ اغېزه لري. نیکه مې هم له خان سالاری، طبقاتي نظام او د بې وزلو او پانگه والو تر منځ له توپيري چلند سره مخالف و.

زموږ هېواد پخوانی تاریخ نه لري خو له بده مرغه چې ډېرې نظامي کودتاوې یې لیدلې دي. کله مې چې پلار آته کلن و د ضیاءالحق په نوم یو جنرال واکمن شو. تر اوسه یې هم ډېر تصویرونه لیدل کېږي هغه ډېر وحشتناک انسان و، د سترگو

محکمې ته د خپلې بې گناهی له پاره څلور نارینه شاهدان پیدا کړي. ښځې آن نه شوای کولای د یوه نارینه له اجازې پرته ځان ته بانکي حساب جوړ کړي. زموږ د هاکی لوبدلې هر وخت بریالی وې خو ضیاء ښځینه لوبغاړې د چین لرونکي پتلون په اغوستلو اړې کړې او د ښځینه لوبغاړو ځینې ډلې یې له لوبو منعه کړې.

زموږ ډبرې دیني مدرسې په هغې وخت کې جوړې شوې. په ټولو ښوونځیو کې د دیني درسونو ځای اسلامیاتو ونيو. زموږ تاریخي متنونه د دې له پاره بیا ولیکل شول چې پاکستان د اسلام د مرکز په توگه څرکند کړي. او داسې ښکارېده چې زموږ هېواد له ۱۹۴۷ م کال ډېر وړاندې شته و. په دې متنونو کې هندوان او یهود محکوم شوي دي. هر چا به چې تاریخ لوست فکر یې کاوه چې موږ په دريو جگړو کې بریالي شوي یو خو د خپل لوی دوښمن هندوستان په وړاندې مو ماتې خوړلې.

د پلار په لس کلنۍ کې مو هر څه بدل شول. د ۱۹۷۹ م کال له کرېسمیس وروسته روسانو زموږ په گاونډي هېواد افغانستان یرغل وکړ له افغانستان څخه په میلیونو کسان را واوښتل چې جنرال ضیاء پناه ورکړه. د پېښور په شاوخوا کې د سرتېرو پراخه خېمې ودرېدې چې ځینې یې تر اوسه هم ولاړې دي. زموږ تر ټولو لوی اطلاعاتي سازمان تر پوځ پورې تړلی دی چې (آی، اېس، آی)⁽ⁱ⁾ نومېږي دوی د افغان کډوالو له پاره د مجاهدینو د مبارزې په نوم د زده کړې مرکز جوړ کړ سره د دې چې افغانان پېژندل شوي مبارزين دي خو د دې پروگرام لوی افسر کرنل امام شکایت کړی و چې د دوی د سازمان کولو هڅه د ځونگېنو د تول په ډول ده.

د روسیې د یرغل، په سره جگړه کې د ضیاء نړیواله منفوره څېره، د خپلواکۍ په لوی مدافع بدله شوه. امریکایان دویم ځلي زموږ دوستان شول، ځکه چې په هغې ورځو کې روسیه د دوی اصلي دوښمن و.

څو میاشتې وړاندې زموږ په گاونډ کې د ایران شاه د یوه انقلاب په پایله کې راوپرځېد چې له امله یې د امریکا د مرکزي اطلاعاتو سازمان⁽ⁱⁱ⁾ سي آی اې په

(i) ISI
(ii) CIA

په شاوخوا یې تورې لکې لرلې. لوی غاښونه، غوړو او صافو وېښتانو یې د خلکو پام ځان ته را اړاوه. هغه زموږ لومړنی ټاکل شوی لومړی وزیر ذوالفقار علي بوټو بندي او په خیانت یې تورن کړ. هغه وخت یې بوټو د راولپنډۍ په یوه زندان کې اعدام کړ. تر اوسه یې هم خلک د یوه پیاوړي او نفوذ لرونکي کس په توگه یادوي. هغوی وايي چې بوټو د پاکستان لومړنی مشر و چې د خلکو د دفاع له پاره راپورته شو، سره له دې چې هغه خپله یو فیوډال پانگه وال و، د مانگو ډېرې پراخه ځمکې یې په واک کې وې. اعدام یې خلک و وېرول او لامل شو چې د پاکستان په اړه د نړیوالو نظر واوړي. نور نو هغه وخت امریکایانو د پاکستان ملاتړ ونه کړ.

جنرال ضیا د خلکو د ملاتړ د راجلبولو له پاره په یوه اسلامي مبارزه لاس پورې کړ څو پاکستان له یوه داسې پوځ سره چې د هېواد د سرحدونو دفاع وکړای شي او د دوی د وختونو ارمان و په اسلامي هېواد بدل کړي. ضیا خلکو ته څرگنده کړه چې د ده دولت د اسلامي قوانینو پیروي کوي باید چې ده ته تسلیم شي. آن چې ده د لمونځ کولو تصمیم هم نیوه او په هره لړې پرته سیمه کې یې د لمانځه د ښه ترسره کولو له پاره یوه ټولنه جوړه کړه او د دې کار د سرته رسولو له پاره یې سل زره څارونکي وگمارل. تر دې وړاندې مفتیانو څرگند رول نه درلود خو د ضیاء په وخت کې د موعظو او ارشاد له پاره اسلام آباد ته وغوښتل شول، آن چې زما نیکه هم ورغلی و.

د ضیاء په واکمنۍ کې د ښځو په ژوند هم محدودیتونه ولگول شول.

جناح وايي: «له ښځو سره اوږه په اوږه له کار کولو پرته هېڅ بریا شونې نه ده. په نړۍ کې دوه ځواکه واکمني کوي، یوه توره او بل نی، یو بل ځواک هم له لوی قدرت سره شته دی چې هغه ښځې دي.»

خو جنرال ضیاء داسې قوانین جوړ کړل چې له امله یې په محکمه کې د یوې ښځې شاهدې له نیم نارینه سره مساوي وه. له همدې امله ډېر ژر زندانونه له وېروونکو پېښو ډک شول د بېلگې په توگه: یوه دیارلس کلنه نجلی چې تېری پرې شوی و او امیندواره شوې وه، د زنا په جرم زنداني شوه، ځکه چې نجلی نه وه توانېدلې چې

د ضياء په واکمنۍ کې جهاد په اسلام کې د پنځو بنسټونو (کلمه، لمونځ، روژه، زکات او د بيت الله شريف زيارت «د خدای ﷻ» په لويوالي باور لرل، په ورځ کې پنځه ځله لمونځ کول، د رمضان په مياشت کې روژه نيول، زکات ورکول او د توانايي په وخت کې د بيت الله شريف زيارت کول» په سر کې وبلل شو. پلار مې وايي زموږ په ځمکه کې جهادي نظريه تر ډېرې کچې د امريکا د مرکزي اطلاعاتي ادارې له خوا پياوړې کېده. آن دا چې په کمپونو کې د بنوونځي د ماشومانو له پاره درسي مواد د يوه امريکايي پوهنتون له خوا برابر شوي و. دوی رياضياتو کې هم د جگړې مثالونه ورکول. لکه: «که پنځه تنه له لسو روسي کافرو څخه د يوه مسلمان له خوا ووژل شي، پنځه تنه پاتې کېږي، يا هم لس مرمۍ منفي له پنځه لسو مرميو څخه مساوي کېږي پنځه مرمۍ.»

د پلار له کلي او سيمې مو ډېر ځوانان افغانستان ته د جگړې له پاره لاړل. پلار مې يادوي چې يوه ورځ مو کلي ته د صوفي محمد په نوم يو مولانا راغی او له خلکو يې وغوښتل چې د الله ﷻ د رضا له پاره د کفارو په ضد د جهاد په موخه ورسره يو ځای شي. ډېرو يې خبره ومنله او ځانونه يې په پخوانيو وسلو تېر او چارو سره سمبال کړل. کلونه وروسته د صوفي محمد همدا ډله د سوات د طالبانو په ډله بدله شوه چې هغه وخت مې پلار دوولس کلن و او د جگړې له پاره ډېر وړوکی و.

په افغانستان کې د روسانو يرغل لږ او ډېر په ١٩٨٠ م کلونو کې لس کلونو ته ورسېد، کله مې چې پلار د ځوانۍ پړاو ته ورسېد له جهاد سره يې ډېره مينه ښودلې وه. سره له دې چې په ورستيو کې يې لمونځ دومره منظم نه و، خو سهار وختي به يې د قرآن د تفسير له پاره د يوه لوړ پوړي طالب تر نظر لاندې د بل کلي مسجد ته ځان رساوه. دوی هلته ټول قران کریم هم له مخه لوست او هم يې تفسير کاوه.

طالب به د جهاد په اړه دومره په لوړه کچه وعظ کاوه چې پلار مې يې سم تر دم لاندې راوستی و. خپل پلار ته به يې تل ويل چې د دې دنيا ژوند لنډ دی او د کلي د ځوانانو له پاره لږ فرصت پاتې دی. زموږ کورنۍ لږ ځمکه لرله او پلار مې نه غوښتل چې د خپلو نورو ټولگيوالو په څېر د جنوب د ډېرو د سکرو په کان

دې سيمه کې خپله اصلي اډه له لاسه ورکړې وه. نو له دې امله پاکستان د دې هېواد ځای ناستی شو. د امريکا له متحده ايالاتو او نورې لويديزې نړۍ څخه زموږ د هېواد خزانې ته په بيليونونو ډالر راغلل، همدارنگه يې د پاکستان له اطلاعاتي سازمان سره د روسانو په وړاندې د افغانانو د روزلو له پاره هېواد ته وسلې راوړل شوې. جنرال ضياء په سپينه ماڼۍ کې د امريکا له ولسشمر رونالډ ريگن سره، په مارگارت تاچر کې د بهرنيو چارو له وزير، په داوښنگ سټرېټ او همدارنگه د هغوی له بهرنيو چارو له وزير سره د کتنې له پاره غوښتل شوی و. دوی ډېر ښه راغلاست ورته ووايه.

لومړي وزير ذوالفقار علي بوټو، ضياء د پوځ له پاره وروژه، ځکه چې ده فکر کاوه چې هغه دومره هوشيار نه دی چې ورته گواښ شي. بوټو به ضيا د (زما بيزو) په نوم باله. خو ضيا يو تېرويسټونکی و. هغه نه يوازې دا چې افغانستان يې د لويديځ والو له پاره چې هغوی هوډ درلود، له شوروي اتحاد څخه د کمونيزم د غزېدلو مخنيوی وکړي، د بيا را ټولېدو ځای کړ. بلکې له سوډان څخه تر تاجکستان پورې يې ټولو مسلمانانو ته داسې وښوده چې پاکستان يو اسلامي هېواد اوس د کافرانو تر يرغل لاندې دی. د نړۍ له ټولو عرب مېشتو هېوادونو په ځانگړې توگه سعودي عربستان څخه مالي مرستې چې د امريکا د متحده ايالاتو له مرستو سره ورته وې رالېږل کېدې. همدارنگه يې يو داوطلب پانگه وال اسامه بن لادن چې يو عرب ميليونر دی هم دلته را واستاوه.

موږ پښتانه په افغانستان او پاکستان دواړو هېوادونو کې اوسېږو په واقعيت کې هغه سرحد چې په پخوا وختونو کې برېتانيا زموږ تر منځ ويستلی په رسميت نه پېژنو. له همدې امله د شوروي د يرغل په مهال زموږ وينه د ملي او مذهبي دلایلو له امله په ځوښ راغله. د مسجد روحانيونو به په خپلو موعظو کې د شوروي اتحاد له خوا په افغانستان د يرغل خبرې کولې. هغوی به شورويان محکومول او خلکو ته به يې خبر ورکاوه چې بايد له جهاد سره يو ځای شي او دا يې د هر حقيقي مسلمان دنده بلله.

چې خبرې يې ډېر نښه پيغام لري. په ځانگړې توگه کله به يې چې په هېواد کې د فيودالېزم او پانگونې د نظام د له منځه وړلو په اړه خبرې کولې:

بې وزله خلک ورځ په ورځ بې وزله کېږي، هغه د دوو فکري خواوو له يوې خوا سيکولر او له بلې خوا اسلام په منځ کې راگير و خو فکر کوم هغه منځ لاری و.

پلار مې نيکه ته وېرجن درناوی درلود، د هغه په اړه به يې حيرانوونکې کيسې راته کولې. نيکه يو پېژندل شوی او ښه ويناکوونکی و، که چېرې يې زغم لرلای او د خپلو تربرونو په وړاندې چې سيالي يې ورسره لرله، له زغم څخه کار اخيستی کولای يې شول يو ښه رهبر شي.

نيکه مې يو د تره زوی درلود چې هغه هم د نوموړي ښوونځي ته د يوه ښوونکي په توگه ننه ووت. کله يې چې کار پيل کړ له نيکه مې ډېر وړوکی و، زموږ خلک د خپل پيداينست په نېټه سم نه پوهېږي. د بېلگې په توگه مور مې نه پوهېږي چې څه وخت پيداشوې. مور ډېر ځله له لويو پېښو لکه زلزله او نورو په يادولو سره نېټه پېژنو خو نيکه مې پوهېده چې د تره زوی يې ډېر ورڅخه مشر دی. له همدې امله ډېر غوسه و او د سوات د پوهنې له وزير سره يې د کتنې له پاره تر مېنگورې پورې د بس ډېره سترې لاره ووهله.

نيکه وزير ته وويل:

- صيب، زما يو د تره زوی دی چې له ما لس کاله مشر او تاسې يې عمر له ما لس کاله کشر ليکلی دی.

وزير په ځواب کې ورته ويلي و:

- مولانا صيب همداسې دې وي، نو څه وليکو؟ غواړې وليکو چې د کوبټې د زلزلې په کال پيدا شو؟

نيکه مې هم ومنله، د زېږېدنې نوې نېټې يې ١٩٣٥م کال ته بدلون وکړ او د تره له زوی يې ډېر کشر شو.

د کورنۍ دا سيالي د دې له پاره وه چې په پلار به مې يې د تره زامنو ملنډې وهلي. ځکه هغوی پوهېدل چې پلار مې د خپلې څېرې له امله شرمېږي، بله دا

کې کار وکړي، ځکه چې ډېر خطرناک او سخت کار و او په کال کې به څو ځله د ډېرو د سکرو له کانونو څخه د ځوانانو تابوتونه راوړل کېدل. هغه وخت د ځوانانو خوښېدل چې د کار له پاره سعودي عربستان او دوبي ته لاړ شي او هلته په ودانيزو شرکتونو کې کار وکړي.

د يو څه وخت له پاره يې په ژوند کې اسلامي هويت ته له بلې هرې موضوع ډېر ارزښت ورکاوه، خپل نوم به يې د «ضياءالدين پنج پيري»^(٦) په اسلامي هويت سره لاسليک کاوه، لومړۍ نښه يې په مخ اوږده ږيره وه. همغه ډول چې پلار مې ويل دا د ماغزو د مينځلو له پاره يو ډول ښوونځی و. هغه باور لري، دا هم شونې وه چې ځانمرگی بريد يې کړی وای. البته که هغه وخت ځانمرگی وای. خو پلار مې له ماشومتوبه ډېر پلټونکی حس لري او موضوعاتو ته به يې له ظاهري پلوه ډېر لږ کتل. سره له دې چې زموږ د دولتي ښوونځيو د زده کړې طريقه داسې وه چې زده کوونکو به له ښوونکو څخه د پوښتنې حق نه درلود.

په هغې ورځو کې چې پلار به مې د خدای^(٧) دربار ته دعا کوله چې شهيد شي او جنت ته لاړ شي، له ماما «فايز محمد» سره ملگری شو او په هغې وختونو کې به يې د هغه کور ته تگ راتگ کاوه او له نيکه سره به په حجره کې کېناست. هغوی سيمه ييز سياسي فعاليت کوونکي و او له سيکولر نشنليست گوند سره يې خواخوږي لرله، دوی همدارنگه د جگړې له مخالفينو څخه و.

په هغې وخت کې د پېښوري شاعر رحمت شاه سايل په قلم يو شعر ډېر مشهور شوی و چې زما د همنامې نجلۍ له پاره يې ويلي و. د افغانستان د هغې دورې پېښې يې د دوو فيلانو تر منځ له جگړې سره ورته بللې وې چې يو شوروي اتحاد او بله امريکا وه. سايل ويلي و چې موږ پښتانه د وښو (بوس) په څېر يو چې د دوو څيروونکو حيواناتو په پښو کې واړه شوي يو. هغه وخت چې ماشومه وم، پلار به مې هر وخت دا شعر راته وايه خو هغه وخت يې په مفهوم نه پوهېدم.

پلار مې په بې کچې توگه د فائز محمد د خبرو تر اغېزې لاندې و فکر يې کاوه

^(٦) يوه مذهبي فرقه ده چې په اردو کې (پانچ پير) ورته ويل کېږي.

خو دوی د بدني روزنې په ډله کې شامل شي. هغه تخفیف په دومره لږ اندازه و چې ډېرو ښوونکو هېڅ پام نه ورته کاوه خو پلار مې د دې تخفیف له پاره غوښتنلیک ورکړ. سره له دې چې دغه کار یې نه خوښېده او کله به چې د مدیر له دفتر بهر ورته انتظار و، په مخ او سر به یې خولې راماتې وې او د ژبې بندېدل به یې هم ورسره یو په دوه کېدل.

ماته یې وویل:

- داسې مې احساسوله چې د پنځو روپو له پاره مې عزت په خطر کې دی.

نیکه به هېڅ کله هم نوي کتابونه نه ورته اخیستل، له نورو شاگردانو به یې غوښتنه کوله چې د کال په پای کې کتابونه د ده زوی ته ورکړي. بیا به یې زما پلار د خپل شاگرد کور ته لېږه چې کتابونه ترې راوړي. دی به د دې کار په کولو شرمېده خو د زده کړو د دوام له پاره یې بله چاره نه لرله، په ټولو کتابونو یې د نورو شاگردانو نومونه لیکلي و.

دی وايي:

- دا چې له نورو کتابونو واخلو بد کار نه دی خو ما هیله لرله چې نوی کتاب ولرم او خپل نوم مې پرې ولیکم. خوښېدل مې چې کتابونه مې پلار په پیسو راته واخلي.

د نیکه کنجوسي لامل شوه چې پلار مې په مادي او معنوي لحاظ د بډیو په وړاندې بښنه دود کړي. هوډ یې وکړ چې د ده او د تره د زامنو تر منځ به دودیزې سیالۍ له منځه وړي. کله یې چې د ښوونځي د مدیر مېرمن د ناروغۍ له امله پرېوته. پلار مې یې د درملنې له پاره وینه ورکړه. هغه کس مې له پلار څخه په حیرانۍ سره د خپل پخواني بد چلند بښنه غوښتې وه.

پلار مې چې کله د خپل ماشومتوب کیسې کوي، هر وخت وايي سره له دې چې پلار یې کنجوس و خو ماته یې تر ټولو بهترینه ډالۍ راکړه چې هغه زده کړه ده. نیکه مې پلار د انگلیسي ژبې د زده کړې له پاره دولتي ښوونځي ته لېږلی و چې له وخت سره سمې زده کړې وکړي سره له دې چې د یوه امام په صفت یې

چې په ښوونځي کې ښایسته هلکان هر وخت د ښوونکو خوښېدل او لطف یې پرې کاوه. نو د تره زامنو به یې د ده د تورې څېرې او لنډې ونې له امله خوراوه. زموږ په ټولنه کې باید د داسې سپکونکو چلندونو مخنیوی وشي، خو پلار مې له دوی نه ډېر وړوکی و.

هغه به فکر کاوه چې هېڅ کله به هم خپل پلار خوشاله نه کړای شي. نیکه مو خط ډېر ښکلی لیکه. پلار به مې په ساعتونو هڅه کوله چې ډېر ولیکي او ښه یې ولیکي خو بیا به هم د نیکه د ستاینې وړ نه و.

نیا به مې پلار هڅاوه چې په ځان باور ولري او آرام وي. د نیا به تل پرې پام و. هر وخت یې ورته ویلي و چې ښه راتلونکې به ولري. دومره پرې گران و چې له نورو به یې ده ته ډېر رش او غوښه ورکول.

په هغې وختو کې کلیو برېښنا نه لرله نو په داسې وختونو کې مطالعه سخته کار دی. ده به په حجره کې د تېلو څراغ ته درس وایه. یوه ورځ د سترپا له امله خوب پرې ورغلی او ویده شوی و او څراغ هم چپه شوی و خو مخکې تر دې چې کوټه اور واخلي نیا مې پرې خبره شوې وه. د نیا پیاوړی ایمان مې د پلار د پرمختیا لامل شو او ځان ته یې یو ښه ژوند پیدا کړ چې پلار مې بیا دا لاره موږ ته وښودله.

نیا مې سره له دې هم یو ځل پلار ته غوسه شوې وه. هغه هم په داسې توگه چې خو روحاني کسان د «سیدانو د تنگي» په نوم له یوه سپېڅلي ځای څخه د اوږو د ټولولو له پاره راځي. بیا په داسې یوه ورځ چې نیا او نیکه مې له کوره بهر وتلي، دوی زموږ کور ته راغلي. پلار مې د غنمو د لرگین کندو قلف ماتوي او د هغوی کاسې ورته ډکوي خو کله مې چې نیا او نیکه کور ته راځي پلار مې ښه سم وهي.

پښتانه سره له دې چې مېلمه پاله دي او له مېلمنو سره ښه چلند کوي خو په دې هم مشهور دي چې ډېر لگښت نه کوي. نیکه به د پیسو په لگولو کې ډېر پام کاوه. که به یې کوم اولاد خواږه له کوره بهر اچول سخت به غوسه کېده. هغه یو منظم انسان و په دې نه پوهېده چې ولې یې زامن د ده په څېر نه دي.

ده د یوه ښوونکي په توگه د هلکانو د ښوونځي د ورزش لگښتونو ته تخفیف ورکړ

خو کله يې چې خبرې پيل کړې، خبرې يې د نښايسته پتنگانو په څېر د الوتو په څېر بهر ته الوتې. غږ يې د نيکه په ډول نه و خو دا چې له وينا کولو سره يې مينه لرله بريالی شو او څومره يې چې پرمختگ کاوه همدومره يې په خپل نفس باور ډېرېده.

د خبرو په پای کې د هڅولو چينغې او چکچکې پسې ډېرې شوې. کله چې د ښه ويناوال په توگه ستهج ته وغوښتل شو او د سيالی لومړی مقام يې خپل او کپ يې واخيست، په دې وخت کې پلار نيکه ته کتلي چې چکچکې وهي او له دې صحنې خوند اخلي.

له هغې وروسته به مې پلار په ټولو سياليو کې برخه اخيسته، نيکه به هم د ټولو ويناوو متن ورته ليکه.

کمزوري پلار مې ځان پياوړی او توانا کړ، نيکه به د لومړي ځل له پاره د نورو په وړاندې د ده ستاينه کوله.

په وياړ سره به يې ويل:

- ضياءالدين يو باز دی.

ځکه چې باز د نورو مرغانو په سر الوزي.

او همدارنگه پلار ته به مې يې ويل.

- له خپل ضياءالدين نوم سره باز هم ليکه.

د يو څه مودې له پاره يې د نيکه خبره ومنله، خو کله يې چې وروسته پام شو، باز د نورو په سر الوزي او بې رحمه مرغه دی. نو نور يې د خپل نوم تر څنگ باز نه ليکه. په پای کې مې پلار له خپل نوم سره د خپلې کورنۍ او تير نوم يوسغزی وليکه.

د دې کار له امله له خلکو سپکې خبرې اورېدې.

نيکه مې پلار ته له زده کړې سره ژوره مينه او د خلکو د حقوقو پېژندل ور وښودل او پلار مې هم دا مينه ماته وښودله. د جمعې په خطبو کې به نيکه د بې وزلو او ملکانو په اړه خبرې کولې او د فيودالېزم په وړاندې به يې د اسلام دريغ څرگنداوه. په عربي او فارسي يې هم خبرې کوی شواى ډېرو کلمو ته به يې پام کاوه. زما پلار ته به يې د سعدي، علامه اقبال، مولانا جلال الدين محمد رومي شعرونه په ډېر حرارت سره ويل. داسې چې فکر دې کاوه په مسجد کې يوې ډلې ته درس ورکوي.

پلار مې هيله لرله چې د ژبې له بندېدو پرته يو ښه وينا کوونکی شي، پوهېده چې پلار يې غوښتل چې دی يو ډاکټر شي خو سره له دې چې هغه يو ښه پوه او لايق شاگرد او د ښه استعداد لرونکی شاعر و. په رياضياتو او نورو علومو کې يې ځان کم احساساوه. نو له دې امله يې هڅه کوله د وينا کولو په سيمه ييزه کلنۍ سيالی کې برخه واخلي او پلار يې پرې ووياري. ټولو فکر کاوه چې لېونی شوی دی. ښوونکو او ملگرو يې تصميم ونيو پښېمانه يې کړي او پلار يې هم د وينا د متن ليکلو ته زړه نازړه و. په پای کې نيکه د وينا يو ښه متن ورته وليکه، پلار هم په ځلونو تمرين کړ. ده چې د غرو په لمنو کې يې قدم واهه ټوله وينا يې په يادو زده کړې وه، د غره په لمنه کې يې غرونو او مرغانو ته په پرلپسې توگه له ياده وبله.

د دوی په کلي کې ډېری خلک وزگار وو، نو له دې امله د سيالی په ورځ هلته ډېر کسان راټول شوي وو.

نور زده کوونکي چې د سيالی له پاره ټاکل شوي وو او د وينا ستاينه يې کېده وينا يې وکړه ورپسې زما د پلار نوبت راغی.

هغه وايي:

لاسونه او گونډې مې لړزېدې... دا چې قد مې وړوکی و په ستونزو سره مې کولای شول خلک ووينم. حيران او وېرېدلی وم خلک مې تياره او تور ليدل. د لاسونو ورغويو مې خولې کړې وې او د خولې اوبه مې وچې وې.

ناشونی و.

هغه وايي د کسب زده کړه د ژوند يوه ارزښت لرونکې مسئله ده. پلار مې يادوي چې هغه وخت خومره تر اغېزې لاندې و. په هغه وخت کې چې د کلي په ښوونځي کې د سيند د اوبو په اړه بحث کېده دا چې له کومه راځي او چېرته ځي. تر دې چې د اوبو خرڅ يې له باران څخه سيند ته زده کوي.

د دوی د کلي ښوونځی په يوه وړوکي ودانۍ کې و. ډېر ټولگي يې د ځمکې په سر تر يوې ونې لاندې جوړ شوي وو. آن چې د آرامۍ او استراحت ځای هم هلته نه و نو له دې امله به زده کوونکي د طبيعت د نندارې له پاره غرونو ته تلل نو پلار مې وايي چې دوی په رښتيا ښه بخت درلود. خویندې يې هم د ميليونونو نورو نجونو په څېر هېڅ کله هم ښوونځي ته نه وې تللي.

پلار ته مې زده کړه تر ټولو ښه ډالۍ وه. هغه باور درلود چې د هېواد د ټولو ستونزو رېښې د زده کړو نه لرل دي. د خلکو ناپوهي سياست پوهانو ته موکه ورکوي چې تېر يې باسي او بې وړتيا مديران بيا هم وټاکل شي. د ده په باور ټولو خلکو، نجونو، هلکانو، بې وزلو او پانگه والو ټولو ته بايد د زده کړو آسانتيا برابره شي. پلار مې د يوه داسې ښوونځي آرمان کاوه چې څو مېزونه، کمپيوټر، يوه کتابخانه، په دېوال رنگه تصويرونه او تر ټولو مهمه دا چې تشناب ولري.

نيکه مې د خپل وړوکي زوی له پاره په ذهن کې بل ډول فکر درلود، غوښتل يې زوی يې ډاکټر شي. له زوی يې هيله لرله چې د کورنۍ له لگښت سره مرسته وکړي. د نيکه مشر زوی سعيد رمضان نومېده. کلونه کېدل چې په يوه کليوال ښوونځي کې يې د ښوونکي په توگه درس ورکاوه. هغه او کورنۍ يې له نيکه سره ژوند کاوه. کله يې چې يو څه پيسې ټولې کړې د کور په څنگ کې يې د مېلمنو له پاره يوه وړوکي کوټه جوړه کړه. رمضان به د اور بلولو له پاره له غره څخه لرگي راوړل او له درس ورکولو وروسته به يې په هغه دښته کې چې کورنۍ مو هلته څو مېښې لرلي کار کاوه. همدا راز له بامه د واورې د پاکولو په څېر سختو کارونو کې به يې له نيکه سره مرسته کوله.

په ښوونځي کې زده کړه

مور مې په شپږ کلنۍ کې ښوونځي ته لاړه او په هماغه وخت کې يې زده کړې پرېښودې. په کلي کې يې دا بل ډول نجلۍ ښکارېده ځکه چې پلار او وروڼو يې هڅوله چې ښوونځي ته لاړه شي او زده کړې وکړي. هغه په داسې يوه ټولگي کې وه چې له دې پرته نور ټول ټولگي له هلکانو ډک و. دې به هره ورځ د خپلو ترو لوبو په کور کې په لوبو پرېښودې او خپله به ښوونځي ته تلله چې دې کار خوند نه ورکاوه.

په ټولگي کې مې د مور د مخ پوستکي تر نورو ټولو ځلانده و. د دې ښوونځي ته تلل يوازې له دې امله خوښېدل چې د کور له کارونو، پاکۍ او اولادونو له پيدا کولو وښل شي. يوه ورځ يې خپل ټول کتابونه په نهه انې^(١) وپلورل، په پيسو يې د نبات اوبه واخيستې او بيا هېڅ کله هم ښوونځي ته نه ولاړه.

پلار يې د دې موضوع په اړه هېڅ کله هم خبرې ورسره ونه کړې. پلار به يې سهار وختي له خوبه پاڅېد. له چای سره به يې رش او د غنمو ډوډۍ وخوړه وروسته به يې خپله آلمانۍ تپانچه تر مټ لاندې وټوله. نيکه مې ټوله ورځ د شخړو د حل او دوښمنيو د له منځه وړلو په پېښو کې بوخت و. ده اووه نور زامن هم لرل چې هغوی ته يې بايد پام کړی وای.

مور مې چې کله له پلار سره ملگرې شوه، هغه وخت يې د زده کړو آرمان وکړ او په خپل کار پښېمانه شوه. پلار مې ډېر کتابونه مطالعه کړي و، مور ته به مې يې شعرونه ليکل خو مور به مې نه شواي لوستی. پلار مې تصميم درلود چې خپل ښوونځی ولري. مور مې هم د هغې د مېرمنې په توگه مرسته ورسره کوله چې خپل هدف ته ورسېږي. تر کومه ځايه چې پلار په ياد لري يوازينی آرمان يې د يوه ښوونځي جوړول و خو د دې کار ترسره کول له کورنۍ اړيکو او پيسو پرته

^(١) شپاړس پوله

پنځو تر پنځه لس کلونو و، درس ورکاوه.

د سور کلي خلک گوجر، غرني او منځوي و. مور ځمکه لرونکو ته «منځوي» وايو. گوجر او غرني خلک په غرونو کې اوسېدونکي خلک دي چې هلته مېنې ساتي، خلک وايي:

د دوی اولادونه چټل او ټنبل دي نو بايد چې بې زده کړو پاتې شي.

ښوونکي نه خوښوي چې د دومره لرې سيمې ښوونځي ته ولېږل شي، دوی له يو بل سره هوکړه کړې وه چې هره ورځ يوازې يو کس ښوونځي ته راشي، که يې ښوونځی دوه کسه ښوونکي ولري، هر يو په اونۍ کې درې ورځې ښوونځي ته ځي او د بل په ځای هم حاضري لاسليک کوي او که درې ښوونکي ولري هر يو په اونۍ کې دوې ورځې ځي. د ښوونکي تر ټولو لويه دنده داده چې له يوې لوبې لښتې سره شاگردانو ته ودرېږي او کرار يې کړي. دا فکر هم نه شي کېدای چې زده کړې به دوی ته گټه وکړي کنه.

تره مې دنده ښه ترسره کوله، ده د غرونو له خلکو سره مينه لرله او د دوی سخت ژوند ته يې درناوی درلود، له همدې امله به يې ښوونځي ته ډېره غيرحاضري نه کوله، په حقيقت کې يې هڅه کوله دوی ته يو څه ور زده کړي. پلار مې چې له ښوونځي فارغ شو بې کاره و. نو له ورور سره يې د شاگردانو په درسونو کې د مرستې قصد وکړ خو هلته يې برخليک واوښت. يوه عمه مې په همغه غرونو کې واده شوې وه، هغوی د نصير پاچا په نوم يو خپلوان درلود چې پلار مې يې د کار په وخت کې ليدلی و. نصير پاچا په کلونو کلونو په سعودي عربستان کې ساختماني کارونه کول او کورنۍ ته يې پيسې رالېږلې. پلار مې ورته وويل چې نژدې وختو کې له ښوونځي فارغ شوی او په جهانزيب پوهنتون کې هم منل شوی دی. خو نصير پاچا ته يې ونه ويل چې د لگښت توان نه لري ځکه چې نه يې غوښتل پلار يې له شرم سره مخ شي.

نصير پاچا ترې وپوښتل:

- ولې نه راځې چې له مور سره ژوند وکړې؟

کله مې چې پلار د جهانزيب په پوهنتون کې چې په سوات کې تر ټولو ښه پوهنتون و ومنل شو، نیکه مې يې له لگښت ورکولو ډډه وکړه. نیکه په ډهلي کې وړيا زده کړې کړې وې. دوی هلته په مسجدونو کې د طالبانو په څېر ژوند کړی و چې د سيمې خلکو به خواږه او کالي ورته راوړل.

په جهانزيب پوهنتون کې زده کړې وړيا وې خو پلار مې د ورځني ژوند له پاره پيسو ته اړتيا لرله. په پاکستان کې زده کوونکو ته هېڅ ډول پور نه ورکول کېږي او پلار مې هېڅ کله هم د دې کار له پاره کوم بانگ ته نه و تللی. دغه پوهنتون له مېنگورې سره په نژدې ښار سيدوشريف کې و هلته داسې کومه کورنۍ نه وه چې پلار ژوند ورسره کړی وای. په سنگله کې بل پوهنتون هم نه و، که پوهنتون ته نه تلای نو شونې نه وه چې له کلي ووزي او خوبونه يې په حقيقت بدل شي. پلار مې نور نه پوهېده چې څه وکړي له ناهيلۍ به يې ژړل. له ښوونځي تر فارغ کېدو مخکې يې مور مړه شوه. دی پوهېده که مور يې ژوندۍ وای خامخا يې د ده ملاتړ کاوه، ده يې له پلار هيله وکړه خو گټه يې ونه کړه.

د پلار يې يوازینۍ هيله په کراچۍ کې اوسېدونکي وروڼه وو. نیکه مې وړانديز وکړ چې کېدای شي هغوی يې له زوی سره مرسته وکړي، که داسې شوي وای نو پلار کولای شول هلته په کراچۍ کې پوهنتون ووايي. هغوی هم په دې ورځو کې د نيا د مړينې د تسليت له پاره کلي ته راتلل.

پلار دعا کوله چې هغوی يې دا خبره ومني. همدا چې په بس کې له درې ورځني سترې سفر را ورسېدل، نیکه مې خبره ورسره شريکه کړه چې له ځنډ پرته يې دا هيله ونه منله. نیکه ډېر په غوسه شو له هغوی سره يې هېڅ نورې خبرې ونه کړې. پلار احساس کړه چې نور يې موکه له لاسه ورکړې او د خپل ورور په څېر يې بايد په يوه سيمه ييز ښوونځي کې درس ورکړي.

په هغه ښوونځي کې چې زموږ تره خان دادا درس ورکاوه، د سور په کلي کې و چې له کور تر ښوونځي پورې يو نيم ساعت پلې لاره وه. دغه ښوونځي خپله ودانۍ هم نه لرله. دوی په يوه مسجد کې له سلو ډېرو زده کوونکو ته چې له

د لومړي وزير لور بې نظير بوتو چې پلار يې زما د پلار د ماشومتوب په دوره كې اعدام شو، ټاكنې وگټلې. د اسلامي نړۍ او پاكستان په تاريخ كې بې نظيره لومړنۍ لومړۍ وزيره وه، ناخاپه د پخوا پر خلاف خلك راتلونكي ته خوشاله ښكارېدل.

د محصلينو خوځښتونه چې د ضياء په واسطه منع شوي و، بېرته يې خپل فعاليت پيل كړ. پلار مې ډېر ژر د محصلينو په سياسي خوځښتونو كې گډون وكړ او د يو تكړه وياند په توگه وپېژندل شو. هغه د پښتنو محصلينو د فدراسيون د مرستيال په توگه چې غوښتل يې پښتنو ته هم له نورو سره يو ډول حقوق ورکړل شي وټاكل شو. د پوځ تر ټولو مهم اداري او دولتي كارونه پنجابيانو ته ورکول کېږي ځکه چې هغوی د ايالت تر ټولو ډېر واک لرونکي او پانگه وال دي. د محصلينو يو بل مهم تشکيل د (طالبانو اسلامي ټولنې) په نوم شته و چې د پاكستان د پوهنتونونو ډېر ځواک ورسره ملگري و. دغې ټولنې محصلينو ته د زده کړې لگښتونه او وړيا کتابونه ورکول خو څرگندونې يې له تعصب ډکې وې. د دوی ساعتېری دا و چې په پوهنتونونو کې وگرځي او د موسيقي د کنسرتونو مخه ونيسي.

دغه حزب تر جنرال ضياء پورې اړه لرله چې په ټاکنو کې يې ښه پايله وانه خيستله.

په جهانزېب پوهنتون کې د محصلينو د ډلې مشر «احسان الحق حقاني» و. سره له دې چې له پلار سره مې يې سيالي لرله خو بيا يې هم د يو بل ستاينه کوله چې وروسته بيا دواړه صميمي ملگري شول.

حقاني وايي باور لري که زما پلار د خانانو له کورنۍ څخه وای، د پښتنو د محصلينو د فدراسيون مشر کېده او وروسته به د سياست پوهانو په کتار کې هم و. د محصلينو سياسي ټولنې ډېر بحثونه لرل خو سياسي حزب مالي ملاتړ ته اړتيا لرله.

په لومړي کال کې د دوی تر ټولو تود بحث د يوه زمان په اړه و. دغه کتاب د

پلار مې ځواب ورکوي:

- خدايه! څومره خوشاله شوم!

له هغې وروسته پاچا او د هغې مېرمن ځاځۍ يې دويمه کورنۍ شوه. د دوی کور د سپينې مانۍ په لاره په سپال بندي غرني کلي کې و. پلار به مې هغه ځای يو الهام راورونکی او عجيبه ياداوه. هلته به يې په بس کې تگ راتگ کاوه. د ده په نظر هغه ځای زموږ د خپل کلي په نسبت دومره لوی و چې فکر يې کاوه، يوه ښار ته راغلی دی. هلته يې د يوه مېلمه په توگه ښه درناوی وشو. د کور مېرمن ځاځۍ يې د مور په څېر وه. يوه ورځ يوې کليوالې مېرمنې ځاځۍ ته زما د پلار شکايت کړی و چې هغه د دوی له يوې نجلی سره اړيکې لري، دې مې له پلار څخه په کلکه دفاع کړې وه کليوالې ته يې ويلې و:

- ضياءالدين ډېر پاک او سربښکته انسان دی، تاسې مو خپله لور وڅاري او منعه يې کړئ.

په سپال بندي کې مې پلار له داسې ښځو سره مخ شو چې ډېر آزاد ژوند يې لاره، زموږ د کلي د ښځو په څېر په کورونو کې نه پټېدې. د هغه ځای ښځې به د غرنۍ سيمې د يوې ښکلې کلا په مخه کې را غونډې او د ورځني ژوند په اړه به يې خبرې کولې، له کوره بهر د ښځو راټولېدل ډېر عجيبه و. هملته و چې پلار مې له خپل مشاور اکبر خان سره وپېژندل.

اکبر خان مې پلار ته په پور پيسې ورکړې چې د پوهنتون لگښتونه پرې وکړي. هغه هم زما د مور په څېر زده کړې نه وې کړې خو په خپل وجود کې يې بل ډول علم او پوهه لرله. پلار به مې تل د اکبر خان او نصير پاچا د مهربانۍ او مينې کيسې کولې او دا به يې زياتوله چې که له چا سره مرسته وکړئ نو پرته له کومې هيلې او انتظاره به له تاسې سره مرسته وشي.

پلار مې د پاكستان د تاريخ په يوه ډېر مهم دوران کې پوهنتون ته لاړ. په هغې اوږي کې زموږ زورواکی جنرال ضياء په يوه هوايي پېښه کې ووژل شو. د ده د پوهنتون د دورې د لومړي کال په نيمايي کې ملي ټاکنې وشوې.

په ښوونځي کې مې د پلار د همکارانو له ډلې يو هم محمد نعيم خان و. ده او پلار مې د کارپېژندنې لوړه دوره چې د انگليسي ژبې په برخه کې وه يو ځای ترسره کړې وه. دوی د زده کړې په برخه کې ښه خوځښت لاره.

دواړو د ناهيلی احساس کاوه. ځکه چې په ښوونځيو کې سختگيري وه، زده کوونکو او ښوونکو د هېڅ ډول څرگندونو اجازه نه لرله او د مالکانو څارنه دومره سخته او جدي وه چې آن د ښوونکو تر منځ يې هم ښې اړيکې نه خوښولې. پلار مې په ذهن کې د خپلواکۍ هيلې روزلې او هوډ يې لاره چې ښوونځي ته يې هم ورسره راوړي.

زړه يې غوښتل چې د خپلواکې نظريې پالنه وکړي، ده د خلافت او روڼ اندۍ په ځای، د ورکړې په بدل کې اطاعت نه خوښاوه او له دې ډول چلند يې نفرت کاوه. له همدې امله کله چې نعيم له ادارې سره د يوې لفظي شخړې په سبب خپله دنده پرېښوده، دوی هوډ وکړ چې خپله يو ښوونځی جوړ کړي.

اصلي پلان دا و چې زما د پلار په کلي شاپور کې چې ښوونځي ته په کې ډېره اړتيا ده يو شخصي ښوونځی جوړ کړي.

- لکه يو پلورنځی چې په داسې يوه سيمه کې جوړ کړې چې هلته بل هېڅ پلورنځی نه وي.

کله چې سيمې ته ورسېدل هلته يې د يوه ښوونځي تبليغاتي پاڼې د وېشل کېدو په حال کې وليدې، کوم بل څوک ترې مخکې شوي و. له همدې امله يې هوډ وکړ په مېنگوره کې د انگليسي ژبې ښوونځی جوړ کړي، په دې فکر سره چې سوات د سيلانيانو د راتلو ځای دی نو د انگليسي ژبې زده کول يوه جدي اړتيا ده.

هغه وخت چې پلار مې په تدريس اخته و، نعيم به د ځای د پيدا کولو له پاره چې د ښوونځي له پاره يې په اجاره ونيسي يوازې په کوڅو کې گرځېده.

يوه ورځ يې پلار ته په ډېرې خوښۍ چيغې وهلې چې ور ځای يې پيدا کړی دی. دغه دوه پوږيزه ودانۍ په لنډې کڅ سيمه کې وه. د زده کوونکو د غونډېدو له

«شيطاني آيتونو» په نوم د سلمان رشدي له خوا ليکل شوی و او د ملنډو په توگه په بمبېي کې د پيغمبر^(ص) د ژوند يو تقليد و. د نړۍ ډېرو مسلمانانو هغه يو کفري کتاب باله او دومره يې غوسه کړې و چې تل به يې په اړه خبرې کېدې. عجيبه دا وه چې هېچا هم د کتاب د خپرېدو په اړه فکر نه و کړی، نوموړی کتاب په پاکستان کې نه پلورل کېده خو وروسته د پاکستان په اردو ورځپاڼو کې د پاکستان په اطلاعاتي سازمان پورې اړوند د يوه ملا مقالې په پرلپسې توگه خپرې شوې چې په کتاب يې پيغمبر^(ص) ته د سپکاوي له امله نيوکې کولې. په دې مقالو کې ليکل کېدل چې دا د هر رښتيني مسلمان دنده ده چې د اعتراض غږ پورته کړي.

ډېر ژر په ټول پاکستان کې ملايانو د دې کتاب په ضد خبرې پيل کړې چې بايد مخه يې ونيول شي او د غوسې د څرگندولو له پاره بايد لاريونونه وشي. تر ټولو لوی لاريون يې د ۱۹۸۹ م کال د فبروري د مياشتې په ۱۲ مه نېټه وشو په دې لاريون کې د امريکا بيرغ ته د دې سفارت په مخه کې اور واچول شو. سره له دې چې سلمان رشدي او د کتاب خپروونکي يې انگرېزان و. پوليسو په لاريون کوونکو ډزې وکړې چې په پايله کې يې پنځه کسان ووژل شول. دغه غوسه يوازې په پاکستان کې نه وه را پورته شوې، دوه ورځې وروسته د ايران لوی رهبر هم د سلمان رشدي د وژلو فتوا صادره کړه.

د پلار په پوهنتون کې مې په يوه تړلې کوټه کې بحث وشو. ډېرو زده کوونکو وبل چې دا کتاب بايد منعه او وسوزول شي له دې فتوا څخه ملاتړ وشو. پلار مې هم دا کتاب د اسلام له پاره سپکاوی باله.

پلار مې له فراغت وروسته په يوه خصوصي کالج کې د مياشتې په ۱۶۰۰ معاش د انگليسي ژبې استاد شو چې د پلار له پاره لږې وې. له بلې خوا به نيکه هم شکايت کاوه چې پلار د کور په لگښت کې مرسته نه کوي. معاش يې دومره نه و چې يو څه پيسې ترې وساتي. نو له همدې امله يې نه شواي کولای چې له خپلې مينې تورپېکۍ سره واده وکړي

خصوصي حريم معنی نه لري او د چا د ليدو له پاره تر مخکې وخت نه ټاکو. د مېلمنو چې هر وخت زړه وغواړي له خپلوانو کره تلاي شي او هر څومره يې چې زړه وي هلته پاتې کېدای شي. دا کار د داسې چا له پاره چې غواړي کسب او کار يې پرمختگ وکړي يو خوب ليدل و چې نعيم يې اندېښمن کاوه. هغې به مې پلار ته په خندا ويل چې که زموږ هر يوه مېلمانه دلته ډېرې شپې کوي بايد جريمه واچوو. له دې وروسته به مې پلار هڅه کوله چې د نعيم ملگري او کورنۍ وهڅوي شپه وکړي له همدې امله به نعيم هم جريمه کېده.

له دريو مياشتو وروسته د نعيم زغم پای ته ورسېد.

هغه ويل:

- بايد چې د نوم ليکنې پيسې راټولې کړو، زموږ د ښوونځي دروازه يوازې خيرات غوښتونکي ټکوي، دا کار سخت دی!

خبرې يې اوږدې کړې:

- نور زغم نه شم کوی.

په دې وخت کې دوو ملگرو له يو بل سره په ډېرې غوسې خبرې کولې، دوی د شاوخوا مشران د منځگړيتوب له پاره را وغوښتل. پلار مې ناهیلی و او نه يې غوښتل ښوونځی له لاسه ورکړي، له همدې امله يې له نعيم سره هوکړه وکړه چې د نعيم برخه په کار اچول شوې پيسې ورکړي.

هغه نه پوهېده چې دا پيسې به څه ډول ورکوي. له نېکه مرغه د پوهنتون د وخت ملگري يې هدايت الله، هغه وخت را پيداشو او ويې منله چې د نعيم پيسې ورکړي. دواړه شريکان بيا هم کور په کور وگرځېدل، خلکو ته يې څرگنده کړه چې يو ډول نوی ښوونځی يې پيل کړی.

پلار مې دومره نفوذ لاره چې په اړه يې هدايت الله وايي:

- د هغه شخصيت داسې دی چې که کور ته دې بلنه ورکړې، ستاسې له ملگرو سره هم اړيکې ټينگوي.

خو خلکو له دې سره سره چې له ده سره خبرو خوند ورکاوه خو بيا يې هم

پاره يې يو انگر هم درلود. اجاره ورکوونکي تر دوی وړاندې په دې ودانۍ د رمضې په نوم يو ښوونځی اداره کاوه. د هغه ښوونځي مالک چې يو وخت ترکيې ته تللی و هلته يې د رمضې ښوونځي ودانۍ ليدلې وه ترې اغېزمن شوی و نو له همدې امله يې خپل ښوونځي ته همدا نوم غوره کړ. خو ښوونځی يې له ماتې سره مخ شوی و.

له بلې خوا دا ودانۍ د رود تر څنگ وه چې خلکو په کې خپلې ځخلې اچولې، رود به د تودې هوا په موسم کې بدبوی کاوه.

پلار مې له رسمي وخت وروسته د ودانۍ ليدو ته لاړ. دا يوه عالي شپه وه چې آسمان له ستورو ډک و او د ونو په سر يوه ځلېدونکې سپوږمۍ ليدل کېده. پلار د هغې شپې آسمان ته د يوه يادښت په سترگه کتل او ياده يې کړه:

- ډېر د خوښۍ احساس مې کاوه... په هغې شپه زما خوبونو حقيقت پيدا کړ.

نعيم او پلار مې خپله ټوله ذخيره چې شپېته زړه روپۍ وې په کار واچولې. دېرش زره روپۍ يې هم پور کړې چې ودانۍ رنگ او يو څه ورغوي. دوی همدارنگه د اوسېدو له پاره د سرک بلې غاړې ته يو وړوکی کور په کرايه ونيوه، له دې وروسته به دوی کور په کور گرځېدل چې ښوونځي ته زده کوونکي پيدا کړي.

له بده مرغه چې د انگليسي له زده کولو سره خلکو ډېره مينه نه لرله.

د پوهنتون له فراغت وروسته مې پلار په سياسي بحثونو کې گډون کاوه. هره ورځ به يې د سياسي مناظرو همکاران او ملگري د غرمې ډوډۍ ته کور يا ښوونځي ته راتلل.

نعيم به شکايت کاوه ويل به يې:

- موږ دومره مېلمانه پاللی نه شو.

سره د دې چې نژدې ملگري و خو نه يې شواي کولای او ورته سخته وه چې په شريکه کار وکړي.

له دې اخوا له شنکلي هم ډېر مېلمانه راتلل، پلار مې هم د مېلمنو له پاره ځای لاره. موږ پښتانه نه شو کولای کور ته د خپلوانو د راتلو مخه ونيسو. موږ ته

خه ډول ښوونځی دی؟

هغه وخت چې په خپله پوښتنه پورې يې خندل زیاته يې کړه:

- درې ښوونکي لری؟! ستاسې ښوونکي زده کړې نه لري. هر څوک فکر کوي چې د ښوونځي جوړول دومره آسانه دي.

په دفتر کې نورو ناستو کسانو هم وخنډل او ملنډې يې پرې ووهلې، پلار هم ډېر عصباني و.

داسې ښکارېده چې رييس رشوت غوښت.

پښتنو ته د نورو له خوا ملنډې د منلو وړ نه دي او پلار مې هم نه غوښتل چې د خپل حق په وړاندې هم رشوت ورکړي. ده او هدايت الله د ډوډۍ خوړلو له پاره کافي پيسې نه لرلې، رشوت ورکول خو پر ځای پرېږده. د ښوونځي د ثبت پيسې ديارلس زره او يا تر دې ډېرې کېدې، خو دوی مور ته د ډېرو بډايه خلکو فکر کاوه. نو په داسې حالت کې ښوونځي ته لازمه وه چې رسمي چارواکو ته د سرو کړو چرگانو او يا هم خوندورو کبانو يوه غرمۍ تياره کړي. وروسته د ښوونې او روزنې رييس د ليدو وخت ټاکي او بيا د ځان له پاره د يوې خوندورې غرمۍ سپارښت ورکوي.

پلار مې په پرېشانۍ سره وويل:

مور د چرگانو او کبانو په فارم کې نه يو، دلته يو ښوونځی دی.

سره له دې چې رييس د رشوت اخيستو له پاره خبره ورسره يوې او بلې خواته اړوله، پلار مې د خپلې وياندويۍ د ډېرو کلونو د تجربې په ځواک سره ورته وويل:

- دا پوښتنه د څه له پاره کوي؟ آيا کوم جرم مې کړی؟

تصميم يې ونيو د دې ستونزې په وړاندې مبارزه وکړي څو د فساد او رشوت په وړاندې په مبارزې سره د نورو ښوونځيو له مالکانو سره مرسته وکړي. هغه پوهېده چې خپل هدف ته د رسېدو له پاره خپلې انرژۍ او ځواک ته اړتيا لري، له همدې امله د سوات د خصوصي ښوونځيو له ټولنې سره يو ځای شو. په هغې وختونو کې وړه ټولنه وه چې ټول يې پنځه لس کسه غړي لرل چې پلار مې ډېر

غوښتل خپل اولادونه پخوانيو او پېژندل شوو ښوونځيو ته ولېږي.

دوی د پښتنو د پېژندل شوي او مبارز شاعر خوشال خان خټک چې د سوات په جنوب کې د اکوړې سيمې اوسېدونکی و او په شپاړسمه پېړۍ کې يې غوښتل پښتانه د مغولو په ضد يو ځای کړي، خپل ښوونځی ونوماوه. له دروازې سره نژدې يې په دېوال په خپله ژبه يوه جمله داسې وليکله: «مور يو ځای کېږو چې تاسې ته د زمانې نوی آواز جوړ کړو.»

پلار همدارنگه د ښوونځي د زده کوونکو لپاره د يو ډول جامو فرمايش ورکړ او پرې ويې ليکل: «د افغان په ننگ مې وتړله توره»

پلار مې غوښتل چې مور ته يو الهام راوړونکی اتل شي خو په داسې لاره چې زموږ له زمانې سره ورته سمه وي. په قلم نه په توره.

هماغه ډول چې خوشال خټک له پښتنو غوښتل د پرديو په ضد سره يو موټی شي، مور هم غوښتل د ناپوهۍ په ضد د يو بل په وړاندې سره يو موټی شو.

له بده مرغه چې ويې نه شوای کولای ډېر خلک باوري کړي کله چې ښوونځی پرانيستل شو، هغوی يوازې درې زده کوونکي لرل. سره له دې هم پلار غوښتل چې هره ورځ د ښوونځي په پيل کې ملي سرود وويل شي، وروسته به يې وراره عزيز چې د دوی د مرستې له پاره راغلی و د هېواد بيرغ پورته کاوه.

دا چې دوی په ښوونځي کې لږ زده کوونکي لرل نو د ښوونځی د تجهيزاتو له پاره يې ډېرې پيسې نه لرلې نو له همدې امله يې خپل باور ډېر ژر له لاسه ورکړ. هېڅوک نه شي کولای له کورنۍ او خپلوانو پيسې پور کړي او کله چې هدايت الله پوه شو پلار مې د ډېرو خلکو پوروروی دی ډېر پرېشانه شو. دوی ته به هر وخت د پورورويو ليکونه رسېدل.

شرایط هغه وخت ډېر خراب شول چې پلار مې د ښوونځي د ثبت کولو اقدام وکړ. له ډېر انتظار وروسته يې هغه د ښوونځيو د رييس دفتر ته ومانه.

شاوخوا يې ډېرې دوسيې پرتې وې، د چای څښلو په حال کې مې يې له پلاره وپوښتل:

په اړه خبرې کوي.

د ټلويزيون د مشر له وتلو سره سم، هدايت الله په زوره زوره وخنډل او بيا يې پلار ته په خندا وويل:

- ضياء الدينه مور آن يو ټلويزيون هم نه لرو... که تبليغات وکړو نو خپله يې هم ليدى نه شو.

خو دا چې پلار مې ښه او پراخ نظر لاره، نو هېڅ کله يې د داسې وړو مسئلو له امله له کاره لاس وانه خيست.

يوه ورځ مې پلار هدايت الله ته وويل غواړي د څو ورځو له پاره خپل کلي ته لاړ شي. په اصل کې يې غوښتل واده وکړي خو په مېنگوره کې يې خپل يو ملگرى هم خبر نه کړ. ځکه چې د ډېر لگښت توان يې نه لاره. زموږ خلک د يوه واده له پاره څو ورځې مېله جوړوي. په حقيقت کې څه ډول مې چې مور وويل، پلار د واده په اصلي مراسمو کې حاضر نه و. وايي چې دى يوازې د مراسمو په وروستۍ ورځ راغى چې په هغې ورځ يې د دې په سر شال واچاوه او د دواړو په سر يې سپېڅلى کتاب قران ونيوه او يوې لويې هندارې ته يې ودرول چې په هغې کې خپله جوړه وويني. په اجباري ودونو کې د ډېرو جوړو له پاره په دې هنداره کې کتل، لومړى ځل کتل وي. يو ماشوم هلک هم د دوى په پښو کې ور کښېښوي چې د دوى لومړى اولاد هم نارينه پيدا شي.

زموږ يو دود دا دى چې د نجلۍ د کورنۍ له خوا يو څه د کور وسايل لکه يخچال، د خوړو لوبښي، فرشونه او نور او د زوم د کورنۍ له خوا يو څه سره زر راوړي. نيکه مې ډېر سره زر نه و اخيستي له همدې امله مې پلار اړ شو، ډېرې پيسې پور کړي چې څو لاس بندونه واخيستي شي. د واده له مراسمو وروسته به مې مور له عمه او نيکه سره يو ځاى ژوند کاوه. پلار به مې هم په دوه يا دريو اونيو کې د دې ليدو ته کلي ته راتلو. د دوى پلان دا و چې پلار د ښوونځي اداره کولو ته ادامه ورکړي او څنگه يې چې ښه عايد تر لاسه کړ خپلې مېرمنې ته يې را ولېږي.

خو نيکه به هر وخت شکايت کاوه او مور ته مې يې ستونزې جوړولې. د مور له

ژر د ټولنې د رييس مرستيال وټاکل شو.

د ښوونځيو مديرانو نور د رشوت ورکولو واقعي مفهوم نه پېژانده او نه يې په کيسه کې وو. پلار به مې دوى ته څرگندوله چې که ټول ښوونځي له يو بل سره يو موټى شي د دې مسئلې په وړاندې درېدى شي.

ده خبرې اوږدې کړې:

- د يوه ښوونځي اداره کول کوم جرم نه دى. ولې بايد ورشوت ورکړئ؟ تاسې خو د ځان پلورنې د کوم مرکز مدير نه ياست. هلکانو ته زده کړه ورکوى. دولتي مامورين ستاسې رييسان نه دي.

زياته يې کړه:

دوى خدمت کوونکي دي. د دې له پاره چې تاسې ته خدمت وکړي امتياز اخلي. دا تاسې ياست چې د دوى زامنو ته زده کړه ورکوى او روزئ يې.

هغه ډېر ژر د ټولنې مشر شو، ټولنه يې دومره پراخه کړه چې د غړيو شمېر يې څلور سوه مديرانو ته ورسېد. ناڅاپه د ښوونځيو ټولو مديرانو واک پيداکړ. خو پلار مې د احساس خاوند و، نه يې شواى کولای چې يو ښه سوداگر وي، په همدې وخت کې دى او هدايت الله له داسې ناهيلۍ سره مخ و چې د سيمې د هتيوال په وړاندې هم بې باوره و. نه يې شواى کولای چې بوره او چاى ترې واخلي. دوى په ښوونځي کې يو وړوکى کانتين کېښود، سهار به يې له بازاره خوراکونه راوړل چې په شاگردانو يې وپلوري. پلار به مې جوار اخيستل او تر نيمې شپې به وينې و چې پاخه يې کړي او پلورلو ته يې تيار کړي.

هدايت الله ويل:

- زه ډېر پرېشانه وم، کله به هم شاوخوا ستونزو له پښو غورزولم خو ضياء الدين د ستونزو په وړاندې نور هم پياوړى کېږي او له ما ښه روحيه لري. پلار به مې تينگار کاوه چې دوى بايد لوړ فکر ولري. يوه ورځ کله چې هدايت الله کورنيو ته د ډاډ ورکولو او د زده کوونکو له نوم ليکنې بېرته راغلى و، پلار مې يې ليدلى و چې د پاکستان د سيمه ييز ټلويزيون له مشر سره د ښوونځي د تبليغاتو

پلار به مې په ټولو موضوعاتو کې له مور سره مشوره کوله.

هغه ويل:

- تورپېکې دې موضوع زه گنگس کړې يم. له ما سره مرسته کوې؟

مور آن له دوی سره د ښوونځي د دېوالونو په رنگولو کې مرسته وکړه.

کله به چې بربښنا نه وه، دې به خراغونه ساتل چې رنگمالي وکړای شي.

هدايت الله به ويل:

- ضياء الدين د کور نارينه و خو دوی په عجيبه توگه سره نژدې و. په داسې حال

کې چې مور ډېرې نارينه خپلې ښځې زغمې نه شو، خو ضياء به پرته له ښځې

ژوند نه شواى کوى.

له څو مياشتو وروسته مې مور اميندواره شوه. په ١٩٩٥ م کال يې لومړى اولاد

مړ پيدا شو.

پلار مې وايي:

- زما په نظر اصلي ستونزه هغه چټله او له خاورو ډکه سيمه وه. ما فکر کاوه چې

ښځې کولای شي له روغتون پرته په کور کې هم اولاد وزېږوي. لکه په کلي کې

زما مور او خويندې! مور مې ټول اولادونه په کور کې وزېږول.

د ښوونځي حالت مخ په ځور و. مياشتې تېرېدې خو دوی نه شواى کوى چې د

ښوونکو معاش او د ښوونځي اجاره ورکړي. د واده د لاس بندونو زرگر به هره ورځ

د خپلو پيسو له پاره هلته راته. پلار به مې هم چاى او کلچې ورته راوړې او هيله

به يې ورکوله چې پيسې به يې ژر ورکړي.

هدايت الله به په خندا پلار ته ويل:

- فکر کوې چې هغه په چاى راضي کېږي؟ هغه چاى نه بلکې پيسې يې

غواړي.

وضعيت دومره کړکېچن شو چې پلار مې له ناچارۍ د سرو زرو لاس بندونه

وپلورل.

زموږ په فرهنگ کې د واده گټې د مېرمن او خاوند تر منځ يو پيوستون دى.

پاره مې يې موټر کرايه کړې و او مېنگورې ته يې لېږلې وه خو دوی نه پوهېدل

چې د ژوند لگښتونو ته څه ډول اوږه ورکړي.

پلار مې ويل:

- زه مخکې پوهېدم چې پلار هلته زموږ اوسېدل نه خوښوي. په هغې ورځو کې

مې له کورنۍ ډېر خپه وم خو وروسته مې د دې کار له امله مننه ترې وکړه ځکه

چې د دوی دې کار زه خپلواک کړم.

هغه يې شريک ته له دې موضوع څه نه و ويلې، ترې پټه کړې يې وه.

همدا چې پلار او مور مېنگورې ته را رسېدلې و، هدايت الله په ډېرې وارخطايۍ

سره پلار ته ويلې و:

موږ نه شو کولای چې د يوې کورنۍ لگښت پوره کړو. هغوى به چېرې ژوند

کوي؟

پلار يې په ځواب کې ويلې و:

- وي دې، هغه به پخلى او د کور کارونه راته کوي.

مور مې د مېنگورې ژوند ته ډېره حيرانه وه چې څه ډول به دلته ژوند کوي.

دې ته مېنگوره يو پرمختللى ښار و. کله چې دې او خورلنيو يې په کلي کې د

سېند په غاړه خبرې کولې د نورو خورلنيو آرمان يې دا و چې واده وکړي، اولادونه

ولري او د خاوند له پاره پخلى وکړي. خو کله به چې د مور نوبت کېده خپل

خيال به يې داسې خرگنداوه:

- زړه مې غواړي په ښار کې ژوند وکړم او د پخلي په ځاى له بازاره ډوډۍ او

کباب راوړم.

خو دې چې د څنگه ژوند هيله لرله هسې جوړ نه شو. هغې واړه کور يوازې دوه

کوټې لرلې، يوه کوټه د پلار او هدايت الله د خوب کوټه او بل يې هم کوچنۍ

دفتر و. هلته يې هېڅ پخلنځى نه لاره او په کور کې نلونه هم نه و غزېدلې.

کله چې مور هلته لاړه، هدايت الله اړ شو همغې واړه دفتر ته لاړ شي او په يوه

کلکه لرگينه چوکۍ ويده شي.

اسبابونه، پردې، کالي او د غږ دستگاه ټول تر خاورو لاندې شوي دي او له هر ځايه بد بوی راځي. دوی نور د خوب له پاره ځای نه درلود او هېڅ پاکې جامې يې هم نه لرلې چې وايې غوندي.

له نېکه مرغه چې شپې ته يې د امان الدين په نوم گاونډي خپل کور ته بوتلل. د يوې اونۍ په اوږدو کې يې هر څه له سره تنظيم کړل. لس ورځې وروسته يوه ورځ چې دواړه له کوره وتلي و، دويم ځلي سېلاب راغی، دويم ځلي يې هم ټوله ودانۍ له خاورو ډکه کړه. له څه وخت وروسته د اوبو او برېښنا مامور دې سيمې ته ولېږل شو. مامور ويل چې خپل سېستم مو سم نه دی جوړ کړی خو په اصل کې مامور رشوت غوښت. کله چې پلار وويل رشوت نه ورکوي نو د جریمه کېدو له پاره يې يوه پاڼه ورکړه. پلار مې د دې جریمې په ورکړه هېڅ کله نه توانېده له همدې امله يې له يوه خپل سياستوال ملگري هيله وکړه چې دا مسئله ورته حل کړي.

شرایط داسې حالت ته ورسېدل چې په حقيقت کې نور ښوونځی نه و. خو د پلار زړه نه و چې خپل خوبونه داسې په آسانۍ سره له لاسه ورکړي. له دې وړ اخوا ده يوه کورنۍ هم لرله چې بايد د هغې لگښت يې هم پيدا کړی وای.

زه د ١٩٩٧ م کال د جولای مياشتې په ١٢مه وزېږېدم. يوې گاونډۍ مو له مور سره زما په زېږون کې مرسته کړې وه چې زما تر مور يې مخکې اولاد پيداشوی و. پلار په ښوونځي کې و، کله چې زما له زېږېدو خبر شو په منډو منډو کور ته راغی. مور مې پلار ته د هلک او نجلی ويلو له امله وېرېده. خو هغه وايي پلار چې کله زما سترگو ته وکتل، بې اندازې خوشاله شو. هدايت الله وايي:

- ملاله نېکبخته وه کله چې پيداشوه نېکبختيو زمور لور ته مخه کړه.

د ١٩٩٧ م کال د پاکستان د پنځوسمې کليزې په موخه چې د اگسټ په څوارلسمه په ټول هېواد کې لمانځل کېږي د لمانځلو مراسم او لاريونونه نيول شوي و. له دې سره سره مې پلار او ملگري يې به دې باور و چې د دې ورځې لمانځلو ته اړتيا نه وه ځکه له کله چې سوات له پاکستان سره يو ځای شوی له

ډېری مېرمنې له خپل خاوند سره د مرستې له پاره هغه پلوري چې خاوند يې يو کسب او کار پرې وکړي يا هم د کار له پاره له هېواده بهر سفر وکړي. مور مې تر دې وړاندې ويلي و چې لاس بندونه يې د خاوند د وراره د پوهنتون لگښتونو ته پلوري. پلار مې په بېرته قول ورسره کړی و چې هغه ته به د پوهنتون پيسې خپله برابروي خو له نېکه مرغه د پلار د عمه زوی شېرخان تر پلار وړاندې شو او د پوهنتون پيسې يې ورکړې. مور مې نه پوهېده چې د لاس بندونو په پيسو د پوهنتون لگښتونه نه پوره کېږي.

حالت هغه وخت ډېر کړکېچن شو چې ناڅاپي سېلابونه راغلل. يوه ورځ باران نه درېده او له ماښام وروسته د سېلاب خطر وليدل شو. بايد چې ټولو خلکو سيمه پرېښي وای. مور مې له کوره وتلې وه او هدايت الله هم پلار ته اړتيا لرله چې د کور ټول سامانونه له لومړي پور څخه يوسي خو هغه يې پيدا نه کړای شو.

بهر ووت او چيغې يې کړې:

- ضياءالدينه، ضياءالدينه!

له ښوونځي بهر نرۍ کوڅه ټوله سېلاب نيولې وه. د برېښنا لينونه راڅرېدلي و چې باد يوه او بله خوا وړل راوړل. د هدايت الله بدن سر او باران بې حسه کړی و، دې هرڅه ته يې په حيرانۍ کتل. په پای کې لږ او ډېر له اوبو سره مخامخ شو، خو که چېرې د برېښنا لينونه په اوبو کې لگېدلي وای نو هدايت الله به د برېښنا له امله خپل ژوند له لاسه ورکړی وای.

کله يې چې پلار پيدا کړ، ويې ليد چې هغه د يوې ښځې د ژړا چيغې اوري چې خاوند يې له کوره نه شي وتلای. له همدې امله يې د دوی مرستې ته ور دانگلي دي او مرسته ورسره کړې چې ينجال يې هم ورسره را وباسي.

هدايت الله مې پلار ته په غوسه وايي:

- د دې ښځې خاوند دې وساته خو خپل کور نه. آيا دا ټول کارونه د يوې ښځې د ژړا له امله و؟

کله چې اوبه ډېرې شوې دوی وليدل چې کور او ښوونځی دواړه له منځه تللي.

ورسره بوولم. هغه وخت چې درې يا څلور کلنه وم، زه به يې د لويو هلکانو په ټولگي کې کښولم. زه به په خپل ځای کې په حيرانۍ ناسته وم او درس ته به مې غور نيوه. کله کله به مې د ښوونکو خبرې ورسره تکرارولې. له همدې امله کولای شم ووايم چې زه په يوه ښوونځي کې لويه شوې يم.

له نعيم سره د ملگرۍ په وخت پلار پوه شو چې نه شي کولای کسب او کار سره گډ کړي او له يو بل سره ښې اړيکې ولري. په پای کې هدايت الله هم مور پرېښودو خو خپل ښوونځی اداره کړي. پلار او هدايت الله زده کوونکي سره ووېشل. دوی په دې اړه زده کوونکو ته څه ونه ويل خو خلک فکر وکړي ښوونځی پراخه شوی او دوې ودانۍ يې ورته نيولې دي. سره له دې چې پلار او هدايت الله په هغې ورځو کې خبرې نه کولې خو هدايت الله به په ماپسې ډېر خپه کېده او ليدو ته به مې راته.

د ۲۰۰۱ م کال د سپتمبر په مياشت کې چې يوه ورځ هدايت الله زما ليدو ته راغی، دې وخت کې زموږ کور ته نور کسان هم راغلي و، په کور کې ډېر شور لگېده. دوی ويل چې په نيويارک کې په يوه ودانۍ وحشت ناکه حمله شوې. دوې الوتکې له يوې ودانۍ سره لگېدلې وې. زه هغه وخت څلور کلنه وم دومره وږه وم چې په موضوع نه پوهېدم. آن د لوبانو له پاره هم دا موضوع د پوهېدو وړ نه وه ځکه چې د سوات تر ټولو لويې ودانۍ يو هوټل او يو روغتون دي چې دوه يا درې پوړيزه دي.

دغه پېښه د دوی په نظر ډېره عجيبه وه. زه آن نه پوهېدم چې نيويارک او امريکا څه دي. ښوونځی مې نړۍ او نړۍ مې ښوونځی و.

مور نه پوهېدو چې د سپتمبر يوولسم زموږ ژوند بدل کړی او جگړه به زموږ درې ته راوړي.

ځور او ستونزو سره مخ دی او په ظلمونو کې اوسېږي. دوی د اعتراض کولو له پاره چې دا لمانځنې بې ځايه وښيي تور بندونه وتړل چې پلار مې د همدې اعتراض له امله ونيول شو. دوی بايد جریمه ورکړې وای خو د جریمې وس يې نه درلود.

زما له زېږېدو درې مياشتې وروسته د ښوونځي درې پورته کوټې تشې شوې مور ټول هلته لاړو. دېوالونه يې گچ شوي او اوبه مو هم لرلې نو له همدې امله نظر هغې وړوکي کور ته چې له خاورو جوړ و دلته په راتلو مو ځان پرمختللی باله خو اوس مو هم کافي ځای نه لاره ځکه چې اوس هم هدايت الله له مور سره اوسېده او ډېری وخت به مو کور ته مېلماننه هم راتلل. خوشال ډېر وړوکی او لومړنی گډ ابتدايي ښوونځی و. کله چې زه وزېږېدم پنځه يا شپږ ښوونکي، لږ او ډېر سل زده کوونکي يې لرل او په مياشت کې يې له هر زده کوونکي سل روپۍ اخيستي.

پلار مې د ښوونځي مدير، مالي مسول او ښوونکی و. ده به ځمکه هم جارو کوله، دېوالونه او تشنابونه به يې هم مينځل. پلار به د تبليغاتي پاڼو د بندولو له پاره د برېښنا په پايه پورته کېده، سره له دې چې له لوړ ځايه يې دومره وېره لرله چې کله به په زينو کې پورته کېده پښې به يې لړزېدې. که به د اوبو نلکه خرابېده د جوړولو له پاره به څا ته ښکته کېده. کله به مې چې پلار ته کتل، څا ته ښکته کېږي او نه ښکاري، له سترگو به مې اوبښکې بهېدې. فکر به مې کاوه چې بيا به بېرته را نه شي.

د اجارې او ښوونکو د حقوقو له ورکړې وروسته به يو څه پيسې پاتې کېدې. مور به شين چای څښه ځکه چې د معمولي چای د جوړولو وس مو نه لاره. له څه وخت وروسته پلار د يوه بل ښوونځي د جوړولو هوډ وکړ، غوښتل يې په هغې «د ملالې د زده کړې موسسه» نوم کېږدي.

ښوونځی مې د ساعت تېري سيمه وه. پلار مې وايي مخکې تر دې چې خبرې وکړم، ټولگيو ته به تلم تې تې به مې ويل داسې به ښکارېدم لکه د زده کوونکو ښوونکي چې وم. د ښوونځي د ښځو کارکوونکو له ډلې به مېرمن الفت زه په غېږ کې اخيستم او څو دقيقې به يې ورسره کښولم او يا به يې څو دقيقې کور ته

تر سفر مخکې شپه به مې له سترگو خوب تښتېدلې و ځکه چې ډېره به خوشاله وم. دغه سفر به په هغې لاره چې د باران او غره د ښوېدو له خطرې روغ پاتې و، پنځه ساعته و او بس گاډي به سهار وختي حرکت کاوه. مور به په ډېر زحمت سره د مېنگورې د بسونو تمځي ته رسېدو.

بکسونه به مو د کورنۍ له پاره له گلدوزي شوو ټکريو، ډول ډول شيرينيو، سرو گلونو، پستې او درملو چې دا توکي په کلي کې نه پيدا کېدل ډک و. ځينو خلکو به بوره او اوږه ورسره وړل چې د بس سر به له بکسونو ډک و.

وروسته به بس گاډي ته د سرک د خوا چوکۍ د نيولو له پاره گړندي ختلو، سره له دې چې د بس هندارې به خاورې او گردونه نيولي وو چې بهر به سم نه ترې ښکارېده. د سوات بسونه په زېرو گلونو، نارنجي پرانگانو او له واورو د ډکو غرونو په منظرو ښکلي کوي. که په هسته يي توغنديو او جگره ييزو گاډو کې سواره وای هم به مې وروڼه خوشاله و. سره د دې چې پلار مې ويل که زموږ سياست پوهانو د هسته يي وسلې د جوړولو له پاره لږه پانگونه کړې وای، د ښوونځيو له پاره به ډېره بوديجه ټاکل شوې وه.

مور له يوه بازاره او د غاښونو د ډاکټر له يوې داسې لوحې چې يوه خندانه خوله پرې کارل شوې وه، د لرگينو قفسونو جوړې ټانگې چې له سپينو او ټيټ سترگو چرگانو ډکې وې او زرگرۍ چې المارۍ يې له زېرو لاسبندونو او غاړکيو ډکې وې تېرېدو. په پای کې خو لرگينې غرفې وې داسې ښکارېده چې په يوه بل يې تکيه کړې وي د دوی په مخکې به ډېر ټايرونه سر په سر اېښودل شوي و چې په نا اوارو سرکونو د کارېدلو له پاره يې هلته اېښي و. هغه وخت مور وروستي سرک ته ورسېدو. کين لور ته د سوات پراخه سېند او د شنو زمرودو د کانونو لرونکې غونډۍ ښي لور ته پرته وې. د سيلانيانو له پاره د سېند په غاړه له هندارو جوړ هوټلونو ليدل کېدل. مور هېڅ کله هم دې هوټلونو ته نه و تللي. وروسته مې په خاورو ککر ماشومان وليدل چې د وښو د لويو پنډو د وړلو له امله توغ توغ تلل. د لارې په اوږدو کې مې ډېر کسان وليدل چې د وزو رمې يې يوه او بله گرځولي.

زموږ کلی

موږ دود لرو چې د ماشوم د زېږېدو په اوومه ورځ کورنۍ، گاوندیانو، خپلوانو او ملگرو ته جشن جوړوو. زما له پاره مې مور او پلار دا ډول پروگرام جوړ نه کړ. ځکه چې هغوی دومره وس نه لاره چې د مېلمنو له پاره د پسه غوښه او وريجې واخيستی شي. نيکه مې هم مرسته نه ورسره کوله ځکه چې زه هلک نه وم.

کله مې چې وروڼه پيدا شول نيکه غوښتل مېله پرې جوړه کړې خو پلار ونه منله ځکه چې زما له پاره يې دا کار نه و کړی. ما يوازې همدا نېکه لاره، د مور پلار مې زما له پيداېښت مخکې وفات شوی و. مور او پلار مې وايي چې زه د دواړو نيکونو ځانگړتياوې لرم، د مور د پلار په څېر هوښياره او شوخه او د پلار د پلار په څېر مې ښه ويانده يم.

زه به چې کلي ته د نيکه ليدو ته تلم ډېره خوشاله کېدم.

هغه به چې زه هر وخت ولېدم يوه سندرې به يې راته ويله داسې به يې ښودله چې هغه تر اوسه هم زما د نوم د معنی په اړه فکر کوي، غوښتل يې چې دا نوم له خوشالۍ ډک وښيي.

هغه به داسې ويل:

- ملاله د ميوند اوسېدونکې او د نړۍ تر ټولو خوشاله نجلۍ ده.

موږ به هر وخت د اختر په رخصتيو کې کلي ته تلو. تر ټولو ښې جامې به مو اغوستې، په بس گاډي کې به مو د بارکانې په لور شمال خواته زموږ د کلي شنگلې لور ته حرکت کاوه. مور په کال کې دوه اخترونه لرو، کوچنی اختر چې د روژې مياشتې په پای کې راځي، د قربانۍ يا لوی اختر چې زموږ د پيغمبر ابراهيم^(ع) ياد دی چې غوښتل يې خپل زوی اسماعيل د خدای^(ع) په امر سره قرباني کړي.

د اختر نېټه د روحانيونو له خوا څخه د مياشتې په ليدو سره ټاکل کېږي. همدا چې خبر به مو واورېد د کلي په لور به مو حرکت وکړ.

«کاني» په دره کې موقعيت لري.

دغه دره د لوړو ژورو غرونو په دېوالونو احاطه شوې ده، دره دومره تنگه ده چې د کرکت د ميدان له پاره هم ځای نه لري. مور خپل کلی (شاپور) بولو خو په حقيقت کې د درې لاندې خواته درې کلي شته دي، شاپور يې تر ټولو لوی دی، بارکانه زما د پلار استوګنځی و او کرشت هغه کلی دی چې مور مې په کې لويه شوې وه. د هر کلي په پای کې يو غر پروت دی، د جنوبي خوا تور غر او د شمال لور ته سپين غر، مور به هر وخت د نيکه په کور بارکانه کې چې پلار مې هلته لوی شوی و، اوسېدو.

دا کور د سيمې د نورو ټولو کورونو په څېر له خاورې او ډبرو جوړ شوی و چې مسطح چت يې لاره. زما خوښه وه چې د ماما له زامنو سره مې په کرشت کې پاتې شم، ځکه چې د هغوی کور گچ شوی و او حمام يې هم درلود. هلته ډېر ماشومان و چې لوبې ورسره وکړم. زه او مور د لاندې پور په کوټه کې چې د مېرمنو له پاره وه اوسېدو. د کور مېرمنو به ورځ په پخلي، د ماشومانو په ساتنه او پالنه، نارينه و ته په ډوډۍ تيارولو چې په پاس کوټه کې به کېناستل، تېروله. زه به مې د ماما له اولادونو انيسې او سنبل سره په يوه کوټه کې ويده کېدم. د مسجد په څېر يو ساعت او يوه الماری ډوله تختې چې ټوپک او د وېبستانو څو ډوله رنگونه په کې اېښي و په دېوال کې څوړند و.

ټول او آن زه چې هر وخت به تر ډېره ويده کېدم، سهار وختي له خوبه پاڅېدو، د پاڅېدو په وخت کې به د چرگانو بانگونه او د لوبښو آواز چې نارينه و ته به يې د سهار جای تياراوه اورېدل کېدل. د سهار په مهال به د تور غره له څوکو د لمر وړانگې خپرېدې. کله به چې د سهار له لمانځه پورته کېدو او کين لوري ته به مو کتل، د سپين غره څوکې به داسې ښکارېدې لکه يوه سپين رنگې ښځه چې په غاړه کې د سرو زرو غاړکۍ واچوي چې دا د لمر لومړۍ وړانگې وې چې غره ته يې ښکلا ورکوله او زموږ تر سترگو کېدې.

ډېری وخت به باران ټول ځايونه مينځل، او د شنو غرونو په سر به وربځې چې

هماغه ډول چې وړاندې تلو، د شولو (د وريجو بوټي) شنه فصلونه مې تر سترگو شول چې تازه بوی ترې پورته کېده. همدارنگه هلته، د زردالو او انځيرو باغونه ليدل کېدل. د رود د هغې غاړې د مرمر و ډبرو له وړې کارخانې سره چې د شيدو په څېر سپين رنگه کيمياوي مواد ترې راوتلي و، تېر شوو. د دې منظرې ليدو مې پلار پرېشانه کړ و يې ويل:

- دغه بې عقلان وگورئ زموږ ښکلې دره څومره ککړوي.

وروسته بس د غرو په لمنو کې چې د صنوبر په ونو پوښل شوې وې پورته لاړ. د ځينو غرونو په سرونو کې کنډوالې ښکارېدې چې ډينگانو دورې پرې وهلې. د غرونو پاتې څوکې داسې وې چې د لومړي والي په وخت کې جوړې شوې وې. په غونډيو کې بس ټکان خوړ او جمپ يې کاوه، چلوونکي ښکځلې کولې ځکه چې څو گاډي په خطرناکه لار کې له مور مخکې شول. ورونيو مې د گاډو له مخته کېدو خوند اخيست او خوشاله کېدل دوی د خرابو شوو نقليه وسايطو ډېر يوه اشارې کولې او سرونه بې زما او مور په سرونو اېښي و.

بالاخره د غره څوکې ته ورسېدو، د شنگلې درې ته ننوتو چې يوه غرنۍ لاره ده، سپرې فکر کوي د نړۍ تر ټولو لوړه برخه ده. هلته مور د نړۍ تر ټولو غونډيو لوړ و. په لرو سيمو کې مو د «مالم جيې» د (سکي) لوبې واورې ليدې. د سرک په غاړو کې آبشارونو او چينو خوندور حرکت کاوه. هلته چې د چای څښلو له پاره بس گاډی ودرېد د صنوبر د ونو ښکلې بوی او تازه هوا مو تنفس کړه. شنگله ټول غرونه دي په سر يې يوازې يو وړوکی آسمان ښکاري. باد د قربان سپند پسې واخيست خو د غونډيو په يوه برخه کې بېرته آرام شو. له سپند څخه د تېرېدلو له پاره دواړو غاړو ته يوازې يو تړل شوی تناب لري چې خلک د تېرېدلو په وخت کې ځان پرې نيسي او بلې خواته ځان پرې رسوي. بهرنيانو به د «ځان وژنې پلونه» ورته ويل په داسې حال کې چې مور به خوند ترې اخيست.

که د سوات نقشه وگورئ، دغه دره له وړو درو جوړه شوې يوه اوږده دره ده چې وړې درې لکه په ونه کې پانه داسې پکې ښکاري. زموږ کلی د ختيز لور ته د

لوبو وسایل نه لرل. هلکانو په یوه څنگ کې د کرکټ لوبه کوله آن د دوی د کرکټ توپ هم له پلاستیکونو جوړ شوی و.

کلي هېرې شوې سیمې وې. اوبه له چینې راوړل کېدې. ډېر لږ کورونه گچ شوي و هغه هم د هغو کسانو کورونه چې زامن یې د جنوب کانونو او یا هم خلیج ته د کار له پاره تللي و او له هغه ځایه یې پیسې رالېږلې وې. په دې سیمه کې څلوېښت میلیونه پښتانه اوسېږي چې له دې ډلې یې لږ تر لږه لس میلیونه له هېواده بهر په کار پسې تللي دي. پلار مې ویل:

- دا ډېره پرېشانوونکې ده چې دوی د دې له پاره چې د خپلې کورنۍ نوی ژوند وساتي هېڅ کله هم نه راځي او باید چې هملته پاتې شي او کار وکړي.

ډېرې کورنۍ وې چې له خپلو نارینه و پرته یې ژوند کاوه، هغوی به په کال کې یوازې یو ځل یو بل لیدل او تل به یې هره نهمه میاشت یو ماشوم پیدا کېده.

لکه د نیکه کور، له ورو بناخونو او له یو بل سره په اوبدل شوو لرگیو جوړې شوې کوټې چې په خاورو پټې شوې وې. دا کوټې به د سېلاب راتلو په وخت کې چپه کېدې. په ژمي کې به ماشومان د سړې هوا له امله په کې مړه کېدل. دې کلي آن روغتون هم نه لاره. یوازې د شاپور کلي یو کلینیک درلود. که به په نورو کلیو کې څوک ناروغ کېدل، د ناروغ خپلوانو به هغه تر کلینیک پورې د لرگي په یوه تخته را رساوه. مور په توکو دې تختې ته د شنگلې امبولانس وایه. که به ناروغ عاجل و نو دوی اړ و چې تر مېنگورې پورې یو گاډی کرایه کړي. نېکمرغه هغه و چې کوم گاډي والا به یې پېژانده.

سیاست پوهان به یوازې د ټاکنو په وخت کې کلیو ته تلل. خلکو ته به یې ژمنې ورکولې چې ښوونځي او سړک جوړوي، خلکو ته تصفیه شوې اوبه برابرې او کلي ته به برېښنا را ولي. دې کسانو به د کلیو نفوذ لرونکو کسانو ته چې مابه قمار وهونکي بلل پیسې او جنراتورونه ورکول څو خلکو ته وښيي چې رایه څه ډول ورکړي. البته دې موضوع هم تر نارینه و پورې اړه لرله ښځو په ټاکنو کې گډون نه شواي کوی. هغه وخت به که دوی په ملي مجلس کې بریالي کېدل

خلکو به هلته د چارمغزو ونې او نورې سبزی کرلې لیدل کېدې. د شاتو د مچيو صندوقونه هم ځای ځای لیدل کېدل. زه چې له شاتو سره مینه لرم او له چارمغزو سره یې خورم. له سپند لاندې د کرشت د کلي په پای کې مېښې لیدل کېدې. هلته د اوبو یوه ژرنده هم وه چې جوار او غنم به یې په اوږو بدلول او هلکانو به هغه په بوجیو کې اچول. د ژرنډې تر څنگ د برېښنا یو کوچنی ماشین هم و چې کلي ته د برېښنا د وېش له پاره یې گډ وډ لینه تر څنگ پراته و. هلته دولت خلکو ته برېښنا نه وه ورکړې نو له همدې امله خلکو د لنډ مهال له پاره له همدې ډول برېښنا کار اخیست.

کله به چې ورځ په ټولېدو شوه، د لمر وړانگې به د سپین غره په څوکو څلېدې. وروسته به د ماښام په وخت کې د لمر سیوری پرې لوېده او لمر به له تور غره پناه کېده. زموږ د لمانځه وخت به د غره په سیوري سره ټاکل کېده. کله به چې لمر یوې ټاکل شوې لویې ډبرې ته ورسېد او خپلې وړانگې به یې پرې وغوړولې د مازیگر د لمانځه وخت به شو. وروسته به د ماښام په وخت کې چې کله د سپین غره څوکه د سهار په پرتله څو ځله ښایسته ښکارېده د ماښام د لمانځه وخت به و. سپین غر له هر ځایه لیدی شو. پلار به مې ویل چې دا غر ماته زموږ د هېواد د سولې د سمبول په څېر ښکاري چې د درې په پای کې د یوه سپین بیخ په څېر دی. ده د ماشومتوب په وخت کې فکر کاوه چې په دې وره دره کې ټوله نړۍ ده او که څوک د غره بلې خوا ته ولوېږي له منځه به لاړ شي.

سره له دې چې په ښار کې پیداشوې یم خو بیا مې هم د پلار په څېر له طبیعت سره مینه لرم او د دې ښه حاصل ورکوونکې خاورې، شین والي، بوتو، محصولاتو، مېښو، د الوتو په حال کې له زېږو پتنگانو او ټولو څخه خوند اخلم. د کلي خلک ډېر بې وزله و خو کله چې هلته لارم، زموږ لویې کورنۍ لوی جشن جوړ کړی و. له سرو کړو چرگانو ډک غوري، وریجې، سیمه ییزه سابه او د پسه غوښه چې دا ټول ښځو په اور پاخه کړي و لیدل کېدل. همدا راز هلته ټوټې شوې مڼې، د زېږ کیک ټوټې او د شیدو چای هم و. هېڅ یوه هلک کتاب او د

داسې حال کې چې ناوې ته مو غاړکۍ، لاس بندونه، او لښتۍ ور اچولې، باليووډي ترانې به مو ويلې.

هغه وخت به د آريش په سامان چې له ميندو مو راوړي و، ناوې ښکلې کوله. لاسونه به مو يې په خوږه سوډا او چونه کې ښکته کول چې سپين شي، نوکونه به مو يې په نکريزو رنگول. د وړلو په وخت کې به يې ژړل او مور به تسلي ورکوله ورته ويل به مو:

- اندېښنه مه کوه، واده د ژوند يوه برخه ده. له خسر او خوانې سره مهربانه اوسېره چې دوی هم سم چلند درسه وکړي، د مېړه دې ښه پالنه وکړه او خوشاله اوسه.

واقعي ودونه په لويو مېلو سره جوړېږي په پايله کې د پېښې د کورنۍ په تاوان پای مومي، کورنۍ ورسره پوروړې کېږي. ناوې تر ټولو ښې جامې اغوندي او په هغو گڼو بې ښايسته کوي چې د دواړو کورنيو له خوا ورته ډالۍ شوې وي. آن يو ځای مې ولوستل چې له نورو سره د سيالۍ له پاره بې نظير بوټو په خپل واده کې بدل لاسبندونه اچولي و، هلته تر اوسه هم د واده د آريش دود چلېږي.

کله به هم سيمې ته له کانونو څخه يو لرگين تابوت راوړل کېده. ښځې به د مرحوم د مېرمنې او يا هم مور په کور کې راټولېدې. ډېرې وېروونکې چينغې او ژړاوې به يې کولې، دې چينغو به په ټوله دره کې انگازه خوروله او د بدن وېښتان به يې ښخ درول. د شپې به کلۍ ډېر تياره و، زموږ په کورونو کې به د تېلو څراغونو يو ډول ځانگړی اواز کاوه. په مشرانو مېرمنو کې د يوې هم ليک لوست زده نه و خو کيسې به يې زده وې او پښتو شعرونه او ټيپې به يې له ځانه ويلې. د نيا مې ډېرې ټيپې زده وې چې ډېرې دا ډول شعرونه د پښتنو او يا هم مينې په اړه و.

نيا به مې ويل:

«پښتون وطن پرېښودی نه شي

يا ډېر غريب شي يا د يار له غمه ځينه»

عمه گانو به مور په وېروونکو کيسو وېرولو، لکه د «شل گوتي» کيسه، عمه گانو به ويل چې يو د شلو گوتو څښتن هر وخت زموږ په بستره کې ويده کېږي. نو مور

اسلام آباد ته او هغه چې د ايالتي ټولني له خوا به ټاکل شوي و پېښور ته به تلل. وروسته به دوی له خپلو ژمنو سره يو ځای ور کېدل.

د تره زامنو به مې زما د ښار په چلند هر وخت ملنډې وهلې. هېڅ کله مې نه غوښتل لوڅې پښې وگرځم. کتاب مې لوست، گړدود مې له دوی سره توپير لاره، د مېنگورې د خلکو په عاميانه ژبه به مې خبرې کولې. کالي به مې ډېرې وخت له پلورنځيو اخيستل کېدل د دوی د کاليو به خبر به په کور کې نه و جوړ شوي. خپلوانو به مې راته ويل:

- زړه دې غواړي مور ته چرگ پوخ کړې؟

ما به ځواب ورکاوه چې نه بېچاره چرگ! هغه بې گناه دی. نه بايد چې حلال يې کړم.

دوی به فکر کاوه چې زه د نوې زمانې نجلۍ يم ځکه چې په ښار کې پيداشوې يم. په واقعيت کې هغوی نه پوهېدل چې د اسلام آباد او يا آن د پېښور د خلکو په فکر ډېره ساده وم.

مور به کله د تفريح له پاره غره او يا لاندې سېند ته تلو. په دويمې کې به چې په غرونو کې واورې ويلې کېدې، له هغه ځايه به اوبو له درناوي ډک او چټک حرکت کاوه. هلکانو به د خاورو چينجې په يوه چنگکه کې د کبانو د نيولو له پاره بندول او په يوه اوږده لرگي به يې سيند ته ښکته کول. دا کبان دومره خوندور نه و، لېشکې يا اغزي يې ډېر لرل چې مور به «چاقو کبان» بلل.

کله به هم نجونې د نېک فال له پاره له وريجو او شربتو ډکو لوبو سره سېند ته تلې. زموږ د خوښې وړ لوبه (واده) و. مور به په دوو ډلو وېشل کېدو چې هره ډله به يوه کورنۍ وه. وروسته هرې کورنۍ بايد يوه نجلۍ کوژده کړې وای. له همدې امله مو کولای شول د واده يوه مېله جوړه کړو. هرې ډلې به هڅه کوله چې زه يې په ډله کې وم ځکه چې له مېنگورې راغلې وم او ښاري وم. په مور کې تر ټولو ښايسته نجلۍ «تنضله» وه ما به هڅه کوله چې مقابلې ډلې ته يې ولېږم چې بيا زموږ ناوې شي. د دې منصوعي واده تر ټولو مهمه برخه د گڼې وه. په

یې لرلې ویل یې، کله چې دا لس کلنه شوه پلار یې په یوه واده لرونکي سپین زېري ویلورله، ځکه چې هغه سپین زېري یوه پېغله غوښته.

د نجلۍ د ورکېدو یوازینی دلیل واده نه و.

د سیما په نوم یوه پنځه لس کلنه ښایسته نجلۍ په یوه هلک مینه وه. کله به چې د هلک تر څنگ تېرېده د خپلو اوږدو او ښایسته بانو لاندې به یې هلک ته کتل چې نورو نجونو به بخیلې پرې کوله. زموږ په ټولنه کې که چېرې یوه نجلۍ له کوم هلک سره اړیکه ولري د کورنۍ له پاره یې د شرم وړ ده، خو د هلکانو له پاره بیا داسې نه ده. خلکو به ویل چې هغې ځان وواژه خو وروسته خبره شوم چې کورنۍ یې مسمومه کړې وه.

زموږ په فرهنگ کې د «سورې» په نوم یو دود دی چې یوه کورنۍ د دوښمنۍ د ختمولو له پاره خپله لور د هغې کورنۍ ته په بدو کې ورکوي. دا ډول دودونه په رسمي توګه منعه دي خو سره له دې هم ادامه لري. زموږ په کلي کې د ثریا په نوم یوې کونډې له داسې یوه سړي سره واده وکړ چې د هغې هم مېرمن مړه شوې وه او د پخواني خاوند له قبیلې یې و. هېڅوک حق نه لري له یوې کونډې سره د هغې د کورنۍ له اجازې پرته واده وکړي. د ثریا کورنۍ د دې په واده له خبرېدو څخه په غوسه کېږي. د ثریا د خاوند کورنۍ یې وګواښله تر دې چې د دې دوښمنۍ د له منځه وړلو له پاره د سیمې د سپین زېرو او مشرانو یوه «جرګه» جوړه شوه. د جرګې د پرېکړې له مخې د هغې کورنۍ جزا دا شوه چې خپله ځوانه او ښایسته لور به د دوښمنۍ د له منځه وړلو له پاره د دې بلې کورنۍ یوه کس ته ورکوي. دا کس دومره بې وزله او فقیر و چې د نجلۍ پلار باید د دې واده له پاره خپل ټول عاید لګولی وای.

د یوې نجلۍ برخلیک ولې یوازې د دوو کورنیو د دوښمنۍ د ختمولو له پاره چې نجلۍ هېڅ رول هم نه په کې لري خراب شي.

کله به چې ما پلار ته د دې موضوعاتو له امله شکایت کاوه او پرېشانه کېدم به، راته ویل به یې چې په افغانستان کې د ښځو ژوند له دې هم سخت دی.

به چې ډېرې وېرېدلې وو له سترګو به مو اوبښکې روانې وې، سره له دې چې په پښتو کې د لاسونو او پښو ګوتو ته یوه کلمه کاروي، نو په حقیقت کې مور شل ګوتې لرلې خو هغه وخت مو دې ټکي هېڅ پام نه کېده.

عمه ګانو به مو د دې له پاره چې حمام ته د ځان مینځلو له پاره لارې شو. کیسه را ته کوله چې یوه ډېره بد شکله «شیشکه» راځي چې لاسونه به یې په خاورو ککړ وي او ډېر بدبوی به کوي، شیشکه به په هغو ماشومانو پسې راځي چې ځان نه مینځي. هغه به دا ډول ماشومان د مورک په څېر یوه حشره باندې بدل کړي او یا دا چې کېدای شي ویې وژني. په ژمي کې د دې له پاره چې میندې خپل اولادونه د ژمي د واورې له سړو وساتي او بهر ته یې پرې نه ږدي، د زمري او یا پړانګ کیسې به یې ورته کولې. ورته ویل به یې چې زمري او پړانګ به ماشومان د دوی له پلونو څخه چې په واوره یې اېښي پیداکړي.

څنگه به چې لوی شوو نور به مور ته کلی زړه تنګوونکې ښکارېده. په کلي کې یوازې یوې بډایه کورنۍ ټلويزيون لاره، آن په ټول کلي کې یو کمپیوټر نه و.

د کلي ښځې به چې بهر راوتې مخونه به یې پټ و، دوی له هغو کسانو سره چې خپلوان به یې نه و خبرې نه شواي کولای. ما به د ورځې له موډ سره سمې جامې اغوستې او چې پېغلټوب ته ورسېدم هم مې مخ نه پټاوه.

یوه ورځ مې یو د تره زوی پرېشانه شو او له پلار مې یې وپوښتل:

- ملاله ولې مخ نه پټوي؟

پلار مې ځواب ورکړ.

- هغه زما لور ده. ته د خپل ځان ته پام کوه.

زموږ د کورنۍ ځینو غړو به فکر کاوه چې خلک په ما پسې خبرې کوي او وايي چې مور د پښتونولۍ قوانین نه پالو.

زه په دې ویاړ کوم چې پښتنه یم خو کله کله فکر کوم چې زموږ قوانین ډېر د پوښتنې وړ موضوعات لري. په ځانګړې توګه هغه قوانین چې په ښځو پورې اړوند دي. د «شهیدې» په نوم یوه مېرمن چې مور ته یې کار کاوه او درې لوڼې

زه ولې لښتۍ نه په غوږو کوم او پښتانه ولې مننه نه کوي؟

په اووه کلنۍ کې د ټولگي بې جوړې زده کوونکې وم. له هغو شاگردانو سره به مې مرسته کوله چې په درسونو کې به يې ستونزې لرلې.

ټولگيوالو به مې هر وخت ويل:

- ملاله يوه نابغه ده.

ما به د درسونو په ټولو برخو لکه بدمینتون، ډرامو، کرکټ، هنري فعاليتونو او آن په سندرو او آواز ويلو کې برخه اخيسته. يوه ورځ د ملکه نور په نوم يوه نجلی نوې زموږ ټولگي ته راغله، د دې د نوم معنی د (رنا ملکه) ده. ملکې نور غوښتل، بايد دا لومړۍ ښځه وي چې د پوځ قوماندانه شي. مور يې په يوه بل ښوونځي کې مديره وه. دا موضوع غير عادي ښکارېده ځکه چې زموږ د يوې مور هم دنده نه لرله. ملکې په ټولگي کې ډېرې خبرې نه کولې.

ما او نژدې ملگرې مې منيبې به تل له يوې بلې سره سيالي لرله. د منيبې ليک ښکلی او د لوستو وړ و، له همدې امله يې د آزمويڼې غړو ستاينه وکړه. د کال وروستۍ آزمويڼې هم تېرې شوې او ملکه نور ممتازه زده کوونکې شوه. دا خبر مې چې واورېد ډېره پرېشانه شوم. په کور کې به مې ژړل او مور به مې تسلي راکوله.

په همدې ورځو کې مو له هغې کور څخه چې د منيبې دوی په کوڅه کې و کډه وکړه. په نوې سيمه کې مې هېڅ ملگرې نه لرله خو وروسته مې د (سفینې) په نوم له يوې نجلی سره وپېژندل چې له ما لږ وروکې وه، مور به له يوې بلې سره لوبې کولې.

هغه نجلی نازولې وه، ډېرې نانځکې او يوه صندوقچه گڼې يې لرلې خو بيا به يې هم تل زما څر رنگه پلاستيکي مابيل ته چې پلار مې راته اخيستی و، سترگې

زما له پيدايښت مخکې د يوه ملا په مشرۍ د «طالبانو» په نوم يوې ډلې هېواد نيولی و او هلته يې د نجونو ښوونځي سوزولي و. هغوی نارينه اړ کړي و چې خپلې ږيرې پرېږدي او ښځې بايد چې «چادري» په سر کړي. چادري داسې يو شی ده لکه په يوه لويه بوجۍ کې چې روان وي. يوازې د سترگو په ساحه کې د لارې د ليدو له پاره واړه واړه سوري لري. دغه لباس د تودې هوا په وخت کې د يوه تنور په څېر دی. ما خو نه شواى په سر کولای. دوی به ويل چې طالبانو آن ښځې په لوړ غږ له خندا هم منع کړې دي او يا هم ښځې نه پرېږدي چې سپين بوټونه په پښو کړي ځکه چې د دوی په اند سپينو رنگونو يوازې په نارينه و پورې اړه لرله. ښځې به يې د نوکانو د رنگولو له امله وهلې او بندي کولې به يې. کله مې چې پلار دا کيسې راته وکړې ټول بدن مې ولرژېد.

ما د (آناکارنينا) کتابونه او د (جين اوسټين) ناولونه لوستي و او د پلار په خبرو مې باور لاره چې ويل يې:

- ملاله د يوه آزاد مرغه په څېر ده.

کله به مې چې د افغانستان په ښځو د ظلم کيسې اورېدې په دې به مې وياړ کاوه چې د سوات يم.

ما به هر وخت ويل:

- دلته يوه نجلی کولای شي زده کړه وکړي.

خو طالبان له مور سره نژدې و.

زما له پاره دره روښنايي او لمر و، نه مې شواى کولای هغه ورېځې چې د غرونو په سرونو راغلې دي ووينم.

پلار به مې هر وخت ويل:

- ملالې زه به ستا د خپلواکۍ ساتنه وکړم... له ارمانونو سره دې اوسه.

واخلې او حال ووايې خو تا نوره هم ادامه وركړه.
هغه وخت چې ځمكې ته مې كتل مور ته مې ورغلم.
هغې وويل:

- ملالې تېروتنه دې كړې. غواړې مور وشرموې؟ چې دوى ووايي مور تاته داسې
توكي اخيستی نه شو؟
خو ما دروغ وويل:
- دا حقيقت نه لري، ما هغه نه دي راوړي.

خو مور مې پوهېده چې پټ كړي مې دي. خبرې مې پسې اوږدې كړې:
- لومړى سفینې پيل وكړ. هغې زما مبايل چې پلار راته اخيستی و رانه پټ كړ.
مور مې بې حركته پاتې وه ويې ويل:
- سفينه له تا وړوكې ده، بايد چې تا هغې ته ور زده كړي واى. ته بايد هغې ته
يوه بېلگه وې.

هغه وخت مې له سترگو اوبنكې وبهېدې او څو ځله مې له مور څخه بښنه
وغوښته.
وروسته مې وويل:
- خير دى هيله كوم پلار ته مه وايه.

ما نشواى زغملی چې پلار زما په اړه ناهیلی شي.
ماته ډېره عجيبه ده چې د پلار او مور له نظره وغورځېږم او يوه نالايقه ورته ښكاره
شم.

خو دا مې لومړى ځل نه و. ماشومه چې وم يوه ورځ مې له مور سره بازار ته لاړم.
له يوې گادۍ مې په پټه لږ بادام واخيستل. هغه ډېر خواږه او خوندور و نو د
ځان مخه مې نيولای نه شواى. مور مې په دې كار ورتلم او د گادۍ له مالک يې
بښنه وغوښته. هغه ډېر غوسه ناک سړى و، هېڅ نه آرام كېده. مور هغه وخت لږ
پيسې لرلې، مور مې خپل بكس خلاص كړ. د گادۍ له مالک يې پوښتنه وكړه:
- كېداى شي دا بادام په لس روپۍ راكړي؟

نيولې وې چې هغه زما د لوبو يوازینی سامان و. پلار به هر وخت په خپل مبايل
خبرې كولې، ماهم مينه لرله چې د پلار په څېر مې وم او د ده په څېر په خپل
مبايل كې خبرې وكړم خو يوه ورځ مې مبايل ورك شو.

څو ورځې وروسته مې وليدل چې سفينه هماغه زما د مبايل په څېر په مبايل
ساعتېري كوي، ترې ومې پوښتل:
- مبايل دې له كومه كړى؟
ځواب يې راكړ:

- په بازار كې مې اخيستی.
هغه وخت مې فكر كاوه چې كېداى شي رښتيا ووايي، خو بيا مې هم له ځانه
سره فكر كاوه «زما مبايل يې پټ كړى. نو زه هم بايد يو څه وكړم.»

زه به ډېر وخت د دوى كور ته ورتلم او يو ځاى به مو درس وايه، نو هر وخت به
چې د دوى په كور كې وم، د دې د لوبو توكي به مې پټول چې ډېرى به يې د
آرايش او لوبو سامانونه لكه لښتۍ، لاس بند او نور و.

دا كار ډېر آسانه و. لومړى به د غلا په وخت كې وپېرېدم خو دا احساس لنډمهاله
و ډېر ژر په اجباري كار واوښت. نور مې نه شواى كولاى د ځان مخنيوى وكړم.
يوه ورځ له ښوونځي وروسته چې ماسپښين كور ته ورسېدم، نو د تل په څېر مې
پخلنځي ته منډې كړې، مور ته مې وويل:

- سلام مورې، ډېره وړې يم!
په ټول پخلنځي كې چوپتيا خوره وه.

مور مې په غولي ناسته وه، درمل، شنه ځيره، كور كمند او نور يې ميده كول. ښه
بوى يې ټول چاپېريال نيولى و. هغې خپل كار كاوه، سترگې يې ماته نه را
اړولې. ما څه كړي و؟ زه چې ډېره پرېشانه شوم كوټې ته مې لاړم. كله مې چې
دروازه خلاصه كړه، هېڅ غلا كړي شيان هلته نه و، حيرانه شوم.

د عمه لور مې رڼا كوټې ته راغله ويې ويل:
- هغوى پوهېدل چې ته غلا كوي. خو انتظار يې كاوه چې له دې كاره لاس

ليکم: «يوازې په اردو خبرې وکړئ» نو له دې امله به ډېر ژر دا ژبه زده کړم. پلار مې راته ويل لويو اتلانو هم په ماشومتوب کې ډېرې تېروتنې کړې دي، ده به ماته دا ډول تسلي راکوله. ويل يې چې مهاتما گاندي ويلي: «خپلواکي به ارزښت ونه لري خو دا چې خپلواکه و او کله هم تېروتنه وکړو.»

په ښوونځي کې مې د «محمد علي جناح» په اړه کيسې لوستې وې. هغه به په کراچۍ کې د سرکونو د چراغونو رڼا ته درس وايه، ځکه چې په کور کې يې هېڅ رڼا نه لرله. ده به نورو هلکانو ته ويل، په خاورو او دوړو کې د تېله کولو په ځای کرکټ وکړئ ځکه چې جامې به مو نه چټلېږي.

پلار مې د ابراهام لينکلن د ليک يوه بېلگه د يوه ښوونکي زوی ته ورکړې وه چې پښتو يې کړي، بيا يې هغه قاب کړه او له دفتر بهر يې په دېوال وځړوله. ډېره ښکلې او له مفهومه ډکه ليکنه وه.

«که کولای شئ زوی ته مې په ژوند کې د کتاب اغېزمن رول وورده کړئ. او همدا راز د هغې په واک کې ډېر وخت ورکړئ خو په آسمان کې الوتونکو ته د الوتلو په وخت کې، مچيو او د غره د يوې شنې لمنې د گلونو په اړه فکر وکړي. هغې ته ور زده کړئ له دې څخه چې په چل سره بريالی شي ښه ده چې ماتې وخوري.»

زه فکر کوم چې هر انسان په خپل ژوند کې لږ تر لږه يو ځل تېروتنه کړي. مهمه دا ده چې له خپلې تېروتنې څه زده کړو. له همدې امله زه د پښتونولۍ په ځينو قوانينو نه پوهېږم. د همدې قوانينو په بنسټ هيله رانه کېږي چې د نورو د ناسم چلند په وړاندې کينه کښه شم او غچ واخلم، خو دا غچ اخيسته به څه ډول پای ومومي؟ که يو کس د يوې کورنۍ د يوه کس له خوا تپي يا ووژل شي، غچ يې بايد به زور واخيستل شي خو دا شرم پاک کړي. دا غچ د وژونکي د کورنۍ د يوه کس په وژلو سره اخيستل کېږي. وروسته بايد چې هغه کورنۍ بيا غچ واخلي او يو کس ووژني چې دا وژنه په ځلونو تکرارېږي او هېڅ کله به هم پای ته ونه

هغه ځواب ورکړ.

نه دا بادام ډېر قيمته دي.

مور مې ډېره پرېشانه شوې وه، پلار ته يې کيسه وکړه. هغه سمدلاسه لاړ، له هغه کس يې ټول بادام واخيستل، وروسته يې هغه د شيشې په يوه لوبښي کې کېښودل.

ماته يې وويل:

- بادام ښه دي. که له ويده کېدو مخکې شيدې او بادام خوږې، ډېره گټه درته کوي.

زه پوهېدم چې پلار دومره پيسې نه لرلې خو په شيشه کې بادامو زما گناه را په يادوله. له ځان سره مې پرېکړه وکړه چې نور به هېڅ کله هم داسې کار نه کوم. خو اوس مې بيا داسې کار وکړ. مور مې اړه کړم چې له سفينې او کورنۍ يې بښنه وغواړم. دا کار ډېر سخت و. سفينې مې د مبايل په اړه څه ونه ويل چې دا عدالت نه و، خو ما هم د دې موضوع د يادولو له پاره هېڅ هم ونه ويل.

سره له دې چې خپه وم خو له دې وروسته مې له دې درد او رنځ نه خلاصه شوې وم. له هغې ورځې وروسته مې هېڅ کله هم دروغ ونه ويل او غلامې ونه کړه. آن په هغو پيسو مې چې پلار به کور کې د سودا اخيستو له پاره پرېښودې کار نه لاره. همدارنگه مې نور گڼې هم نه اچولې ځکه چې له ځان سره مې ويل: «نو دا بې لگښته توکي څه دي چې ما په اندېښنه کې اچوي؟ ولې مې خپل شخصيت د څو ټوټو بې ارزښته فلزو له پاره تر پوښتنې لاندې راولم؟»

په ټولو لمونځونو کې به مې له خدايه بښنه غوښتنه.

پلار او مور به مې له يو بل نه هېڅ موضوع نه پتوله، نو له همدې امله مې پلار ژر زما د پرېشاني په لامل پوه شو. ما نه شواى کولای چې د هغه په سترگو کې ووينم چې زما په اړه مې څومره ناهيلی کړی. تل به مې زړه غوښتل چې هغه وياړ را باندې وکړي، لکه يوه ورځ چې زموږ د ښوونځي د ورکټون ښوونکې مېرمن الفت ورته وويل، زه د اردو ژبې د درس په پيل کې ټولگيوالو ته په توره تخته

پيل شوه، په غالب گومان سره کېدای شي د يوې ډېرې بې ارزښته موضوع له امله وي ځکه چې موږ تند خوږه يو. لومړی يو ورور له يوې خوا او تره به له بلې خوا تر يرغل لاندې ونيول شي، وروسته بيا بل لوری خپل غچ اخلي. دا ځل به دا دوښمني د ډېرو کسانو ژوند واخلي.

زموږ خلک وايي چې دا يوه وړ روحیه ده او د نورو سيمو په کچه د پښتنو په سيمو کې د جرمنو کچه لږ ده. خو زما په نظر که څوک ستاسې ورور او يا د کورنۍ بل کس ووژني نه بايد چې هغه او يا يې له کورنۍ کوم بل کس ووژني. په بدل کې بايد هغوی پوه کړئ چې له تاوتریخوالي لاس واخلي. زه له «خان عبدالغفار خان» څخه الهام اخلم چې ځينې خلک يې «سرحدي گاندي» بولي، هغه زموږ په فرهنگ کې له تاوتریخوالي د مخنيوي فلسفه دود کړه.

دغه موضوع د غلا په څېر ده. ځينې خلک زما په څېر نيول کېږي او بيا ژمنه کوي چې بيا دا کار نه تکراروي. خو نور کسان وايي: - دا مهمه نه ده. يوازې يو کوچنی شی دی.

خو دويم او درېيم ځل بيا لوی شی هم غلا کوي. زموږ په هېواد کې ډېری سياست پوهان د غلا په اړه فکر نه کوي. هغوی بډای دي سره له دې چې زموږ هېواد بې وزله دی، له همدې امله هغوی هر وخت ملت چور کوي. ډېری دا ډول خلک ماليه نه ورکوي چې دا د دوی وړه غلا ده. دوی همدا راز له بانگونو پور اخلي چې بيا يې هېڅ کله هم نه ورکوي. له شرکتونو، ملگرو او دولتي قراردادونو ډېرې پيسې ترلاسه کوي. له دوی څخه ډېر يې په لندن کې د لوږ بيه ودانيو مالکان دي.

هغوی څه ډول خپل وجدان تر پښو لاندې کوي. په داسې حال کې چې ملت مو وړی دی يا له برېښنا پرته په تياره کې ژوند کوي يا يې هم ماشومان نه شي کولای ښوونځي ته لاړ شي يوازې د دې له پاره چې د خپل بې وزله مور او پلار له پاره کار وکړي.

پلار مې وايي پاکستان د داسې سياستوالو لاسونو ته لوېدلی چې يوازې د پيسو

رسېږي. غچ ته وخت نه ټاکل کېږي وايي:

«پښتانه له شلو کلونو وروسته او يا هم له دې ژر غچ اخلي.» زموږ فرهنگ ډېر پندونه لري. چې يو يې دا دی: «د پښتو ډېره هېڅ کله په اوبو کې نه ورستېږي.» دا په دې معنی ده چې پښتانه هېڅ کله هم نه څه هېروي او نه يې بښي. له همدې امله ده چې موږ ډېر لږ مننه کوو، ځکه باور لرو چې پښتون يو ښه کار هېڅ کله هم نه هېروي او ژر يې بدل ورکوي، پوره لکه د يوه ناسم عمل بدل اخيستل. د مينې او محبت ځواب به يوازې مينه او محبت وي په داسې کلمو لکه (مننه کوم، آباد اوسې) به يې جبران نه کړي.

د پښتنو ډېری کورنۍ په لويو ودانيو کې چې په کونجونو کې يې د څار برجونه هم جوړ کړي ژوند کوي څو خپل دوښمنان تعقيت کړای شي. ډېری کسان د همدې ډول دوښمنيو په بدل کې قرباني شول. له دې ډلې يو هم (شېر زمان) زما د پلار ټولگيوال و چې له پلاره يې ډېرې نومرې اخيستې. نيکه او تره به مې تل پلار په غوسه کاوه او يو مخ به يې ورته ويل:

- شېر زمان له تا لايق دی.

له همدې امله يې يو ځل هيله کړې وه چې درېغی له غرونو څخه ډېرې پرې را ورغړي. خو شېر زمان پوهنتون ته نه لاړ او د کلي په درملتون کې به يې د خلکو نسخې کتلې. کورنۍ يې د يوې وړې ټوټې ځنگلي ځمکې له امله د خپل تره له زامنو سره اختلاف پيدا کړ او په جگړه بوخت شول. يوه ورځ چې شېر زمان او دوه وروڼه يې په لاره و د خپل تره او څو نورو کسانو له خوا وويشتل شول.

پلار به په سيمه کې د يوه درانه کس په توگه په ټولنه کې تل د دوښمنۍ د له منځه وړلو له پاره راغوښتل کېده. پلار مې په «غچ» باور نه لاره، هڅه يې کوله چې خلکو ته يې روښانه کړي چې د تاوتریخوالي اوږدول به هېڅ خواته هم گټه ونه کړي، نو ښه به وي چې خپل ژوند ته په آرامۍ سره ادامه ورکړئ. دوی زموږ په کلي کې د دوو کورنيو د دښمنۍ په له منځه وړلو بريالي نه شول. د دوی دوښمني دومره پخوانۍ وه، چې هېچا هم دا نه يادوله چې دا دوښمني څه ډول

نجات پيدا كړ او هلته وويستل شو.

مشرف زموږ څلورم نظامي حاكم و، د نورو زورواكو په څېر ده هم په تلويزيون كې ملت ته په خطاب كې وويل:

- زما گرانو وطنوالو!

د شريف له بد ويلو او نيوكو سره يې خپلې خبرې اوږدې كړې وې ويل چې د هغه په حكومت كې پاكستان خپل عزت او احترام له لاسه وركړی و. ژمنه يې وكړه چې فساد به له منځه وړي او هغه جنايت كاران به چې ملي پانگه چور كوي ونيسي. هغه قول وركړ چې خپله به هم ماليه وركوي. زياته يې كړه چې د لنډ مهال له پاره به په هېواد واكمني وكړي خو هېچا يې هم په خبرو باور ونه كړ. جنرال ضياء هم خلكو ته قول وركړی و چې يوازې نوي ورځې به واكمن وي خو له يوولسو كلونو ډېر حكومت يې وكړ تر دې چې په يوه هوايي پېښه كې ووژل شو.

پلار مې راته وويل چې دا هماغه پخوانۍ كيسه ده په واقعيت كې حقيقت همدا و. مشرف قول وركړ چې پخوانی فيوډال نظام به ختموي چې له مخې يې ټول هېواد د څو كورنيو په لاس كې و، ويل يې چې په سياسي چارو كې به ځوانانو ته برخه وركړي. په حقيقت كې د ده دولت هم له هماغو پخوانيو څېرو ډك و. د ده په واكمنۍ كې يو ځل بيا هېواد په يوه نړيوال تور پسه بدل شو. امريكايانو يو كال مخكې زموږ د هستوي آزموينو د ترسره كولو له پاره مرستې ځنډولې وې خو اوس يې لږ او ډېر زموږ ټول هېواد تحریم كړ.

د داسې تاريخ له لرلو سره فكر كوی شئ چې ولې د دې سيمې ډېرو خلكو هيله لرله چې سوات دې د پاكستان برخه نه وي. سره له دې چې هر كال به د سوات د اداره كولو لپاره د پاكستان حكومت د دولت يو استازی را لېږه. بشپړ هماغه ډول كار چې انگرېزانو به د استعمار په وخت كې كاوه. زما په نظر به دغه دولتي مامورين زموږ ايالت ته د دې له پاره راتلل چې بډايه شي او بيا به بېرته خپل كور ته تلل. هغوی د سوات له پرمختگ سره هېڅ مينه نه لرله.

پيداكولو له پاره فكر كوي. دوی تل خوښوي چې له سيمې لرې وي او په خپله كوټه كې كېښي، هلته دوی د كوټې پردې كشي او له خوندورو خوږو خوند اخلي. په داسې حال كې چې خلك د اقتصادي ستونزو تر فشار لاندې دي.

زه د ولسواكۍ په دوره كې وزېږېدم چې هغه وخت بې نظير بوتو او نواز شريف يو د بل ځای ناستي شول، د دوی هېڅ يوه دولت هم خپله كاري دوره پوره نه كړه، هر وخت به يې يو بل په فساد او خرابو كارونو تورن كاوه.

زما له زېږېدو دوه كاله وروسته جنرالانو يو ځل بيا واک تر لاسه كړ. په هغې دوره كې نواز شريف لومړی وزير و چې د خپل پوځ په قوماندانۍ سره يې جنرال پروېز مشرف بې واكه شو.

په هغې وخت كې جنرال مشرف د پاكستان په يوه ملي الوتكه كې له (سربلانكا) څخه راتلو. نواز شريف چې د مشرف له غبرگون څخه ډېر په غوسه و نو په پاكستان كې يې د ده د راوړونكې الوتكې د ښكته كېدو مخه ونيوله. د كراچۍ هوايي ډگر ته يې امر وكړ چې د ښكته كېدو څراغونه مړه كړي او د الوتكې د كېناستو ځای ته د اور ښودنې ماشينونه راوړي ترڅو د الوتكې كېناستو ته ځای پاتې نه شي. سره له دې چې الوتكې ۲۰۰ نور مسافر هم لېږدول او په بل هېواد كې يې هم د سون توکي نه لرل. په تلويزيون كې د مشرف له کودتا يو ساعت وروسته ټانگونه كوڅو ته ووتل، سرتېري، خبريالان او هوايي ډگرونه يې په واک كې ونيول. سيمه ييز قوماندان جنرال افتخار د كراچۍ هوايي ډگر د ساتنې ډله تر يرغل لاندې ونيوه چې د مشرف د الوتكې ښكته كېدو ته لاره برابره كړي.

هغه وخت مشرف واكمن شو او شريف يې د «اټك كلا» په بنديخانه كې بندي كړ. ډېرو خلكو شيريني وپېشله او خوشالي يې وكړه ځكه چې شريف په خلكو كې محبوبيت نه لاره. كله مې چې پلار خبرونه واورېدل له سترگو يې اوبښكې وپهېدې. هغه فكر كاوه چې په نظامي زورواکي سره زموږ كار جوړ دی. شريف چې په خيانت تورن و د ملگرو په همكاري يې د سعودي په شاهي كورنۍ كې

اجازه رانه کړي.

زما به زړه نه غوښتل چې پلار او مور زما په اړه ناهيلي شي له همدې امله مې له ټولو سره مرسته کوله. يوه ورځ مې يوې گاوندۍ رانه هيله وکړه چې له بازاره يو څه غنم ورته راوړم. په لاره کې يوه هلک په بايسکل ووهم، کين ولى مې دومره خوږ شو چې له سترگو مې اوښکې روانې شوې. سره له دې مې هم يو څه غنم واخيستل او گاوندۍ ته مې يوړل. وروسته خپل کور ته راغلم.

له دې پېښې څه وخت وروسته پوه شوم چې ځان ته څه ډول بايد پام وي. ټاکل شوې وه چې په ښوونځي کې د خبرو او وينا کولو يوه عمومي سيالي ترسره شي. ما او منيبې غوښتل گډون په کې وکړو، هغه وخت مې د پلار کيسه په زړه شوه چې بابا يې څه ډول حيران کړی و ما هم د همداسې کار هيله لرله.

کله مو چې موضوع تر لاسه کړه، زه ډېره حيرانه او ډېره خوشاله وم.

موضوع داسې وه:

«رښتيا ويل تر ټولو ښه سياست دی»

تمرين داسې و چې سهار به په لوړ آواز او په ډله ييزه توگه څو شعرونه وايو، له مور يوې مشرې نجلۍ فاطمې هم په دې سيالۍ کې گډون وکړ چې يوه ښه وينا کوونکې وه. هغه ښکلې وه او د ژوند په اړه يې خبرې کولې. هغې کولای شول په خپل د نفس باور لرلو په مټ د سلگونو خلکو په مخکې خبرې وکړي او هغوی به هم په ښه ډول ورته غوږ و. ما او منيبې هيله لرله چې د هغې په څېر شو.

زموږ په فرهنگ کې د خبرو متن هر وخت د پلارونو، ترونو او يا هم ښوونکو له خوا ليکل کېږي چې ډېری وخت په انگليسي او يا اردو ژبه وي او زموږ په خپله سيمه ييزه پښتو ژبه نه ليکل کېږي. ما فکر کاوه چې که په انگليسي خبرې وکړم هونښياره به معلومه شم خو سخته تېروتلې وم. دا چې په کومه ژبه خبرې وکړو مهمه نه ده، مهمه دا ده چې څه وايو او کومې کلمې کاروو.

د منيبې د خبرو متن د دې مشر ورور ليکلی و. هغې د علامه اقبال ښکلي شعرونه ويل. پلار مې ما ته د خبرو متن وليکه. د متن يوه برخه دا ډول وه: «که

غوږه مالي زموږ د خلکو عادت گرځېدلی، دوی په والي ښوکه نه کوي. که څوک والي وځوروي، کېدای شي ټوله کورنۍ يې له سوات څخه وشړل شي. نو له همدې امله کله به چې له پاکستان نه حکومتي مامور راغی هغه به نوی رييس و او هېچا به د پوښتنې حق نه لاره. سپين ږيري او مشران به په پخواني والي پسې خپه و، په زړه تنگی به يې ويل:

- غرونه تر اوسه هم له ونو ډک و. په هغې دوران کې مو په هرو پنځو کيلومترو کې يو ښوونځی لاره او والي به خپله د خلکو د ستونزې د اوارې او پوښتنې له پاره راته.

د سفینې له پېښې وروسته مې له ځانه سره ژمنه وکړه چې له دې وروسته به له هېڅ ملگرې سره بد چلند نه کوم. پلار مې تل وايي چې بايد له ملگرو سره سم چلند وشي. پلار مې پوهنتون ته د تلو په وخت کې هېڅ پيسې نه لرلې چې خواږه او يا کتاب پرې واخلي، خو هغه وخت يې ډېرو ملگرو مرسته ورسره کړې وه چې ده يې هم هېڅ کله مرستې هېرې نه کړې.

زه درې نژدې خورلنې لرم: سفينه چې زموږ په سيمه کې ده، سنبل په کلي او منيبه په ښوونځي کې.

هغه وخت چې له منيبې سره مې په يوه سيمه کې ژوند کاوه، هغه په لومړني ښوونځي کې زما تر ټولو ښه ملگرې شوې وه. هغې ته مې قناعت ورکړې و چې زموږ ښوونځي ته راشي. هغه هونښياره نجلۍ ده سره له دې چې کله به مو د يوې بلې په سر، سر اېښوده په ځانگړې توگه هغه وخت چې د ښوونځي د لوبو ځای ته تلو. هغه په يوه لويه کورنۍ کې زېږېدلې ده، درې خويندې او څلور وروڼه لري. زه ورته د مشرې خور په سترگه گورم سره له دې چې له ما شپږ مياشتې وړه ده. مور له يوې بلې هېڅ راز نه پټوو او همدا راز د يوې بلې راز نورو ته نه وايو. د هغې زړه نه غواړي چې زه له نورو نجونو سره خبرې وکړم هغه وايي، مور بايد د بد اخلاقه کسانو چلند ته فکر وي دا هر وخت وايي:

- زه څلور وروڼه لرم، که يوه وړه تېروتنه هم وکړم، هغوی به بيا ښوونځي ته د تلو

د کثافاتو غر او ماشومان

کله چې د خوشال ښوونځي د زده کوونکو شمېر ډېر شو، مور دويم ځلي ښوونځی بل ځای ته يووړ او يو ټلويزيون مو هم واخيست. په ټلويزيون کې مې د خوښې پروگرام «شاکا لاکا بوم بوم»^(۱) و او د هندي ټلويزيون د ماشومانو يوه خپرونه «سانجو» وه چې يو جادويي پنسل يې لاره. هغه به چې هر څه نقاشي کول، واقعي کېدل به. که به يې کومه سبزي يا پوليس رسامي کړ، سمدلاسه به راڅرگند شو. کله به يې مار رسم کړ چې بېرته به يې پاک کړ ورک به شو. هغې به د خپل پنسل په واسطه له خلکو سره مرسته کوله او آن چې خپله کورنۍ يې له تباه کوونکو وزغورله او ما به په دنيا کې تر هر څه ډېر د هغې پنسل د لرلو هيله کوله.

د شپې په وخت به مې دعا کوله: «خدايه، ماته د سانجو پنسل راکړه، هېچا ته هم نه وایم. يوازې هغه زما په الماری کې راته کېږده. په هغې پنسل به ټول خلک خوشاله کړم.»

همدا چې دعا به مې خلاصه کړه، لارم الماری به مې وکتله. خو هلته مې هېڅ وخت هم پنسل ونه ليد. که مې پنسل تر لاسه کړی وای، پوهېدم چې لومړی به مې کوم کار پرې کاوه. زموږ د نوي کور په سرک يوه تشه نومره ځمکه وه چې خلکو به هلته خپلې ځڼې «کثافات» اچول. په سوات کې د ځڼو ټولولو کومه اداره نه شته چې هغه ځای ډېر ژر د ځڼو په يوه لويه غونډۍ بدل شو. زه به هېڅکله هم هغې ځای ته نژدې نه ورتلم ځکه چې هلته به ډېر بد بوی لگېده. کله به مو څو مورکان چې يوه خوا بله خوا به گرځېدل او کښاخان چې زموږ په سر به گرځېدل، ليدل.

غواړئ په ناسمه لاره ښه کار ترسره کړئ، نو ناسم کار مو کړی. له بلې خوا، که په سمه لاره ناسم کار ترسره کړئ بيا مو هم ناسم کار کړی. د لېنکلن په يوه جمله يې دا متن پای ته رسولی و: «که ماتې وخورئ تر هغې ډېره خوښوونکې ده چې په چل او فريب سره بريالي شئ.»

د سيالی په ورځ يوازې نهه يا لس کسان حاضر و. منيبې په ښه ډول خبرې وکړې، هغه ډېره آرامه وه، خبرو يې ډېر د شاعري او ښه احساس رنگ او بوی لاره، سره له دې چې زما خبرو خلکو ته ښه پيغام ورکاوه. له خبرو کولو مخکې ډېره غوسه وم له وېرې سر تر پښو رېږدېدم. نيکه مې هم نندارې ته راغلی و پوهېدم چې د هغه زړه زما بريا غواړي، همدې موضوع ډېره غوسه کولم.

هغه وخت را ياد شول چې پلار مې وويل له خبرو کولو مخکې بايد اورده ساه وباسو، وروسته مې فکر شو چې ټولو سترگې ماته نيولې دي نو په بېره او مينه مې پيل وکړ. په پای کې مې د لېنکلن جمله وويله پلار ته مې پام شو چې په موسکا يې راته کتل.

په پای کې کله يې چې پايلې اعلان کړې، منيبې سيالی گټلې وه او زه دويمه وم. خو مهمه نه وه. لېنکلن همدا راز په ليک کې د ښوونکي زوی ته ليکلي و: «هغې ته ووايست کله چې ماته وخورې خپل وقار څه ډول وساتي او له هغې پند واخلي.»

زه هر وخت په ټولگي کې لومړی نومره کېدم. خو څه وخت وروسته پوه شوم چې که درې او يا څلور ځله بريالی شې نو له هغې وروسته به بريا له هڅې او کوشش پرته ترلاسه نه کړې او همدارنگه کله هم دا ښه وي چې په ځان تکيه ولرئ. له هغې وروسته به مې د خبرو له پاره خپله متن ليکه او د اداء کولو طريقه مې يې هم بدله کړه، د دې په ځای کې د پانې له مخې وويل شي ټولې کلمې به مې له زړه کولې.

^(۱) Shaka Laka Boom Boom

کوله، کله کله به پلار په غوسه کېده، پلار به د غرمۍ په وخت کې کور ته راتلو او چيغې به يې وهلې:

- تورپېکۍ زه راغلم!

خو مور به بهر وه او ډوډۍ به يې نه وه ورته تياره کړې. مور به يا د خپل کار له پاره روغتون ته تلې او يا به يې له کومې بلې کورنۍ سره مرسته کوله. کله کله به د «چينې بازار» ته د کاليو د اخیستو له پاره هم تله.

په هره سيمه کې به مو چې کور ونيو، مور به کور له مېلمنو ډک کړی و. ما مې خپله کوټه د خپل ماما له لور انيسې سره چې د ښوونځي د زده کړې له پاره له کلي راغلې وه او شهناز چې يو وخت يې مور سلطاني زموږ په کور کې کار کاوه شريکه کړې وه. شهناز او خور يې د خپل پلار له مړينې وروسته خخلې ټولولې ځکه چې ډېر بې وزله و. يو ورور يې عصبي ناروغي لرله او هر وخت به يې عجيبه کارونه کول، د بېلگې په توگه د دوی کالي به يې سوزول او هغه برقي پکه چې مور ورکړې وه پلورلې وه. سلطانه هم ډېره ژر غوسه کېده له همدې امله مې مور نه غوښتل هغه زموږ په کور کې کار وکړي. خو پلار مې د دوی د مرستې له پاره شهناز او ورور يې ښوونځي ته را وستل. شهناز هېڅ کله هم ښوونځي ته نه وه تللې. سره له دې چې هغه له مانه دوه کاله مشره وه خو بيا هم له ما دوه ټولگي ټيټه شامله شوه. له دې وروسته يې له مور سره ژوند کاوه او ما کولای شول مرسته ورسره وکړم.

همدا راز نوريه د «خاور» لور چې له مور سره به يې د مينځلو او کور په پاکولو کې مرسته کوله، آليشپه د خالدې لور وه. خالدې به له مور سره په پخلي کې مرسته کوله او زموږ په کور کې يې ژوند کاوه. خالده په يوه بوډا پلورل شوې وه چې هر وخت به يې وهله او ډوبوله چې په پای کې خالده له خپلو دريو لورانو سره د خپل خاوند له کوره تښتې. خپلې کورنۍ يې هم کور ته پرې نه ښوده ځکه د دې ځای خلک هغه ښځه چې د خاوند له کوره وتښتې خپل شرم بولي. لورانو يې هم يو څه وخت خخلې ټولولې خو د خپل ورځني ژوند لگښتونه پوره کړي. د

يوه ورځ چې وروڼه مې په کور کې نه و، مور مې رانه وغوښتل د کچالو پوستکي او څه نورې خخلې وباسم. ما مې پوزه پټه کړې وه د خخلو ډېران ته ورنژدې شوم، مچان مې له ځان څخه شړل، ځمکې ته مې پام کاوه چې بوټونه مې چټل نه شي. کله مې چې غوښتل خخلې په ډېران وغورځوم، هلته مې يو خوځېدونکی شی وليد، له وېرې سمدلاسه پورته شوم. زما په عمر يوه نجلۍ وه. گډوډ وېښتان يې و، مخ يې هم ټول زخم زخم و. زما له نظره هغې چټلې ښځې (شيشکې) ته ورته وه چې مور ته به يې د دې له پاره کيسه کوله چې حمام ته لاړ شو او ځان ومينځو.

له نجلۍ سره يوه لويه بوجۍ وه چې د خخلو توکي به يې په کې بېلول. کوټي او د بټريو سرونه يوې خواته او کاغذونه به يې بلې خواته اېښودل. لږ ترې لږې څو هلکان و چې د مقناطيس په واسطه يې چې په يوه طناب يې ورته تړلی و اوسپنې راټولولې. زه مې غوښتل له هلکانو سره خبرې وکړم خو ډېره وېرېدلې وم.

د هغې ورځې په مازيگر کله چې پلار له ښوونځي کور ته راغی، د هغې هلکانو په اړه مې چې خخلې يې ټولولې خبرې ورسره وکړې، هيله مې ترې وکړه چې هلته راسره لاړ شي او هغوی له نژدې وويني. پلار مې هڅه وکړه خبرې ورسره وکړي خو هغوی وتښتېدل. پلار مې کيسه راته وکړه چې دا هلکان خخلې ټولوي او بيا يې په ځينو پلورنځيو په ډېره ارزانه بيه پلوري چې هغه پلورنځی بيا له دې ډېره گټه اخلي. کله چې بېرته راتلو پلار ته مې پام شو چې ژړل يې.

هغه وخت مې له پلاره هيله وکړه:

- پلاره، هغوی وړيا په ښوونځي کې شامل کړه.

پلار مې وخنډل. ما او مور مې تر دې وړاندې هم دې ته اړ کړی و چې يوه اندازه نجونې په وړيا توگه په ښوونځي کې شاملې کړي.

سره له دې چې مور مې زده کړې نه لرلې، خو د عمل ښځه وه په داسې حال کې چې پلار به مې ډېرې خبرې کولې. دې به هر وخت له خلکو سره مرسته

دا چې په کور کې مو کسان ډېر و، په زحمت به مو درس واېه. دا چې خپله کوټه مې لرله ډېره خوشاله وم، د کوټې له پاره مې پلار يو روک لرونکی مېز هم اخیستی و چې کار پرې وکړای شم. خو اوس مې په کوټه کې دوې نورې نجونې هم وې او ما ډېر ځای غوښت. بيا هم زه پوهېدم چې مور ډېر نېک بخته يو، په خپل دې فکر به مې چې بايد کوټه کې مې بل څوک نه وي د گناه احساس کاوه. هغه وخت مې بيا د خټلو ټولوونکو ماشومانو په اړه فکر وکړ. د هغې نجلۍ فکر مې بيا ذهن ته لاره وکړه، له پلاره مې هيله وکړه چې هغوی هم ښوونځي ته را ولي.

پلار هڅه کوله پوه مې کړي، هغه هلکان خپلې کورنۍ ته ډوډۍ برابرې، نو که چېرې په ښوونځي کې په وړيا توگه هم شامل شي، کورنۍ به يې له لوړې مړې شي. پلار زياته کره چې د آزادي خان په نوم يې له يوه بډای غوښتي چې د يوه بروشور په برابرولو سره له دې هلکانو سره مرسته وکړي. په بروشور کې يې وليکل: «آيا دغه هلکان د زده کړې حق نه لري؟»

پلار مې دا بروشور په زرگونو گڼې چاپ کړ بيا يې په سيمه ييزو ټولنو او ښار کې توزیع کړ.

له هغې وروسته مې پلار په سوات کې په يوه پېژندل شوې څېره بدل شو. سره له دې چې هغه يو خان او بډای نه و خو بيا يې هم خلکو پيروي کړله. دوی پوهېدل چې پلار مې په سيمينارونو او ورکشاپونو کې هر وخت مهمې خبرې وړاندې کوي او بله دا چې په دولتي مامورينو او آن پوځ به يې چې د هېواد اداره يې په لاس کې وه نيکه کوله او له دوی به يې هېڅ وېره هم نه لرله. پوځ هم دی په ښه توگه پېژانده، د پلار ملگرو به ويل چې د سيمې قوماندان به دی په ښکاره توگه «خراب کاره» باله. پلار نه پوهېده چې له دې نوم څخه د قوماندانۍ مطلب څه دی خو زموږ په هېواد کې چې پوځ ډېر واک لري ښه ښه نه ده.

هغه له خيالي ښوونځيو ډېر نفرت کاوه. قدرت او نفوذ لرونکو کسانو به په لرې پرتو سيمو کې د ښوونځي د جوړولو له پاره له دولت څخه پيسې اخیستې خو په

دوی د ژوند کيسې تر هغې ناولونو چې ما به لوستل ډېرې وپروونکې وې. ښوونځي ډېر پراخه شوی و، درې ودانۍ يې لرلې. اصلي ودانۍ يې په لنډي کڅ کې وه چې لومړنۍ ښوونځي و، د نجونو يو منځنی ښوونځي په يحي کوڅه کې و او د بودا له پالنځي سره نژدې د هلکانو د يو لوی انگر لرونکی منځنی ښوونځي چې تل به له سرو گلونو ډک و، پروت و.

په ټوليزه توگه زموږ په ښوونځيو کې ۸۰۰ زده کوونکو زده کړه کوله، سره له دې چې ښوونځي مو دومره ډېره گټه نه لرله خو بيا هم پلار ۱۰۰ کسان وړيا په کې شامل کړي و. د دې کسانو له ډلې يو هم د شرافت علي زوی و چې شرافت علي د پلار د پوهنتون په دوره کې مرسته ورسره کړې وه. شرافت علي او پلار مې د کلي د اوسېدو په وخت کې له يو بل سره کلکه ملگري لرله. شرافت د برېښنا په شرکت کې کار کاوه هر وخت به يې چې وس کېده پلار ته به يې يو څه روپۍ ورکړې. پلار مې له دې امله چې وکولای شي د شرافت علي مينه او مهرباني جبران کړي خوشاله و.

زموږ په ټولگي کې د کوثر په نوم يوه نجلۍ وه چې پلار يې د گلدوزۍ کار کاوه، هغه کسب چې زموږ په سيمه کې دود دی. کله به چې زموږ د ښوونځي زده کوونکي غرونو ته د سيل له پاره تلل، پوهېدم به چې دا د تلو لگښت نه شي ورکوی نو له همدې امله به مې د دې خرڅه له خپل جيبه ورکوله.

ښوونځي ته د ډېرو بې وزلو کسانو نه راوستل يوازې له دې امله نه و چې پلار به يې مياشتنی فيس له لاسه ورکړي. بلکې ځينو بډايه کورنيو به هغه بې وزله هلکان چې د دوی په کورونو کې به يې د پاکۍ کارونه کول وليدل چې د دوی له اولادونو سره په يوه ټولگي کې ناست دي نو دوی به دا کار د ځان له پاره شرم باله خپل اولادونه به يې زموږ له ښوونځي څخه ويستل. مور به مې ويل د دې بې وزله هلکانو له پاره د درس زده کول چې کافي خواږه نه لري سخت دي. له همدې امله به له دې ډلې ځينې د سهار چای د څښلو له پاره زموږ کور ته راتلل. پلار به مې له ټوکو ويل چې زموږ کور په يوه مېلمستون بدل شوی.

پلار يو وراره به مې ورسره تلو. کله به مې چې پلار په کور کې و، د لمر لوېدو په وخت به يې له ملگرو سره په بام کېناست او د سياست په اړه به يې بحث کاوه. په هغې ورځو کې به يې يوازې يوه موضوع تر خبرو لاندې نيوله چې هغه د سپټمبر يوولسمه وه. دغې پېښې کېدای شوای ټوله نړۍ بدله کړې وای خو مور د هر څه په مرکز کې واقع کېدو. کله چې په نړيوال سوداگريز مرکز يرغل وشو، د القاعدې مشر اسامه بن لادن په کندهار کې اوسېده. امريکايانو يې د نيولو له پاره افغانستان ته په زرگونو سرتېري لېږلي و خو د طالبانو نظام چې د اسامه ملاتړ يې کاوه را وغورځوي.

تر دې مهاله مور هم په پاکستان کې تر يوه زورواکي حکومت لاندې و، خو امريکا د ۱۹۸۰ م کال په څېر چې په افغانستان کې يې له روسانو سره د جگړې له پاره مور ته اړتيا لرله، دويم ځلي بيا مور ته اړه شوه. په بشپړه توگه هغه ډول چې د روسانو له خوا په افغانستان د يرغل په ترڅ کې يې ضياء را وپرځاوه. د سپټمبر پېښې هم د جنرال مشرف نړيوالې منفورې څېرې ته بدلون ورکړ. ناڅاپه د جورج بوش له خوا سپينې ماڼۍ او د توني بلېر له خوا هم ډاونېنگ سټرېټ ته وغوښتل شو. له دې سره يوه لويه ستونزه هم شته وه. په حقيقت کې زموږ اطلاعاتي سازمان (آی اېس آی) طالبان رامنځ ته کړي و. د دې سازمان ډېرو غړو له طالبانو سره نژدې اړيکې لرلې او له کلونو يې هغوی پېژندل. آن دا چې له هغوی سره يې عقیده هم يو ډول وه. د آی اېس آی مشر کرنل امام به د مبالغې په توگه ويل چې نوي زره ۹۰۰۰۰ مبارزو طالبانو ته يې زده کړې ورکړې دي. له همدې امله د طالبانو د رژيم په وخت کې په هرات کې د پاکستان عمومي کونسل شو.

مور د طالبانو پلوي نه کوله، ځکه اورېدل مو چې دوی د نجونو ښوونځي ړنگ کړي او د بودا ډېرو مجسمو ته يې انفجار ورکړی. مور د بودا ډېرې مجسمې لرلې او وياړ مو پرې کاوه. ډېرو پښتنو نه غوښتل چې افغانستان بمبار شي او يا هم پاکستان له امريکا سره مرسته وکړي او آن د پاکستان له هوا څخه هم اجازه

هغه ښوونځيو کې هېڅ وخت هم کوم شاگرد ونه ليدل شو. دوی به په بدل کې خپل ځان او يا يې حيواناتو ته ودانۍ پرې جوړولې. داسې کسان هم و چې د خپلې معلمې معاش به يې اخیست خو يوه ورځ يې هم درس ور نه کړ. پر فساد او ناوړه حکومت سربېره د پلار اندېښنه په هغې ورځو کې د ژوندانه چاپېريال ته وه. مېنګوره په چټکۍ سره پراخه کېده چې لږ او ډېر ۱۷۵۰۰۰ نفوس يې لاره. نو د همدې ډېر نفوس له امله د ډېرو کورونو دودکشونه او نقلیه وسايلو د ښار تازه هوا ډېره چټله کړې وه. د غرونو او غونډيو ښکلې ونې د تختو جوړولو له پاره وهل کېدې. پلار به ويل چې د ښار يوازې نيم نفوس سمې او پاکې اوبه لري. زموږ په څېر ډېرو خلکو د فضله اوبو د خالي کولو ځای نه لاره. نو له همدې امله يې له ملگرو سره د «نړيوالې سولې ټولنه» جوړه کړه چې د نوم پر خلاف يې سيمه ييزې ستونزې او مسئلې په کې اوارېدې. دغه نوم پېغور ډوله و چې ډېری وخت به پلار ورته خندل خو د ټولني هدف ډېر جدي و: «د سوات د سيمې د ژوندانه د چاپېريال د پاکۍ ساتل او د سيمې د خلکو تر منځ د زده کړې او سولې پراخه کېدل و.»

پلار مې له شعر ليکلو سره ډېره مينه لرله. شعرونه به يې کله کله د مينې په اړه و، خو ډېری وخت به يې د بحث کوونکو موضوعاتو په اړه ليکل، لکه ناموسي وژنې او د ښځو حقوق. يو ځل په يوه مشاعره کې د گډون له پاره، د افغانستان پلازمينې کابل ته لاړ چې هلته په يوه هوټل کې جوړه شوې وه. په مشاعره کې يې د سولې په اړه شعر ويلی و، د مشاعرې په پای کې يې شعر تر ټولو اغېزمن شعر بلل شوی و. ځينې گډونوالو ترې غوښتي و چې د شعر ټول بندونه يې دويم ځلي ووايي. نيکه به مې هم هر وخت وياړ پرې کاوه او هر وخت به يې ويل:

- زويه، ته به په آسمان کې د علم او پوهې ستوری شي.

ما به هم وياړ پرې کاوه، خو نور مې ډېر نه لیده. مور ته به هر وخت جامې مور اخیستې او که به ناروغ شوو مور به روغتون ته بېولو. سره له دې چې زموږ په کليوالي فرهنگ کې يوې ښځې ته لازمه نه ده چې داسې کارونه ترسره کړي. د

انگرېزانو په وړاندې جنګېدلي و يوه لويه غونډه جوړه کړه. د پاکستان دولت يې مخه ونه نيوه. زموږ د ايالت مشر خلکو ته په بيانېه کې وويل چې ټول په خپلواکه توګه کولای شي په افغانستان کې د ناتو په ضد وجنګېږي. له سوات څخه د ۱۲۰۰۰ کسانو په شاوخوا کې د طالبانو مرستې ته ورغلل چې ډېری يې هېڅ کله هم بېرته رانغلل.

د پلار د ملګري ورور او اوبنی وحيد زمان هم له دې ډلې و چې افغانستان ته لاړل. مېرمنې او اولادونه يې تر اوسه د بېرته راتلو لارې څاري. افغانستان زموږ له درې څخه تر سل ميله لږ واټن لري خو افغانستان ته د تلو له پاره بايد له باجوړ څخه تېر شو چې د افغانستان او پاکستان د سيمې تر منځ يوه قبایلي سيمه ده. بن لادن او ملګري يې د افغانستان په ختيز کې د سپين غره تورې بورې ته تېنښتېدلي وو چې دوی په دې غره کې له روسانو سره د مبارزې په وخت کې يو ټونل ويستلی و. هغوی له دې ځايه د ټونل له لارې د کورمې سيمې ته چې يوه قبایلي سيمه ده وتېنښتېدل. يو څه ته چې زموږ پام نه شو دا و چې بن لادن سوات ته راغی او هلته يې يو کال په يوه غزني کلي کې ژوند وکړ. ده د پښتونولۍ د مېلمه پالنې له قانون څخه بده ګټه اخيستې وه.

ټول پوهېدل چې مشرف لوبه کوي. ده له يوې خوا له جهاديانو يا «ستراتيژيکو پانګو» سره چې آی اېس آی به دوی په همدې نامه يادول مرسته کوله او له بلې خوا يې له امريکا پيسې اخيستې. امريکا ويل چې پاکستان ته يې په بيليونونو ډالره پيسې ورکړې دي چې له دوی سره د القاعدې په وړاندې عملياتو کې مرسته وکړي خو خلکو د دې پيسو په سلو کې يوه برخه هم ونه ليدې. مشرف د ځان له پاره د اسلام آباد د راول سېنډ په غاړه يوه لويه ودانۍ جوړه کړه او يوه ودانۍ يې په لندن کې واخيسته. يوه مهم امريکايي چارواکي هزارګاهي شکايت وکړ چې موږ خپله دنده په سمه توګه نه ترسره کوو چې له دې سره سم يو کس «خالد شيخ محمد» په راولپنډۍ کې د پوځ د مشر له کور څخه يو ميل وړاندې په يوه کور کې چې د سپټمبر يوولسم د پېښې تنظيموونکی و، ونیول شو.

ورنه کړي. موږ نه پوهېدو چې جنرال مشرف امريکايانو ته زموږ له هوايي ډګرونو د استفادې اجازه هم ورکوي.

زموږ ځينې مذهبي ډلو خو اسامه بن لادن يو اتل باله. په بازار کې مو يې لوی لوی تصويرونه ليدل چې په يوه سپين آس سپور يې تصويرونه د شيرينيو په ښکلو کارتونونو چاپ شوي و. دغو روحانيونو به ويل چې د سپټمبر د يوولسم پېښه له امريکايانو څخه د مسلمانانو غچ اخيستل و. خو دې حقيقت ته يې پام نه کاوه چې په سوداګريز مرکز کې را ټول کسان بې ګناه و او د امريکا له سياست سره يې هېڅ اړيکې نه لرلې، ځکه چې سپېڅلی قران عظيم الشان په صريح ډول وايي چې وژل ګناه ده.

زموږ خلک د هرې موضوع تر شا يوه توطيه لټوي، ډېرو به ويل چې دا يرغل د يهوديانو له خوا څخه و، څو امريکا په مسلمانانو د يرغل له پاره يوه پلمه ولري. ځينو ورځپاڼو دا کيسې چې په هغې ورځ په سوداګريز مرکز کې هېڅ يهودي نه و خپرولې خو پلار مې ويل چې دا ټولې کيسې چټيات دي.

مشرف خلکو ته وويل چې له امريکايانو سره يې له مرستې پرته بله چاره نه لرله. هغوی پاکستان ته ويلي و: «يا ترورېستان ياست او يا هم زموږ ملاتړي.» ويل يې چې ګواښ يې ورته کړی، که مرسته ورسره ونه کړو زموږ هېواد به بمبار کړي. خو په بشپړه توګه مو مرسته ورسره نه کوله ځکه چې زموږ اطلاعاتي سازمان تر اوسه هم د يو شمېر طالبانو په مجهز کولو لگيا و او دوی ته يې د دوی له رهبرانو سره يو ځای په کوېټه کې د پټېدو ځای ورکاوه. هغوی آن امريکايان په دې باوري کړل، اجازه ورکړي د افغانستان له شمال څخه خپل په سلګونو جنګيالي را وباسي. د آی اېس آی مشر له امريکا د جګړې د درولو غوښتنه وکړه، څو هغه کندهار ته لاړ شي او د طالبانو له مشر ملا عمر څخه غوښتنه وکړي چې بن لادن هغوی ته وسپاري او په بدل کې به يې دوی له طالبانو سره مرسته وکړي.

زموږ په ايالت کې صوفي محمد چې د روسانو په وړاندې يې مبارزه کړې وه د امريکايانو په ضد يې فتوا صادره کړه. ده په ملکنډ کې چې هلته زموږ نيکونه د

ماته اتلولي او ځواک راکړه، ما کمال ته ورسوه ځکه چې زړه مې غواړي نړۍ کمال ته ورسوم.

ملاله»

ستونزه يوازې دا وه چې نه پوهېدم دا ليک خدای^(ع) ته څنگه ورسوم. فکر مې کاوه چې بايد د ځمکې تل ته يې ورسوم، نو له همدې امله مې لومړی د باغچې په ځمکه کې خښ کړ. ناڅاپه مې فکر وکړ چې هلته خو کاغذ ورستېږي، له همدې امله مې هغه په يوه پلاستيکي کڅوړه کې کېښود. خو دې هم گټه نه کوله. مور عادت لرو چې سپېڅلي متنونه په پاکو اوبو کې اچوو، نو هغه مې لوله کړ، د رخت په يوه ټوټه کې مې غوټه کړ، بيا مې يې په سر يو گل کېښود او د سوات په سېند کې مې خوشې کړ. فکر مې کاوه چې دا ليک به خامخا لوی څښتن^(ع) ته ورسېږي.

ولسمشر بوش له همدې امله بيا هم جنرال مشرف وستايه او دا چې مشرف يې خپل نژدې ملگري وباله امريکا ته يې د ورتلو بلنه ورکړه. پلار او ملگري يې په دې کار پرېشانه شول. دوی ويل چې تل همدا خوبنوي چې په پاکستان کې له زورواکو سره اړيکه ولري.

هغه وخت چې عمر مې ډېر لږ و له سياست سره مې مينه پيدا شوه. د پلار په گونډو به مې سر اېښی و او له ملگرو سره به مې يې خبرو ته غوږ نيوه. خو تر ټولو به مې د کور او کوڅې مسائلو ته ډېر ارزښت ورکاوه. له خپلو ملگرو سره مې د هغو ماشومانو په اړه خبرې وکړې چې خخلې يې ټولولې، که مرسته ورسره وکړای شم. خو هېچا هم له دوی سره مرستې ته زړه نه ښه کاوه دوی ويل چې دا هلکان چټل دي او کېدای شي ناروغ هم وي او بله دا چې د دوی کورنۍ نه غواړي ماشومان يې له دوی سره يو ځای ښوونځي ته لاړ شي. همدارنگه به دوی ويل، د دوی د ستونزو اوارول زموږ دنده نه ده خو ما به مخالفت کاوه او ويل به مې:

- مور کولای شو د هغې ورځې هيله ولرو چې دولت له دوی سره مرسته وکړي. خو دولت به داسې کار ونه کړي. که زه له دوو او يا دريو دا ډول هلکانو سره مرسته وکړم او يوه بله کورنۍ هم د څو کسانو ملاتړ وکړي په پای کې مور کولای شو له دوی ټولو سره مرسته وکړو.

زه پوهېدم چې له مشرف څخه غوښتنې گټه نه لرله. که پلار د دا ډول ستونزې د حل کولو توان نه لرلی، نو بيا يوازې يوه لاره پاتې وه. خدای^(ع) ته مې ليک ليکه:

«لويه خدايه!

زه پوهېږم چې ته هرڅه وينې، خو ډېر څه شته دي چې کله کله ستاسې له نظره لرې پاتې کېږي، په ځانگړې توگه په افغانستان کې بمباري. خو زه فکر نه کوم چې تاسې به د خخلو ټولونکو ماشومانو له ليدلو څخه خوشاله شئ.

لويه خدايه!

مفتي مو د ښوونځي د ترلو هڅه وکړه

د خوشال ښوونځي د سرک مخامخ چې هلته زېږېدلې وم، د «غلام الله» په نوم د لوړ قد لرونکي ملا کور و. ملا خان مفتي باله چې د اسلامي قوانينو د مامور او اسلامي څېړونکي به معنی دی. سره له دې چې پلار په پرېشانۍ سره وايي چې هر څوک کولای شي د يوې لنگوتې په ترلو سره ځان «مولانا» او «مفتي» وبولي. ښوونځي مو په سمه توگه فعاليت کاوه، پلار هوډ لاره چې د هلکانو په منځني ښوونځي کې يوه معلومات خونه «ريسيپشن» او يوه کره لاره جوړه کړي. د لومړي ځل له پاره مور وتوانېده ښې جامې واخلي او کله به هم د ډوډۍ خوړلو له پاره بهر ته تلو، همغه ډول چې پخوا يې هيله لرله خو مفتي دا ټول کارونه څارل. ده به هره ورځ نجونې ليدلې چې زموږ ښوونځي ته راځي چې له امله به يې غوسه کېده، په ځانگړې توگه دا چې ځينې نجونې ځوانۍ ته رسېدلې وې. پلار يوه ورځ وويل: «مولانا بد فکر لري.»

پلار يې په مطلب پوه شوی و.

مفتي د ودانۍ د مالک مېرمنې ته ورغی او ورته يې وويل:

- ضياءالدين ستاسې په ودانۍ کې يو حرام ښوونځی پيل کړی. چې د سيمې له پاره شرم دی. دغه نجونې بايد پټې وي.

زياته يې کړه:

- له ضياءالدين مو ودانۍ واخلي او زما مدرسې ته يې په اجاره راكړئ. كه دا كار

وكړئ پيسې يې همدا اوس دركوم او په هغې دنيا به يې هم ثواب دركړل شي.

هغې ښځې يې خبره ونه منله او پلار ته مې يې په پټه خپل زوی را ولېږه.

پلار ته يې وويل:

- دغه مولانا غواړي ستاسې په ضد كوم كار وكړي. مور خپل كور نه وركوو خو

تاسې هم پام كوئ.

پلار چې هغه وخت ډېر په غوسه و ويې ويل:

- هغه ډاکټر چې بشپړه پوهه ونه لري د انسان د ژوند له پاره گواښ دی او هغه ملا چې زده کړې ونه لري د انسان د ايمان او عقيدې له پاره گواښ دی.

زه وياړم چې هېواد مو يو اسلامي ملک دی خو مور يې تر اوسه په حقيقت نه يو پوه شوي. قرآن مور ته راښيي چې صبر ولرو خو داسې ښکاري چې د صبر کلمه مو هېره کړې ده. همدارنگه فکر کېږي چې اسلام يعنې چې نارينه جهاد وکړي او ښځې په کورونو کې کښېني او چاردۍ په سر کړي.

زموږ د هېواد بنسټ اېښودونکي جناح غوښتل چې د هند د مسلمانانو حقوق په رسميت وپېژندل شي، خو د هغې ځای ډېر خلک «هندو مذهب» و. له همدې امله په ۱۹۴۷ م کال ووېشل شو چې يو خپلواک اسلامي ايالت جوړ شو خو دا د وينو د بېهېدو يو پيل و. په ميليونونو مسلمانان له هند څخه تېر شول او هندوانو په بله لاره سفر وکړ. لږ او ډېر دوه ميليونه يې له سرحد څخه د اوښتو په وخت کې ووژل شول. ډېری په هغې رېل کې چې ډهلي او لاهور ته روان و په عامه توگه ووژل شول او رېل په وينو لږلو جسدونو ډک شو.

په دې اړو دوږ کې کله مې چې بابا ډهلي ته د زده کړو له پاره روان و، رېل يې د هندوانو له يرغل سره مخ شوی و او نيکه مې مرگ ډېر نژدې په خپلو سترگو ليدلی و. په اوس وخت کې زموږ هېواد يو سل او اتيا ميليونه نفوس لري چې له ۹۶ سلنه ډېر يې مسلمانان دي، له دوه ميليونه ډېر مسيحيان او له دوو ميليونو ډېر احمديان هم ځان مسلمان بولي خو دولت يې خبره نه مني، دلته ژوند کوي.

جناح د خپلې ځوانۍ په وخت کې لندن کې ژوند کړی او د وکالت درس يې ويلی و. ده د يوه داسې هېواد هيله لرله چې هلته سوله او ورورولي واکمنه وي. زموږ خلک يې مشهورې خبرې چې له خپلواکۍ څو ورځې مخکې يې ويلې وې رانقلوي: «په پاکستان کې خپلواکي لری چې مسجد، معبد او هر بل سپېڅلي ځای ته لاړ شئ. تاسې کولای شئ له هر مذهب، هرې طبقې او هرې ډلې

زموږ ډېری پاکستانیان یعنې اتیا په سلو کې سني دي خو بیا په څو ډلو وېشل کېږي.

لویه ډله یې برېلوي دي چې نوم یې په نولسمه پېړۍ کې له باريلي مدرسې څخه چې د هندوستان په اوتار پرداش ایالت کې وه اخیستی دی.

ورپسې دېوبندي ډله ده. دا ډله د نولسمې پېړۍ د یوې مدرسې په بنسټ چې د هند په اوتار پرداش کې د دېوبند په کلي کې وه نومول شوې. دغه ډله ډېره محافظه کاره ده او زموږ ډېری مدرسې دېوبندي دي.

همدا راز د اهل حدیث په نوم یوه بله د سلفیانو ډله ده دوی له عربو څخه اغېزمن دي چې له دوو مخکینیو ډلو ډېر محافظه کار دي. هغوی روحانیون او سپېڅلي ځایونه نه مني. ډېری پاکستانیان عرفاني دي د گډا او عبادت له پاره په معبدونو کې له صوفي څخه راټولېږي. هر یو له دې ډلو نورې څانگې هم لري.

د خوشال په سرک مفتي د تبلیغیانو له ډلې څخه و. یوه دېوبندي ډله ده چې هر کال د لاهور په رېونډ کې چې د دوی پنډغالی بلل کېږي یوه لویه اجتماع جوړوي چې په دې اجتماع کې په میلیونونو کسان گډون کوي. وروستی زورواکی جنرال ضیاء به هر وخت هلته گډون کاوه چې د ده د دورې په وخت په ۱۹۸۰ م کال کې تبلیغیانو ډېر واک پیدا کړ. د دوی ډېری امامان په پوځ کې په ډلگيو کې د وعظ له پاره په کار وگمارل شول او د پوځ افسران به د ډلې د ماموریت د ټاکلو له پاره راتلل.

یوه شپه وروسته له هغې چې مفتي د کور څښتن له مور سره د قرارداد په لغوه کولو راضي نه کړای شو نو د سیمې څو نفوذ لرونکي کسان او پیران یې د سیمې د استازو په توگه زموږ کور ته را وستل. دوی اووه کسان و د تبلیغیانو مشران، د مسجد ساتونکی، یو پخوانی مجاهد او یو بوټ گندونکی ټول زموږ کور ته راغلل.

پلار مې پرېشانه ښکارېده او مور یې په بېړه د ننه کور ته ولېږلو خو دا چې کور

څخه وی چې دا مو تر هېواد پورې هېڅ اړه نه لري.»
پلار مې وايي:

- ستونزه یوازې دا وه چې جناح د یوه هېواد نه بلکې د یوې ټوټې ځمکې په اړه خبرې کولې.

د پاکستان له جوړېدو یو کال وروسته، جناح د سل په ناروغۍ د اخته کېدو له امله مړ شو چې تر اوسه جنگ ادامه لري. مور د هندوستان په ضد درې جگړې کړې دي او په خپل هېواد کې مو هم یو ځل بې کچې وژنې شوې دي.

مور مسلمانان په دوو ډلو سني او شيعه باندې وېشل کېږو. اصلي عقیدې او قران عظیم الشان په دې دوو ډلو کې گډ دي او یوازې په دې موضوع کې اختلاف لري چې په اوومه مېلادي پېړۍ کې د رسول الله (ص) له رحلت وروسته څوک د دین رهبر شوی. څوک چې هغه وخت وټاکل شو د حضرت محمد (ص) نژدې ملگری او سلاکار ابوبکر صدیق (رض) و. کله چې حضرت محمد ص د رحلت په بستر پروت و ابوبکر یې د لمونځ کوونکو د لارښوونې له پاره وټاکه. «سني» یو عربي توری دی د پیغمبر (ص) له سنتو څخه د پیروۍ په معنی دی خو یوې بلې ډلې ادعا لرله چې د دین د مشرۍ له پاره باید د رسول الله (ص) له کورنۍ څخه یو کس وټاکل شي. هغوی ویل چې علي (رض) چې د رسول الله (ص) د تره زوی او زوم دی باید وټاکل شي، دغه ډله په «شيعه» مشهوره ده. شيعه د «شيعت علي» یا د علي (رض) د پلویانو په معنی ده.

شيعه مذهبي ډله هر کال د محرم په میاشت کې د رسول الله (ص) د لمسي حسين (رض) د وژلو له امله چې د ۶۸۰ م کال د کربلا په جگړه کې شهید شوی غم (عزاداري) کوي. د پلار یو ملگری مې شيعه دی، هر وخت چې د حسين (رض) د وژلو کیسه کوي له سترگو یې اوبښکې بهېږي. هغه دومره اغېزمن کېږي، فکر به وکړې دا پېښه ۱۳۰۰ کاله پخوا نه بلکې تېره شپه پېښه شوې ده.

جناح زموږ د هېواد بنسټ اېښودونکی شيعه مذهبه و. د بې نظير بوټو مور هم یوه ایرانی شيعه مذهبه وه.

زه ملاله يم | ۱۰۷

- ما اوربدلي و چې تاسې کافر ياست خو ستاسې په کوټه کې خو د قرآن کریم خو سپېڅلي کتابونه وينم.

پلار په داسې حال کې تر اغېزې لاندې و ځواب ورکړ:

- خامخا بايد وي ځکه چې مور مسلمانان يو.

مفتي وويل:

- ښه به دا وي چې د ښوونځي په اړه خبرې وکړو. د ښوونځي د معلومات خونې په برخه کې څو تنه نارينه دي چې نجونې د راتلو په وخت کې وينې چې دا ډېره بده ده.

پلار وويل:

- خو ښوونځی د ننوتو له پاره يوه بله لاره هم لري چې نجونې له هغې لارې ننوتی شي.

د ملا له خبرو څرگندېده چې هغه په بشپړه توگه د ښوونځي تړل غواړي. پيران هم له دې کاره خوشاله و او له کوره ووتل.

پلار دې موضوع اندېښمن کړی و. په کوم څه چې مور پوهېدو او دی نه پوهېدو دا و چې د مفتي ورېره هم په پټه زمور ښوونځي ته راتله. له همدې امله يې څو ورځې وروسته د نجلی له پلار او د مفتي له ورور سره خبرې وکړې.

پلار ورته وويل:

- د ورور له لاسه دې په عذاب يو، يو څه وکړه چې له مور لاس واخلي؟

هغه ځواب ورکړ:

- ضياءالدينه زما په وس کې څه نشته. مور په کور کې هم له هغه سره ستونزه لرو. هغه له مور سره په کور کې ژوند کوي او وايي چې ښځه يې بايد له ما څخه

ستر ولري او زمور ښځې هم له ده څخه په پرده کې وي. زمور ښځې د ده د خویندو په څېر دي او د ده مېرمن هم ماته همداسې ښکاري. خو دې لېوني مور ته له کوره جهنم جوړ کړی. ښښه غواړم چې زه له تاسې سره مرسته نه شم کوی.

زه ملاله يم | ۱۰۶

مو وړوکی و مور يې ټولې خبرې اورېدې.

ملا غلام الله د مسلمانانو دوو ډلو ته وويل:

- زه د عالمانو، تبليغيانو، طالبانو او ټولو مسلمانانو په استازيتوب وایم چې

ستاسې د نجونو ښوونځی يو حرام کار او مقدساتو ته سپکاوی دی نو دا

ښوونځی بايد وتړل شي. نجونې بايد ښوونځي ته لاړې نه شي. يوه نجلی ډېره

سپېڅلې ده بايد کور کې په پرده ژوند وکړي. آن چې خدای (ع) په قرآن کې د يوې نجلی نوم هم نه دی یاد کړی.

پلار نور مقاومت نه لاره ځواب يې ورکړ:

په قران کریم کې ډېر ځله د مريم نوم راغلی دی. آیا مريم ښځه نه ده؟

ملا وويل:

- نه د مريمې نوم په قران کریم کې يوازې د دې له پاره راغلی چې عیسی (ع) د

خدای (ع) زوی نه بلکې د مريم زوی دی.

پلار په ځواب کې ورته وويل:

- کېدای شي، زه هم دا وایم چې د مريمې نوم په قرآن کریم کې راوړل شوی دی.

مفتي غوښتل د خبرو نوبت واخلي خو پلار مې يې خبرې په کافي اندازه

اورېدلې وې. نو هغه وخت يې دوی ته په خطاب کې وويل:

- کله چې زه دا ښاغلی په کوڅه کې وينم سلام ورته کوم. خو هغه يوازې سر ښوروي.

ملا په داسې حال کې چې شرمېدلی و ځمکې ته يې کتل ځکه چې په اسلام کې سلام او د بل پوښتنه کول ډېر ارزښت لري.

خو ناڅاپه يې پلار ته وويل:

- تاسې يو حرام کار اداره کوئ. له همدې امله نه غواړم چې تاسې ته سلام وکړم او يا مو سلام ته ارزښت ورکړم.

وروسته د راغلو له ډلې يوه وويل:

ځايونه يې اداره كول. خلكو به له ټوكو دې ډلې ته د «ملايانو د پوځ اتحاد» وايه او ويل به يې چې دوی د مشرف د ملاتړ له پاره را پورته شوي دي. خو ډېرو خلكو يې پيروي كوله ځكه چې مذهبي پښتانه د امريكا د يرغل او له واکه د طالبانو د لرې كولو له امله ډېر په غوسه و.

زموږ سيمه د پاکستان د نورو سيمو په نسبت ډېره محافظه كاره وه. د افغانستان د جهاد په وخت كې ډېرې ديني مدرسې جوړې شوې وې چې سعودي عربستان د ډېرو مالي ملاتړ كاوه. ډېرو ځوانو كسانو زده كړې په كې وكړې ځكه چې وړيا وې. هماغه ډول چې پلار به ويل دا د پاکستان د عربي كولو پيل و.

وروسته د سپټمبر يوولسمې پېښې د خلكو په وجود كې د جگړې حس ځواكمن كړ. كله به چې له اصلي سر كې څخه تېرېدو ومو ليدل چې د ودانۍ په ډبولل ليكل شوي و: «د جهاد د زده كړې له پاره له مور سره په اړيکه كې شئ.» د دې جملې تر څنگ يوه د اړيکې شمېره هم ليكل شوې وه. په هغې ورځو كې جهادي ډلې آزادې گرځېدې هر كار يې چې زړه غوښت كاوه يې. تاسې په سترگو ليدۍ شواى چې دوی به په ښكاره توگه مرسته ټولوله او تازه ځواک به يې اخيست. آن په شنګله كې يو مدير و چې په وياړ به يې ويل چې د ده ډېر لوى افتخار دا دى چې كشمير ته يې د جهاد له پاره له نهم ټولگي څخه لس كسان لېرلي دي.

د متحده عمل مجلس، دولت د فلم او موسيقي پلورنځي بند كړل او تصميم يې لاره چې د افغانستان د طالبانو په څېر امر بالمعروف او نهى عنى المنكر له پاره هم كسان وگماري. په داسې توگه چې وكولاى شي يوه ښځه او نارينه ودروي او پرې ثابت كړي چې سره خپل دي او كنه؟ له نېکه مرغه چې د هېواد سترې محكمې دا خبره ونه منله. وروسته د متحده عمل ډله په سينماوو ورغله، په فلمونو يې د نجونو د تبليغاتو تصويرونه خپرې كړل او يا يې هم په تور رنگ ولړل. دوى د ښځو د څېرو په څېر جوړې نانځكې چې په دوکانونو كې جامې ور اغوندي چور كړې. په هغو نارينه وو يې چې جامې يې لويديزوالو ته ورته وې

پلار پوهېده چې مفتي لاس نه اخلي. د ضياء د واک له وخته چې د اسلام په نوم يې مبارزه كوله ملايان ډېر واکمن شوي و.

جنرال مشرف له جنرال ضياء سره لږ توپير لاره. سره له دې چې هغه ډېرى وخت يونيفورم اغوست، كله به يې هم د لويديزوالو په څېر كميس او پتلون نه اغوستل او ځان يې د نظامي قوماندان په ځاى «اجرايي قوماندان» باله. هغه به سپي ساتل، په داسې حال كې چې مسلمانان سپي ناپاك بولي. هغه «هدايت شوى اعتدال» د ضياء د اسلام گرايي ځاى ناستى كړ. رسنۍ او ټلويزيوني چينلونه يې بېرته را منځ ته كړل او له دې وروسته ښځو هم كولاى شول وياندي وكړي.

دا امر يې هم وكړ چې هر كال دې د خپلواكۍ په ورځ د پاپ موسيقي كنسرت جوړ شي او د خلكو نندارې ته دې وړاندې شي. هغه داسې كارونه وكړل چې بل هېڅ بل زورواكي واکمن آن بې نظير بوتو هم نه و كړي. مشرف هغه قانون چې كه يوه ښځه د جنسي تېري ادعا كوي بايد د خپلې ادعا له پاره څلور شاهدان ولري، هم له منځه يووړ.

هغه د لومړي ځل له پاره د ايالتي بانگ د مسوليت له پاره يوه ښځه وټاكله او د ده په دوران كې د لومړي ځل له پاره ښځې ساحلي ساتونكې او پيلوټانې وټاكل شوې. اعلان يې وكړ چې په كراچۍ كې به د جناح د مقبرې د ساتلو له پاره هم ښځې وگماري.

له دې سره سره پښتنو زموږ په هېواد كې چې د شمال لويديز په سرحدي ايالت كې اوسېدل، ژوند يې له دوى سره په خورا توپير كې و. مشرف په ۲۰۰۲ م كال كې د «مهار شوې ولسواكۍ» له پاره ټاكنې وكړې. ټاكنې ډېرې عجيبه وې ځكه چې د حزب اصلي رهبران بې نظير بوتو او نواز شريف تر اوسه هم په تبعيد كې و. زموږ په ايالت كې هماغه ډول چې موږ وايو «د ملايانو دولت» يې واک ته ورساوه. «متحده مجلس عمل» هغه ډله وه چې پنځه مذهبي ډلې په كې شاملې وې، د مسلمانو علماوو جمعيت چې ديني مدرسې او د طالبانو د زده كړې

کوم ته بايد حيدر علي ډاکټر ته ورشي.

حيدر علي ډاکټر په سيمه کې د اعصابو يو مشهور ډاکټر و.

پلار زياته کړه:

- غواړې چې ډاکټر حيدر علي ته دې ورولم؟ آيا لېونی يې، عقل دې له لاسه ورکړی؟

مفتي هېڅ نه ويل. هغه خپله لونگی له سره پورته کړه او د پلار په خوا يې وار کړه. لونگی د پښتنو د ځوانۍ او غيرت سمبول دی او لونگی له لاسه ورکول د سپکوالي په معنی دي.

خبرې يې پيل کړې:

- ما ستاسې کارکوونکي ته هېڅ کله هم دا خبرې نه دي کړې. هغه دروغ وايي.

پلار مې چې ډېر په غوسه و چيغې يې کړې:

- له دې ځايه لاړ شه. ورک شه!

مفتي زموږ ښوونځی بند نه کړای شوای خو لاسوهنې يې د دې حکايت کاوه چې زموږ هېواد څه ډول چپه کېده. پلار اندېښنه لرله. هغه او نورو فعالانو به ډېرې غونډې جوړولې. دغه غونډې له دې وروسته يوازې د غرونو د ونو د وهلو له پاره نه وې، بلکې د زده کړې او ولسواکۍ په اړه هم وې.

په ۲۰۰۴ م کال کې د واشنگټن له دوه نيم کلن فشار وروسته، جنرال مشرف د افغانستان له سرحد سره په قبيله يي فدرالي سيمو کې چې دولت هلته ډېر لږ څارنه لري د پوځ اووه نمايندگۍ ولېرلې. امريکايانو ادعا کړله، د القاعده ملېشې چې له افغانستان څخه تښتېدلې وې، له دې ځای څخه يې د امن د سيمې په توگه گټه اخيستي ده او د پښتنو له مېلمه پالنې هم بده گټه اخلي. هغوی له هغې ځايه د زده کړې د کنډکونو په واسطه د ناټو په سرحدي سرتېرو حملې اداره کولې. باجوړ، له سوات سره نژدې يوه نمايندگي ده. په قبايلو کې اوسېدونکي خلک زموږ د يوسفرزيو په څېر ټول پښتانه دي چې د سرحد په دواړو خواوو کې ژوند کړي.

حملې کولې او د کميس پرتوگ اغوستو ته يې اړ کول. دوی ښځې اړ ويستې چې سرونه پټ کړي. د دوی له کارونو داسې ښکارېده چې له ژوند څخه د ښځو ټولې نښې وباسي.

زموږ خوشال ښوونځی په ۲۰۰۳ م کال پرانيستل شو. په لومړيو کلونو کې نجونو او هلکانو يو ځای درس وايه خو په ۲۰۰۴ م کال کې شرايط بدل شول، دا مو ښه وبلله چې نجونې او هلکان په بېلو ټولگيو کې درس ووايي. د شرايطو له بدلون سره سره بيا هم غلام الله ستونزې جوړولې، د ښوونځي يوه کارکوونکي پلار ته وويل:

- مفتي اوس هم ښوونځي ته راځي او پوښتنه کوي چې ښوونځي ته ولې د نجونو د ننوتو لاره بدله نه شوه.

هغه ويل يوه ورځ چې يو نارينه کارکوونکی له يوې ښوونکې سره تر اصلي سرک پورې تلو چې هغه په ربکشا کې پورته شي مولانا ترې وپوښتل:

- دا کس ولې تر سرک پورې ورسره لاړ؟ آيا ورور يې دی؟

د ښوونځي کارکوونکی ځواب ورکوي:

- نه هغه يې همکار دی.

مولانا وايي:

- دا کار بايد ونه کړي دا يوه تېروتنه ده.

پلار ورته وويل که دې بيا مولانا وليد ماته غږ وکړه. کله چې د هغه د راتلو خبر راغی، پلار او د اسلامي مطالعې ښوونکی ورغلل.

پلار وويل:

- مولانا ولې له ما لاس نه اخلي؟

ته څوک يې؟

لېونيه! ته بايد يو ځل ځان ډاکټر ته وښيي. ته فکر کوې چې زه ښوونځي ته ځم او جامې مې وباسم؟ ته چې کله يوه نجلۍ او هلک ويني يوازې رسو او شرمول دي ذهن ته راځي. هغوی يوازې د ښوونځي زده کوونکي دي او بس! زه فکر

اقدامات يې له سره پيل كړل. خو مياشتې وروسته د امريكا يوې بې پيلوټه الوتکې په پاکستان لومړۍ حمله وکړه.

د ۲۰۰۴ م کال د جون په ۱۷ مه بې پيلوټه الوتکې د جنوبي وزيرستان مشر نیک محمد چې له يوه ټليفون څخه يې خبرې کولې وويشت. دی او د ده په څنگ کې ټول کسان ووژل شول. تر هغې وخته مور نه پوهېدو چې امريکا به په داسې کارونو هم لاس پورې کوي. زموږ او امريکا د هېوادونو تر منځ جگړه نه وه خو کله يې چې زموږ د هېواد ځمکه وويشته ووېرېدو. د قبایلو ټول اوسېدونکي په وېره کې و. ډېری يې له ملېشو سره يو ځای شول او څو ډلې يې جوړې کړې.

امريکا څو ځلې نورې حملې هم وکړې. امريکايانو ويل چې د اسامه بن لادن مرستيال ايمن الظواھري په باجوړ کې پټ شوی او هلته يې واده کړی دی. د ۲۰۰۶ م کال په جنوري مياشت کې يوې بې پيلوټه الوتکې د دامادولا کلی بمبار کړ چې د دوی هدف ايمن الظواھري و. په دې حمله کې درې کورونه ويجاړ شول او د سيمې ۱۸ کسان په کې ووژل شول. امريکايانو ويل چې هغه نه دی وژل شوی او تېنېدلی دی. د هماغې کال د اکتوبر په ۳۰ مه يوې بلې امريکايي الوتکې د خار نبار ته نژدې يوه مدرسه وويشته چې ۸۲ کسان په کې ووژل شول چې ډېری يې د مدرسې کم عمره زده کوونکي و. امريکا ويل چې دوی هلته د القاعدې د زده کړې مرکز په وېډيوگانو کې کتلې و چې تر مدرسې لاندې يې ټول تېر کړی و او هلته يې وسلې په کې ساتلې. له دې حملې څو ساعته وروسته، د «فقير محمد» په نوم د سيمې يو نفوذ لرونکی روحاني چې د مدرسې مدير و څرگنده کړه چې د وژل شوو زده کوونکو غچ به د پاکستان له اردو څخه د ځانمرگيو په واسطه واخلي.

پلار او ملگري يې پرېشانه و د سيمې پيران او رهبران يې د سولې د خبرو له پاره را ټول کړل. په دې غونډه کې چې د جنوري د مياشتې په يوه ډېره سره شپه کې جوړه شوه ۱۵۰ کسانو گډون وکړ.

پلار دوی ته وويل:

د يوه قلمرو په توگه قبيلوي استازي چې د افغانستان او هند تر منځ دي د انگرېزانو په وخت کې رامنځ ته شوي چې تر اوسه هماغه ډول ادامه لري چې د قبيلې د مشرانو او يا هم د ملک له خوا اداره کېږي. له بده مرغه چې ملکانو ته قبيله ارزښت نه لري او په حقيقت کې په قبایلي سيمو هېڅوک هم حکومت نه کوي. دغه سيمې غرونو او لويو ډبرو په دره کې هېرې شوې سيمې دي چې هلته خلک قاچاقي کارونه کړي. په دې سيمو کې ډېر لږ روغتونونه او ښوونځي په ځانگړې توگه د نجونو ښوونځي شته دي او سياست پوهانو په اوس وختونو کې هلته د ورتلو حق پيدا کړی دی.

ډېر لږ ليدل کېږي چې د دې سيمې کومې ښځې دې يوازې د ليک لوستل زده وي. که د انگرېزانو له راپورونو يو ولولئ، پوه به شئ چې د دې ځای خلک په غوسې او خپلواکۍ شهرت لري.

زموږ پوځ هېڅ کله هم په قبایلي سيمو کې متحد نه و. د انگرېزانو په څېر يې د پوځ په ځای له سرحدي پښتنو سرتېرو گټه اخيسته. په دې سيمه يې خپله غيرمستقيمې څارنه جاري وساتله. هغې سيمې ته د پوځي کسانو لېږل ستونزمن کار و. نه يوازې دا چې زموږ پوځ او آی اېس آی له دې ملېشو سره پخوانۍ اړيکې لري بلکې زموږ سرتېرو له خپلو پښتنو ورونو سره جگړه کوله. «جنوبي وزيرستان» لومړۍ قبایلي سيمه وه چې د ۲۰۰۴ م کال په مارچ کې هلته پوځ لاړ. هماغه ډول چې وړاندوېينه کېدله، سيمه ييزو خلکو د خطر احساس وکړ، هلته ټول کسان وسله لري نو کله چې سيمه ييزو خلکو خوځښت وکړ په سلگونو سرتېري ووژل شول.

پوځ وېرېدلی و. ځينو ونه منله چې په دې جگړه کې برخه واخلي، دوی نه غوښتل له خپلو ورونو سره جگړه وکړي. هغوی له دوولسو ورځو وروسته په شاتگ وکړ او د ملېشو له مشرانو لکه نیک محمد سره يې په سوله هوکړه وکړه. په دې هوکړه کې پوځ دوی ته رشوت ورکاوه چې ټول يرغلونه ودروي او بهرني جنگيالي وباسي. ملېشو په دې پيسو سره نورې وسلې او تجهيزات واخيستل او خپل

د مني زلزله

د اکتوبر په میاشت کې یوه ورځ کله په ښوونځي کې وم چې ناڅاپه مې د ټولگي د مېزونو لږه حس کړه. ټولگي مو تر اوسه هم گډ و، نجونو او هلکانو چينغې وهلې: - زلزله!

همغه ډول چې را ښودل شوي و په بېرته مو بهر ته منډه کړل. د چرگورو غونډې چې د مور تر ورونو لاندې پټېږي ټول شاگردان تر ښوونکو چاپېر شول.

سوات په داسې یوه کرښه پروت دی چې ډېری وخت زلزله په کې کېږي خو دې زلزلې له پخوانیو زلزلو سره توپیر لاره. شاوخوا ټولې ودانۍ لږږېدې او غږونو یې دوام کاوه. مور ټولو ژړل او ښوونکو مو دعاوې ویلې. زمور یوې ډېرې گرانې ښوونکې مېرمن روبي ماته وویل چې نور ونه ژاړم او آرامه و اوسم. ویل یې ژر به هرڅه سم شي.

همدا چې لږه ودرېده، ټول زده کوونکي یې کورونو ته ولېږلو، مور مې په یوه چوکۍ ناسته وه او په لاس کې یې سپېڅلی کتاب قرآن نیولی و او پرلپسې یې تلاوت کاوه. هر وخت چې خلک له ستونزو سره مخ شي نو پرلپسې دعا وايي. کله یې چې په ما سترگې ولگېدې، یو څه د آرامۍ احساس یې وکړ، زه یې په غېږ کې ونیولم او له سترگو یې اوبنکې روانې شوې. خو د زلزلې لږزې تر ماسپینین پورې ادامه لرله او مور ډېرې وېرېدلې و.

مور دویم ځلي کډه کړې وه، تر دیارلس کلنۍ مو اووه ځله کور بدل شو، یوه اپارتمان ته تللي وو. دوه منزله ودانۍ وه چې په سر یې یوه د اوبو ذخیره هم لرله او په مېنگوره کې دا ودانۍ ډېره لوړه ښکارېده. مور مې له دې وېرېده نه چې ودانۍ را باندې ولوېږي، له همدې امله له کوره بهر کېناستو. پلار ډېر ناوخته کور ته راغی ځکه چې ټوله ورځ د نورو ښوونځیو د ودانیو په کتلو بوخت و. د شپې هم لږزې حس کېدې، مور مې ډېره وېرېده. هر ځل به چې ځمکه

- دلته هم ډېر ژر راځي. جگړه درې ته نژدې شوې ده. راځئ مخکې له دې چې دلته را ورسېږي د دې اور لمبې مړې کړو.

خو هېچا هم غور نه ورته نیوه. آن ځینو کسانو د ملنډو په څېر ورته خندل. پلار یوه سیمه ییز رهبر ته وویل:

- ښاغلیه خانه، تاسې پوهېږئ چې د افغانستان په خلکو څه بلا راغله. دوی له خپل هېواد څخه تښتېدلي دي او له مور سره ژوند کوي. همدا پېښه باجوړ او مور ته هم پېښېږي. پوه شئ چې هغه وخت به مور هېڅ د پناه ځای ونه لرو. خو مشر په له ملنډو ډکو الفاظو ورته وویل:

- زه یو خان يم. څوک مې له دې سیمې ویستلی شي؟

پلار په پرېشانه توگه خان ته ور وگرځېد او له ځان سره یې وویل: «زه یو ښوونځی لرم، نه کوم خان يم او نه هم سیاسي رهبر او هېڅ ځای هم نه لرم.»

د درې ميليونه او پنځه لکه کسانو په شاوخوا کې خلکو خپل کورونه له لاسه ورکړل. سرکونه، پلونه اوبه او برېښنا له منځه لاړل او د بالاکوټ په څېر سيمې په عمومي توگه ويجاړې شوې وې. د زلزلې په سهار ډېر وژل شوي کسان د ښوونځيو زده کوونکي و. ۶۴۰۰ ښوونځي ويجاړ شول او ۱۸۰۰۰ زده کوونکي په کې ووژل شول. په هغې سهار مور ډېر وېرېدلې و او په ښوونځي کې مو زيانمنو ته پيسې ټولولې. ټولو له خپلې وسې سره سم مرسته وکړه. پلار د خوراكي توکو، کاليو او پيسو له پاره خپلو ټولو ملگرو ته ورغی او ما مې له مور سره مرسته کوله چې لرگي راغونډ کړي. پلار د سوات د خصوصي ښوونځيو له ټولنې او نړيوالې سولې له ټولني يوه اندازه پيسې ټولې کړې، هغه يې له هغو پيسو سره چې په ښوونځي کې مو ټولې کړې وې يو ځای کړې. ټولې پيسې يو ميليون شوې. په لاهور کې يو خپرندوی ارگان چې ښوونځيو ته يې کتابونه تيارول، پنځه لارۍ يې له خوراكي توکو او نورو د اړتيا وړ توکو ډکې وړ ولېرلې.

مور په شنگله کې خپلې کورنۍ ته ډېر په فکر کې وو. دوی د غرونو تر منځ يوه وړوکی چاپېريال کې بند پاتې وو. په پای کې مو د تره زوی مور ته خبر راوړ چې د پلار په واره کلي کې مې آته کسه وژل شوي او ډېر کورونه وران شوي وو. يو هم د سيمې د يوه روحاني مولانا خديم کور و چې څلور ښکلې لوبې يې تر کور لاندې شوې وې. زړه مې غوښتل له پلار سره په لاريو کې شنگلې ته لاړه شم خو پلار نه منله ويل يې چې دا کار ډېر خطرناک دی.

کله چې هغه له څو ورځو وروسته بېرته را وگرځېد، د پوست رنگ يې خاورو ته ورته شوی و. هغه ويل چې د سفر وروستۍ شپې يې ډېرې سترې کوونکې وې. ډېر سرکونه سېندونو کې ښوېدلې و او لوبو ډېرو لارې بندې کړې وې. پلار ته مې خپلوانو ويلې و دوی فکر کاوه چې نړۍ نور پای ته رسېدلې. هغوی څرگنده کړې وه چې له غرونو څخه د ډېرو لويې ټوټې راښوېدلې او ټولو د قرآن کریم د آيتونو په تکرارولو سره بهر مندې وهلې. کله به چې د کورونو بامونه رالوېدل د خلکو چينې او حيواناتو رمبراې به هر ځای اورېدل کېدې. زلزلې ادامه لرله او

لرژېده فکر به مو کاوه چې قيامت را نژدې شوی دی. دې به چينې وهلې: - مور به په خپلو بسترو کې ځانونه پټ کړل. ټينگار يې کاوه له دې ځايه لاړ شو، خو پلار سترې و او مور مسلمانان باور لرو چې برخليک مو خدای (ع) ټاکي. له همدې امله پلار، زه او وروڼه مې په ځايونو کې شملاستو. هغه وخت مې پلار مور او د تره لور ته وويل: - تاسې که هر ځای ځی تلی شی. زه همدلته پاتې کېرم. که تاسې هم په الله (ع) باور لرئ همدلته پاتې شی.

هر وخت چې يوه وحشتناکه پېښه کېږي او يا مو هم ځان له گواښ سره مخ کېږي، خپل گناهونه مورا په يادوو چې له خدای (ع) سره به څه ډول مخامخ کېږو او آيا هغه به مور وبښي. خو خدای (ع) همدا راز مور ته د هېرې ځواک راکړی دی. له همدې امله کله چې فاجعه ختمېږي مور بېرته خپل پرلپسې ژوند ته راگرځو. زه مې د پلار په ايمان باور لرم، خو زه او مور ځينې گدې اندېښنې لرو. د ۲۰۰۵ م کال د اکتوبر د ۸ زلزه په تاريخ کې يوه بې خونده او بده پېښه وه. دغه زلزه چې د رېشتر په کچه ۷/۶ وه چې آن په کابل او دهلي کې هم حس شوه. زموږ په ښار مېنگوره کې يوازې څو ودانۍ ړنگې شوې خو زموږ په گاوند کې کشمير او د پاکستان د شمال څنډې ډېرې ويجاړې شوې وې. ان په اسلام آباد کې هم ودانيو ضرر ليدلی و. دا چې مور د دې فاجعې په شدت پوه شوو يو څه وخت يې ونيو، کله چې ټلويزيون د زلزلې ويجاړۍ خپرولې، پوه شوو چې کلي له خاورو سره خاورې شوي دي. هغو کليو ته چې ټول ويجاړ شوي د غرونو د ښوېدو له امله ورتلل ناشوني وو. د برېښنا او تليفون لېنونه هم وران شوي وو. دغې زلزلې د امريکا د کونېکټيکوت^(۱) ايالت په کچه د ۳۰ زرو کيلومتره مربع ځمکې په شاوخوا کې ويجاړه کړې وه، شمېره يې د باور وړ نه وه. له ۷۳۰۰۰ ډېر کسان وژل شوي او له ۱۲۸۰۰۰ کسانو ډېر ټپي شوي و.

^(۱) Connecticut

د ډېرو سازمانونو او يا اسلامي خيريه ټولنو داوطلبه كسان او د ملبشو ځينې ډلې راغلې وې. لكه جماعت الدعوه او د طيبه لښكر مرستندوی ځواك و.

طيبه لښكر له آي اېس آي سره نژدې اړيكې لرلې او د كشمير د خپلواكۍ له پاره رامنځ ته شوی و. مور باور لرو چې كشمير بايد له هند نه بېل او د پاكستان برخه شي ځكه چې ډېری خلك يې مسلمانان دي. د طيبه لښكر مشر د حافظ سعيد په نوم يو تندخويه استاد د لاهور اوسېدونكى دى چې ډېرى وخت په ټلويزيون كې خلك پر هندوستان حملې ته پاروي.

له زلزلي وروسته مو چې دولت له خلكو سره په كافي اندازه مرسته ونه كړه، جماعت الدعوه د مرستې څو ډلې برابرې كړې چې په كلاشينكوف او مخابرو سمبال كسانو يې ساتنه كوله. ټول پوه و چې دا د طيبه لښكر كسان دي او ډېر ژر يې د غرونو په څوكو او درو كې تور او سپين بيرغونه له تورو سره په حركت راغلل.

جماعت الدعوه د آزاد كشمير په مظفر آباد سيمه كې يو لوى روغتون چې د اېكس وړانگو په دستگاوو، عمليات خونه، د غاښونو څانگه، درملتون او د داخلي په خونې سره سمبال و جوړ كړ. ډاكټرانو او جراحو د زرگونو داوطلب ځوانانو په لرلو سره خدمتونه كاوه.

زلزله ځپلو، هغه فعاليت كوونكي چې لرې پرتو سيمو ته يې د درمل او مرستو د رسولو لپاره سترپيا په ځان گاللې وه وستايل. د دوى په مرسته كلي بېرته جوړ شول او جسدونه يې هم خاورو ته وسپارل. آن چې اوس هم هلته بهرني مرستندويان ځي د سړكونو په غاړه پنگې ودانۍ ليدل كېږي او خلك دولت ته انتظار كوي چې نوي كورونه ورته جوړ كړي.

د جماعت الدعوه او نورو مرسته كوونكو بيرغونه تر اوسه هلته رپېږي. د تره زوى مې چې په انگلېستان كې يې زده كړې كولې وېې ويل چې دوى هم يوه اندازه پيسې په لندن كې له مېشتو پاكستانيانو ټولې كړې. وروسته خلكو ويل چې د دې پيسو يوه اندازه د انگرېزانو په مسافرتي الوتكو كې چې امريكا ته تلې د بمونو اېښودو له پاره ولگېدې.

دوى ټوله شپه له كوره بهر تېره كړې او د تودېدو له پاره له يو بل سره نژدې ناست و سره له دې چې د غرونو هوا ډېره سړه وه.

د ساتنې يوازې څو مامورين شته و چې د بهرنيو مرستو له سازمانونو څخه و. څو داوطلبان د «محمدي شريعت د نفاذ تحريك» او «د اسلامي قوانينو د ترسره كولو خوځښت» مامورين هم هلته و. دغه ډله د صوفي محمد له خوا جوړه شوې وه چې خلك به يې افغانستان ته د جهاد له پاره لېږل.

صوفي محمد له ۲۰۰۲ م كال را په دې خوا هغه وخت چې مشرف د ملبشو يو څه مشران د امريكا له فشار وروسته ونيول او تر اوسه په زندان كې دى. خو دې سازمان تر اوسه هم خپل كار ته ادامه وركوله او د صوفي د زوم مولانا فضل الله په مشرۍ اداره كېده. د شنگلې په څېر ځينو سيمو ته لاسرسى سخت و ځكه چې سړكونه او پلونه يې بيخي پنگ شوي و او سيمه ييز دولت هم په ټوله سيمه كې بې دركه و. په ټلويزيون كې د ملگرو ملتونو يوه مامور څرگنده كړه چې دغه فاجعه له هغو بدترينو پېښو څخه ده چې تر اوسه ملگري ملتونه نه و ورسره مخ شوي.

جنرال مشرف ورته د «ملت آزمويښه» نوم وركړ او اعلان يې وكړ چې پوځ د «ساتنې عمليات» برابر كړي دي، زموږ پوځ د هر عمليات له پاره يو نوم غوره كوي. په ورځپاڼو، خورو او په جامو د بار هليكوپترو ډېر انځورونه ليدل كېدل، خو هليكوپتري په ډېرو تنگو ځايونو كې كېناستى نه شواى او كوم كارتنونه به يې چې لاندې غورځول په سيند كې به لوېدل. په ځينو سيمو كې به چې الوتكو خواړه غورځول خلكو به حملې پرې كولې چې په سمه توگه نه وپشل كېدل.

خو ځينې مرستې په ښه توگه د ټولو لاسونو ته ورسېدې. د امريكايانو د عمل چټكوالى ډېر زيات و، ځكه چې هغوى په افغانستان كې په زرگونو سرتېري او هليكوپتري لرلې، نو له همدې امله يې په آسانۍ سره كولاى شول چې هغه راپورته كړي او په دې كار سره يې ښودله چې د ستونزو په وخت كې له مور سره مرسته كوي. سره له دې چې د حملو له وېرې يې د ځينو هليكوپترو امريكايي نښې پټې كړې وې. د لرې سيمو ډېريو كسانو د لومړي ځل له پاره بهرنيان ليدل.

دويم څپرکي

د مرگ دره

رباب منگيه وخت دې تېر شو
د کلي خوا ته طالبان راغلي دينه

ملا راډيو

کله چې طالبان زموږ درې ته راغلل، زه لس کلنه وم. ما او منيبې د «مېنېې او لېوه» کتابونه لوستل او هيله مو لرله چې وينې څښونکې شو. زموږ په نظر طالبان زموږ درې ته په بشپړه توگه د وينو څښونکو په څېر په شپه کې را ننه وتل. دوی وسله وال و، کلاشينکوفونه او چارې ورسره وې. په سوات کې د لومړي ځل له پاره د ماتې څوکې په سر را ښکاره شول.

هغوی په لومړيو کې ځانونه طالبان معرفي نه کړل او د افغانستان له طالبانو سره چې لونگۍ يې په سر کولې او د سترگو شاوخوا به يې تور کړي وو، لوی لوی وپښتان لري، ورته والی نه لاره.

په واقعيت کې يې عجيبه څرنگوالی لاره، ريرې او وپښتان يې ډېر اوږده او نامنظم و. يو کميس يې اغوست چې اوږدوالی يې تر گونډو پورې و او کميس يې په پتلون کې پټېده. ورزشي بوتونه او يا يې هم پلاستيکي خپلکې په پښو کولې او دوه سوري لرونکې جورابې به يې په سر کښولې، پوزه به يې په ډېرې بې نزاکتۍ سره د لونگۍ په شمله پاکوله. دوی به د «شريعت يا شهادت» په معنی تور نښانونه لرل او ډېری وخت به يې تورې لونگۍ په سر کولې. سره له

په دې زلزله کې ډېر شمېر کسانو ووژل شول او له امله يې ډېری ماشومان يعنی د ۱۱۰۰۰ کسانو په کچه يتيمان شوي و. زموږ په فرهنگ کې د کور مشران د وړو يتيمانو سرپرستي کوي خو زلزلې دومره ويجاړې کړې وه چې آن ډېرې کورنۍ په بشپړه توگه له منځه تللې وې. نو له همدې امله هېڅ کورنۍ د يتيمانو د ساتنې شرايط نه لرل. دولت ژمنه وکړه چې د دوی ټولو ساتنه به وکړي، خو دا هم د دولت د نورو ژمنو په څېر وه. پلار اورېدلي و چې ډېری يتيمان له جماعت الدعوه سره يو ځای شوي دي او د دوی په مدرسو کې اوسېږي.

په پاکستان کې دا ډول مدرسې يو ډول هوسا نظام دی، ځکه چې هلته زده کوونکو ته ډوډۍ او ځای په وړيا توگه ورکول کېږي خو تدریسي سېستم يې يو ډول ناپېژانده دی. هلکان قرآن عظيم الشان حفظ کوي. هغوی زده کول چې د علم، پوهې او يا ادبياتو په نوم کوم څه نه شته، ډايناسورونه هېڅ کله هم نه شته دي او بشر هېڅ کله هم سپورمی ته نه دی ختلی.

له زلزلې وروسته هم د ډېر وخت له پاره خلک په وېره کې و. تر دې وړاندې له نظامي زورواکو او سياست پوهانو سره نښتي و او اوس په دې طبيعي بلا واوښتو. د محمدي شريعت د نفاذ تحریک به په خپلو بيانو کې ويل چې زلزله د خدای (ج) له لوري يوه خبرتيا ده. که موږ د شريعت او اسلامي قوانينو به بنسټ ژوند نه کولای، هغوی به د برېښنا او لوړ آواز جيغې وهلې چې زموږ په وړاندې طاقت نه راوړونکې جزاوي شته دي.

کله به يې خبرې د منلو وړ وې، په داسې ډول چې ويل به يې، کله چې لويان په زور پر تاسې يو کار کوي او ستاسې هغه کار خوښ نه وي نو دا تاوتریخوالی او وحشتناک عمل دی. ډېری وخت به يې چې د اسلام په اړه خبرې کولې ژړل به يې. هغه به څو دقيقې خبرې کولې بيا به يې ځای ناستي شاه دوران، هغه کس چې په خپله درې ټايره کراچۍ کې به يې په بازار کې سودا پلورله ادامه ورکوله چې نور موسيقۍ ته غوږ ونه نيسئ، فلم او گډا ونه گورئ.

فضل الله ويل چې همدغه په گناه ککړ اعمال د زلزلو لامل شوي دي نو که چېرې خلک د دوی امر ونه مني، دويم ځلي به پرې د خدای (ع) قهر راشي. ملایانو به آياتونه او حديثونه په سمه توگه نه تفسيرول. دا چې ډېر لږ خلک په عربي پوهېدل، ملایانو به دوی ته قرآن او حديث وربښودل او فضل الله به له دې ناپوهۍ او جهل نه سوء استفاده کوله.

ما مې له پلاره وپوښتل:

- پلاره، آیا هغه په سمه روان دی؟

هغه ځواب راوړ:

- نه جاني. هغه يوازې خلک تېر باسي.

په هغې وخت کې زموږ ښوونځي لږ او ډېر اوبيا ښوونکي چې ۴۰ نارينه او ۳۰ ښځينه و لرل. ډېری ښوونکي د فضل الله سخت مخالف و خو ډېری يې سخت پلوي و. خلکو فکر کاوه چې هغه قرآن په سمه توگه وايي، د هغه روحاني جذبه به يې ستايله. هغوی يې د اسلامي قوانينو د دويم ځلي پلي کولو ملاتړ کاوه، ځکه چې خلک د پاکستان له قضايي نظام څخه ناهيلي شوي و. د ځمکې په سر د خلکو شخړې ډېرې ژر حل کېدې خو په محکمه کې به په کلونو پاتې وې. د خلکو زړه غوښتل چې د درې له فاسدو دولتي مامورينو مخ واړوي، دوی فکر کاوه چې فضل الله به د وخت د والي په څېر عزتمند دولت جوړ کړي.

له شپږو مياشتو وروسته يې د ټولو خلکو ټلويزيونونه ټول کړل. د فضل الله ملگرو ټلويزيونونه راټول او په سرک يې وسوزول چې پورته فضا يې له تورو لوخړو ډکه

دې خلکو به د «تورې لونگۍ تشکيلات» ورته ويل او دومره به چټل و چې د پلار ملگري به مې د دوی په اړه داسې ويل:

- دوی له حمام او سلمانۍ څخه بې برخې شوي دي.

مشر يې مولانا فضل الله ۲۸ کلن و چې د سوات له سپند څخه د تېرېدو له پاره يې کرکه يي طناب جوړ کړ او ښۍ پښه يې د ماشومانو د فلج له امله په ماشومتوب کې له لاسه ورکړې وه او معيوب شوی و. هغه خپلې زده کړې د صوفي محمد په مدرسه کې چې د محمدي شريعت د نفاذ د تحريک بنسټ اېښودونکی و کړې وې او د صوفي محمد له لور سره يې واده کړی و. کله چې صوفي محمد په ۲۰۰۲ م کال کې د ملېشو د رهبرانو د نيولو په ماموريت کې ونيول او بندي شو، فضل الله يې ځای ناستی شو. له زلزلې څخه لږ مخکې د سوات د سپند په بله غاړه په امام دره کې چې يو وړوکی کلی دی او له مېنگورې څخه څو ميله واټن لري، را څرگند شو او خپله غير قانوني راډيو يې جوړه کړه.

زموږ په دره کې ډېری پېښې د راډيو له لارې د خلکو تر غوږونو رسېږي ځکه چې ډېری يې ټلويزيون نه لري يا بې سواده دي. ډېر ژر ټولو خلکو د همدې راډيو په اړه خبرې کولې او هغه د «ملا راډيو» په نوم وپېژندل شوه. هره ورځ به يې د سهار له اوو څخه تر نهو او د شپې له خوا به يې له اتو تر لسو پورې خپرونې لرلې.

په لومړيو کې فضل الله ډېر هونښيار ښکارېده. ځان يې د يوه اسلامي اصلاح غوښتونکي او د قرآن د مفسر په توگه خلکو ته وپېژانده. مور مې چې ډېره مذهبي ده د فضل الله له خبرو سره يې مينه پيدا شوه. هغه له راډيو څخه د امر بالمعروف او نهی عنی المنکر له پاره کار واخيست. ويل به يې چې نارينه بايد بربرې اوږدې کړي، سگړې ونه څکوي خو په چلم کې تنباکو څکوی شي. خلک بايد هيرويين او چرس ونه څکوي. خلکو ته يې د لمانځه له پاره د اوداسه کولو سمه لاره وښوده آن ورته شرح يې کړل چې څه ډول بايد خپل خصوصي غړي ومينځي.

پلاني او پلاني به چرس څکول خو اوس يې ځکه پرېښي دي چې دا گناه ده. يا هم ښاغلي پلاني اوس ږيره اوږده کړې ده چې مور يې ستاينه کوو.

ده به هغوی ته ويل چې د خپلو اعمالو ثواب به په آخرت کې ويني. خلک له دې امله چې خپل نوم به يې په راډيو کې اورېده خوشاله و، هغوی همدا شان غوښتل پوه شي چې کوم يو گاونډی يې گناهگار دی چې د هغې په اړه هلته خبرې وکړي.

ملا راډيو به د پوځ په اړه ټوکې ويلې. فضل الله د پاکستان دولت کافر اعلان کړ زياته يې کړه چې هغوی د شرعي قوانينو د پلي کولو مخالف دي. هغه ويل چې دوی به د شريعت پلي کولو ته اړ باسي. د ده د علاقې يوه ډېره مهمه موضوع د خانانو د فيوډال نظام بې عدالتي وه. بې وزله خلک له دې امله چې خانانو ته جزا ورکول کېږي ډېر خوشاله وو. هغوی فضل الله ته د رابين هوډ په نظر کتل او باور يې لاره چې که فضل الله قدرت ته ورسېږي د خانانو ځمکې به په بې وزلو ووېشي. ځينې خانان وتښتېدل. پلار مې د خانانو د واکمنۍ مخالف و خو ويل يې چې طالبان به شرايط تر دې هم خراب کړي.

د پلار ملگرۍ مې هدايت الله په پېښور کې دولتي مامور شوی و او مور ته يې خبر راکړ:

- ملبشې هوډ لري. د دې له پاره چې د خلکو په ذهن او زړه کې ځای پيدا کړي، په لومړي سر کې ټولنيزې ستونزې پيدا کوي او د حل کولو هڅه يې کوي. له همدې امله د ډېرو چوپو خلکو ملاتړ تر لاسه کوي. په بشپړه توگه هغه کار چې په وزيرستان کې ترسره شوی و. په شوکمارو او انسان تښتوونکو پسې لاړل او کله چې واک ته ورسېد، د هغو مجرمانو په څېر دي چې خپله يې ځان بندي کړی وي.

د فضل الله د ډېرو خبرو مقابل لوری به ښځې وې. هغه پوهېده چې زموږ ډېری نارينه له کورونو څخه لرې دي او د جنوب د ډېرو سکرو په کانونو او د خليج په ساختمانونو کې کار کوي، کله به يې ويل:

کړه. د فلمونو او موسيقۍ په سلگونو دوکانونه په داوطلبانه توگه وتړل شول او طالبانو ته يې جريمه ورکړه. زه او وروڼه مې د خپل ټلويزيون په اندېښنه کې و خو پلار مو ډاډ را کاوه چې هېڅ کله به يې بهر ونه غورځوي.

ټلويزيون مو په يوه الماری کې پټ کېښود او پروگرامونه به مو ډېر په ورو آواز کتل. طالبانو به د خلکو کورونو ته پټ غوږ نيوه او بيا به په زور کور ته ننوتل، ټلويزيون به يې بهر راغورځاوه او ټوټه ټوټه به يې کړ. فضل الله د باليووډ له فلمونو چې مور ډېره مينه ورسره لرله ډېر نفرت کاوه، هغه يې غير اسلامي بلل.

يوازې راډيو روا وه او موسيقي د طالبانو له ترانو پرته نوره حرامه اعلان شوې وه. يوه ورځ مې پلار روغتون ته د خپل يوه ناروغ ملگرې پوښتنې ته ورغی، هلته يې ليدلي و چې ټول ناروغان د فضل الله خبرو ته غوږ ږدي.

خلکو هغه ته ويلي و:

- تاسې بايد مولانا فضل الله ووښئ. هغه يو لوی عالم دی.

پلار مې د دوی په ځواب کې ويلي و.

- په حقيقت کې هغه تحصيل په نيمه کې پرېښی او بې سواده دی. آن دا چې واقعي نوم يې فضل الله نه دی.

خو هغوی خبرو ته غوږ نه نيوه. پلار مې له دې حالت ډېر پرېشان شوی و، ځکه چې خلکو د ملا فضل الله خبرې او خيال پلورونه منلي و.

پلار وويل:

- ډېره د خدا وړ ده. دغه په ښکاره عالم سړی خلک ناپوهی ته دعوت کوي.

فضل الله په لرې پرتو سيمو کې ډېر شهرت پيدا کړی و، ځکه چې د هغو سيمو د خلکو په ياد و چې د زلزلي په وخت کې د محمدي شريعت د نفاذ تحريک څه ډول له دوی سره مرسته کړې وه په داسې حال کې چې دولتي ځواکونه هلته نه و. په ځينو مسجدونو کې يې له راډيو سره پيوسته لادسپيکرونه ولگول خو د هغې خبرې په هره سيمه غره او سمه کې خلک واوري. د دې خبرو مهمه برخه به د سهار په وخت کې خپرېده چې په هغې کې به د خلکو نومونه يادېدل چې

خوري او ويده كېږي. دا هغه كارونه دي چې يو نارينه يې ترسره كوي. زموږ نارينه فكر كوي چې كه پيسې تر لاسه كړي، امر وكړي نو قدرت لري. خو فكر نه كوي چې قدرت د هغې ښځې په لاس كې دى چې ټوله ورځ د هر څه ساتنه او پالنه كړي او اولاد زېږوي. مور مې د كور ټول كارونه اداره كول، ځكه چې پلار تل له ډېرو كارونو سره مخ و. مور مې سهار وختي له خوبه پورته كېده، زموږ د ښوونځي جامې يې اوتو كولې، د سهار چاى يې تياراوه، مور ته به يې په ټولنه كې له خكو سره د چلند ډول را ښوده، بازار ته به په سودا پسې تل او پخلى به يې كاوه. هغې به دا ټول كارونه په يوازې ځان كول.

په لومړي كال كله چې طالبان زموږ درې ته راغلل زه دوه ځلې عمليات شوم. يو ځل اپنډكس او دويم ځل يې زما تانسېل وبستلى و. خوشال يې هم د اپنډكس له امله عمليات كړ. هغه وخت هم روغتون ته مور بوتلو، پلار مې يوازې د ليدو له پاره راغى او مور ته يې مېوه راوړه.

سره له دې مې هم مور باور لاره چې په قرآن كريم كې ويل شوي چې ښځې نه بايد له كورونو څخه ووژي او له خپلوانو پرته له نورو سره د خبرو كولو حق هم نه لري. پلار مې مور ته ويل:

- تورپكۍ پاك لمني يوازې په حجاب كې نه ده بلكې د انسان په زړه كې ده. ډېرو ښځو چې مېړونو يې له هېواده بهر كار كاوه فضل الله ته به يې پيسې او سره زر وركول. دوى به د سرو زرو لاسبنډونه او غاړكۍ وركولو ته په صف كې ولاړې وې او يا به يې زامن وركول، فضل الله د دې ټوكو له پاره ميزونه تيار اېښي و.

ځينو به د خپل ژوند ټوله پانگه په دې باور وركوله چې دا كار د خداى (ج) د خوښۍ له پاره كوي. هغه د پخو څښتو يو لوى قرارداد وكړ چې په امام دره كې يې يو لوى مسجد او مدرسه پرې جوړه كړل او د سوات د سېند له ډېرو او شگړو يې د هغې ودانۍ د ساتلو په موخه انگرې ترې چاپېر كړ.

هېڅوك نه پوهېدل چې سيم او گاډر له كومه كوي خو كار يې د سيمې په

- اوس دې نارينه بهر ته ووژي. زه له ښځو سره خبرې كوم. ښځې بايد هغه مسوليتونه چې په كور كې يې لري ترسره كړي. كه چېرې ښځه اړتيا ولري كولاى شي بهر ووژي خو كله چې وزې بايد چې حجاب ولري. كله به يې ملگرو خلكو ته ښځينه جامې ښودې او ويل به يې چې دا يې له فاسدو او بې حجابه ښځو څخه ويستلې دي چې وشرمېږي.

ملگرو مې په ښوونځي كې ويل چې ميندې يې ملا راډيو ته غوږ ږدي سره له دې چې زموږ مديرې مېرمن مريم به دوى دې راډيو ته له غوږ نيولو څخه منعه كول.

موږ په كور كې يوه پخوانۍ ماته راډيو لرله چې د نيکه مو وه خو د مور ملگرو به راډيو ته غوږ نيوه څه به يې چې واورېدل مور ته مې يې ويل. هغوى به د فضل الله ستاينه كړله د هغه د لويو وېښتانو او په آس د سپرلي په اړه به يې خبرې كولې. د دوى په نظر هغه د پيغمبر (ص) په څېر چلند كاوه. ښځو به خپلې هيلې ورته ويلې او ده به دعا ورته كوله. مور مې له دې پېښو سره مينه پيدا كړې وه خو پلار به د وېرې احساس كاوه.

ما هم وروسته له هغې چې د فضل الله خبرې مې واورېدې د ځان وركې احساس مې وكړ. په قرآن عظيم الشان كې ليكل شوي دي چې يوازې نارينه كولاى شي بهر ووژي او ښځې بايد چې ټوله ورځ په كور كې د ننه وي او كار وكړي. په ښوونځي كې مې هر وخت په درس كې د اسلامي مطالعو په برخه كې د پيغمبر (ص) د ژوند په اړه مقالې ليكلې. ما اورېدلي و چې د محمد (ص) لومړۍ مېرمن خديجه سوداگره وه. هغه څلوېښت كلنه وه چې له محمد (ص) څخه پنځه لس كاله مشره وه او تر دې وړاندې يې هم يو ځل واده كړى و، چې بيا محمد (ص) واده ورسره وكړ. همغه ډول چې پوهېدو پښتنې مېرمنې ډېرې پياوړې دي. كله مې چې نيکه په يوه ټكر كې ټپي كېږي او له امله يې آته كاله په بستره كې پرېوژي، نو نيا مې په يوازې ځان د خپلو آتو اولادونو پالنه كوي.

يو نارينه د كار له پاره بهر وژي، خپل امتيازات اخلي، كور ته راځي، ډوډۍ

زه ملاله يم | ۱۲۹

مديرانو سره خبرې كولې او د هغو نجونو نومونه به يې يادول چې ښوونځۍ يې پرېښي دي او هغوى به يې هڅولې. هغوى به زموږ په څېر نجونې چې لا هم ښوونځيو ته تلې د غواوو او مېږو په نوم يادولې.

زه او ملگرې نجونې مې نه پوهېدو چې د نجونو په زده كړه كې ستونزه څه ده؟ له پلاره مې وپوښتل:

- ولې ښوونځي ته د نجونو د تلو مخنيوى كوي؟

هغه ځواب راكړ:

- هغوى له قلم څخه وېرېږي.

يو بل ښوونكى چې د رياضي درس يې وركاوه او اوږده وېښتان يې لرل هم نجونو ته له درس وركولو ډډه وكړه. پلار هغه له ښوونځي وويست خو څو ښوونكو اندېښنه وښوده او خپل استازى يې د ښوونځي ادارې ته را ولېږه.

استازي يې وويل:

- ښاغليه! هغه له ښوونځي مه وباسئ. په بدو ورځو كې گير يو، پرې يې ږدئ چې كار وكړي. موږ به د هغه په ځاى درس وركړو.

هره ورځ يوه نوې فتوا صادرېده. فضل الله د ښكلا سالونونه وتړل او د ږيرې خړبيل يې هم منع كړل. له همدې امله سلمانيو هېڅ كار نه درلود چې ويې كړي. پلار مې چې ږيره يې خړبيله او يوازې برېتونه يې لرل وويل چې هېڅ كله به هم د طالبانو په خاطر ږيره اوږده نه كړي. طالبانو ښځو ته ويل چې نه بايد د سودا له پاره بازار ته لاړې شي. زما د چينې له بازار سره جوړه نه وه او سودا كړل مې هم نه خوښېدل، خو موږ مې له ښكلو جامو سره مينه لرله، سره له دې چې موږ ډېرې پيسې نه لرلې.

موږ به مې هر وخت راته ويل:

- مخ دې پټوه چې خلك درته گوري.

ما به ځواب وركاوه:

- مهمه نه ده. زه هم دوى ته گورم.

زه ملاله يم | ۱۲۸

خلكو كاوه. نارينه و به هره ورځ په خپل نوبت د مدرسې په جوړولو كې كار كاوه.

يوه ورځ د اردو ژبې ښوونكي نواب علي پلار ته وويل:

- زه سبا ښوونځي ته نه راځم.

كله چې پلار دليل ترې وپوښت، ويې ويل چې سبا له فضل الله سره د كار نوبت د دوى د كلي دى.

پلار مې ځواب ورته وويل:

- ستا تر ټولو ارزښت لرونكې دنده داده چې زده كوونكو ته درس وركړې.

نواب علي وويل:

- نه، زه بايد سبا كار ته لاړ شم.

پلار مې چې په غوسه يې خبرې كولې كور ته راغئ.

له ځان سره يې ويل:

- كه څوك د خداى (ع) د رضا له پاره په خپله خوښه سركونه جوړ كړي د سېند خځلې پاكې كړي، پاكستان به په يوه كال كې جنت شي. دوى يوازې له مدرسو او مسجدونو سره مرسته د خيبر كار بولي خو نورو كارونو ته د خيبر د كار په سترگه نه گوري.

څو اونۍ وروسته هماغه ښوونكي پلار ته وويل چې نور نجونو ته درس نه شي وركوى ځكه چې مولانا دا كار منعه كړى دى.

پلار هڅه كوله چې د هغه نظر واړوي ورته يې وويل:

- سمه ده چې ښځې ښوونكې بايد نجونو ته درس وركړي نو لومړى خو بايد نجونې يو څه زده كړي چې ښوونكې شي.

يوه ورځ صوفي محمد له زندان څخه اعلان وكړ چې نجونې آن په ديني مدرسو كې هم د زده كړې حق نه لري.

هغه ويل:

- تاسې په تاريخ كې پيدا كړئ چې اسلام د نجونو مدرسه روا كړې وي.

په هغې وخت كې د ملا راډيو پام ښوونځيو ته واوښت. هغوى به د ښوونځيو له

د فضل الله استوگنځي ته نژدې يې يو ستيج جوړ کړ چې د جمعې ورځې له وعظونو وروسته به هلته په سلگونو کسان د مجرمينو د سزا د ليدلو له پاره ورتلل چې د هرې درې په وهلو سره به يې په چيغه ويل:
- الله اکبر!

کله به فضل الله په يوه څلور نعل لرونکي تور آس سپور د خلکو منځ ته ورغی. ملگرو به يې روغتيايي کسانو ته اجازه نه ورکوله چې د فلج درمل خلکو ته ورکړي. دوی ويل واکسين ورکول امريکايي نقشه ده چې مسلمانې ښځې شنډې کړي. نو په دې سره به د سوات د خلکو نسل هم له منځه لاړ شي.

فضل الله په راډيو کې وويل:

- د ناروغۍ له خپرېدو مخکې تداوي د اسلامي شريعت له قوانينو سره مخالفت دی. د سوات په هېڅ سيمه کې به دې يو ماشوم هم نه و ليدلی چې يو څاڅکی واکسين يې دې خوړلي وي.

د فضل الله کسان په بشپړه توگه د افغانستان د امر بالمعروف او نهی عنی المنکر پوليسو ته ورته وو، په لارو او کوڅو کې به په مخالفينو پسې گرځېدل. دوی «د شاهين ځانگړي ځواک» په نوم د پوليسو يوه داوطلبه ډله جوړه کړه. دا ډله به وسله په لاس په گاډيو کې ناست او په سيمه کې گرځېدل.

ځينې خلک خوشاله و. يوه ورځ مې له پلار سره د بانک مدير ته تللې وم، هغه مې پلار ته وويل:

- د فضل الله يو له ښو کارونو دا و چې نجونې او ښځې يې بازار ته له سودا څخه منعه کړې. اوس موږ نارينه پيسې ذخيره کوی شو.

پلار په پرېشاني سره ويل چې ډېری کسان زموږ د سيمې د سلمان په څېر دي هغه ورځ يې ويل چې د بې کارۍ له لاسه د کور چلولو له پاره يوازې اتيا روپۍ لري خو همدې سلمان د دوی د کار تر بندېدو يوه ورځ مخکې يوه خبريال ته ويلې و چې طالبان ډېر ښه، زړه سواندي او مهربانه خلک دي.

د ملا راډيو له خپرېدو څخه يو کال وړاندې، د فضل الله تاوتریخوالی او واکمني

بيا به مور ډېره په غوسه کېده.

مور او ملگرې يې چې نور يې نه شواى کولای د سودا اخیستو له پاره بازار ته لاړې شي ډېرې پرېشانه وې. په ځانگړې توگه له اختر څو ورځې مخکې چې مور ځانونو ته ښايسته جامې او گڼې اخلو. ښايسته عرفو ته څو او هلته لاسبنډونه او نکريزې اخلو.

دا ټول منعه شول.

که ښځې بازار ته تللی هېڅ کله هم تر حملې لاندې نه راتلې، خو که په کور کې کښېني هلته بيا د طالبانو د گواښ وېره شته. يو طالب د يوه بشپړ کلي له پاره گواښ کېدای شواى.

هلکان هم ډېر عصابي و، بازار ته نوي فلمونه راغلي و خو فضل الله د فلمونو او موسيقۍ دوکانونه تړلي و.

مور مې هم نور د فضل الله له فتواوو تر پوزې راغلې وه، په ځانگړې توگه هغه وخت چې د ښوونځيو په ضد يې وينا وکړه او دا خبره يې په ټينگار کوله، هغه کسان چې ښوونځي ته ځي دوزخ ته به ولېږل شي.

وروسته فضل الله په خپل څنگ کې د يوې سيمه ييزې محکمې په څېر يوه شورا جوړه کړه. خلک دې سيمه ييزې محکمې ته ډېر خوشاله و ځکه چې د دولت په محکمو کې د خلکو پرېکړې په کلونو نه کېدې او د ژر پرېکړې لپاره به يې رشوت ورکاوه. خلک به د خپلو سوداگريزو او شخصي دعوو له پاره فضل الله ته ورتلل.

يو کس پلار ته وويل:

- دېرش کاله په يوه ستونزه کې گير وم، خو فضل الله ته په يو ځل ورتلو اواره شوه. فضل الله به مجرمين په عام محضر کې په درو وهل چې تر دې وړاندې زموږ په سيمه کې داسې څه نه و ليدل شوي.

د پلار يوه ملگرې مې ورته وويل، په خپلو سترگو يې درې هغه ځوانان وليدل، چې دوه ښځې يې تښتولې وې او د عامو خلکو په وړاندې په درو ووهل شول.

مېنگوره زموږ له پاره خوندي دی. خو د ملا فضل الله پندډغالی زموږ د اوسېدو له ځايه په څو ميله کې پروت و. سره له دې چې کور ته نژدې مو طالبان نه و خو په کوڅو، بازارونو او غونډيو کې گرځېدل. موږ ته هم ورځ په ورځ گواښ نژدې کېده.

په اختر کې خپل کلي ته لاړو. زه او مور مې د تره د زوی په گاډي کې شاتني سېټ کې ناستې وو، گاډی د سېند په غاړه روان و چې د طالبانو له يوه پاتک سره ودرېدو. د تره زوی مو ډېر ژر د موسيقۍ کستونه موږ ته راکړل چې په بکسونو کې مو يې پټ کړو. طالبانو تورې جامې اغوستې وې او کلاشينکوفونه يې په لاسونو کې و. موږ ته يې وويل:

- خویندو په دې ډول جامو کې تاسې د شرم وړ ياست، بايد چې چادری په سر کړئ.

کله چې له رخصتو وروسته بېرته ښوونځي ته راغلو، د دروازې په سر مو يو ليک ښکارېده چې په کې ليکل شوي و:

«ښاغليه! ستاسې ښوونځی د لوېديزوالو او کفارو په څېر دی. تاسې نجونو ته زده کړه ورکوی او هغوی چې کومې جامې اغوندي د شريعت خلاف دي. ښوونځی مو وتړئ کله له ستونزو سره به مخ شئ او اولادونه به مو په غم کېني. «د اسلام فدايان»

پلار هوډ وکړ چې له دې وروسته هلکان خپلې سيمه ييزې جامې او نجونې هم له سپين ټکري سره شين رنگه جامې واغوندي. موږ ته يې سپارښتنه وکړه، ښوونځي ته د تلو او راتلو په وخت کې مخ پټ کړو.

هدايت الله له پلار نه غوښتنه وکړه چې پياوړی او ثابت قدمه و اوسي. زياته يې کړه:

- ضياءالدينه ته نفوذ لرونکی شخصيت يې کولای شي د دوی په ضد بيانیه ورکړي. ژوند يوازې نفس ويستل او نفس اخيستل نه دي. ته کولای شې همدلته

پراخه شوې وه. ورور يې مولانا لياقت له خپلو دريو زامنو سره د هغو وژل شوو کسانو له ډلې و چې په ۲۰۰۶ م کال د اکتوبر د مياشتې په پای کې په بوجار مدرسه امريکايي بې پيلوټه الوتکو بمبار وکړ. په دې حمله کې د سوات د درې اتيا کسانو چې ډېری يې نوي ځوانان او د دوولسو کلونو په شاوخوا ماشومان وو ژوند له لاسه ورکړ. له دې حملې وروسته ټول وېرېدلي وو او خلکو قسم خوړلی وو چې غچ به يې اخلي. لس ورځې وروسته يو ځانمرگي بريد کوونکي د اسلام آباد او سوات په لاره په دره گۍ کې د پوځ په يوه پوسته حمله وکړه چې په پايله کې يې د پوستې ۴۲ کسه سرتېري ووژل. هغه وخت په پاکستان کې ځانمرگي بريدونه ډېر پېښېدل خو په هغې کال په ټوليزه توگه شپږ چاودنې وشوې او دا تر ټولو لويه حمله وه چې د پاکستانې پوځيانو په ضد شوې وه.

په اختر کې موږ پسونه او نور حيوانات قرباني کوو. خو فضل الله وويل:

- په دې اختر کې به دوه پښې لرونکي حيوانات قرباني شي.

ډېر ژر مې يې د خبرو معنی ته پام شو. پيروانو يې خانان، سياست پوهان، د ملي حزبونو او سېکولر غړي په ځانگړې توگه «د خلکو ملي گوند»^(۱) او نورو څخه ډېر کسان ووژل.

د ۲۰۰۷ م کال په جنوري کې مې د پلار يو ملگري چې ملک بخت بيدار نومېده په خپل کلي کې د اتيا کسانو له خوا چې مخونه يې پټ کړي و وتښتول شو. هغه د خلکو د ملي گوند مشر، خان او پانگه وال و. وروسته يې جسد د ده د کورنۍ د نيکونو په هديره کې پيداشو چې لاسونه او پښې يې پرې مات کړي و. دا په سوات کې لومړۍ هدفې وژنه وه. خلکو ويل هغه له دې امله ووژل شو چې د طالبانو په ضد يې له پوځ سره مرسته کړې وه.

دولتي چارواکو ټولې پښې له پامه غورځولې وې. زموږ ايالتي حکومت تر اوسه هم له هغو ملايانو څخه جوړ شوی و، چې د اسلام له پاره په مبارزه کړلو يې هېڅوک نه ملامتول. په لومړيو کې مو فکر کاوه چې د سوات تر ټولو لوی ښار

^(۱) په پاکستان کې يو سياسي چپي حزب دی.

د نبات اوبه، د تېنېس توپ او د سوات بودا

طالبانو لومړی موسيقي، وروسته د بوداگانو مجسمې او ورپسې يې زموږ تاريخ له منځه يووړ. زموږ يو له په زړه پورې فعاليتونو څخه د ښوونځي له خوا د مېلې سفر و. دا چې موږ د سوات په څېر جنتي سيمه کې ژوند کاوه ډېر خوشاله و. سوات ډېر په زړه پورې ميله يې ځايونه لرل لکه آبشار، سېند، د سګي لوبه، د والي ماني، د بودا مجسمې او د سوات د آخند مقبره.

ډېرې اونۍ پخوا به مو د مېلې د سفر په اړه خبرې کولې تر دې چې هغه شپه هم را ورسېده چې تر ټولو ښکلې جامې به مو اغوستې، له سرو کپو چرگانو او وريجو ډکو لوبښو سره به بس ته پورته شوو. ځينو زده کوونکو به د عکاسۍ کامرې لرلې او په مېله کې به مو عکسونه هم اخیستل. د ورځې په پای کې به پلار غوښتل چې ټول په يوه ليکه کې ودرېږو او هر کس به په نوبت په يوه لويه ډبره درېده او د نن ورځې د نندارې په اړه به مو خبرې کولې. کله چې فضل الله راغی له هغې وروسته مو ښوونځي هېڅ مېله يې سفر نه لاره، ځکه چې نجونې نه بايد بهر ليدل شوې وای.

طالبانو د بودا مجسمې او گونډې چې زموږ د لوبو ځای و وړانې کړې. دغه مجسمې په زرگونه کلونه پخوا د کوشانيانو^(۱) د پاچاهانو د زمانې له تاريخ څخه را پاتې وې. طالبانو باور لاره چې هر ډول نقاشي کړل او مجسمه جوړول حرام دي او بايد چې مخنيوی يې وشي. يوه ورځ يې د جهان آباد بودا چې مېنگورې ته نژدې په يوه غره کې توړل شوی و او شپږ متره اوږدوالی يې لاره والوزاوه.

پاتې شې، د طالبانو ټول امرونه ومنې او يا هم د دوی په وړاندې ودرېږې. پلار د هدايت الله خبرې موږ ته تشریح کړې. وروسته يې د ډيلي آزادي سيمه بيزې ورځپاڼې ته يو ليک وليکه:

«د اسلام فدايانو ته!

دغه د اسلامي احکامو د پلي کولو سمه لاره نه ده. له تاسې هيله کوو زموږ اولادونو ته ضرر مه رسوی، ځکه په کوم خدای^(ع) چې تاسې باور لرئ، همدغه ماشومان هره ورځ همغه خدای^(ع) ته سجده کوي. تاسې کولای شئ زما ژوند واخلي خو هيله کوم د دې ښوونځي ماشومان ونه وژنئ.»

کله چې پلار ورځپاڼه وليده ډېر وارخطا شو. ليک د منځ په پاڼه کې چاپ شوی و او د پلار نوم او د ښوونځي پته هم په کې ليکل شوي و. پلار ته ډېرو خلکو مبارکي ورکوله او نور يې هم وهڅاوه.

ځينو کسانو پلار ته وويل:

- تاسې په گړنديو اوبو کې لومړۍ ډبره اېښې اوس موږ هم بايد د خبرو کولو شهامت ولرو.

^(۱) د کوشانيانو امپراتوري چې له ۶۰ څخه تر ۳۵۷ م کلونو پورې يې په منځنۍ آسيا او دهند په شمال واکمني کوله او بودايي دين په کې رواج و.

خدای^(ع) غوښتی مور هم همداسې وای نو ټول انسانان به یې یو ډول پیدا کړي و. یوه ورځ مې پام شو چې ښوونکې حمیده په سلگیو ژاري. خاوند یې په منته واړه ښار کې پولیس و، د فضل الله کسانو په هغې ښار حمله کړې وه، د ښوونکې حمیدې د خاوند په گډون یې شو کسه پولیس وژلي و. د درې په پولیسو یې دا لومړی برید و. دوی ډېر ژر ډېر کلیوال تر خپلې ولکې لاندې راوستل. د شریعت د نفاذ سپین او تور بیرغونه ډېر ژر د پولیسو په پوستو کې ورپېدل. د دوی ملېشې به له لوډسپیکرونو سره کلیو ته ننوتې او پولیس به ترې تښتېدل. په لږ وخت کې یې ۵۹ کلي تر ولکې لاندې راوستل. پولیس له وژل کېدو څخه ډېر وېرېدلې و. نو له همدې امله یې په ورځپاڼو کې خبرتیا خپره کړه چې دوی له واک څخه لاس اخیستی.

دا ټولې پېښې وشوې خو څوک یې په مخه کې ونه درېدل، داسې چې ته به وایې ټول پرموښی وړي دي. پلار مې ویل چې فضل الله خلک لار ورکي کړي و. ځینو له دې امله چې ښه ژوند به ولري ورسره یو ځای شوي و. سره له دې چې سخته وه، خو بیا هم پلار هڅه وکړه چې د دوی له تبلیغاتو سره مقابله وکړي.

هغه به په خدا سره ویل:

- زه نه ملېشه يم او نه هم راډيو لرم.

هغه آن یوه ورځ په یوه ښوونځي کې د خبرو له پاره په ډېرې اتلولۍ سره د راډیو ملا کلي ته ورغی. دی له یوه سپند څخه د کرکه یې پل په واسطه تېرېده، وړاندې یې پام شو چې ټول آسمان دود نیولی، په ژوند کې یې چې کوم دودونه لیدلي و تر ټولو ډېر تور دود و. لومړی یې له ځان سره فکر کړی و چې دا به د خښتو د بتیو دود وي، خو کله چې ور نژدې شوي و، گوري چې څو لونگی او لویو ږیرو واله کسان ولاړ دي ټلويزيونونه او کمپیوټرونه اور ته اچوي.

پلار مې په ښوونځي کې خلکو ته وویل:

- کلیوال مې ولیدل چې ټلويزيونونه او کمپیوټرونه یې په اور سوزول. پوهېږئ څوک چې له دې کار څخه گټه اخلي چاپاني شرکتونه دي چې نور سامانونه هم

پخواني آثار پېژندونکي وایي چې دې بودا د افغانستان د بامیانو^(۱) د بودا په څېر چې د افغانستان طالبانو ویجاړ کړ ارزښت درلود.

د دې مجسمې د ویجاړېدو له پاره یې دوه عملیاته وکړل. لومړی یې د ډبرو په ټوټو کې سوري وکړل او له باروتو یې ډک کړل، خو په زړه پورې پایله یې ترلاسه نه کړه. څو اونۍ وروسته د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په آتم یې هغه ځایونو ته انفجار ورکړ، دا ځل یې هغه بودا چې د اوومې پېړۍ راهیسې یې د درې څارنه کړه له منځه یووړ.

طالبان زموږ د ښکلو هنرونو، فرهنگ او تاریخ دوښمنان شول. د سوات موزیم یې له دوی څخه د ساتنې له پاره بل ځای ته ولېږداده. دوی د زمرودو او نورو کانونو غرونه تر خپلې ولکې لاندې راوستل او د هغه ځای ښکلي ډبرې یې د وسلو د اخیستو له پاره پلورلې. چا به چې زموږ ارزښت لرونکې ونې د تختو جوړولو له پاره وهلې له طالبانو به یې اجازه اخیسته چې په ونو ډکو گاډو ته یې د تلو اجازه ورکړي.

د دوی د راډیو خپرونې په ټوله دره او په گاونډیو سیمو کې اورېدل کېدې. سره له دې چې مور تر اوسه هم خپل ټلويزيون ساتلی و، هغوی کېلي چينلونه پرې کړل. ما او منیبې نور نه شواي کولای چې د «شرارت» په څېر د خپلې خوښې باليووډي خپرونې وگورو. داسې ښکارېده چې طالبان غواړي مور هېڅ کار ونه کړو. هغوی د کاروم په نوم زموږ د خوښې وړ د تختې لوبه چې په تخته به مو نښو ته حرکت ورکاوه هم منعه اعلان کړه. داسې اوازې مو اورېدلې وې چې که طالبان په کورونو کې د ماشومانو د خدا آواز واوري په زور کور ته ننوزي او تخته ورته ماتوي. طالبانو موږ د نانځکو په څېر تر خپلې ولکې لاندې راوستي و، خلکو ته به یې امر کاوه چې څه ډول کالي واغوندي او څه کار وکړي. ما به فکر کاوه چې که

^(۱) د بودا لویې مجسمې وې چې د افغانستان د بامیانو ولایت د یوه غره په زړه کې توپل شوې وې. دغه مجسمې چې د یوې لوړوالی ۵۳ او د بلې هم ۳۵ متره و، د نورو تاریخي ځایونو سره په دې سیمه کې د اوږده وخت له پاره په افغانستان کې د سیلانیانو د لیدلو اصلي آثار و.

کله چې مشرف په ۲۰۰۴ م کال کې قبایلي سیمو وزیرستان ته خپل سرتېري ولېږل، دوو ورونو د دولت په ضد د یوې مبارزې رهبري په غاړه اخیستې وه او د پوځ اقدام یې غیر اسلامي اعلان کړ. هغوی یوه وېبپاڼه او د فضل الله د راډیو په خېر یوه ناقانونه راډیويي دستګاه لرله چې له لارې یې خلکو ته اطلاعات رسول. په هماغه وخت کې چې په سوات کې طالبان راڅرګندېدل، د لال مسجد د مدرسې نجونو په اسلام آباد کې خلک ګواښل. هغوی په هغو کورونو چې فکر کېده د پیغام رسولو مرکزونه دي په ناڅاپي توګه حمله کړله. کومې ښځې به چې د دوی په فکر کې لارې وې په درو به وهل کېدې. د فلم او موسیقۍ پلورنځي یې ترلې و او د پلورنځیو ټولو وسایلو ته یې اور ورته کړی و. کله چې ښځې د طالبانو په ګټه وي، بیا یې د دوی به نظر لیدل او غږ اورېدل ناروا نه دي. د «ام حسن» مدرسې مدیره د عبدالعزیز د مشر ورور ښځه وه چې په ویاړ سره به یې ویل چې ډېرو نجونو ته یې د ځانمرګي برید له پاره روزنه ورکړې. آن په مسجد کې یې محکمې خلاصې کړې چې اسلامي عدالت ترسره کړي. ملېشو به پولیس په درو وهل او دولتي ودانۍ به یې چور کولې.

د مشرف دولت نه پوهېده چې څه ډول غبرګون وښيي. کېدای شي له دې امله به و چې پوځ له مسجد سره نژدې و. خو د ۲۰۰۷ م کال په منځنیو میاشتو کې شرایط نور هم خراب شول او خلک له دې وېرېدل چې د طالبانو ملېشو پلازمېنه تر واک لاندې راوسته. اسلام آباد هر وخت یوه آرامه او منظمه سیمه ده چې د هېواد له نورو سیمو سره ډېر توپیر لري. په پای کې د جولای د درېیم ماښام په وخت ټانګونه او نظامي ګاډي تر مسجد چاپېر شول. دوی د هغې سیمې برېښنا پرې کړه، کله چې تیاره شوه، ډزې او چاودنې پیل شوې. سرتېریو د دېوال په سوریو کې چاودنې وکړې او د پټنځای په لور یې توپونه وویشتل، په داسې حال کې چې جنګي هلیکوپترې یې په آسمان ګرځېدې، دولتي ځواکونو د مدرسې نجونو ته په لوډسپیکرو کې چیغې وهلې چې تسلیم شي.

د مسجد ډېرو ملېشو د کشمیر او افغانستان په جګړو کې هم برخه اخیستې وه.

جوړ کړي.

یو کس سټېج ته راغی د پلار په غوږ کې یې وویل نور ادامه مه ورکوه چې له خطر سره مخ کېږي.

ډېرو دولتي مامورینو او آن خلکو د دې ډول کارونو په وړاندې غبرګون نه ښوده. داسې ښکارېده چې د ټول هېواد خلکو خپل عقل له لاسه ورکړی وي. طالبانو د ملت زړه اسلام آباد هم تر ولکې لاندې راوستی و. په ورځپاڼو کې مې تصویرونه لیدل چې ښځو او نجونو د چادري په خپر جامو کې د موسیقۍ او فلمونو په بازار بیرغل کړی و.

دغه ښځې د نجونو د لوبې دیني مدرسې «جامعه حفصې» او «لال مسجد» څخه وې. دغه مسجد په ۱۹۶۵ م کال کې جوړ شو او لال نوم یې د دېوالونو د سرو رنگونو له امله دی. لال مسجد چې دولتي مامورینو به هلته لمونځونه کول، د شورا له مجلس، د آی اېس آی له مرکز او نورو ډېرو دولتي ادارو سره ډېر لږ واټن لري. ودانۍ یې د نجونو او هلکانو دوی مدرسې لري چې په کلونو په کشمیر او افغانستان کې د مبارزې له پاره کارول شوې دي. دغه ودانۍ د عبدالعزیز او عبدالرشید په نومونو د دوو ورونو له خوا اداره کېده او هغه وخت د بن لادن د تبلیغاتو په مرکز بدل شو چې عبدالرشید له ملا عمر سره د کتنې په وخت کې اسامه هم لیدلی و.

دغه دوه وروڼه د خپلو اور ژبو بیانېو له امله پېژندل شوي و او ډېر کسان یې په ځانګړې توګه د سپټمبر له یوولسم وروسته په ځان رانات کړل. کله چې ولسمشر مشرف د «ترورېزم» په وړاندې جګړه کې له امریکایانو سره د مرستې هوکړه وکړه، مسجد له پوځ سره خپلې اړیکې پرې کړې او په دولت د نیوکې په مرکز بدل شو. آن عبدالرشید په ۲۰۰۳ م کال په ډسمبر کې د مشرف په کاروان چې راولپنډۍ ته روان و د انفجار په توطیه تورن شو. څارنوالان وايي چې د دې حملې له پاره یې چاودېدونکي توکي په لال مسجد کې پټ کړي و خو هغه له دې تور څخه څو میاشتې وروسته له بنده خلاص شو.

لاره. هغه په ډېرې غوسې او پرېشاني سره د لال مسجد د حملې په اړه خبرې کولې او ژمنه يې وکړه چې د عبدالعزيز د مرگ غچ به اخلي. بيا يې د پاکستان د حکومت په ضد د جگړې اعلان وکړ.

دغه شخړې د يوې واقعي نيونې پيل و. اوس فضل الله خپل گواښونه کوی شواى چې د لال مسجد په نوم خلک د طالبانو ملاتړى ته وهڅوي. خو ورځې وروسته يې د سوات په لاره په يوه دولتي ډله حمله وکړه او ديارلس سرتېري يې ووژل. دغه ستونزه يوازې د سوات نه وه، د باجوړ د قبيلو له خوا هم د اعتراض چينغې پورته شوې او د ځانمرگو بمونو غږ په ټول هېواد کې واورېدل شو.

تر اوسه هم د هيلو يوه وړانگه شته وه، ځکه چې بې نظير بوټو بېرته راتله.

امريکايان ډېر په وېره کې و، ځکه چې له ده سره تړون کوونکي جنرال مشرف په پاکستان کې محبوبيت نه لاره چې د طالبانو په وړاندې اغېز ولري، له همدې امله يې له خپل مامور سره مرسته وکړه چې په يوه معامله کې خپل واک وپېشي. نقشه داسې وه چې مشرف له واک څخه څنگ ته کړي او د بې نظير بوټو د حزب تر ملاتړ لاندې يو ملکي کس ولسمشر وټاکي. ټولو پاکستانيانو مې د پلار په څېر مې فکر نه کاوه چې دا معامله دې اغېز ولري ځکه چې مشرف او بې نظيرې له يو بل څخه بد راتلل.

زما د دوه کلنۍ له وخته بې نظيرې له هېواده بهر په تبعيد کې ژوند کاوه. خو پلار مې يې په اړه ډېرې خبرې کړې وې او دا چې دويم ځلي راتله او يوه بنځه رهبر به مو لرله ډېره حيرانه وم. بې نظير بوټو زما په څېر ډېرو نجونو ته د خبرو کولو زړه ورکړې و چې خبرې او سياست وکړو. هغه زموږ له پاره بېلگه وه. بې نظير بوټو د زورواکۍ د له منځه وړلو، د ولسواکۍ پيل او ټولې نړۍ ته د قدرت او هيلو پيغام راورونکې وه. هغه زموږ يوازينۍ مشره وه چې د ملېشو په ضد به يې خبرې کولې او آن امريکا ته يې وړانديز وکړ چې د پاکستان په پولو کې بن لادن پيدا او وېي نيسي.

خو د ټولو خلکو د استقبال وړ ونه گرځېده. د ۲۰۰۷ م کال د اکتوبر په ۱۸ مه

دوى د ځان له پاره څو سنگرونه جوړ کړي و. دوى د مدرسې نجونې ډبرينو ځمکتلو کوټو ته له زېرو سره ولېرلې. د نجونو کورنۍ له مسجد بهر پرېشانه ولاړې وې او له خپلو لونیو سره يې په مبايل خبرې کولې او هيله يې ترې کوله چې را ووزي. ځينو نجونو نه منله ويل يې له ښوونکو يې زده کړي چې د دوى له پاره شهادت کاميابي ده.

د سبا ورځې په ماښام لږ شمېر نجونې را ووتې. عبدالعزيز يې له لور سره چې چادري يې په سر کړې وه په پټه را ووت. د ده مېرمن او وروکى ورور يې له ډېرو نورو زده کوونکو سره د ننه پرېښودل او هره ورځ به پوځ او ملېشو پر يو بل ډزې کړلې. ملېشې په راکټو او له بټريو جوړو بمونو سمبال وې. دغه محاصره د جولای تر نهم پورې، هغه وخت چې د مسجد له منارې څخه يې د ځانگړو ځواکونو يو قوماندان ووېشت ادامه لرله. په پای کې د پوځ زغم پای ته ورسېد او په پټنځای يې حمله وکړه.

دولت دې ته د «خاموش عمليات» نوم ورکړى و سره له دې چې چينغويي د غوږو پردې شکولې. تر دې وړاندې مو په پلازمېنه کې داسې جگړه نه وه ليدل شوې. کمانډويانو په ساعتونو کوټه په کوټه مبارزه وکړه، تر دې چې عبدالعزيز او پيروان يې تر ځمکتلې پورې تعقيب او ووژل. د جولای په لسمه کله چې محاصره پای ته ورسېده، د سرتېرو او ماشومانو په گډون په سلگونو خلک ووژل شول. خبرونو ټکان ورکوونکي عکسونه چې هر ځای وينې ښکارېدې، هر ځای هندارې ماتې او بې روچه جسدونه پراته و، ښودل. موږ ټولو دا تصويرونه کتل چې ډېر يې وېرېدلې و. د دواړو مدرسو ډېر زده کوونکي د سوات اوسېدونکي و. په پلازمېنه هغه هم په يوه مسجد کې څه ډول داسې پېښه رامنځ ته کېږي؟ مسجد زموږ له پاره يو سپېڅلى ځای دى.

د لال مسجد له محاصرې وروسته د سوات طالبان ورک شول. د جولای دوولسمه مې د زېږېدو ورځ ده له دې امله مې د دې ورځې پېښې نه هېرېږي. فضل الله خلکو ته د يوې راډيو څپې ورکړې چې له پخوانيو څپو سره يې توپير

په کراچۍ کې له الوتکې رابنکته شوه چې مور ټول يې د ليدو له پاره ټلويزيون ته ځک و، اوښکې يې تويولې ځکه چې له نهه کاله تبعيد وروسته يې د پاکستان په خاوره کې پښه اېښې وه. کله يې چې کاروان په سرک په حرکت کې و او دا په يوه سرخلاصي بس کې وه. په سلگونو زره خلک يې ښه راغلاست ته راغلي و. هغوی له ټول هېواد څخه راغلي و چې ډېرو يې ماشومان هم ورسره را وستي و. ډېرو يې سپينې کوترې والوزولې چې يوه يې د بې نظيرې په بکس کېناسته. خلک دومره ډېر و چې بس ډېر ورو حرکت کاوه. مور يې نور ننداره نه شوای کوی ځکه چې ډېر وخت يې نيوه.

کله چې په نيمه شپه کې ملبشو حمله وکړه، زه مې په بستره کې پرته وم. د بې نظيرې بس د نارنجي وړانگو په څپو کې الوتې و. سهار چې کله له خوبه وښه شوم، پلار مې خبره کړم. هغه او ملگرې يې دومره وېرېدلې او پرېشانه و چې ټوله شپه يې سترگې نه وې پټې کړې. له نېکه مرغه چې بې نظيرې ته زبان نه و رسېدلی ځکه چې هغه تر انفجار مخکې لاندې پور ته تللې وه څو په يوه فولادي کوټه کې آرام وکړي خو په دې پېښه کې ۱۵۰ کسه وژل شوي و، زموږ په هېواد کې د بم چاودنې دا پېښه تر ټولو لويه وه. ډېری جسدونه د زده کوونکو و چې تر بس يې کړۍ جوړه کړې وه او ځانونه د بې نظيرې فدايان بلل. په هغې ورځ په ښوونځي کې ټول زده کوونکي آن د بې نظيرې مخالفين هم غلي و. مور خدای^(ع) ته شکر ويست چې بې نظيره جوړه ده.

يوه اونۍ وروسته پوځ د جيونو او هلي کوپترو په آوازونو سره سوات ته راغی. مور په ښوونځي کې و چې هليکوپټرې راغلې، غږ يې ډېرې ووېرولو. په منډه منډه بهر ووتو، د نبات اوبه او د ټېنېس توپونه يې چې مور ته را اچول په چټکۍ سره مو نيول. هليکوپټرې د سوات په يوه لرې پرته سيمه کې وې، خو دا چې زموږ کور د سيمه ييز پوځ له اډې سره نژدې و زموږ په سر به يې هم پروازونه کول. مور د نبات د اوبو د ټولولو له پاره له يو بل سره سيالي کوله چې څوک به ډېر ټول کړي.

يوه ورځ يو کس د سرک له بلې غاړې راغی ويې ويل، مسجدونو اعلان وکړ چې

سبا به نظامي حکومت جوړ شي. مور نه پوهېدو چې نظامي حکومت څه معنی لري. له همدې امله وارخطا و. د خپل گاونډي د کور په دېوال کې د اړيکو ساتلو له پاره چې هلته سفينه اوسېده يو سوری و. زه لارم دېوال مې په زوره زوره وواهه، دوی د دېوال سوري ته راغلل، ترې ومې پوښتل:

- دا نظامي حکومت يې لا څه دی؟

کله چې هغوی راته تشریح کړ، وروسته آن له کوټو مو هم را ونه وتو فکر مو کاوه چې کومه بده پېښه کېږي.

په راډيو کې مو واورېدل چې مشرف درې ته ۳ زره سرتېري لېږلي چې له طالبانو سره مقابله وکړي. هغوی ټولې خصوصي او دولتي ودانۍ چې فکر کېده ستراتيټيک اهميت لري ونيوې. تر هغې وخته فکر کېده چې پاکستان د سوات پېښو ته فکر نه کوي. يوه ورځ وروسته يوه ځانمرگي د پوځ يو گاډی والوزاوه چې ۱۷ سرتېري او ۱۳ ملکي وگړي په کې ووژل شول. وروسته ټوله شپه له غرونو څخه د توپ او ټوپکو آوازونه راتلل، له دې غرونو سره مو نه شوای کولای سترگې پټې کړو.

په بله ورځ مې په ټلويزيون کې واورېدل چې په غرونو کې جگړه د شمال لور ته هم وړل شوې ده. ښوونځی رخصت شوی و او مور په کور کې پاتې و، هڅه مو کوله په پېښه پوه شو. سره له دې چې جگړه له مېنگورې بهر وه خو مور د مرميو غبرونه اورېدل. پوځ ويل چې د سلو په شاوخوا ملبشې وژل شوې دي، خو د نوومبر په لومړۍ ورځ لږ او ډېر اوه سوه طالبانو په خوازه خېله کې د پوځ په يوه پوسته بريد وکړ. له دوی څخه پنځوس تنه سرحدي پوځيان وتښتېدل او اته څلوېښت کسه نور يې ونيول. د فضل الله کسانو د دې له پاره چې دوی سپک کړي او ملنډې پرې ووهي، وسلې او يونيفورم يې ترې اخيستي وو او بيا يې هر يوه ته پنځه سوه روپۍ ورکړې چې له هماغه لارې بېرته لاړ شي. وروسته طالبانو په خوازه خېله کې دوې پوستې تر خپل واک لاندې راوستې او مدين^(۱) ته لاړل چې هلته پوليسو خپله وسلې ورکړې. طالبانو په ډېرې چټکۍ سره د مېنگورې

(۱) Madyan

جگړې يوه اونۍ وروسته د طالبانو ۴۰ رهبرانو زموږ د ايالت له لارې په جنوبي وزيرستان کې سره کتلي و او د پاکستان د دولت په ضد يې جگړه اعلان کړې وه. دوی هوکړه کړې وه د «پاکستان د طالبانو د تحريک» په نوم او بيرغ سره به يوه، متحده ډله جوړه کړي او دعوه يې وکړه چې په خپله ډله کې د پاکستان په ضد جگړې له پاره ۴۰ زره کسان لري. دوی د بيت الله مسعود په نوم يو کس چې په افغانستان کې هم جنگېدلی و او لږ او ډېر د څلوېښت کلونو و، د خپل رهبر په توگه وټاکه. فضل الله هم د سوات د عملياتو قوماندان وټاکل شو.

کله چې پوځ را ورسېد، مور فکر کاوه چې جگړه به ژر پای ته ورسېږي خو سخته تېروتنه مو کړې وه. تر اوسه ډېرې شخړې شته وې. طالبانو نه يوازې دا چې په پوليسو او پوځ يې حملې کړلې، بلکې کومو ښځو چې حجاب نه لاره، چا چې اوږده رېبه نه لرله او چا چې کميس پرتوگ نه اغوستل هم يې حملې پرې کولې. د ډېسمبر په اووه ويشتم بې نظير بوتو د راولپنډۍ د پارکي په لياقت باغ کې چې هلته زموږ د هېواد لومړی وزير لياقت علي ترور شوی و، ټاکنې ترسره کړې. بې نظير بوتو د چيغو او خوشاليو په غږونو کې څرگنده کړه:

- مور به افراط کوونکو او ملېشو ته د خلکو په قدرت سره ماته ورکړو. د دې وړونکی گادې يو ټوپوټا ډوله د مرمۍ ضد لندکروز و، کله چې له باغه ووته، د گادې په چوکۍ ودرېده او د گادې له لوڅ سر څخه يې سر ويوست چې خلکو ته د خدای په آمانۍ له پاره لاس وښوروي. ناڅاپه د ډزو او چاودنو غږونه واورېدل شول، ځکه چې يوه ځانمرگي بريد کوونکي ځان د دې د گادې په څنگ کې الوزولی و. بې نظيره ورو لاندې ورغړېده. د مشرف دولت وروسته څرگنده کړه چې د بې نظيرې سر له يوه سخت ځای سره لگېدلی و خو خلکو ويل چې هغه په ډزو سره ووژل شوه.

د ټلوېزيون نندارې ته ناست و چې ناڅاپه خبرونه پيل شول. نيا مې ويل:
- بې نظيره به شهيد شې.

په دې معنی چې د وياړ وړ مرگ به ولري.

زموږ ټولو له سترگو څخه اوبښکې روانې وې او دعا مو ورته کوله.

شاوخوا سيمې تر واک لاندې کړې.

مشرف د نوومبر په دولسمه لس زره سرتېري او څو جنگي هليکوپټرې هم زموږ درې ته را ولېږلې. په هر ځای کې پوځ ښکارېده. هغوی آن د گلف د لوبو په ډگر کې هم پوسته واچوله او خپلې لوبې وسلې يې د غره په لمنه کې ودرولې. وروسته يې د فضل الله په ضد عمليات پيل کړل چې د سوات د لومړۍ جگړې په نوم ياده شوه. دا لومړی ځل و چې دولت د خپلو خلکو په وړاندې له قبایلي سيمې بهر عمليات کوي. لومړی پوليسو هڅه وکړه چې فضل الله په داسې حال کې چې يوه ټولي ته يې خبرې کولې ونيسي خو يو طوفان وشو چې هغه په تېښته بريالی شو، دغې پېښې د ده معنوي ارزښت ډېر کړ.

ملېشې په آسانۍ سره تسليم نه شوې. د دوی په ځای يې د ختيځ لور ته پرمختگ وکړ، د نوومبر په ۱۶مه يې د الپورې ښار چې د شنگلې له اصلي ښارونو څخه يو دی ونيو. سيمه ييز پوليس دويم ځلي له جگړې پرته وتښتېدل. د هغې ځای خلکو ويل چې د مبارزه کوونکو په منځ کې چيچنيایي او ازبک هم وو. مور په شنگلې کې خپلې کورنۍ ته په اندېښنه کې وو، سره له دې چې پلار ويل کله يې د طالبانو له سيمې ډېر لرې دی چې دوی ته مزاحمت نه شي کوی او د سيمې خلک به له دوی سره مرسته وکړي. د پاکستان پوځ ډېر سرتېري او وسلې لرلې، له همدې امله يې دويم ځلي هوډ وکړ چې دره په ټوليزه توگه تر کنټرول لاندې ونيسي. هغوی د فضل الله مرکز امام دره ونيوه. ملېشې ځنگل ته وتښتېدې او د ډېسمبر په لومړيو کې پوځ وويل چې ټولې سيمې پاکې شوې دي. فضل الله د غرونو په لور شا تگ کړی و.

خو دوی طالبان له هغې ځايه لرې نه کړل.

پلار وويل:

- دا د شخړې پای نه دی.

يوازې د فضل الله ډله د ويجاړۍ لامل نه وه. د پاکستان په ټول شمال لويديز کې د قبایلو په رهبرۍ د ملېشو بېلابېلي ډلې را پيداشوې وې. د سوات له

لايق ټولگی

ښوونځي توان را کاوه چې په هغې تيارو ورځو کې درس وويلاى شم. کله به چې په لاره روانه وم فکر مې کاوه چې تر څنگ به مې هر تېرېدونکى کس طالب وي. مور به د ښوونځي بکس او کتابونه تر ټکري لاندې پټول. پلار به هر وخت ويل د کلي تر ټولو ښه سهار هغه دى چې يو ماشوم د ښوونځي په جامو کې ووينم، خو اوس له دې ډول جامو څخه وېرېدو.

نوې منځني ښوونځي ته راغلي وم او مېرمن مريمې ويل چې هېچا نه غوښتل زموږ ټولگي ته درس ورکړي ځکه چې مور ډېرې پوښتنې کولې. په واقعيت کې مو زړه غوښتل چې څيرکې زده کوونکې و. کله به مو چې په ودونو کې په لاسونو نکرېزې اېښودې د گلونو په ځاى به مو د کيميا فارمولونه او انټيگرالونه جوړول.

له ملکه نور سره مې سيالي روانه وه خو وروسته له هغې چې هغه لومړۍ زده کوونکې شوه، ما ډېره هڅه وکړه چې په ښوونځي کې مې بېرته خپل ځاى ونيسم. پخوا به هر وخت دا دويمه او منيبه درېيمه کېدې. ښوونکو به مور ته ويل، آزموينه اخيستونکي لومړى گوري چې څومره مو ليکلي، وروسته يې بيا مفهوم ارزوي. منيبې ښکلې ليک لاره، خو ما به هر وخت هغې ته ويل چې په ځان کافي باور نه لري. دې ډېره هڅه کوله ځکه له دې وېرېدو نه چې لږې نومرې وړل يې کورنۍ ته پلمه شي او له ښوونځي يې منعه کړي.

زه په رياضي کې کمزورې وم آن چې په يوه آزموينه کې مې صفر وړى و، خو بيا مې هم ډېر کوښښ کاوه. زموږ د کيميا استاد ښاغلي عبدالله به ويل، «مور به ټولو ښوونکو ته (ښاغلى يا مېرمن ويل)» زه نړۍ ته سياست پوه راغلى يم ځکه چې د شفاهي آزموينو په وخت کې به مې تل ويل:

- ښاغليه تاسې زموږ تر ټولو بهتره ښوونکى ياست او ستاسې له مضمون سره ډېره مينه لرم.

کله مو چې د هغې د مړينې خبر واورېد، زما ننني آواز راته وويل: «ته ولې د ښځو د حقوقو له پاره مبارزه نه کړې؟»

مور د ولسواکۍ په لټه کې و او خلکو ويل:

- بېنظيره چې مړه شوه، هېڅوک به هم امنيت ونه ويني.

داسې ښکارېده چې هېواد مو ټولې هيلې له لاسه ورکړې وي.

مشرف د پاکستان د طالبانو رهبر بيت الله مسعود د بې نظيرې د مرگ مسول باله. دوى د بيت الله مسعود او د دوى د ملېشو تر منځ ديوې ټليفوني مکالمې متن خپور کړ چې د حملې په اړه يې خبرې کړې وې. خو مسعود اعلان وکړ چې بوټو دوى نه ده ترور کړې.

د اسلامي مطالعې ښوونکى قاري صيب به له مور کره راته چې ما او د سيمې نورو ماشومانو ته قرآن را زده کړي. کله چې طالبان زموږ سيمې ته راغلل، د ټول قرآن تلاوت کول مې تر ډېره د بابا د خوشالولو له پاره ختم کړى و. مور قرآن کریم په عربي ژبه له مخه وايو، چې ډېر خلک په سمه توگه نه پوهېږي چې د آيتونو معنى يې څه ده، خو ما به يې معنى هم زده کوله، په داسې حال کې چې زه وېرېدلې وم او قاري صيب هڅه کوله چې د بې نظيرې مرگ توجيه کړي ويل يې:

- ډېر ښه وشول چې هغه يې ووژله. کله چې ژوندۍ وه وجود يې هېڅ گټه نه لرله. هغې له اسلام څخه په سمه توگه پيروي نه کوله او که چېرې ژوندۍ واى، بې نظمي او گډوډي رامنځ ته کېده.

زه سخته وېرېدلې وم او دا موضوع مې له پلاره سره شريکه کړه.

هغه وويل:

- بله هېڅ لاره نشته. مور دې ملايانو ته د قرآن د زده کړې له پاره اړتيا لرو. خو ته يوازې د له مخه ويلو له پاره له هغې مرسته غواړې، نو د هغه توضيحاتو او تفسير ته پام مه کوه. يوازې هغه څه زده کړه چې خداى (ع) ويلي دي. د هغه خبرې الهي پيغامونه دي چې ته کولای شې هغه په آزادانه توگه تفسير کړې.

اواروله چې له شونډو مو مسکا لرې نه شي .
 د ۲۰۰۷ م کال په پای کې د پوځ عملیاتو ونه کړای شوی چې د تل له پاره هېواد له طالبانو خلاص کړي . پوځ لا تر اوسه د سوات په ځینو سرکونو لیدل کېده ، له دې سره سره ملا فضل الله هره ورځ په راډیو کې خبرې کولې ، د ۲۰۰۸ م کال حملې او چاودنې یې تر دې کال وپروونکې بللې .
 په هغې ورځو کې زموږ د خبرو اترو موضوع پوځ او طالبان و . عطیې به هر وخت سر زما په سر اېښود او ویل به یې :

- طالبان ښه دي که پوځ؟

او ما به ځواب ورکاوه :

- که یو زمری او مار حمله درباندي وکړي وايې به چې کوم یو ښه دی؟

مار که زمری؟

زموږ ښوونځی له وېرې او وحشت څخه بهر وه ، زموږ د ټولگي هرې نجلۍ غوښتل چې ډاکټره شي ، خو ما غوښتل چې د طالبانو په ضد یو ماشین جوړ کړم چې دوی را وباسي او وسلې یې ویجاړې کړي . ویلاى شم چې په ښوونځي کې هم گوانبل کېدو ، یو شمېر ملگرو مې زده کړې پرېښودې . فضل الله به تل له راډیو څخه خبرتیا خپروله چې نجونې باید په کورونو کې کښېني او ملگري به یې ښوونځي والوزوي ، چې دا چاودنې به هر وخت د نظامي حکومت په وخت کې د شپې له خوا کېدې چې هغه وخت به زده کوونکي په ښوونځيو کې نه و .

لومړی ښوونځی چې والوزول شو په متته کې د «شاور زنگی» په نوم د نجونو دولتي لومړنی ښوونځی و ، د داسې جنایت کول د باور وړ نه و . له هغې وروسته یې هم هره ورځ ډېرې ودانۍ والوزولې . آن په مېنگوره کې هم څو چاودنې وشوې . یوه ورځ په پخلنځي کې وم ، دوه بمونه وچاودېدل چې ټول کور ورسره ولړزېد او د کور له چت نه پکه لاندې را وغورځېده . زه دومره وېرېدلې وم چې یوه او بله خوا مې منډې وهلې .

د ۲۰۰۸ م کال د فبروري د میاشتې په وروستيو ورځو کې مې یوه ورځ په

یو شمېر کورنیو شکایت لاره چې پر ما ډېر فکر کېږي ، ځکه چې پلار مې د ښوونځي مالک دی . ډېری خلک به دې ته هم حیران کېدل چې موږ له دومره سیالۍ سره سره بیا هم ډېرې سره نژدې یو او په یو بل بخيلی نه کوو . موږ به همدا راز د نمونه شاگرد له پاره هم سیالي کوله . په دې سیالی کې د سیمې د خصوصي ښوونځيو تر ټولو تکړه زده کوونکي ټاکل کېدل ، یو کال زما او ملکې نومرې یو ډول شوې . ما یو ځل بیا هم په ښوونځي کې آزمویښه ورکړه چې د ډالۍ مستحق معلوم شي چې دویم ځلي مو هم یو ډول نمرې واخیستې . د دې له پاره چې نور خلک فکر ونه کړي چې په ښوونځي کې ماته ډېر پام کېږي یا ډېره نازول کېږم . پلار مې بله آزمویښه د خپل ملگري په ښوونځي کې واخیسته ، بیا هم یو برابر شوو نو له همدې امله مو ډالۍ سره ووېشله .

ما له ډرامې او تمثيل سره ډېره مينه لرله . په همدې بنسټ مې د فساد په اړه د روميو او ژولیت په اساس ډرامه ولیکله . لومړی داوطلب یوه ښایسته نجلۍ وي او هغه له نجلۍ ډېرې آسانه پوښتنې کوي : «یو بایسکل څو ټایرونه لري؟»

نو کله چې هغه ځواب ورکوي : «دوه»

ورپسې داوطلب یو نارینه دی نو رومیو له هغې سختې پوښتنې کوي : «پرتله له دې چې له چوکۍ مو پورته شی ، زموږ د کوټې په سر کوټه کې کوم ډول پکه ده؟»

هغه ځواب ورکوي : «زه به څنگه پوه شم؟»

رومیو ځواب ورکوي : «تاسې خو وایاست چې د دوکتورا په کچه زده کړې لرئ... ولې نه پوهېږئ؟!»

له همدې امله رومیو هوډ کوي چې کار نجلۍ ته ورکړي .

منیبې د نجلۍ رول لوباوه ، یوې بلې نجلۍ عطیې زما د سکرترې رول لاره چې په خپلو ټوکو سره به یې ډرامې یا تمثيل ته ښکلا او شور ورکاوه . ټولو په زوره زوره خندل . زما خوښېږي چې د خلکو د چلند او خبرو پېښې وکړم ، په تفریح کې به زده کوونکو زاری راته کولې چې زموږ د ښوونکي ښاغلي عبدالله پېښې وکړم . د بدو پېښو له پېښېدو سره سره مو په هغې ورځو کې یوې وړې پلمې ته لاره

خان یوسفزي او زاهد خان په نومونو د سیمې درې مشران دېره په دېره د پیرانو د قناعت لپاره گرځېدل چې له دوی سره یو ځای شي. د دوی مشر پیر د عبدالخان خالق په نوم یو څلور اویا کلن سپین ربري و. کله چې ملکه سوات ته له والي سره د خبرو له پاره راځي، دی یې د ځانگړي ساتونکي په توگه ټاکل کېږي. سره له دې چې پلار مې کوم پیر یا خان نه و خو د خبرو کولو له پاره وټاکل شو. هغه په پښتو، اردو او انگلیسي بڼې خبرې کولې. له همدې امله دی په سوات کې د ننه او بهر یو اغېز لرونکی کس و.

هغه هره ورځ د سوات د پیرانو د ټولنې له خوا په سیمینارونو او رسنیو کې شته و او خبرې به یې کولې، ده به ویل:

- ستاسې هدف څه دی؟ تاسې د خلکو ژوند او فرهنگ لوټلی دی.

پلار مې راته وویل:

- زه له هر هغه سازمان سره چې د سولې له پاره کار کوي یو ځای کېږم. که غواړې له یوې شخړې او ستونزې خلاص شي، نو لومړی کار چې باید ترسره یې کړې دا دی، چې حقیقت ووايې. که ستا سر درد کوي او ډاکټر ته ووايې چې زړه مې درد کوي، هغه به له تاسې سره څه ډول مرسته وکړي؟ ته باید حقیقت ووايې. حقیقت او رښتینولي وېره له منځه وړي.

کله به چې هغه خپلو ملگرو احمدشاه، محمد فروغ او زاهد خان چې ټول سیاست پوهان و سره یو ځای کېدل. زه به هم دوی ته ورتلم. احمدشاه یو ښوونځی لاره چې محمد فروغ هم کار ورسره کاوه. زاهد خان یو لوی مېلمستون او یو هوټل لاره. کله چې زموږ کور ته راغلل، ما به چای ورته راوړ، په آرامه به د دوی په څنگ کې د خبرو د اورېدو له پاره کېناستم.

دوی ویل:

- ملاله یوازې د ضیاءالدين لور نه بلکې زموږ ټولو لور ده.

دوی به د اسلام آباد او پېښور تر منځ تلل راتلل او له راډیو سره یې ډېرې مرکې لرلې. په ځانگړې توگه له امریکا غږ او بي بي سي سره چې له دوی سره به یې

پخلنځي کې کوم څه پخول چې د لویې چاودنې غږ مو واوړېد. دا غږ ډېر وېروونکی غږ و. د تل په څېر مو یو بل ته غږ کړل چې د ټولو په روغتیا مو باور وشي او له حاله یې خبر شو. وروسته مو د مېنگورې د امبولانسونو غږونه واوړېدل چې یو پر بل پسې زموږ له کور څخه تېر شول. یوه ځانمرگي برید کوونکي د حاجي بابا د لیسې د باسکټبال په میدان برید کړی و. هلته د اقبال جاوېد په نوم د یوه سیمه ییز پېژندل شوي پولیس د جنازې مراسم و چې له طالبانو څخه د تېښتې په وخت کې په یوه لرې پرته سیمه کې په ځانمرگي برید کې وژل شوی و. هغه د مېنگورې و. جسد یې د نظامي درنښت له پاره خپلې سیمې ته راوړی و چې طالبانو یې د جنازې د لمانځه په مراسمو کې چاودنه وکړه. د اقبال د وړوکي زوی په گډون د سیمې پنځه پنځوس کسان چې ډېری یې ما پېژندل ووژل شول. هلته د منیبې د کورنۍ لس کسان هم وو چې ټول یې یا وژل شوي او یا هم تپي شوي و. منیبه ډېره غمجنه وه او ټول ښار په وېره کې و. په ټولو مسجدونو کې فاتحې واخیستل شوې.

له پلاره مې وپوښتل:

- پلاره وېرېدلې یې؟

ځواب یې راوړ:

- په شپه کې د انسان وجود ته وېره راځي خو کله چې سهار شي بېرته اړې اتل جوړېږي.

په رښتیا هم موږ وېرېدلې و، خو اتلولۍ مو په وېرې غلبه وکړه.

پلار وویل:

- موږ باید دره د طالبانو له نښو پاکه کړو. چې بیا به هېڅوک هم په زړه کې وېره ونه لري.

موږ پښتانه د کړکېچ په وخت کې بېرته له خپلو پخوانیو لارو سره تړل کېدو، نو له همدې امله په ۲۰۰۸ م کال کې د سوات پیرانو له فضل الله سره د مقابلي له پاره د «قومي جرگې» په نوم یوه ټولنه جوړه کړه. د خورشید کاکاجي، مختار

ما هېڅ ونه ويل ځکه چې يهودي نه وم.

په پای کې خپله په ما پسې راغلل.

خو نور د نیوکې او اعتراض له پاره څوک پاتې نه و.»

زه پوهېدم چې هغه په حقه و. که خلک غلي وي او چوپتیا اختیار کړي، هېڅ به هم بدل نه شي.

په ښوونځي کې مې پلار د سولې له پاره یوه نکلاره جوړه کړه او مور یې وهڅولو چې د پېښو په اړه سپینې خبرې او حقیقت ووايو.

منښه په ښه ډول پرې توانېدلې وه. «مور پښتانه دینداره خلک یو. د طالبانو د کارونو له امله مو ټوله نړۍ ترورېستان بولي. خو دا حقیقت نه لري. مور سوله خوښي یو. غرونه، ونې، گلونه او زموږ د درې هر څه د سولې رنگ او بوی لري.»

زموږ د زده کوونکو له ډلې ځینو له یوازیني خصوصي پښتو ټلويزیون خيبر سره د جگړې له امله د نجونو د زده کړو د پرېښودو په اړه مرکې وکړې. مخکې تر مخکې به له مور سره ښوونکو مرسته کوله چې پوښتنو ته څه ډول ځواب ووايو. هغه وخت چې شاوخوا یوولس، دوولس کلنې وو له یو بل سره به مو کار کاوه. خو کله مو چې پښې په دیارلس او څوارلس کلنۍ کېښودې، پلار یا به یې وروڼو دوی ته اجازه نه ورکوله، ځکه چې د بلوغ سن ته رسېدلې وې نو باید چې حجاب یې مراعات کړی وای.

یوه ورځ زه د هېواد لوی خبري ټلويزیون جیو ته لارم. د دوی په دفتر کې د نندارو یا تمثیلي ټیټو څو پانې په سکرین ښکارېدې. له ځان سره مې فکر وکړ: «رسنۍ مرکې ته اړتیا لري. هغوی غواړي له یوې نجلۍ یا هلک سره مرکه وکړي خو ټولې نجونې له دې کاره وېرېږي او یا به یې کورنۍ اجازه ور نه کړي. زما پلار اتل دی او تر څنگ به مې وي. هغه ویل ته یو هلک یې او دا ستا حق دی چې خبرې وکړې.»

هر څومره به مې چې مرکې ډېرېدې، د پیاوړتیا احساس مې کاوه او نورو به مې هم تر ډېره ملاتړ کاوه. زه یوولس کلنه وم خو لویه ښکارېدم او رسنۍ هم له یوې

په نوبت مرکې کړلې، د مرکو له پاره به له دوی څخه یو کس خامخا حاضر و. دوی به خلکو ته ویل څه چې په سوات کې روان دي تر اسلام پورې تړاو نه لري. پلار مې ویل، په سوات کې د حکومت او پوځ له ملاتړ پرته د طالبانو شته والی شونې نه و.

دولت باید د خپلو هېوادوالو له حقوقو دفاع وکړي خو هغه وخت چې ونه شی کړی د دولت او غیردولت تر منځ توپیر وښیئ او همدارنگه که چېرې په دولت ډاډ ونه لری چې د غیردولت په وړاندې به ستاسې ساتنه وکړي، وضعیت به ډېر سخت شي.

زموږ اطلاعاتي سازمان او پوځ ډېر پیاوړي دي او ډېری کسان نه غواړي چې په ښکاره توگه دا ډول خبرې وکړي. خو پلار او ملگرو یې هېڅ وېره نه لرله هغه ویل:

- ستاسې اقدامات زموږ د خلکو او پاکستان په وړاندې دي. د طالبانو ملاتړ مه کوئ، هغوی انساني خوی نه لري. ټول څرگندوي چې سوات د پاکستان له پاره قرباني کېږي خو هېڅوک او هېڅ شی نه باید د دولت له پاره قرباني شي. دولت د مور په څېر دی او یوه مور هېڅ کله هم خپل اولادونه نه پرېږدي او بله دا چې هغوی نه تېر باسي.

دا چې ډېری خلک حقیقت نه وایي، هغه ډېر زیات پرېشانه و. پلار مې د مارتین نيمولر⁽ⁱ⁾ شعر چې آلمانی نازي⁽ⁱⁱ⁾ شاعر و، په خپل جیب کې ساته:

«لومړی ځل په کمونستانو پسې تلو»

زه غلی وم ځکه چې کمونست نه وم.

وروسته په سوسیالستانو پسې راغلل.

بل ځل غلی شوم ځکه چې سوسیالست نه وم.

هغه وخت په یهودیانو پسې راغلل.

⁽ⁱ⁾ مارتین نيمولر «۱۸۹۲-۱۹۸۴» د نازیانو ضد د پروتستانو کشیش دی چې د هټلر په وړاندې د مقاومت او لنډو شعرونو د ویلو له امله یې نړیوال شهرت پیدا کړ.

⁽ⁱⁱ⁾ نازي آلمان له ۱۹۳۳ څخه بیا تر ۱۹۴۵ کال د آلمان حکومت ته ویل کېږي چې په دې هېواد کې د ادولف هټلر دولت تر ۱۹۴۵ کال پورې حکومت وکړ.

له دې مرکې وروسته خلکو ماته مبارکي راکړه. پلار مې وخنډل او ويې ويل چې زه بايد سياست پوهه شم. هغه سر زما په سر کېښود او ويې ويل:

- سره له دې چې ماشومه يې. خو بيا دې هم د يوه سياست پوه په څېر خبرې وکړې.

خو ما هېڅ کله هم خپلې مرکې نه اورېدې، ځکه پوهېدم چې دا ډېر لومړني قدمونه دي.

باد به زما خبرې د خزان د سرو گلونو د پاڼو په څېر الوزولې او وړلې. د ښوونځيو ړنگولو ادامه لرله. د ۲۰۰۸م کال د اکتوبر په اوومه شپه مو له لرې د څو چاودنو غرونه واورېدل. چې د شپې مهال پټ مخو ملېشو د علم په دوو مرکزونو سانگوتا صومعه (خانقاه) او د هلاکانو په اکسلسيورکالج حمله کړې وه او اور يې وراچولې و.

ښوونکي د دوی تر راتگ مخکې له ښوونځي وتلي و، ځکه چې هر وخت به گوانبل کېدل. دغه ښوونځي ډېر مشهور و، په ځانگړې توگه سانگوتا چې د وروستي والي په وخت کې جوړه شوه. او د ښه علميت له امله ډېره پېژندل شوې وه او همدارنگه ډېره لويه هم وه د اکسلسيور ښوونځي دوه زده کوونکي او سانگوتا زر کسه زده کوونکي لرل. له چاودنو وروسته پلار هلته په ورتلو سره ليدلي و چې ټوله ودانۍ له خاورو سره خاورې شوې وه. هغه د ماتو خښتو او سوزول شوو کتابونو په منځ کې له خبريالانو سره مرکه کړې وه، وروسته سترې او وېرېدلې کور ته راغی.

هغه وويل:

- ټوله ودانۍ له منځه تللې او ټوټه ټوټه شوې وه.

سره له دې هم د پلار زړه د هيلو وړانگې خورولې او باور يې لاره چې يوه ورځ به دا ويجاړۍ پای ومومي. هغه څه چې پلار ډېر پرېشانه کاوه دا و چې د سيمې خلکو به له چاودنې او ويجاړۍ وروسته د ښوونځي وسايل لکه کتابونه، لرگي او نور له سوزېدو پاتې وسايل چور کول. کله چې پلار دا خبر واورېد چېغې يې کړې:

ځوانې نجلۍ سره مرکې ته مينه والې شوې. يوه خبريال داسې وستايلم: «تکره نجلۍ يعنې هغه نجلۍ چې د پرمختگ په حال کې ده» نورو به «پخه نجلۍ» راته ويله، د دوی په اند زه له خپل عمر نه ډېره پوهېدم.

ما باور لاره چې خدای(ج) به مې ساتنه کوي. که ما د نجونو د حقوقو په اړه خبرې کړلې، کومه تېروتنه مې نه کوله.

قرآنکريم وايي: «باطل به له منځه ځي او حق به بريالی شي.»

ما له ځانه سره فکر کاوه: «که د فضل الله په څېر يو کس کولای شي هر څه وران کړي، د څه له پاره يوه نجلۍ نه شي کولای هر څه بدل کړي؟»

ما به هره شپه له خدای(ج) سره راز او نياز کاوه چې ځواک راکړي.

د سوات رسنۍ تر فشار لاندې وې، هڅه يې کوله چې د طالبانو څېره مثبتې ونښي. خو ډېرو سيمه ييزو خبريالانو د درې په تېرېدونکو پېښو پرېشاني ښوده او له ما سره به يې مرکه کړله، ځکه چې ما به هغه خبرې کولې چې دوی به يې د کولو زړه نه لاره.

پلار گادۍ نه لاره نو له همدې امله به هر ځای ته په رېکشا کې تلو. د پلار يوه ملگري به د مرکې ځای ته رسولم. يوه ورځ زه او پلار د بي بي سي د اردو څانگې د يوه پروگرام له پاره چې د وتلي ليکوال واسط الله له خوا ترسره کېدو، پېښور ته ورسېدو. زه د پلار له ملگري او لور سره يې چې دوه پلاره او دوې لوڼې و هلته لاړم. مسلم خان د طالبانو استازی و چې په سټوډيو کې نه و. زه يو څه وارخطا وم خو سره له دې پوهېدم چې پروگرام ډېر ارزښت لرونکی دی او په ټول هېواد کې به يې خلک واورې. نو هلته مې وويل:

- طالبان څه ډول زړه کړي چې زما لومړی حق چې زده کړه ده له ما څخه واخلي او له زده کړو مې منعه کړي؟

مسلم خان هېڅ ځواب ور نه کړ، ځکه چې د هغه ټليفوني خبرې مخکې تر مخکې ثبت شوې وې. آخېر يو ثبت شوی غږ څنگه کولای شي ژوندي غږ ته ځواب ورکړي؟

دي.

د سانگوتا ښوونځي نجونې ډېرې څيرکې وې، له همدې امله سيالۍ پرمختگ کاوه. د دې نجونو له ډلې يوه هم ريده وه چې ډېره ښه ويانده وه. هغه زما او منيبې ښه ملگرې شوه. منيبې به هر وخت ښوونځي ته خواړه راوړل خو يوازې يوه اضافي قاشوقه به يې ورسره راوړله. ما ترې وپوښتل:

- ته زما ملگرې يې يا د ريدي؟

هغې په خندا ځواب راكړ:

- مور درې واړه ښې ملگرې يو.

د ۲۰۰۸ م كال په اوږدو كې د طالبانو له خوا د ۴۰۰ په شاوخوا كې ښوونځي ويجاړ شول. نوې حكومت د بې نظيرې د خاوند آصف زرداري په واک كې و خو سوات ته يې هېڅ پام نه كاوه. خلكو ته مې وويل كه چېرې د زرداري لونيې د سوات په ښوونځيو كې واى حالات به داسې نه و. د ځانمرغو بريدونو خبرونه په ټول هېواد كې خپرېدل، آن چې په اسلام آباد كې يې د ماريوت هوټل هم والوزاوه.

د سوات ښار امنيت نظر نورو سيمو ته يو څه ښه و، له كلي څخه مو كورنۍ زموږ كور ته راغلې. كور مو وړوكى و، د تره له لورانو سره چې مخكې يې ژوند را سره كاوه ډېره گڼه گڼه شوه. ډېر كار نه و چې كړى مو واى. نور مو د پخوا په څېر نه شو كولاى په كوڅه او يا هم په بام كركټ لوبه وكړو. نو له همدې امله به مو په انگر كې د ټېله كولو لوبه كوله. زه او خوشال ورور مې هېڅ كله له يو بل سره جوړ نه و، هغه به هر وخت په ژړا مور ته منډه كړه، هېڅ وخت چا نه دي ليدلي چې ملاله او خوشال سره ملگرې وي.

خوښېدل مې وېښتان رنگارنگ جوړ كړم، له همدې امله به د حمام هندارې ته په ساعتونو درېدم او هغه څه به مې آزموبل چې په فلمونو كې به مې ليدلي و. تر آته او نهه كلنۍ به مې مور وېښتان د هلكانو په څېر لندول چې له سپرو په امن وي او آسانه رمنځ او پاك شي، ځكه چې وېښتان مې تر ټكرې لاندې گډوډ

- دا خلك د هغو ځناورو په څېر دي چې په جنازو حمله كوي.

بله ورځ پلار د امريكا غږ په ژوندۍ خپرونه كې گډون وكړ او دا ډول كارونه يې په شدت سره وغندل. د طالبانو وياند مسلم خان هم د ټليفون په كښنه و. پلار پوښتنه وكړه:

- د دې دوو ښوونځيو ستونزه څه وه چې تاسې هغه والوزولې؟

مسلم خان ويلي و چې د سانگوتا په خانقاه كې عيسويت تدريس كېده او د اكسلسيور په كالج كې هم نجونو او هلكانو يو ځاى درس وايه.

پلار ځواب وركوي:

- تېروتنه كوي. د سانگوتا ښوونځى چې په ۱۹۶۰ م كال كې جوړ شوى دى تر اوسه يې يو زده كوونكى هم نه دى مسيحي كړى. په اصل كې هلته مسيحيان هم مسلمانان شول او اكسلسيور يوازې په لومړنۍ دوره كې گډ دى او بس. مسلم خان ځواب ورنه كړ.

له پلار څخه مې پوښتنه وكړه:

- نو د دوى خپلې نجونې څنگه كوي؟ هغوى نه غواړي چې درس ووايي؟

زموږ مديره مېرمن مريم له سانگوتا څخه فارغه شوې وه، وړه خور يې عايشه هم د سانگوتا زده كوونكې وه. له همدې امله هغه او د سانگوتا نورې نجونې زموږ ښوونځي ته راغلې. د ښوونځي مياشتني فيس كفايت نه كاوه پلار اړ و چې زياتې پيسې واخلي خو دا كار يې نه خوښېده. پلار د دواړو ښوونځيو د بېرته جوړولو له پاره هر ځاى ته لاړ. ده په يوه لويه غونډه كې خبرې وكړې، هغه وخت يې له يوه مجلس څخه يوه نجلۍ را پورته كړې وه ويلي يې و:

- دغه نجلۍ زموږ راتلونكې ده. آيا غواړئ چې ناپوهه او بې سواده لويه شي؟

گډون كوونكي ورسره موافق و، ټولو ويل چې ځان به د خپلو نجونو د زده كړې له پاره قرباني كړي. نوو راغلو زده كوونكو به وپروونكې كيسې كولې. عايشې به مور ته ويل يوه ورځ چې له كوره د سانگوتا ښوونځي په لور روانه وه ويې ليدل چې يو طالب د يوه وژل شوي پوليس جسد له وېښو كښوي او له غاړې يې وينې روانې

وروسته په ۲۰۰۸ م کال کې د فضل الله ځای ناستي شاه دوران په راډيو کې اعلان وکړ چې د نجونو ټول ښوونځي به رخصت کړل شي. گواښ يې وکړ چې د جنوري له ۱۵ وروسته نجونې ښوونځيو ته د تلو اجازه نه لري. په لومړيو کې مو يې په خبرو باور ونه کړ، فکر مې کاوه چې ټوکې دي.

خورليو ته مې وويل:

- څنگه به مو ښوونځيو ته له تلو منعه کړي؟ هغوی وايي غرونه به ږنگ کړي خو نه شي کولای آن سرک په واک کې ولري. هوکې د دې کار قدرت نه لري.

نورې زده کوونکې راسره په يو نظر نه وې دوی وپوښتل:

- څوک به يې په مخ کې ودرېږي؟ په سلگونو ښوونځي يې وران کړل خو چا هېڅ هم ونه ويل.

پلار مې هر وخت ويل، سوات او ښوونکي تر وروستي ټولگي، وروستي ښوونکي او وروستي زده کوونکي چې ژوندي پاتې شي زده کړو ته به ادامه ورکوي. کورنۍ مې هېڅ کله آن يو ځل هم د ښوونځي د پرېښودو راته ونه ويل.

سره له دې چې مور په ښوونځي او درس مين يو، خو تر هغې مو د زده کړو ارزښت ته پام نه و کړی چې طالبانو ښوونځي بند کړل. ښوونځی، د درسونو زده کړه او تکليفونه تېرول يوازې د ساعت تېرۍ له پاره نه و بلکې زموږ راتلونکی و.

د هغې کال په ژمي کې اوږه وشوه او مور په ډېرې خوبۍ سره د اوږې سړی جوړ کړ. د ژمي په موسم کې طالبان په غرونو کې ورک شول خو پوهېدو چې بېرته راځي. مور باور لاره چې ښوونځي به بېرته پرانيستل شي. طالبان به کولای شي له مور څخه قلم او پېنسل واخلي خو نه شي کولای چې ذهن مو له فکر کولو را وگرځوي.

کېدل. خو په پای کې مې اجازه ترې واخيسته چې وپښتان مې تر اوږو پورې اوږده کړم. زما پر خلاف د منيبي وپښتان صاف و او زما وپښتانو څپې لرلې. زړه مې غوښتل وپښتان مې کړۍ کړۍ. تاو کړم او يا يې و اوبم.

خو مور به مې چينې وهلې:

- پشۍ څه کوي؟ مېلمانې حمام ته ځي، ټول تاته انتظار دي.

د ۲۰۰۸ م کال روژه تر ټولو سخته مياشت وه. طالبانو د برېښنا پايې او گاز پيپونه والوزول. نو له همدې امله مو نور نه گاز او نه هم برېښنا لرله. د گاز د ډبو بيې يو په دوه شوې، نو مور مې بايد په اور خواړه پاخه کړي وای، په دې کار سره يې هېڅ شکايت ونه کړ. داسې کورنۍ هم وې چې د ژوند شرايط يې له مور هم خراب و. مور پاکې او تصفيه شوې اوبه نه لرلې، ډېر خلک د وبا له لاسه مړه کېدل. روغتون به د ټولو ناروغانو درملنه نه شوای کولای، نو بايد چې د خلکو د درملنې له پاره يې لوبې کېږدۍ درولې وای.

سره له دې چې په کور کې مو جنراتور نه لاره خو پلار د ښوونځي له پاره واخيست. خوږې اوبه به له پيپ څخه په فشار راوتې، ټول ماشومان به د اوبو وړلو له پاره هلته راتلل. هره ورځ به د خلکو کتارونه ليدل کېدل چې له سطلونو، بوشکو او کوزو سره به د اوبو وړلو ته ولاړ و، يو گاوندی چې ډېر وېرېدلی و ويې ويل:

- تاسې څه کوئ؟ که طالبان يوه شي چې تاسې د روژې په مياشت کې خلکو ته اوبه ورکوئ پر مور به حمله وکړي.

پلار ځواب ورکړ:

څه توپير لري چې خلک د تندې او يا حملې له لاسه ووژل شي.

له ښوونځي څخه په مېله يې سفر تلل اوس زموږ له پاره داسې و لکه خوب چې وينو. خلک به د مازيگر له لمر لوېدو وروسته له کوره نه راوتل. ملېشو د سکي لوبو د وړونکو گاډی او په «مالم جبه» کې هوټل هم الوزولي و. نو له همدې امله د رخصتو جنت په جهنم بدل شوی و.

ونه كړې او همدارنگه يې ژمنه وكړه چې له دې وروسته به د دينداره كسانو په توگه ژوند كوي. دا ټول يې د دې له پاره ويل چې د طالبانو غوسه را كمه كړي. خلكو د شبانې د بدو كارونو په اړه خبرې كولې، سره له دې چې زموږ نارينه وو هم د دې د نڅا د ليدو هيله لرله او هم يې دا د نڅاگرۍ له امله بده گڼله. د يوه خان اولاد د يوه سلمان له اولاد سره هېڅ كله هم واده نه شي كوي. موږ پښتانه بوټونه خوښوو خو بوټ گندونكي نه، موږ د ټكړيو او پټوگانو مينه وال يو خو گندونكو ته يې ارزښت نه وركوو. كاركوونكي زموږ له ټولنې سره لويه مرسته كوي خو څوك يې پېژني هم نه، له همدې امله ده چې له طالبانو سره يو ځای كېږي څو يوه قدرت او مقام ته ورسېږي.

خلک د شعبانې د نڅا مينه وال و خو دې ته يې درناوی نه لاره او كله چې ووژل شوه، خلكو هېڅ ډول غبرگون ونه ښود. ډېر خلك يې په وژلو خوشاله شول دوی به ويل: «شعبانه يوه كافره او فاسده ښځه وه. بايد چې وژل شوې واى.»

زه نشم ويلای چې هغه يوه تر ټولو بده ورځ وه، ځکه چې په هماغه وخت کې د شعبانې وژنه هره ورځ او هره لحظه بده څرگندېدلې. هر ځای بد خبرونه اورېدل کېدل. د خلكو د كورونو ښوونځيو حملې، او په عام محضر کې خلك په دورو وهل.

دې كيسو پای نه لاره. د شعبانې له وژلو دوه اونۍ وروسته په منته کې يو ښوونکی ووژل شو. ښوونكي نه وه منلې چې پاڅې د طالبانو په ډول پورته كړي او له طالبانو سره يې دليل ويلی و، له همدې امله يې په دار ځړولی و او وروسته يې پلار هم په ډزو ورته وژلی و.

زه نه پوهېدم چې له دا ډول حملو او كارونو څخه د طالبانو قصد څه دی او په يوه مرکه کې مې وويل: «که زه ستاسې په سر ټوپک ونيسم او ووايم چې اسلام د نړۍ يوازېنۍ حقيقي دين دی، تاسې به يې څه ډول منئ؟ که هغوی غواړي چې د دنيا ټول خلك مسلمانان شي، ولې لومړی دوی خپله واقعي مسلمانان نه كېږي؟»

پلار به هر وخت په داسې حال کې چې ټول بدن به يې رېږدېده كور ته راتلو

په سرو وینو لړلی واپ

د شپې په وخت به يې د مړيو جسدونه په واپ کې پرېښودل چې سبا سهار يې خلك وويني. له هر جسد سره به يې يو يادښت لکه «دا د پوځ د مامور عاقبت دی» يا هم «تر يوولسو بجو په دې جسد كار ونه لرئ كنه په دې پسې كس به تاسې ياست» پرېښود. ځينې شپې به له وژلو سره سم زلزلي هم كېدې چې خلك به ډېر وېرېدل ځكه چې موږ هره طبيعي بلا له يوې انساني فاجعې سره پرتله كوو.

طالبانو د ۲۰۰۹ م كال د جنوري په يوه سره شپه کې «شعبانه» ووژله. شعبانې د مېنگوړې ښار د بڼر بازار په يوه تنگه كوڅه کې چې هلته نڅا كوونكي او پېژندل شوي سندرغاړي اوسېږي، ژوند كاوه. د شعبانې پلار ويل چې څو كسان يې دروازه ټكوي چې شعبانه ورته ونڅېږي. شعبانه هم ځي چې د نڅا جامې يې واغوندي خو كله چې دوی ته راځي چې نڅا ته ورسره لاړه شي دوی خپل ټوپكونه پرې را اړوي او د شپې د نهو بجو په چوپټيا کې ژوند ترې اخلي. خلكو د شعبانې چيغې اورېدلې وې چې دوی ته يې زاری كولې: «قول دركوم چې بيا نڅا نه كوم او سندرې نه وايم، د خدای له پاره مې پرېږدئ. زه يوه ښځه يم، يوه مسلماننه يم. مه مې وژنئ!»

وروسته په پرلپسې توگه د ډزو غږ اورېدل كېږي.

په مرميو سوری سوری جسد يې «شنه واپ» ته ولېږدول شو. په دې واپ کې ډېر جسدونه غورځول شوي و او خلكو هغه واپ «په سرو وینو لړلی واپ» په نوم ياداوه.

د شعبانې وژنه مو سبا سهار واوږېده. فضل الله په راډيو ملا کې وويل، شعبانه د فاسد شخصيت لرلو له امله د مرگ په جزا ورسېده او د بڼر په بازار کې چې هره نجلۍ وليدل شي وبه وژل شي. موږ د سوات په هنر او موسيقي وياړ كاوه خو په دې وخت کې ډېری سندرغاړي او نڅاگر دوبي او لاهور ته تښتېدلي و. د موسيقي د وسايلو غړوونكو په ورځپاڼو کې اعلان وكړ چې نور به هېڅ ډول ساز

اولادونه دوی ته تر ټولو ښه خواړه و.

گوانښونه کور ته را نژدې کېدل. یوه ورځ احمدشاه د ناپېژاندو کسانو له خوا په مرگ گوانښل شوی و. له همدې امله هغه د یو څه وخت له پاره سوات پرېښود او اسلام آباد ته لاړ چې د دې سیمې په اړه سم اطلاعات تر لاسه کړي.

یوه له ډېرو بدو ورځو څخه چې په هغې ورځو کې پېښه شوه دا وه چې خلکو به یو پر بل شک کاوه. زموږ تر منځ باور له منځه تللی و. د ټولو پام زما پلار ته و. خلکو به ویل: «خلک یو په بل پسې وژل کېږي، خو ضیاءالدین یې له ټولو خبرو سره سره ژوندی دی. کېدای شي له استخباراتو سره وي.» په حقیقت کې پلار هم گوانښل شوی و خو کیسه به یې له چا سره نه شریکوله. هغه په پېښور کې په یوه مطبوعاتي مرکه کې له پوځ څخه غوښتي و چې د طالبانو په ضد عملیات وکړي او رهبران یې ونیسي. وروسته هغه ته خلکو وویل چې نوم یې په راډیو ملا کې اوربدلی دی او شاه دوران پلار گوانښلی و.

پلار به د دې گوانښونو په کیسه کې نه و خو زه به وپېرېدم. هغه په ډلو، غونډو او جلسو کې ډېر گډون کاوه او نیمه شپه به کور ته راتلو. په هغې شپو کې مو پلار زموږ د ساتنې له پاره په شپو شپو د خپل یوه ملگري په کور کې اوسېده، ځکه چې طالبان ورپسې راتلل. پلار مو توان نه لاره چې زموږ د سترگو په وړاندې ووژل شي. ماته به تر هغې چې پلار نه و راغلی او دروازه به مو تړلې نه وه خوب نه راته. کله به چې پلار په کور کې و، مور به مې په انگرې کې دېوال ته د پلار د تېښتې له پاره یوه زینه دروله. پلار په خندا سره ویل.

- کېدای شي یوازې زموږ وړوکی اتل مورک پرې وتښتېدای شي. خو زه دا کار نه شم کولای.

مور به مې هر وخت د طالبانو د راتلو له گواښ څخه د ځان ساتنې له پاره په ذهن کې نقشې جوړولې. دې به فکر کاوه چې د ویده کېدو په وخت کې تر خپل بالښت لاندې یو چاقو ورسره ولري. ما ورته ویل که چېرې هغه راشي زه په پټه تشناب ته ځم او پولیسو ته زنگ وهم. زه او وروڼه مې په دې فکر کې وو چې

ځکه چې بهر به یې وپروونکې پېښې لیدلې او یا به یې د پولیسو په اړه ډېر بد خبرونه اورېدلي و د بېلگې په توگه، طالبان په ښار کې د پولیسو سرونه د خلکو نندارې ته وړاندې کوي. آن هغه کسان چې په لومړیو کې یې باور لاره چې طالبان رښتیني مسلمانان دي او د فضل الله ملاتړ به یې کاوه، هغه ته به یې خپل سره زر او پیسې ورکولې اوس یې مخالف و.

پلار د یوې ښځې کیسه راته وکړه چې سره زر او پیسې به یې طالبانو ته ورکول او خاوند یې له هېواد بهر په بل هېواد کې کار کاوه. کله یې چې خاوند کور ته راځي او خبرېږي چې مېرمنې یې سره زر او پیسې طالبانو ته ورکړې دي ډېر غوسه کېږي. یوه ورځ د دوی په کلي کې یوه وړه چاودنه کېږي چې له امله یې ښځه له وېرې چينغې وهي او ژاړي. خاوند یې ورته وايي. ژاړه مه دا ستا د سرو زرو د لښتنيو آواز دی. اوس دې د غاړې او لاسبند آواز ته غور ونیسو.»

بیا هم ډېرو لږو خلکو نیوکه کوله. په سیاسي ټولنه کې د پلار پخوانی سیال احسان الحق حقاني د اسلام آباد په یوه ورځپاڼه کې کار کاوه او د سوات د وضعیت په اړه یې یوه بیانیه ولیکله، له سوات څخه د بیانې له پاره رابلل شوي کسان لکه وکیل، فرهنگي کسان او یا بل څوک حاضر نه شول. یوازې څو خبریالانو او پلار مې په کې گډون وکړ.

داسې ښکارېده چې خلک باور لري چې طالبان به سوات خوشی نه کړي او باید چې دوی له طالبانو سره توافق ته ورسېږي. خلکو به ویل: «که طالبان شو، بشپړ امنیت به ولرو.»

له همدې امله ځوانان د طالبانو غړي کېدل. طالبان به د خلکو کورونو ته راتلل او د وسلو د اخیستو له پاره به یې له خلکو پیسې غوښتې او یا به یې ویل چې زامن یې د جگړې له پاره دوی ته وسپاري. پانگه وال وتښتېدل خو بې وزلو خلکو هملته له ژوند کولو پرته بله لاره نه لرله دوی له هر امکانه د ځان ساتلو هڅه کوله. له همدې امله مو ډېرو ځوانانو کورونه پرېښودل څوک د کار له پاره د جنوب کانونو او څوک هم خلیجي هېوادونو ته لاړل، نو ځکه د تللو کسانو

طالبانو سره سره امریکایانو ته دولت هم ویلای شوی چې مور مرسته نه شو کولای ځکه چې په کافي اندازه ستونزې لرو. همدارنگه د امریکایانو د نیوکو د ځواب له پاره یوه لاره وه او اوس زموږ دولت کولای شوی ووايي:

«ستاسې نظر دا دی چې مور ستاسې پیسې اخلو او تروربستانو ته یې وربښو؟ که ستاسې نظر همدا وي نو بیا ولې دوی هم په مور حمله کوي؟»

پلار مې ویل:

- معلومه ده چې یو پټ ځواک د طالبانو ملاتړ کوي. خو دا آسانه نه ده. که خبره پوه واضح کوو نوره هم بېچلې کېږي.

د محمدي شریعت د نفاظ تحریک مشر صوفي محمد هم په ۲۰۰۸ م کال کې له زندان څخه خوشې کړای شو. خلکو ویل چې هغه یې نظر زوم فضل الله ته منځلاری او آرام دی، او هیله کېده چې هغه به له دولت سره د سولې خبرې پیل کړي، خو په سوات کې شرعي احکام پلي او مور د طالبانو له تاوتریخوالي نجات ومومو. پلار مې له دې موضوع سره موافق و. مور پوهېدو چې دا به د شخړې پای نه وي خو پلار ویل چې که شرعي احکام په سمه توګه پلي شي طالبان نور د جګړې له پاره کومه پلمه نه لري. په دې صورت کې باید چې دوی خپلې وسلې په ځمکه کېږدي او د عادي خلکو په څېر ژوند وکړي. که نه خامخا به یې اصلي خبره برېښه شي.

تر اوسه هم د مېنګورې په غرونو کې د پوځ سرتېري ځای پر ځای و. کله چې به د شپې له خوا په بستره کې پرېوتو، ټوله شپه به د دوی د وسلو د بوم بوم غږونه اورېدل کېدل. دغه غږونه به لس یا پنځه لس دقیقې وروسته غلي شول او وروسته به مو چې څنګه بیا سترګو ته خوب راغی دوی به بیا پیل وکړ. کله به مو خپل غوږونه پټول او یا به مو خپل سر تر بالښت لاندې کاوه، خو د ډزو غږونه دومره نژدې و چې په هر حال کې به اورېدل کېدل. په سبا ورځ به مو له ټولویزون څخه د طالبانو د وژل کېدو خبرونه اورېدل، له ځانه سره به مو فکر کاوه چې پوځ د شپې د توپونو او راکټو په دومره ځور او چیغو څه کوي چې آن نه

یو تونل وکارو. تل به مو دعا کوله چې خدای^(ع) مور ته یو جادويي قلم راکړي چې په وسیله یې طالبان له منځه یوسو.

یوه ورځ مې خپل وړوکی ورور اتل په باغ کې ولید چې په ډېرې پرېشانی سره په ځمکه کې ځای ژوروي. ترې ومې پوښتل:

- څه کوې؟

ویې ویل:

- غواړم قبر ژور کړم.

خبرونه له وژنو ډک و، سره له دې طبیعي وه چې اتل د قبر او تابوت په اړه فکر وکړي. ماشومانو اوس د خپلو نورو لوبو پر ځای د پوځ او طالبانو لوبه کوله. دوی به د ونو له ښاخونو کلاشینکوپ او له جنډو به یې موشک جوړاوه، همدا د دوی د تښتونې وسیلې وې.

زموږ د ملاتړ هېڅوک هم نه و. زموږ د استازي مرستیال سیدجاوېد، د طالبانو په غونډو کې ګډون کاوه او د هغوی په مسجدونو کې یې لمونځ کاوه او همدا راز د دوی غونډې یې هم رهبري کولې. هغه په بشپړه توګه طالب شوی و. د طالبانو موخه نادولتي سازمانونه و چې دوی به ویل چې د اسلام د ښمنان دي. کله چې دې سازمانونو ته د طالبانو ګواښونکي لیکونه ورسېدل او له سیدجاوېد څخه د مرستې غوښتنې ته لارل، جاوېد آن غور هم ورته ونه نیو. یو ځل مې پلار په یوه غونډه کې نیوکه پرې کوي او هغه ته وایي:

- تاسې د چا اوامر ترسره کوئ؟ فضل الله یا دولت؟

یو عربي متل دی وایي: «خلک له خپل پادشاه څخه پیروي کړي.»

کله چې د سیمې تر ټولو لوړ مقام له طالبانو سره یو ځای شي، طالبان کېدل طبیعي کار ښکاري.

ځینو باور لاره چې دولتي چارواکي طالبان هڅوي. دوی ویل دا د پوځ تصمیم و چې طالبان په سوات کې شته وي، ځکه چې امریکایانو غوښتل په سوات کې له یوې هوايي اډې څخه ګټه واخلي، خو خپلې بې پیلوټه الوتکې په کار واچوي. له

د گل مکی یادونه

په همغږي زړه خوړينو ورځو کې و چې د عبدالحي کاکړ په نوم د پلار يوه ملگري له پېښور څخه چې د بي بي سي راډيو خبريال و له پلاره سره اړيکه ونيوه. هغه د يوې ښوونکې يا زده کوونکې په لټه کې و چې د طالبانو تر ولکې لاندې سيمه کې د خپل ژوند يادونه ورته وليکي. هغه غوښتل خلکو ته په سوات کې د انساني فاجعې اړخونه وښيي. لومړی د مېرمن مريم کشرې خور عايشې ومنله خو کله يې چې خبره له خپل پلار سره شريکه کړه، مخالفت يې ورسره وکړ ورته ويل يې چې دا کار ډېر خطرناک دی.

زه چې پوه شوم پلار د دې موضوع په اړه خبرې کوي له ځانه سره مې وويل: «زه ولې دا کار ونه کړم؟»

ما غوښتل چې خلک له ټولو پېښو خبر شي. زده کړه زموږ حق دی. اسلام دا حق موږ ته راکړی دی. اسلام وايي چې ټولې نجونې او هلکان بايد ښوونځي ته لاړ شي. قرآن کريم وايي چې موږ بايد د پوهې په لټه کې و، ډېره مطالعه وکړو او د نړۍ په رازونو پوه شو.

تر دې وړاندې مې هېڅ کله هم يادښتونه نه و ليکلي او نه پوهېدم چې څه ډول يې پيل کړم. سره له دې چې موږ يو کمپيوټر هم لاره، خو هر وخت به برېښنا پرې کېده او لږ ځايونه و چې انټرنېټ ته يې لاسرسی لاره. له همدې امله به هره ورځ په سهار کې کاکړ زما له مور سره اړيکه نيوله. هغه به زموږ د محافظت له پاره د خپلې مېرمنې له تليفون خبرې کولې، ځکه چې د ده خپل مابيل به د آی اېس آی له خوا څارل کېده. هغه به ماته لارښوونه کوله او د تېرو ورځو په اړه به

دې توانېدلي چې د راډيو ملا خپرونې بندې کړي. پوځ او طالبان دواړه ځواکمن و. کله به د دې دواړو ځواکونو د سيمې د څارنې ډلو په اصلي سرکونو له يو بل څخه له يو کيلو متر لږ واټن لاره. د دوی ډله به يې دروله او داسې به ښکارېده چې د يو بل له بدن څخه دي. هېڅوک نه پوهېدل چې ولې د خلکو ساتنه نه کېږي. ځينو به ويل چې هغوی د يوې سکې دوه مخونه دي. پلار مې ويل موږ عادي خلک د غنمو د هغو دانو په څېر يو چې د ژرندې د دوو ډبلو پلونو تر منځ بند پاتې وي. دا چې دوی له هېچا نه وېرېدل او ويل يې موږ بايد خپلې لارې ته ادامه ورکړو.

زه هم يو انسان يم کله به مې چې د مرميو آواز اورېد زړه به مې په شدت ټوپونه وهل. کله به مې ټول وجود وېرې واخيست خو هېڅ به مې نه ويل، دا په دې معنی نه وه چې زده کړې به پرېدم. خو وېره ډېره پياوړې وي په پای کې همدا وېره لامل شوه چې خلک د شعبانې په ضد شي. ترور خلک بې زړه سوي کړل. طالبانو د اسلام او پښتونولۍ دواړو ارزښتونه گوانېدل.

هڅه مې وکړه چې د «وخت تاريخچې» په نوم د اثر په مطالعه چې سټېون هاوکېنگ^(۱) ليکلی و ځان بوخت کړم. دغه کتاب د دې ډول پوښتنو ځوابونه ورکول چې نړۍ څه ډول رامنځ ته شوه او پخوانۍ زمانې ته تلل و. هغه وخت زه يوولس کلنه وم او هيله مې کوله چې داسې يو امکان شته وي چې پخوا ته لاړ شو.

د پښتنو په منځ کې غچ اخیستل هېڅ کله هم نه هېرېږي او کله چې له تېروتنې سره مخ شي، جزا به وينې او ما به هر وخت له ځانه پوښتل: «دغه غچ به کله اخیستل کېږي؟»

(i) سټېون ويليام هاوکېنگ فزیک پوه نظري، ستورۍ پېژندونکی او برېټانوي ليکوال و او د کمبريج په پوهنتون کې د نظري ستور پېژندنې او څېړنو د مرکز مدير دی.

«تېره شپه مې وپروونکی خوب ولید. د طالبانو ځواکونه او د پوځ هلیکوپترې په ټول سوات کې لیدل کېدې. په سوات کې د پوځ د عملیاتو له پیل څخه بیا تر اوسه همداسې خوبونه راته را روان دي.» همدارنگه مې په دې یادښت کې تشریح کړل چې د طالبانو د حکم له مخې نور ښوونځي ته له تللو وېره لرم.

«د یوه کس غږ مې واورېد چې په ما پسې راځي او وايي تا به وژنم. هغه وخت مې قدمونه چټک کړل، له څو قدمونو وروسته مې شاته وکتل چې شته دی کنه. ومې لید چې په تلیفون له کوم چا سره خبرې کوي او په تلیفون کې هغه کس گواښي.»

دا چې خپل یادښتونه به مې په وېبپاڼه کې لیدل، په لومړیو کې یو څه وېرېدلې وم خو وروسته به چې کاکړ صیب راته تشریح کړل چې د کومو موضوعاتو په اړه خبرې وکړم په خپل نفس مې باور ډېر شو. هغه په شخصي احساساتو هماغه ډول چې خپله یې ویل «زما کنایه ډوله جملې» د کورني ورځني ژوند د جوړښت او د طالبانو د ترور له پېښو سره یې مینه لرله.

زموږ د ژوند د تر ټولو ارزښت لرونکې برخې ښوونځي، په اړه مې ډېر مطلبونه ولیکل. زه د ښوونځي په شین رنگه یونیفورم مینه وم. خو مور ته سپارښتنه شوې وه چې د هغې په ځای ساده جامې واغوندو او کتابونه مو هم تر ټکریو لاندې پټ کړو. د یادښتونو یو عنوان د «رنگه جامې منعه دي» و. په دې مطلب کې مې ولیکل: «یوه ورځ ښوونځي ته د تلو له پاره تیارېدم او غوښتل مې یونیفورم واغوندم، خو هغه وخت مې د خپل مدیر سپارښتنه په یاد شوه او تصمیم مې ونیو چې خپل خړ رنگه جامې چې ډېرې مې خوښې دي واغوندم.»

په دې یادښتونو کې مې د چادري په اړه هم خبرې وکړې. کله چې واړه و له چادري سره مو جوړه وي، ځکه چې ډېره ښایسته ښکاري. خو کله یې چې اغوستو ته اړ کېږو، دغه احساس مو گډوډ کېږي. همدارنگه له دې جامو سره پلی تگ هم ډېر سخت دی.

د یوې ورځې یادښتونه د هغې ورځې په اړه و چې زه، مور او د تره لور مو د چینې

بې پوښتنې کولې. ما به د خپلو ارمانونو په اړه خبرې کولې او هغه پېښې چې لیدلې او یا مې اورېدلې وې ورته ویلې به مې. ما به تقریباً شل او یا پنځه ویشته دقیقې په اردو ژبه خبرې کولې، سره له دې چې زموږ دواړو ژبه پښتو وه خو وېبلاگ په اردو ژبه لیکل کېده. وروسته به هغه زما خبرې لیکلې او په اونۍ کې به یې یو ځل د بي بي سي په اردو وېبپاڼه کې خپرولې.

هغه د آن فرانک ژوند راته تشریح کړ. یوه دیارلس کلنه یهودي نجلۍ چې د جگړو په اوږدو کې یې له نازیانو څخه له خپلې کورنۍ سره د تېښتې په موخه په امستردام کې ځان پټ کړی و او هلته یې خپل ټول یادښتونه ولیکل.

د آن فرانک لیکنې د دې ورځني ژوند او احساسات بیانول. خو ډېر دردوونکي دي چې په پای کې د کورنۍ د پټنځای د خیانت له امله رسوا او ونیول شول. آن فرانک چې پنځه لس کلنه وه په یوه نظامي جبهه کې ناروغه او مړه شوه وروسته یې یادښتونه چاپ او خپاره شول او یو ډېر پلورل کېدونکی کتاب شمېرل کېده.

عبدالحی کاکړ ویل چې زما د نوم خپرول کېدای شي ډېر خطرناک وي، نو له همدې امله یې د «گل مکی» نوم چې د غنم د گل او همدا راز په پښتو پخوانیو کیسو کې د یوې اتلې مېرمنې نوم دی، وټاکه. د کیسې موضوع د رومیو او ژولیت په څېر وه چې په هغې کې گل مکی او موسی خان په ښوونځي کې یو بل ویني او یو په بل مین کېږي. خو دوی دواړه له دوو بېلابېلو ټبرونو څخه دي چې د دوی مینه د جگړې لامل کېږي. سره له دې د شکسپیر د نندارې پر خلاف د دوی د کیسې پای دردوونکی نه وي. گل مکی له قرآن کریم څخه په استفادې د قبیلې پیرانو او مشرانو ته وایي چې جگړه د حل لاره نه ده چې په پای کې هغوی له جگړې او شخړې لاس اخلي او دې دوو مینانو ته د واده کولو اجازه ورکوي.

زما لومړی یادښت د ۲۰۰۹ م کال په جنوري کې د «زه وېرېم» تر عنوان لاندې خپور شو:

سره جسد ليدلی دی چې له همدې امله نور نه شي کولای ځان له گوانښ سره مخ کړي او درس ورکړي. خلک وېرېدلې و. گاونډيانو مو ويل، طالبانو له خلکو غوښتي، څوک چې ځوانې مجردې لوني ولري، مسجد ته دې خبر ورکړي او بيا به هغه له طالبانو سره په نکاح کړي.

د ۲۰۰۹ م کال د جنوري لومړۍ ورځې وې چې هغه مهال په ټولگي کې يوازې لس نجونې حاضرې وې. سره له دې چې له دې وړاندې په ټولگي کې ۲۹ نجونې وې. ډېرو ملگرو مې دره پرېښوده چې په پېښور کې زده کړې وکړي. خو پلار ټينگار وکړ چې مور دره نه پرېږدو. هغه ويل:

- سوات مور ته ډېر ارزښت لرونکي توکي راکړل. په دې سختو ورځو کې بايد د درې له پاره پياوړي و.

يوه شپه مور د شپې ډوډۍ له پاره د پلار د ملگري ډاکټر افضل کور ته چې د يوه روغتون مدير و لاړو. له ډوډۍ خوړلو وروسته، ډاکټر مور په خپل گاډي کې د کور په لور وړلو، د سرک په سر مو نقاب لرونکي وسله وال وليدل. وېرېدلې و. د ډاکټر افضل روغتون د طالبانو تر ولکې لاندې سيمه کې و. پرلپسې ډزې او د ناامنيو له امله د شپې چوپټيا د دې لامل شول چې روغتون په سمه توگه کار ونه کړای شي له همدې امله يې هغه بريکوټ ته ولېږداده. مسلم خان ډاکټر افضل ته زنگ وهلی و او ترې غوښتي يې و چې روغتون بېرته په خپل پخواني ځای کې فعال کړي. ډاکټر مې له پلار سره په دې اړه مشوره کړې وه.

پلار ورته وويل: «د بدو خلکو په خوله ښه کارونه هم مه کړه.»
کوم روغتون چې د طالبانو له خوا وساتل شي، ښې پايلې نه لري، له همدې امله يې سرغړونه کړې وه.

ډاکټر افضل زموږ له کور سره په لږ واټن کې اوسېده، له همدې امله څنگه چې کور ته ورسېدو پلار ټينگار وکړ چې ورسره لاړ شي، ځکه چې دی مخکې تر دې هم طالبانو گوانښلی و. کله چې هغه او پلار مې بېرته گرځېدل، ډاکټر په داسې حال کې چې وارخطا او غوسه و پلار ته مې يې وويل:

بازار ته د سودا اخيستو له پاره لاړو. هلته خلکو ويل يوه ورځ يوه ښځه د بازار په منځ کې په چادري کې ولوېده. کله چې يو کس غواړي مرسته ورسره وکړي، هغه ښځه ورته وايي: «وروره، له ما سره مرسته مه کوه. په دې کار سره فضل الله خوشاله کوي.» کله چې زموږ د خوښې وړ مغازې ته راغلو، پلورونکي په خندا سره وويل، له ځان سره يې فکر کاوه چې موږ ځانمرگي بمونه يو، وېرېدلې و ځکه چې موږ چادري اغوستې وې.

په ښوونځي کې ټولو د همدې يادښتونو په اړه خبرې کولې، آن چې يوې نجلۍ چاپ کړي او ښوونځي ته يې راوړي وو چې پلار ته مې يې ور وښيي.

هغه په موسکو شونډو وويل:

ډېره ښه ده.

زړه مې غوښتل خلکو ته ووايم چې دا يادښتونه ما ليکلي، خو د بي بي سي خبريال ماته دا اجازه نه راکوله ځکه چې کېدای شوای له خطر سره مخ شوې وای. زه يې په دليل نه پوهېدم ځکه چې يوه ماشومه وم او چا کولای شوای چې په ماشومانو حمله وکړي؟ خو ځينو ملگرو مې په دې يادښتونو کې څو نښې ليدلې وې او خپله مې هم په يوه يادښت کې خپل هويت څرگند کړی و: «د مور مې زما مستعار نوم ډېر خوښېږي او په ټوکو مې يې پلار ته ويل چې بايد نوم مې بدل کړم. زما هم گل مکی ډېره خوښېږي ځکه چې خپل نوم مې د «دردمنې» په معنی دی.»

د گل مکی يادښتونو د ټولو پام را واړاوه. ځينو ورځپاڼو د دې يادښتونو خلاصه خپره کړه. آن بي بي سي د يوې بلې نجلۍ په آواز کې دا يادښتونه ثبت کړل. زما پام شو په هغې پنسل چې دا کلمات ليکل کېږي کولای شي له راکټ، ټانگ او يا هم هليکوپټر څخه پياوړی وي. په دې ترتيب سره مو د مبارزې لارې زده کولې او زده مو کړل هغه وخت به پياوړي و چې خبرې وکړو.

يو شمېر ښوونکو ښوونځی پرېښود. يوه ويل فضل الله ويلي چې له ده سره مرسته وکړو چې په امام دره کې پټنځای ورته جوړ کړو. بل ويل چې په لاره کې يې بې

پوښتنې کولې. له لسو دقيقو خبرو وروسته زما په خېره پوه شو چې په خبرو يې ښه پوهېږم. هغه وخت يې راڅخه وپوښتل:

- تاسې انگليسي خبرې کوي شئ؟
ما ځواب ورکړ:

- هوکې، ما يو ډول د وېرې احساس کاوه.

آدم اليک چې حيران شوی و پلار او عرفان ته يې وويل:

هغه چې له تاسې ښې انگليسي خبرې کوي، تاسې يې ماته ژباړئ!
د دې خبرې په کولو ټولو وخنډل.

د مستند اصلي موخه دا وه چې پلار مې د ښوونځي په وروستۍ ورځ تعقيب کړي، د جلسې په پای کې عرفان پوښتنه رانه وکړه:

- که يوه ورځ ونه شې کولای ښوونځي او درې ته لاره شې څه احساس به ولرې؟
ما وويل چې داسې پېښه به هېڅ کله ونه شي. هغه بيا خپله پوښتنه تکرار کړه په دې وخت کې مې له سترگو اوښکې راغلې. فکر کوم هماغه لحظه آدم اليک زه د خپل مستند له پاره وټاکلم.

آدم اليک نه شواى کولای سوات ته راشي ځکه چې هغه سيمه د بهرنيانو له پاره ډېره خطرناکه وه. کله چې عرفان له يوه کمره مين سره مېنگورې ته راغى، تره مې چې له مور سره ژوند کاوه وويل چې کور ته د دې ډول کامرو را وستل ډېر خطرناک دي. پلار هم ورته وويل چې کامرې يې پټې کړي. خو دوى له لرې ځايه رااتل او مور پښتنو ته بده ده چې په کور کې مېلمنو ته هرکلى ونه وايو. له دې ټولو وراخوا پلار پوهېده چې دا کامره به زموږ ستونزې ټولې نړۍ ته ورسوي.

ما له ټلويزيونونو سره ډېرې مرکې کړې وې خو په دې ډول پروگرام کې مې هېڅ کله هم برخه نه وه اخيستې. عرفان راته وويل:

- ارامه اوسه او طبيعي خبرې وکړه.

خو د يوې کامرې تر مخ چې آن د مسواک وهلو په وخت کې به يې هم تعقيبولم آسانه کار نه و. خپل هغه يونيفورم چې د اغوستو اجازه مې يې نه لرله دوى ته

- که موږ ودروي څه ورته ووايو چې نومونه مو څه دي؟
پلار ځواب ورکوي:

- ستاسې نوم افضل دى او زما هم ضياءالدين يوسفزى مور هېڅ کومه تېروتنه نه ده کړې. نومونه د څه له پاره بدل کړو؟ نومونه خو مجرمين بدلوي.

له نېکه مرغه طالبان له هغه ځايه تللي و. کله مې چې پلار اړيکه راسره ونيوله او د ستونزې د نه پېښېدو يې راته وويل ټول خوشاله شوو او د آرامۍ احساس مو وکړ. زه په هېڅ ډول نه تسليمېدم. خو د طالبانو له خوا نجونو ته ورکړل شوى مهال د پای ته رسېدو په حال کې و. څه ډول يې کولای شواى چې په يوويشتمه پېړۍ کې له پنځوسو زرو ډېرې نجونې له زده کړو بې برخې کړي؟ زه تر اوسه هم هيله منه وم چې کوندي يوه مثبته پېښه وشي او ښوونځي ونه تړل شي. خو زموږ نوبت هم را ورسېد. موږ هوډ لاره چې خوشال وروستى ښوونځى وي چې د زنگ غږ يې غلى شي.

مېرمن مريم په سوات کې د پاتې کېدو له امله واده هم وکړ ځکه چې نورې کورنۍ يې کراچۍ ته کډه کړې وه خو له شخړو او جنجالونو په امن وي نو دا د يوې ښځې په توگه په يوازې ژوند کولو نه توانېده.

د جنوري په څلورمه د چهارشنبې په ورځ زموږ ښوونځى هم وتړل شو، کله چې د هغې ورځې په سهار له خوبه پاڅېدم په خپله کوټه کې مې د ټلويزيون کامرې وليدې. د عرفان اشرف په نوم يوه پاکستاني خبريال آن د مسواک وهلو او لمونځ کولو په وخت کې هم څارلم.

پلار مې په ناسمو شرايطو کې ژوند کاوه. يوه ملگري يې ورته ويلي و چې د نيويارک ټايمز د وېبپاڼې له پاره د يوه مستند په جوړولو کې گډون وکړه، کومې پېښې چې په سوات کې کېږي نړيوالو ته يې بيان کړه. خو ورځې وړاندې مې له پلار سره په پېښور کې له امريکايي خبريال آدم اليک سره ليدلي و. هغه مې له پلار سره اوږده مرکه وکړه او ما هېڅ خبرې نه کولې. وروسته يې وپوښتل چې کولای شي له ما سره خبرې وکړي؟ ده د خپل ژباړن عرفان په مرسته له ما

کور ته راتلو خو په دې ورځ په دريو بجو کور ته ورسېدو. د ښوونځي له تړلو مخکې ما او منيبې له يو بل سره بحث وکړ، زموږ د بحث دليل احمقانه و چې نه شم کولای تاسې ته يې ياد کړم. آن زموږ نورو خورلنيو هم باور نه کاوه.

مستند جوړوونکو ته مې وويل: «دوی نه شي کولای له کوم څه مې بې برخې کړي. زه په ښوونځي، کور او يا بل هر ځای کې درس ويلای شم. له نړيوالو څخه مې يوازينی هيله دا ده چې د سوات او پاکستان ښوونځيو ته نجات ورکړي.»

کله چې کور ته ورسېدم ژړل مې. زړه مې غوښتل بيا هم ښوونځي ته لاړه شم. زه يوولس کلنه وم، فکر مې کاوه چې ټول ژوند مې له لاسه ورکړی. په ټولگي کې مې ټولو ته ويلی و چې طالبان نه شي کولای زموږ په وړاندې څه وکړي: «دوی د سياست پوهانو په څېر دي، يوازې خبرې کوي، خو هېڅ کله هم عمل نه کوي.» خو وروسته طالبانو پرمختگ وکړ، زموږ ښوونځي ته نژدې شول هغه وخت شرمېدلې وم.

په کور کې به مې هر وخت اوښکې توبولې، د خپلو احساساتو مخه مې نه شوای نيوی. مور مې هم ژړل، خو پلار مې ويل:

- ته به بيا هم خامخا ښوونځي ته لاړه شې.

د ښوونځي په تړل کېدو سره مې پلار هم کسب او کار له لاسه ورکاوه. د هلکانو ښوونځی د ژمي له رخصتۍ وروسته پرانيستل کېده خو د نجونو د ښوونځي تړل کېدو ډېر تاوان وکړ دا کار د پلار د عوايدو د کمېدو لامل شو. د ښوونځي ډېری لگښتونه نه و ورکړل شوي، پلار مې په وروستۍ ورځ د ښوونځي اجاره، د ښوونکو حقوق او نور حسابونه خلاص کړل.

د شپې ټوله هوا د توپونو له اوره ډکه وه چې درې ځله له خوبه پرې راوښس شوو. په سبا سهار هر څه بدل شوي و، له ځانه سره مې فکر کاوه چې پېښور او يا له هېواده بهر کېدو وکړو او يا دا چې ښوونکو ته ووايم چې په کوم کور کې پټ ښوونځی جوړ کړي، هغه ډول کار چې افغانانو د طالبانو د حکومت په وخت کې کړی و. له هغې وروسته مې له ډېرو ټلويزيونونو او راډيو گانو سره مرکې وکړې. په

وښود، تل مې له دې وېره لرله چې طالبان مې ښوونځي ته د تلو په وخت کې وويني او تېزاب را باندې وپاشي، څه ډول يې چې په افغانستان کې وکړل.

د ښوونځي د وروستۍ ورځې په سهار په ښوونځي کې يوه ځانگړې غونډه وشوه خو زموږ په سر د گرځېدونکو هليکوپترونو له لاسه مو د يو بل خبرې په سختۍ اورېدې. د ښوونځي زنگ يې د وروستي ځل له پاره وکړنگاوه له دې سره مېرمن مريم اعلان وکړ چې د ښوونځي د بندېدو ورځ راغلې ده. خو د نورو کلونو په خلاف يې د نيم نور درسي کال له پاره هېڅ نېټه ونه ټاکله. سره له دې هم ځينو ښوونکو موږ ته کورنۍ دنده راکړه. په انگر کې مو ټولو خورلنيو ته غېږه ورکړه. هغه وخت مې د وياړونو تختې ته وکتل، له ځان سره مې وويل چې بيا به مې هم هلته نوم وليکل شي کنه؟

آزموینې مو په مارچ کې پيل کېدې خو څه ډول؟

کله چې بيا ونه کړای شو زده کړو ته ادامه ورکړو، که اول نومره هم شم ارزښت به يې څه وي؟

کله چې يو څوک ستاسې له لاسه قلم واخلي، هغه وخت پوهېدای شئ چې زده کړه څومره ارزښت لري.

مخکې تر دې چې د ښوونځي دروازه وتړو، يو ځل بيا مې ورته وکتل، داسې لکه د تل له پاره چې ښوونځی پرېږدو.

دغه صحنه د مستند وروستۍ برخه وه.

په واقعيت کې بېرته ښوونځي ته راغلو، زما او خورلنيو مې زړه نه غوښتل ورځ پای ومومي، له همدې امله مو هوډ وکړ چې په دې ورځ تر ډېره په ښوونځي کې پاتې شو. وروسته د لومړني ښوونځي انگر ته لاړو ځکه چې د غلو او پوليسو د لوبې له پاره يې ډېره ساحه لرله. هلته مو د مانگو لوبه وکړه، په دې لوبه کې يوه کړۍ جوړوو او آواز وايو، کله چې آواز بند شي ټول بايد سمدلاسه ودرېږي. هر څوک چې وځاندي او يا حرکت وکړي له لوبې ويستل کېږي.

هغه ورځ کور ته له نورو ورځو ناوخته راغلو. هر وخت به د ماسپښين په يوه بجه

«ملاله يوه نجلی ده او طالبان نجونې نه وژني.»

خو نیا مې داسې فکر نه کاوه. هغې به چې کله به ټلويزيونونو کې د مرکې او يا له کوره د وتلو په مهال لیدلم، دعا به يې کوله: «خدايه ملاله د بې نظيربوتو په خبر کړې خو چې ژوند يې د بې نظيرې د ژوند په څېر لنډ نه وي.» وروسته له دې چې ښوونځی وتړل شو، بيا مې هم د وېبلاگ له پاره يادښتونه لیکل. د نجونو د ښوونځيو له تړل کېدو څلور ورځې وروسته پنځه نور ښوونځي هم ويجاړ شول. په يوه مطلب کې مې وليکل: «عجيبه ده دا ښوونځي خو تړل شوي و، نو ويجاړولو ته يې څه اړتيا وه؟ د طالبانو له وروستي ورکړل شوي وخت وروسته ټول ښوونځي وتړل شول. پوځ د دې پېښو په اړه هېڅ غبرگون نه ښيي. دوی په خپلو کنډکونو کې د غرونو په ډډو کې پراته دي، پسونه حلالوي او غوښې يې په خوند خوري.» همدا راز مې د طالبانو د کبېل وهلو په اړه وليکل: خلکو به هغه کسان چې خلک به يې په درو وهل ليدل خو پوليس به هېڅ ځای نه ليدل کېدل.

يوه ورځ د امريکا له سټنفورډ⁽ⁱ⁾ پوهنتون څخه د شازيه شهيد⁽ⁱⁱ⁾ په نوم د اسلام آباد اوسېدونکې يوې محصلې اړيکه راسره ونيوله. هغې د نيويارک ټايمز مستند چې د سوات د ښوونځيو د تړلو په اړه و ټول کتلی و. له دې څخه ماته د رسنيو ځواک څرگند شو او هغه زما يوه اصلي ملاتړې شوه. پلار مې په مستند کې زما په حضور وياړ کاوه او آدم اليک ته يې ويل:

- لور ته مې وگوره هغه په ځمکه نه ده پيداشوې له آسمانه راغلې.

آدم اليک مور اسلام آباد ته بوتلو، په اسلام آباد کې مې د لومړي ځل له پاره قدم کېښود. اسلام آباد ډېر ښکلی و، ښکلې سپينې ودانۍ او سورور(پلن) سرکونه يې لرل. سره له دې چې د سوات هېڅ طبيعي ښکلا هلته نه وه. مور لال مسجد او هغه سورور سرک چې د ولسمشر د واک مېنې په لور چې زرداري اوس هم

يوه مرکه کې مې وويل: «هغوی کولای شي زموږ ښوونځي وتړي، خو دا نه شي کولای چې موږ له زده کړې او يادولو منع کړي.» په پوره هيله مندی سره مې خبرې کولې خو په اصل کې سخته پرېشانه وم. زه او پلار مې پېښور ته لاړو ډېر ځايونه مو وليدل چې خلک له دې حالاتو خبر کړو. د طالبانو د پېغورونو او ملنډو په اړه مې چې خلکو ته يې ورکول ډېرې خبرې وکړې. دوی غوښتل چې نجونو ته بايد ښځې درس ورکړي او د ښځو درملنه هم بايد چې ښځې ډاکټرانې وکړي. د دوی له دې نظريې سره سره يې د نجونو ښوونځي وتړل، نجونې يې له ښوونځي منع کړې، پرې يې نه ښودې چې ښوونکي او ډاکټرانې شي.

يو ځل مسلم خان ويلي و چې نجونې نه بايد چې ښوونځي ته لاړې شي او لويديز مېتودونه زده کړي. دا د هغې کس خبره ده چې ډېری عمر يې په امريکا کې تېر کړی دی. هغه به هر وخت ويل چې د ده له طبعې سره سم درسي نظام به ترسره کړي. او پلار به مې ويل:

مسلم خان به د طبي غورۍ او تبې کتلو پرته نور څه وکاروي؟ آيا د طبي درملنې له پاره له دې پرته بله کومه شرقي آله شته چې ويې کاروي؟ د طالبانو له نظره کله چې ماشوم کتاب لولي، يا هم انگليسي ژبه او علم زده کوي، غربي کېږي له همدې امله دوی له زده کړو سره مخالف دي.

خو ما به ويل: «زده کړه زده کړه ده. موږ بايد په لومړي سر کې هر څه زده کړو، وروسته کولای شو د خپل ژوند لاره وټاکو.»

زده کړه او تحصيل نه غربي دی نه شرقي، بلکې تر ټولو انسانانو پورې اړه لري. موږ مې ويل کله چې له رسنيو سره مرکه کوم بايد چې مخ مې پټ کړم، ځکه چې په دې عمر کې بايد په پرده کې وم. هغه به ماته ډېره په اندېښنه کې وه. خو هېڅ کله يې هم له کوم کاره نه منع کولم. په هغې وخت کې د خلکو په زړونو کې وېرې او وحشت ځای نيولی و. دوی به هر وخت ويل چې طالبان به مې پلار ووژني او ماته به څه ونه وايي. دوی به ويل:

⁽ⁱ⁾ Stanford

⁽ⁱⁱ⁾ Shiza Shahid

هلته ژوند کاوه تللی و ولید. هغه وخت جنرال مشرف لندن ته تبعید شوی و. وروسته پلورنځیو ته لاړو هلته مو د ښوونځي کتابونه واخیستل. آدم الیک د امریکا ټلويزیوني خپرونې لکه «بدرنگه بیټي» هم راته واخیستل. دغه د یوې لوی زړې نجلۍ کمیدي وه. ما له دې پروگرام سره ډېره مینه لرله، زړه مې غوښتل یوه ورځ نیویارک ته لاړه شم او د دې په څېر په دفتر کې کار وکړم.

موږ د «لوک ویرسه» موزیم ولید او دا چې دویم ځلي مو خپل ملي میراثونه ولیدل ډېره خوشاله وم. په سوات کې زموږ خپل موزیم تړل شوی و. لاندې په زینو کې یوه سپین ږیري بابا ډاډه شوي جوار خرڅول. هغه هم زموږ په څېر پښتون و، کله مې چې پلار ترې وپوښتل، د اسلام آباد اوسېدونکی یې؟ هغه ځواب ورکړ: «فکر کوې چې اسلام آباد دې تر مونږ پښتنو پورې اړه ولري؟» ویل یې چې د مومندو دی چې د قبایلو یوه سیمه ده، خو د نظامي عملیاتو له امله تېښتې ته اړ شوی. د مور او پلار په سترگو کې مې اوبښکې ښکاره شوې.

ډېرې ودانۍ د بلوکو په واسطه محاصره شوې وې او د نقلیه وسایلو د کتلو له پاره یې د تلاشی څو دروازې جوړې کړې وې چې د بم او چاودېدونکو توکو مخنیوی وکړي. کله چې د بېرته راتلو په وخت بس په یوه کنده کې ولوېد خوشال ورور مې را وینې شو او پوښتنه یې وکړه: «بم وچاودېد؟» وپره او ډار تل را سره ملگري و، په داسې توگه چې فکر مو کاوه هره وړوکې فتنه او غږ کېدای شي د چاودنې او ډزو وي.

په دې وړوکي سفر کې مو د سوات ستونزې هېرې کړې. خو کله چې بېرته درې ته راغلو، خطر او گواښونه راپسې وو. دا چې سوات زموږ کور و له همدې امله مو نه شواي پرېښودی.

کله چې بېرته مېنګورې ته ورسېدو او د کوتې وړ مې کش کړ، د ښوونځي بکس او یونیفورم مې ولیدل. هغه وخت مې ټول بدن غمونو گیر کړ. اسلام آباد ته سفر ډېر خوندور او هوسا کوونکی و خو اوس دا کور او د سوات واقعیتونه زما ژوند دی.

سوله که ملنډې

کله مې چې د وروڼو ښوونځي له ژمنۍ رخصتۍ وروسته پرانستل شول، خوشال راته ویل چې د ده په څېر به ښوونځي ته لاړه نه شم. زه چې ډېره غوسه شوې وم ومې ویل: «ته پوهېږې چې څومره نېکمرغه یې؟» په کور کې مو یو ټلويزیون هم نه لاره، موږ چې اسلام آباد ته تللي و چا پټ کړی و.

یو کس د «کیمیاگر» په نوم د پاتلو کوئلو⁽ⁱ⁾ یو اثر راکړ، د شپانه د زوی په اړه یوه کیسه چې د خزانې د پیداکولو په لټه درې گونو اهرامونو ته سفر کړې په داسې حال کې چې هغه گنج په خپله له ده سره دی. له دې کتاب سره مې ډېره مینه پیدا کړه او څو ځله مې مطالعه کړ. په دې کتاب کې لیکل شوي دي: «کله چې کوم څه غواړئ، ټوله نړۍ ستاسې د مرستې له پاره لاس د یو بل په لاس ورکوي چې هغه تر لاسه کړي.» زه فکر نه کوم چې پاتلو کوئلو به تر اوسه زموږ درې ته راغلی او زموږ بې کفایته سیاست پوهان به یې لیدلي وي.

زه نه پوهېدم چې عبدالحی کاکړ په پټه توگه له فضل الله او د ده له قوماندانانو سره اړیکې نیسي. کاکړ په مرکو کې له هغوی سره پېژندلي و، هغوی یې هڅول چې د نجونو د ښوونځیو په اړه له سره فکر وکړي.

⁽ⁱ⁾ Marriott

لاندې و.

ښوونځي ته له بېرته راتلو څخه يوه اونۍ وروسته د ۲۰۰۹ م کال د فبروري په شپاړسمه شپه د ډزو په غرونو له خوبه پورته شوو. زموږ د خلکو يو دود دا و چې د ماشوم د پيدا کېدو او واده د مراسمو په وخت به يې ډزې کړلې. سره له دې چې دا دود اوس ورک شوی و. نو لومړی مو فکر کاوه چې له خطر سره مخ يو. وروسته خبر شوو چې ډزې د واده له پاره وې. د ايالتي دولت چې اوس يې واک د خلکو له ملي حزب سره و او طالبانو تر منځ د سولې تړون شوی و.

دولت هوکړه کړې وه چې شرعي احکام به په ټول سوات کې پلي کوي او په مقابل کې به يې ملېشې خپله په وينو ککړه مبارزه دروي. طالبانو له لس ورځني اوربند سره چې يو سوله ييز حرکت بلل کېده هوکړه کړې وه او يو چينايي انجنير چې شپږ مياشتې مخکې يې نيولی و هم خوشې کړ.

موږ ډېر خوشاله و ما او پلار به مې هر وخت د سولې د قرارداد په اړه خبرې کولې. موږ به ويل چې څه ډول به عمل پرې وکړي. خلکو هيله لرله چې طالبان به نور دا جگړه حل او فصل کړي او بېرته به يې خپلو کورونو ته لاړ شي او د سوله خوښوونکو په څېر به ژوند وکړي. دوی په دې باور لاره چې د سوات شرعي قوانين به د افغانستان له شرعي قوانينو سره توپير ولري. د نجونو ښوونځي به پر ځای وي، د امر بالمعروف او نهی عنی المنکر ډله به نه وي. سوات به همغه سوات وي خو په يوه بل قضايي نظام سره، زما زړه غوښتل چې په دې ټولو باور وکړم خو ډېره پرېشانه وم. له ځانه سره مې فکر کاوه: «آيا خامخا به د نظام د کړنو څرنگوالي په طالبانو د خلکو څارنه وي..»

خو تر لسو زرو ډېر پوليس او عادي خلک وژل شوي و. ښځې له حجاب پرته بهر نه راوتې، ښوونځي او پلونه يې نړولي و، خلکو يې کسب او کار پرېښی و. موږ له عمومي وحشيانه او له تاوتریخوالي د ډک عدالت له محکمو ډېر ځورېدلي و او تل به مو په وېره او ډار کې ژوند کاوه خو اوس دا ټول آرام شوي و.

د سهار د چای په وخت کې مې وروڼو ته وړاندیز وکړ چې نور د جگړې په ځای د

هغه فضل الله ته وويل:

- مولانا غور ونيسئ. تاسې د خلکو روح واخيست، په عامه توگه مو خلک ووژل، سرونه مو يې پرې کړل، ښوونځي مو ونړول او سره له دې هم په ټول پاکستان کې ستاسې په ضد هېڅ نيکه وانه وربدل شوه. خو کله مو چې نجونې له زده کړو بې برخې کړې، د خلکو چيغې پورته شوې او آن د پاکستان رسنيو ستاسې په ضد خپله غوسه وښوده.

له ټول هېواده فشار وښودل شو او فضل الله اعلان وکړ چې نجونې تر لس کلنۍ يا څلورم ټولگي پورې زده کړو ته تلای شي. زه په پنځم ټولگي کې وم، خو موږ تر خپل عمر وړې ښکارېدو، هغه وخت مو کتابونه تر ټکړيو لاندې پټول او دويم ځلي ښوونځيو ته لاړو. دا کار خطرناک ښکارېدو خو په هغې ورځو کې مې دا يوازینی هيله وه. موږ ډېر خوشاله و ځکه چې مېرمن مريم له ټولو گواښونو سره سره خپله دنده پرې نه ښوده او تر اوسه يې هم موږ ته درس راکاوه. هغه چې لس کلنه وه زما پلار يې بېژانده او يو پر بل يې باور لاره.

هغې موږ ته ويل:

- دغه پټ ښوونځی زموږ پټ اعتراض دی.

خو ما د دې حالت په اړه په خپلو يادښتونو کې هېڅ هم نه ليکل. که موږ يې نيولي وای، کېدای شوای چې په کيبلونو يې وهلې وای او يا به يې هم د شعبانې په څېر وژلې وای. ځينې خلک له ارواوو، غنيو (عنکبوت) او مارانو وېرېږي خو موږ په هغې ورځو کې له خپلو انسانانو څخه وېرېدو.

د ښوونځي په لاره به مو کله کله طالبان له پکولونو او لويو اوږدو او ککړو وېښتانو سره ليدل. ډېری وخت به يې مخونه پټ کړي و چې ډېر بد او وحشتاک به و.

د مېنگورې په سرکونو کې ډېره آرامي وه ځکه چې د هغې سيمې يو پر درې خلک له سيمې کډه شوي و. اوس د پوځ دوولس زره پوځيان چې د طالبانو د اټکل شوي شمېر څلور برابره و له ډېرو ټانگونو، پرمختلليو وسلو او هليکوپټرو سره په سيمه کې شته و. سره له دې هم اتيا په سلو کې سوات د طالبانو تر واک

ولري.

په اصل کې زموږ امريکايي دوستان په دې تړون خوشاله نه شول. د امريکا د بهرنیو چارو وزيرې هيلري کلېنتن څرگنده کړه:

«زه فکر کوم د پاکستان دولت په دې تړون سره په بنسټيزه توگه قدرت طالبانو او سخت دريځو ته په واک کې ورکوي.» امريکايان په اندېښنه کې و چې دا تړون د تسليم کېدو په معنی دی. پاکستان «ډاون» ورځپاڼې په يوه سرمقاله کې وليکل: «د سولې تړون په څنگ کې يوه خطرناکه نښه ورسره لرله: له نظامي دولت سره مبارزه وکړئ په پايله کې چې له دولت څخه هر څه وغواړئ تر لاسه کوی يې شی، او جزا به نه درکول کېږي.»

خو هېڅ يوه يې هم بايد دلته ژوند نه وای کړی. مور آرامی او سولې ته اړتيا لرله په دې اړه د صوفي محمد په نوم يوه سپين ږيري طالب رهبري کوله. هغه به «دير» کې يو د سولې پنډغالی (کمپ) جوړ کړ او زموږ په يوه پېژندل شوي مسجد «د تبليغ مرکز» کې به د حاکم په څېر کښېناسته. هغه باوري شوی و چې طالبان بايد خپل ټوپکونه کېږدي او سوله په ټوله دره واکمنه کړي. خلکو به ورسره ليدل او د هغه لاسونه به يې مچي کول، ځکه چې نور له جگړې او وینو توبولو سترې شوي و.

د مارچ په مياشت کې مې وېبلاگ ته يو يادښت وليکه ځکه چې عبدالحی کاکړ ويل بله موضوع نشته چې خلکو ته يې بيان کړم. خو د سيمې ناوړه پېښو بدلون ونه کړ. د طالبانو تاوتریخوالی تر پخوا ډېر شو. اوس دوی حکومتي تروريستان و. زه ډېره ناهيلې وم. د سولې تړون يوازې يو خوب و. يوه ورځ زموږ له کوڅې سره نژدې يې د بيرغ رسمي تگ وکړ، دوی د يو پوځ په څېر په سرک له خپلو وسلو سره منظم ليکې ليکې په حرکت کې و.

دوی تر اوسه هم د چينې په بازار کې گرځېدل. يوه ورځ مې مور او د تره لور چې په نژدې ورځو کې يې واده و، د سودا له پاره بازار ته ځي. يو طالب دوی ته نژدې ورځي ورته وايي: «که يو ځل بيا مې وليدی چې د چادري په ځای مو

سولې په اړه خبرې وکړئ. هغوی به د تل په څېر ماته پام نه کاوه او خپلو جگړه ييزو لوبو ته يې ادامه ورکوله. خوشال يوه هليکوپتر او اتل يو کاغذي اووه مرمی وپشتونکی لاره.

هغه وخت د ښوونځي د يونيفورم په لور لارم او ډېره خوشاله وم ځکه چې ډېر ژر مې کولای شول چې بېرته يې واغوندم. له بلې خوا مېرمن مريم پيغام را ولېږه چې آزمونې د مارچ په لومړۍ اونۍ کې پيلېږي. نو بايد چې نور په خپلو کتابونو پسې تللې وای.

خو دا څوږ او خوشالي ډېره لنډه وه. دوه ورځې وروسته د تاج محل د هوټل په بام پېژندل شوي خبريال حامد مير د سولې د تړون په اړه مرکه راسره کوله چې د بل خبريال له وژلو خبر شوو. مور هغه پېژانده، موسی خان خپل نومېده او آته وپشت کلن و، ډېری وخت به مې يې له پلار سره مرکه کوله. په هغې ورځ د صوفي محمد په مشرۍ يو د سولې لاريون کېده. په اصل کې هغه يو لاريون نه بلکې يو شمېر خپلسري په آرامۍ سره گرځېدل. وروسته په همغه ځای کې د موسی خان مړی هم پيداشوی و. ډېرې مرمۍ وپستل شوی و او د ستوني يوه برخه يې پرې شوې وه. مور مې چې په دې پېښه خبره شوه، بستري ته يې لاړه بيا يې ډېرې اوبسکې تويې کړې.

د استازي مرستيال سيدجاويد، څو ورځې وروسته د فبروري په ۲۲ مه د سوات په مطبوعاتو کې د ټولې مېنگورې له پاره يو «دايمې اوربند» اعلان کړ. ده د سوات له ټولو اوسېدونکو څخه وغوښتل چې خپلو کورونو ته راشي. د طالبانو وياند مسلم خان هم دغه نامحدود اوربند تاييد کړ. ولسمشر زرداري هم دغه تړون په رسمي توگه په قانون کې ثبت کړ. همدا راز دولت اعلان وکړ چې د قربانيانو کورنيو ته به تاوان ورکړي.

د سوات خلک ډېر خوشاله و خو زه تر نورو ټولو ډېره خوشاله وم ځکه چې ښوونځی مو دويم ځلي پرانيستل کېده. طالبانو ويل چې د سولې له تړون وروسته نجونې ښوونځيو ته تلای شي خو بايد چې ځانونه پټ کړي او حجاب

کې اعلان وکړ چې د يوې نجلۍ په درو وهل د اسلامي شريعت خلاف کار دی، هغه زياته کړه: «اسلام مور ته رانښيي چې له ښځو سره له ادب ډک چلند وکړی.» يو شمېر خلکو دعوه کړله چې دغه وېديو مستنده نه وه او ځينو ويل چې په دورو وهل د جنوري له مياشتې او سولې له تړون مخکې شوي دي او اوس د يوې خراب کارۍ له پاره خپاره شوي دي. خو مسلم خان ومنله چې دا صحنه مستنده وه. هغه ويل: «هغه له يوه نارينه سره چې خاوند يې نه و بهر را وتلې وه.»

په همغې ورځو کې چې د اپرېل لومړۍ ورځې وې د زاهد حسين په نوم يو پېژندل شوی خبريال سوات ته راغی. هغه د استازي له مرستيال سره د ليدو له پاره د هغه د اوسېدو رسمي ځای ته ورغلی او ويني چې هلته د طالبانو د واکمنۍ جشن جوړ دی. د طالبانو څو تنه لوړ پوړو چارواکو له خپلو وسله والو ساتونکو سره لکه د سوات د طالبانو وياند مسلم خان، د باجوړ د طالبانو مشر فقير محمد چې له پوځ سره يې يوه ويني بهوونکې جگړه لرله په دې مېلمستيا کې گډون کړی و. د فقير محمد د سر له پاره دوه لکه ډالره ډالۍ ټاکلې وه خو هغه د يوه دولتي مامور په کور کې ناست او په خوند سره ډوډۍ خوري. همدارنگه وامي ورېدل چې د پوځ يوه جگړن په هغه لمانځه کې چې امام يې فضل الله و گډون کړی و.

مسول څوک دی، د پلار له ملگرو مې يوه وويل: «هماغه ډول چې دوه هندواڼې په يوه لاس کې نه نيول کېږي، دوه پاچاهان هم په يوه هېواد کې حکومت نه شي کوی. يا فضل الله يا دولت؟

مور تر اوسه هم هيله لرله چې په سيمه کې سوله دايمي شي. ټول خلک د اپرېل د شلم لويې غونډې ته سترگې په لاره و چې په هغې ورځ صوفي محمد د سوات له خلکو سره خبرې کولې.

د هغې ورځې په سهار ټول په کورونو کې و او وروڼه مې هم په کور کې ولاړ و. يوه ډله طالبان چې په مېلونو کې يې د بریا سندرې غږېدې تېر شول. خوشال

ټکري په سر دي په کوتک به مو ووهم.» خو مور مې نه ترې وپرېږي او خپل حواس آرام ساتي. مور مې ورته وايي: «سمه ده له دې وروسته به چادري په سر کړو.» مور به مې هر وخت سر پټاوه خو د پښتنو په آدابو او دودونو کې چادري نشته.

ما واورېدل چې طالبانو د سيمساري په يوه پلورنځي له دې امله حمله کړې وه چې يوې ښځې په يوازې توگه په پلورنځي کې د ښکلا وسايلو ته کتل. طالبانو د پلورنځي مالک ته ويلي و: «که کومه ښځه د خپلې کورنۍ له نارينه پرته ستاسې پلورنځي ته راشي، د راتلو اجازه مه ورکوی او که نه بيا مو په پلورنځي حمله کوو.» د پلورنځي مالک يې بې اندازې وهلی و چې هېچا يې هم ملاتړ نه و کړی. يوه ورځ مې پلار او د هغه ملگري د ده په مېايل کې د يوې وېديو د ليدلو په حال کې وليدل. يوه ټکان ورکوونکې صحنه وه. يوه ځوانه نجلۍ چې توره چادري او سور پرتوگ يې اغوستی و، پرمخې په ځمکه ځملول شوې وه او يوه د اوږدې ږيرې او لنگوټې لرونکي کس په درو وهله. نجلۍ چې چينې يې وهلې او له سترگو يې اوښکې روانې وې په پښتو ژبه يې زاری کولې: «خبر دئ مه مې وهی!» خو طالبانو چينې وهلې چې «ويې نيسي هغه په ځمکه ځملوئ.» کله يې چې هغه په درو وهله، چادري يې له مخه لرې شوه، بيا يې يوه دقيقه پرېښوده چې چادري په سر کړي خو بېرته يې ادامه ورکړه. نجلۍ يې ۳۴ درې ووهله. هلته ډېر خلک راټول شوي و خو هېڅ يې هم نه ويل. د نجلۍ يوه خپلوان خو آن مرسته وکړه چې نجلۍ په ځمکه ټينگه ونيسي.

څو ورځې وروسته دا وېديو په ټولو خلکو کې خپره شوه، دغه وېديو په اسلام آباد کې يوې فلم جوړوونکې ښځې ته ورسېده او بيا څو ځله د پاکستان په ټلويزيونو او ټوله نړۍ کې خپره شوه. خلک ډېر په غوسه شول، خو دغه غبرگون ماته عجيبه ښکارېده ځکه چې دوی نه پوهېدل چې زموږ په دره کې څه پېښې او وحشتونه پېښېږي. هيله مې کوله چې د دوی غوسې د طالبانو له خوا د نجونو د ښوونځيو د بندولو په اړه هم وای. لومړي وزير يوسف رضا گيلاني په يوه بيانيه

صوفي محمد د زده كړو په اړه خبرې ونه كړې. هغه آن دا چې له ملبشو يې ونه غوښتل چې وسلې مو كېږدئ او حجرې خوشې كړئ. نوموړي ملت وگواښه او چيغې يې كړې: «انتظار وباسئ مور به اسلام آباد ته هم راشو.»

مور له وېرې سره مخ شوي و. داسې وه لكه په تېز اور چې اوبه واچوي او ناخپه يې شغلې مړې شي. خلك ډېر ناهيلي و او هغه ته يې ښكځلې كولې: «دغې شيطان څه وويل؟ او مور مې ويل: «هغه سوله نه غواړي، د خلكو د روح د اخيستلو هوډ لري. هغه دا موكه لرله چې د تاريخ اتل شي خو دا عزت يې خپله له لاسه وركړ.» احساسات مو كور ته د تلو په وخت د سهار يا له كوره د وتلو د وخت په خلاف و.

په هغې شپه مې پلار د جيو په ټلويزيوني چينل كې مرکه لرله او كامران خان ته يې وويل چې خلكو ډېرې هيلې لرلې خو اوس په سيمه كې سولې ته هېڅ هيله نه لري. څه ته چې اړتيا وه صوفي محمد ونه كړل. ده بايد په هغه غونډه كې د سولې تړون تاييد كړي وای او تاوتریخوالي ته يې پای وركړی وای.

خلكو د پېښو شوو كارونو په اړه ډول ډول څرگندونې لرلې، ځينو ويل صوفي محمد خپل عقل له لاسه وركړي او لېونې شوی دی. ځينو فكر كاوه چې هغه ته امر شوی چې دا ډول خبرې وكړي او يا يې گواښلی دی: «څلور او يا پنځه ځانمرگي بمب الوزوونكي په غونډه كې و او ورته ويلي يې و كه دا ډول خبرې ونه كړې ټول كسان به ووژل شي.»

خلكو ويل هغه له خبرو كولو مخكې وارخطا ښكارېده. هغوی د يوه پټ ځواک په اړه چې په دې پېښو كې لاس لري له يو بل سره خبرې كولې. خو ما له ځان سره فكر كاوه: «څه توپير لري؟ تر ټولو مهم ټکی دا دی چې مور د طالبانو د دولت تر واک لاندې يو.»

پلار بيا هم بوخت و او په څو سيمينارونو كې يې د طالبانو او سيمې د ستونزو په اړه خبرې كولې. په يوه سيمينار كې د ايالت د اطلاعاتو وزير ته وويل چې طالبانيزه كېدل د هېواد د سياست پايله ده چې ملبشو ته به يې افغانستان ته د

وويل:

- پلاره وگوره، كه مې يو كلاشينكوف لرلای ټول مې همدلته وپشتل.

د پسرلي يوه زړه وړونكې ورځ وه. ټول خلك وارخطا و، ټولو هيله لرله چې صوفي محمد د سولې اعلان وكړي او له ټولو طالبانو وغواړي چې ټوپكونه يې نور كېږدي. پلار مې په دې غونډه كې برخه وانه خيسته. دوی د «سروش اكاډمۍ» له بام څخه چې هر مازيگر به مې پلار او ملگرو يې هلته بحث كاوه غونډه ننداره كوله. د ښوونځي بام د خبرو كولو په ځای لوړ و، نو له همدې امله ډېرو فلم اخيستونكو خپلې كامرې هلته اېښې وې.

ډېر خلك ليدل كېدل. د دريو يا څلور زرو كسانو په شمېر لونگی. په سر ناست و، د طالبانو جهادي ترانې ويل كېدې. پلار مې ويل: «ترانې په بشپړه توگه طالبې وې.»

صوفي محمد په صحنه كې ناست و، يو اوږد كتار خلكو دې ته انتظار كاوه چې درناوی يې وكړي. غونډه د قرآن كريم په څو آيتونو سره پيل شوه. وروسته د پنځو سيمو «ملکنډ، كوهستان، سنگله، لوړ دیر او ښکته دیر» مشرانو خبرې وكړې. دوی هر يو د دې ډېر مينه وال و چې د سيمې مشر شي. ځكه چې كولاى شي شريعت پلی كړي. وروسته دا مشران يا زنداني شول او يا هم ووژل شول خو د غونډې تر وخته يې د قدرت فكر كاوه. له همدې امله ټولو په قدرت خبرې وكړې او داسې يې انگېرله لكه محمد^(ص) چې مکه فتحه كړې وي او جشن يې نيولی وي. سره له دې چې د محمد^(ص) برياً يوه بې رحمانه برياً نه وه.

وروسته د صوفي محمد نوبت را ورسېد. هغه ښه وينا نه شواى كولاى. د يوه ناروغه بوډا په څېر ښكارېده. پنځه څلوېښت دقيقې يې پوچه وينا وكړه. مور له ده څخه د دې ډول خبرو د اورېدو هيله نه لرله، داسې ښكارېده لكه د بل له خولې چې خبرې كړي. هغه د پاكستان محكمې غير اسلامي وبللې وې ويل:

«لوېديزه ولسواكي داسې يو نظام دی چې د كفارو له خوا پر مور تپل شوی دی. اسلام ولسواكي او ټاكنې روا نه بولي.»

په واشنگټن کې ولسمشر اوباما اعلان کړی و چې د افغانستان د طالبانو په ضد به ۲۱ زره نور پوځيان ولېږي. خو اوس داسې ښکارېده چې دوی په بشپړه توگه پاکستان ته په اندېښنه کې و. دغه د خطر احساس زما او زما د ښوونځي د نجونو له پاره نه و. زموږ هېواد له ۲۰۰ ډېرې هستوي بټۍ لري چې دوی يې د څارنې له پاره په اندېښنه کې و چې څوک به يې کوي. دوی اعلان وکړ چې نور په بېلابېلو ډالرو مرسته نه کوي بلکې په ځای يې خپل سرتېري رالېږي.

د مې د مياشتې په لومړيو کې پوځ له سوات څخه د طالبانو د ويستلو له پاره د «حقيقت د لارې» عمليات پيل کړل. واما ورېدل چې په سلگونو خلاص سري جېپونه او هليکوپټري د شمال غرونو ته رابښکته شول. په مېنگوره کې حاضر سرتېري هم ډېر شول. هغوی دا ځل هوډ لاره چې ښار له طالبانو پاک کړي، څو ځله يې د لوډسپیکرو په واسطه اعلان وکړ چې ټول هېوادوال بايد له سيمې کډه شي.

پلار مې ويل، موږ ښار نه پرېږدو. خو ډېری شپې به مو د ډزو له امله خوب نه لاره. ټول ډېر پرېشانه و. يوه شپه په چيغو له خوبه وښه شوم. موږ په کور کې څو حيوانات ساتل، درې چرگې يوه د خوشال سپينه سويه چې يوه ملگري يې ورکړې وه. سويه به په کور کې آزاده گرځېده. هغه وخت اتل پنځه کلن و او له سويې سره يې ډېره مينه وه، له همدې امله به هر وخت د مور او پلار د خوب په کټ ویده کېده. خو دا چې هر ځای به يې چټل کاوه، نو په هغې شپه مو بهر پرېښې وه. په نيمه شپه کې يې يوې پيشۍ بهر ويستله موږ يې دردناکې چيغې اورېدې. اتل په ژړا کې ويل: «سهار به خامخا دا پيشۍ وژنم.» د هغې سويې مرگ موږ ته بد ښادگون ښکاره شو.

لېږلو له پاره لومړی له روسانو سره او بيا هم له امریکايانو سره د جگړې په مهال زده کړې ورکولې. هغه ويل: «که موږ د بهرنيانو په امر د ديني مدرسو زده کوونکو ته وسلې په لاس کې نه وای ورکړې، د سوات او قبایلو په سيمو کې داسې عامه وژنې نه کېدې.»

ډېر ژر څرگنده شوه چې امریکايانو دغه تړون په ښه توگه ارزولی دی. طالبان باوري و چې د پاکستان دولت تسليم شوی دی او هر څه يې چې زړه وغواړي کوی يې شي. دوی د بانر لور ته چې د سوات جنوب ختیځه سيمه ده او له اسلام آباد سره پنځه شپېته کیلو متره واټن لري حرکت وکړ. د بانر خلک به هر وخت د طالبانو په وړاندې درېدل خو سيمه ييزو چارواکو امر ورته کړی و چې جگړه ونه کړي. کله چې ملېشې له خپلو راکټو او نورو وسلو سره هلته ورسېدل، پوليس له پوستو وټښتېدل او خلک هم له مخې وټښتېدل. طالبانو په هره سيمه کې د شريعت محکمې جوړې کړې، وروسته يې له مسجدونو څخه بيانيې خپرې کړې او سيمه ييز ځوانان يې راوغوښتل چې له دوی سره يو ځای شي.

دوی د سوات په څېر هلته هم ټلويزيونونه، فلمونه او کسټې وسوزولې. همدارنگه يې د «پير بابا» پېژندل شوی زیارت چې يو صوفي و تر خپل واک لاندې ونيو. خلک به هلته د خپلو روحي ستونزو، د ناروغيو درملنې او همدارنگه د زامنو د ودونو په اړه هلته تلل او له خدای (ج) به يې دعا غوښتنه خو دا زیارت له دې وروسته وتړل شو.

د پاکستان د ټيټو سيمو خلک ډېر پرېشانه و ځکه چې طالبان پلازمېنې ته نژدې کېدل. داسې ښکارېده چې خلکو د هغې نجلۍ وېديو چې توره چادري يې په سر کړې وه او طالبانو په درو وهله ليدلې وه. دوی پوښتنه لرله: «آيا څه چې موږ يې له پاکستان څخه هيله لرله همدا دي؟» طالبانو بې نظيره ووژله د هېواد تر ټولو ښه هوټل يې والوزاوه، طالبانو په ځانمرغو بريدونو کې په زرگونو کسان ووژل او د ډېرو کسانو سرونه يې پرې کړل، دوی همدا راز څو ښوونځي ړنگ کړل. نور به څه کېږي چې دولت او پوځ له هغې سره مخالفت وکړي؟

ورځو کې مې فکر نه کاوه زموږ ښوونځی دې وتړل شي خو داسې هم وشول. هغه وخت مې فکر کاوه هېڅ کله به هم د تل له پاره سوات پرېنږدم خو اوس له دې ځايه په خپلو پښو تللو. تر دې وړاندې مې فکر کاوه چې سوات به د طالبانو له منگولو نجات پيدا کړي. اوس مې پام شو چې د داسې وړاندوېښې کړل ناشوني دي. ناڅاپه مې له سترگو اوښکې روانې شوې. داسې ښکارېده چې ټول يو بل ته انتظار وباسي، وروسته ټولو له يو بل سره وژړل، خو مور مې ډېره آرامه وه.

ټول کتابونه او کتابچې مې د ښوونځي په بکس کې کېښودل، هغه وخت مې کالي په يوه بل بکس کې ځای په ځای کړل. حواس مې پر ځای نه و. د ښوونځي هېڅ ډالۍ، عکسونه او شخصي وسايل مې را سره يو نه وړل، ځکه چې د بل چا په شخصي گاډي کې مو سفر کاوه چې هلته د کاليو ځای لږ و. ما هېڅ قبمې توکي لکه لپټاپ او يا هم گڼې نه لرل زموږ ارزښت لرونکي وسايل يوازې يخچال، د جامو مينځلو ماشين او ټلويزيون و. په حقيقت کې مو پرمختللی ژوند نه لاره، مور پښتانه مېز ته تر کښېناستو چېرکت او يا ځمکې ته ډېر ارزښت ورکوو. زموږ د کور په دېوالونو کې ډېر سوري ليدل کېږي، ټولو پيالو او قابونو چاکونه کړي و.

پلار مې ټينگار وکړ تر هغې چې امکان ولري دره نه پرېږدو. د مور او پلار له خپلوانو مې د خپلې کورنۍ غړي په ډزو کې له لاسه ورکړي و، له همدې امله دوی د هغوی کور ته د تسليت له پاره لاړل، سره له دې چې هېچا له کوره د بهر کېدو زړه نه لاره. کله مې چې مور د هغوی درد او غم وليد تصميم يې ونيو چې له دې ځايه لاړ شو. پلار ته يې وويل: «اړتيا نشته چې ته هم راشې، خو زه ځم. اولادونه هم له ځانه سره شنگلې ته بيايم.» مور پوهېده چې پلار يې يوازې نه پرېږدي. هغه نور له ډزو او هر ډول شخړو سترې شوې وه، له همدې امله يې له ډاکټر افضل سره اړيکه ونيوه، هيله يې ترې وکړه له پلار سره مې خبرې وکړي. دوی يې هم بار او بستره تړلي و له مور يې هيله وکړه چې له دوی سره يو ځای

د درې پرېښودل

ماته د درې پرېښودل ډېر سخت و. هغه ټپه چې تل به مې نيا وييله په ياد راغله:

«پښتون وطن پرېښودی نه شي
يا ډېر غريب شي يا د يار له غمه ځينه»

اوس مور د درېيم دليل له امله چې طالبان و او شاعر به يې هېڅ فکر هم نه و کړی، وطن پرېښود.

د کور د پرېښودو په وخت کې مو احساس کاوه چې زړه مې ټوټه ټوټه کېږي. په بام ودرېدم، د الموم په غرونو مې سترگې ځښې کړې چې په سپينو واورو پوښلي و. هغه وخت مې له پاڼو ډکو ونو ته وکتل، د زردالو د ونې مېوې په ډېر احتمال سره چا خوړلې وې.

په ټوله سيمه وژونکې چوپتيا خوره وه. د سمندر او باد هېڅ غږ نه لگېده، آن د مرغانو چن چن هم نه اورېدل کېده.

زړه مې غوښتل وژاړم، داسې احساس مې کاوه چې نور به مې هېڅ کله هم کور ونه وينم. مستند جوړوونکو رانه پوښتلي و چې که يوه ورځ سوات د تل له پاره پرېږدم څه احساس به ولرم. هغه وخت مې فکر کاوه چې دا څه احمقانه پوښتنه ده، خو اوس هغه څه پېښېدل چې فکر مې يې هم نه شواي کولای. په هغو

چې پېژندل له منځه تللي و.

په کوڅو کې ډېره گڼه گوڼه وه. گاډي، ریکشي، لاسي کراچۍ او لويې کراچۍ چې په څو تنو به يې کښولې ټول سرکونه نيولي و. آن چې موټرسايکلونه ليدل کېدل چې ټوله کورنۍ به پرې ناسته وه. په زرگونو کسانو يوازې له خپلو کاليو سره کور او کلی پرېښودل. داسې ښکارېده چې ټوله دره په حرکت کې ده. ځينې باور کوي چې د پښتنو نيکونه د اسرايلو ورکه قبيله ده او پلار به مې ويل: «د اسرايلو په څېر يو چې مصر يې پرېښودپه دې توپير سره چې مور حضرت موسی نه لرو چې لارښوونه مو وکړي.» ډېری خلک نه پوهېدل چې چېرته ځي، هغوی يوازې پوهېدل چې بايد له درې څخه ځان وباسي. دا د پښتنو په تاريخ کې تر ټولو لويه کډوالي وه.

له مېنگورې بهر ډېرې لارې دي خو طالبانو ډېرې لويې ونې وهلې وې او سرکونه يې پرې بند کړي و، له همدې امله ټول خلک په يوه سرک تلل. هلته ډېر خلک ليدل کېدل. طالبانو له وسلو سره د سرک ساتنه کوله او ځينو يې د ودانيو څارنه کوله. دوی به په سرکونو گاډي درول، مور به په ټوکو ويل:

- طالبی ټرافيک!

د طالبانو او پوځ له تلاشی څخه په مشخصو فاصلو سره تېر شوو. يو ځل بيا پوځ د طالبانو له شته والي خبر نه و.

مور چې خندل ومو ويل:

- کېدای شي سترگې مو کمزورې وي او هغوی به نه شي ليدی.

په سرک ډېره گڼه گوڼه وه او دا سفر دومره اوږد شو چې په ټولو خولې را ماتې وې. دا ډول سفرونه به تل مور هلکانو او نجونو ته يو ډول سيل او مېله و ځکه چې له کوره به لږ وتلو. خو دې سفر توپير لاره ټول پرېشانه و.

د ډاکټر افضل په ون گاډي کې مې پلار له رسنيو سره مرکه کوله او د دې ډله ييزې کډوالۍ راپور يې ورکاوه. مور مې پرلپسې ورته ويل چې ورو خبرې وکړي نه چې طالبان يې غږ واورې. د پلار غږ مې دومره صاف او لوړ دی چې مور مې هر

له درې ووزو. سفينه او کورنۍ يې هم د کور پرېښودو په حال کې و، له همدې امله مو هوډ وکړ چې يو شمېر کسان د دوی په گاډي او يو شمېر له افضل سره لاړ شو.

د ۲۰۰۹ م کال د مې د مياشتې په پنځمه يې کوره شوو چې دا کار د يوې ناروغۍ په ډول ښکارېده.

پر مور سربېره د تره زوی، د هغه مېرمن او نيا مو هم يې کوره شوي و. وروڼو مې غوښتل چرگانې يې هم ورسره يوسي. زما چرگه مړه شوې وه ځکه چې د ژمي په يوه سره ورځ مې په سرو اوبو وينځلې وه، هغه مې بېرته د بوټو په يوه کارتن کې پټه کړه چې توده شي او له ټولو گاونډيانو مې وغوښتل چې د ژوندي پاتې کېدو له پاره يې دعا وکړي خو بيا هم ژوندۍ نه شوه. مور مې اجازه رانه کړه چې چرگان راسره يوسو، ويل يې گاډی چټلوي. په پای کې مو چرگې له ډېرو اوبو او خوړو سره هملته پرېښودې. مور رانه وغوښتل چې د ښوونځي بکس مې هم په کور کې پرېږدم ځکه چې گاډی تنگ و. زه ډېره وارخطا وم، د کتابونو خواته ورغلم، په دې وخت کې مې قرآني آيتونه تلاوت کول چې خدای^(ع) يې ساتنه وکړي.

په پای کې ټول تيار و. مور، پلار، نيا، د تره د زوی مېرمن، اولادونه يې او وروڼه مې د ډاکټر افضل له مېرمنې سره د دوی په گاډي کې کېناستو. خو يو لږ شمېر کسان د سفینې د کورنۍ په گاډي کې ناست و چې زه هم ورسره وم او دا چې خپل کتابونه مې رانه وړای شواى ډېره غمجنه وم.

د خپل ښوونځي او کورونو د ساتنې له پاره مو څو آيتونه ولوستل. وروسته د سفینې پلار حرکت وکړ او مور خپل د ښوونځي، کور او کوڅې څخه د يوه ناپېژانده سيمې په لور حرکت وکړ او نه پوهېدو چې آيا بيا به هم خپل ښار ووينو کته.

تر دې وړاندې مې د باجوړ تصويرونه ليدلي و، هلته پوځ د طالبانو په ضد په يوه عمليات کې هرڅه له منځه وړي و، په دې ترتيب سره مې فکر کاوه هر څه مې

لاړ شو، تر اوسه مور په مخالف لور په حرکت کې و خو بله چاره مو نه لرله او دا يوازینی وسیله وه چې مور يې له سواته ويستلو.

لومړۍ شپه مو د ډاکټر افضل په کور کې تېره کړه. وروسته پلار د اسلام آباد او پېښور په لور لاړ شو هلته خلک له دې پېښو خبر کړي. مور ته يې قول راکړ چې په سنگله کې به را سره وويني. مور هڅه وکړه هغه اړ کړي چې له مور سره لاړ شي خو پلار ونه منله. پلار هوډ لاره چې د کډوالو د ژوند خراب شرايط په پېښور او اسلام آباد کې خلکو ته تشریح کړي او خلکو ته څرگنده کړي چې پوځ د دې ستونزو په اواړي کې هېڅ ډول مرسته نه ده کړې. مور له پلار سره خدای په آمانې وکړه سره له دې چې ډېر سخت پرېشانه وو، دا فکر مو کېدای شي بيا يې ونه وينو.

بله ورځ مو د ماما کور ته چې په اېبټ آباد کې و لاړو. هلته مې د ماما له زوی خانجي سره چې هغه هم شمال لور ته روان و وليدل. هغه په سوات کې د هلکانو د يوه پوهنځي مدير و او اوس يې په ربکشه کې اووه آته هلکان غره ته وړل. هغه بېشام ته روان و او مور له هغه ځايه يوې بلې وسيلې ته اړتيا لرله چې سنگلې ته مو ورسوي.

شپه مهال بېشام ته ورسېدو، دا چې ډېری سرکونه تړل شوي و. شپه مو په يوه ارزانه او چټل هوټل کې تېره کړه، د ماما زوی مو د ون گاډي د پيدا کولو په هڅه کې و چې سنگلې ته په کې لاړ شو. د گاډو په اډه کې يو کس مې مور ته ور نژدې شو خو هغې په بوټ ووايه چې ډېر ژر له هغه ځايه وتښتېد. داسې يې وهلی و چې د بوټ تللی پرې مات شوی و. زه هر وخت پوهېدم چې مور مې پياوړې ښځه ده.

د دې له پاره چې له بېشام څخه مو کلي ته لاړ شو بايد چې پنځه ويشت کيلومتره مو پلي تگ کړی وای. په يو ځای کې پوځ ودرولو او ويې ويل چې له دې نور وړاندې تلای نه شو او بايد چې بېرته را وگرځو. له دوی مو هيله وکړه ورته ومې ويل:

وخت ورته وايي چې اړتيا نشته په ټليفون کې خبرې وکړې يوازې چيغه چې وکړي مقابل لوری يې اوري. په پای کې د ملکنډ غرنۍ لاره پای ته ورسېده او له سواته بهر شوو. د لمر لوېدو په وخت د مردان گرم او له گنې گونې ډک ښار ته ورسېدو.

پلار به مې ټولو ته ويل:

- خو ورځې وروسته بېرته راځو. وضعیت به ژر سم شي.

خو مور پوهېدو چې شونې نه ده.

په مردان کې د ملگرو ملتونو د پناه ورکولو د آژانس له خوا په پېښور کې د افغان کډوالو د پنډغالو په څېر د سپينو کېرډيو لوی پنډغالي جوړ شوي و. مور هوډ نه لاره چې په پنډغالو کې ځای په ځای شو ځکه چې د ژوند له پاره وړ ځای نه و. له سوات څخه لږ تر لږه دوه ميليونه کسان تښتېدلي و او په دې پنډغالو کې د اوسېدو لپاره کافي چاپيريال نه و. که چېرې زموږ له پاره يوه کېرډی هم پيدا شوې وای، په منځ کې ډېره گرمه وه. هلته د وبا په څېر ناروغي خپره شوې وه. له بلې خوا پلار اورېدلي و چې په پنډغالو کې طالبان پټ شوي دي او په ښځو حمله کوي.

هغه کسان چې قدرت يې لاره د سيمې په کورونو او يا هم د خپلوانو په کورونو کې ځای په ځای شول. د کډوالو له ډلې درې په څلوره کسانو د خلکو په کورونو کې پناه واخيسته. د مردان خلکو کورونه، ښوونځي او مسجدونه ټول د خلکو په خدمت کې ورکړي و. زموږ په فرهنگ کې هغه ښځې او نارينه چې کومه خپلوي نه سره لري په يوه کوټه کې نه کښېني. له همدې امله کوربه نارينه په شپو شپو د پردې او مېلمنو د عزت له پاره له کوره بهر ويده کېدل. دا د پښتنو د مېلمه پالنې يوه حيرانوونکې بېلگه ده. زه باور لرم که چېرې د دې کډوالو د تللو او لگښتونو مسوليت دولت په غاړه اخيستی وای ډېر به له لوړې او تنډې مړه شوي و.

مور په مردان کې هېڅ خپلوان نه لرل هوډ مو وکړ چې سنگلې ته خپل کلي ته

پرې واخلم. په دې ښوونځي کې د مېنگورې د ښوونځي خلاف خوراکونه پلورل کېدل، مېنگوره کې به چېپس او د نبات اوبه پلورل کېدې خو دلته هندواڼه او بادرنګ پلورل کېدل.

کله چې د (مور او پلار) او د وی ته د ډالۍ ورکولو ورځ را ورسېده، ټول هلکان وهڅېدل چې بيانيه ورکړي. ځينو نجونو هم برخه په کې واخيسته خو نجونو بايد په عامه فضا کې خبرې نه وای کړې. نجونو به په ټولګي کې په مايکروفون خبرې کولې او غږ به يې په عمومي تالار کې اورېدل کېده. خو ما په عام محضر کې د خبرو کولو عادت لاره نو له همدې امله بهر را ووتم او د هلکانو په مخکې ودرېدم، لومړی مې يو نعت شريف ووايه وروسته مې له ښوونکي اجازه واخيسته چې آيا خبرو ته مې ادامه ورکوی شم. بيا مې يو شعر ووايه:

«بې زحمته راحت نه شته زما وروره

که راحت غواړې زحمت درلره بويه»

که زحمت تېر نه کړو راحت هم نه شو تر لاسه کوی. «يو الماس بايد په ځلونو مات کړل شي، تر څو په يو کوچني جواهر بدل شي.» هغه وخت مې د خپلې هم نومې ملالۍ ميوندۍ په اړه خبرې وکړې چې د سلګونو او زرګونو اتلو کسانو په اندازه پياوړې وه ځکه چې د هغې يوه لنډۍ هر څه بدلوي او انګريزان له ماتې سره مخ کېږي.

زده کوونکو حيران راته کتل، له ځان سره مې ويل، دوی به فکر کوي ځان ښودنه کړم او يا به له ځانه پوښتي چې ولې مخ نه پېچم.

زړه مې په خپلو کتابونو پسې تنګ شوی و تل مې د ښوونځي په بکس، د اليور تويست، زوميو او ژوليت په کتابونو او د بد شکه بتي په سريال پسې فکر کاوه. خو اوس مې د خپل ژوند تمثيلي ټوټه ترسره کوله. تر دې مخکې ډېره خوشاله وم چې ناڅاپه بده پېښه وشوه او په اوس وخت کې د دې پېښې پای ته سترګې په لاره يو. ما به چې د کتابونو په اړه فکر کاوه وروڼو به مې خپلې چرګې يادولې. په راډيو کې مې واورېدل چې پوځ په مېنگوره کې هم د جګړې عمليات پيل

- کور مو په شنگله کې دی نو چېرته لاړ شو؟

نيا مې اوبښکې تويولې او ويل يې هيڅ په ژوند کې دومره نه وه بې زغمه شوې. په پای کې پوځ د تلو اجازه راکړه. په وسله سنبال پوځ هره خوا ليدل کېده. د تلاشۍ د پوستو او چوپټيا له امله ټولو نقليه وسايلو تر پوځ پورې اړه لرله. له دې وېرېدو، داسې نه چې پوځ مو وپېژني، ټول به همدلته ووژني. کله چې کلي ته ورسېدو کورنۍ مو په ليدو حيران شول. ټولو باور لاره چې طالبان به بيا هم شنگلې ته راشي، نو له همدې امله دوی نه پوهېدل چې موږ ولې په شنگله کې نه يو پاتې شوي.

موږ په کرشت کې د خپل ماما فايز محمد کور ته لاړو او اړ و چې له خپلوانو مو جامې واخلو ځکه چې له ځانه سره مو نورې جامې نه لرلې. زه مې د ماما لور سنبل ته ډېره خوشاله وم. هغه له ما يو کال مشره وه. همدا چې هلته ځای په ځای شوو له هغې سره ښوونځي ته لاړم. زه په شپږم ټولګي کې وم، خو دلته مې د دې له پاره چې له سنبل سره يو ځای وم ښوونځی له اووم ټولګي پيل کړ. په ټولګي کې يوازې درې نجونې وې، ځکه چې ډېرې کليوالې نجونې په دې عمر کې ښوونځي ته نه ځي، نو ځکه له هلکانو سره په يوه ټولګي کې کېناستې، دوی په کافي اندازه ښوونکي نه لرل او نه يې شواى کولای چې دريو نجونو ته په ځانګړې توګه درس ورکړي. ما له نورو نجونو سره توپير لاره ځکه چې مخ مې نه پټاوه، تل به مې له ښوونکو سره خبرې کولې او ډېرې پوښتنې به مې کولې. خو ډېره هڅه مې کوله چې خبرو ته غوږ ونيسم او باادبه وم او تل به مې د ښوونکي په ځواب کې ويل: «هوکې ښاغليه»

ښوونځي ته به تر نيم ساعت ډېر په پښو تلو، دا چې سهار ژر له خوبه نه شم پورته کېدې په دويمه ورځ ښوونځي ته ناوخته ورسېدم. کله چې ښوونکي زما د بيدارولو له پاره په لښته ووهلم لومړی ډېره ووېرېدم خو بيا وروسته متوجه شوم چې د هغوی د يوې زده کوونکي په سترګه راته ګوري.

ماما به مې آن جبب خرڅ هم را کاوه چې په ښوونځي کې د خوړلو لپاره کوم څه

مور ستاسې له هېواد سره په بيليونونو ډالره مالي مرسته كړې او همدا اوس ستاسې له دولت سره د داسې اقداماتو په ترسره كولو بوخت يم چې خلكو ته برېښنا، گاز او نورې لومړۍ مرستې برابرې كړي. خو بيا هم ستاسې هېواد له ډېرو ستونزو سره مخ دی.»

ما له يوه راډيويي چينل «قدرت ۹۹» سره مرکه وکړه. هغوی مې مرکه ډېره خوښه کړه، دوی ويل، په اېبټ آباد کې يو مېلمستون لري چې مور کولای شو هلته و اوسېږو. وروسته خبر شوو چې منيښه، زموږ يوه ښوونکې او يو بل دوست مو هم په اېبټ آباد کې دي ډېر خوشاله شوو. ما او منيښې د وروستۍ ورځې له شخړې وروسته له يوې بلې سره خبرې نه وې كړې. په يوه پارک کې مو د ليدو ژمنه وکړه، ما هغې ته پيپسي او بيسکېټ واخيستل، دې وويل:

- ته ملامته وې.

ما يې خبره ومنله چې زه ملامته وم. ځکه چې ماته نور دې موضوع ارزښت نه لاره، يوازې مې غوښتل چې تل د يوې بلې ملگرې و.

د څومره وخت لپاره يې چې په مېلمستون کې د اوسېدو راته ويلي و پای ته ورسېد. هرېپور ته مو د عمه کور ته لاړو. دا څلورم ښار و چې په دوو مياشتو کې ورتلو. زه پوهېدم چې زموږ شرايط له هغو کسانو څخه چې په پندغالو کې يې ژوند کاوه او د اوبو او خوړو له پاره به سره لمر ته په ساعتونو درېدل، ډېر ښه و. خو په دره پسې ډېره خپه وم. هملته وم چې دوولسمه کليزه مې ولمانځله. دا ورځ د هېچا په ياد نه وه، آن پلار مې هم هېره کړې وه. هغه دومره بوخت و چې نه يې شواى کولای د درې په اړه فکر وکړي. زه دردمنه وم او په ياد مې و چې يوولسمه کليزه مې څومره بل ډول وه. د تېر کال په کليزه کې مې له خپلو ملگرو سره کيک ووېشه، ډېر بالونونه مو لرل او هماغه وخت مې د دوولس کلنۍ هيله لرله خو دا ځل نه کيک او نه هم شمعي وې. دا ځل مې يوازې دا هيله وکړه چې په سيمه کې مو آرامي او سوله راشي.

کړې وو. د پوځ سرتېري د نجات له چتر سره په مېنگوره کې رابنکته شوي وو او په سرکونو يې مخامخ جگړه پيل کړې وه. طالبانو له دولتي ودانيو او هوټلونو څخه د پټنځای په توگه کار اخيست. له څلورو ورځو وروسته پوځ درې واټونه چې شين واټ هم په کې شامل و او هلته به طالبانو د خلكو مړي غورځول ونيول. وروسته يې هوايي ډگر په لاس کې واخيست او د يوې اونۍ په درشل کې يې ټول ښار دويم ځلي په خپل واک کې راووست.

مور په پلار پسې ناکراره و. په شننگله کې گرځنده (مبايل) ډېر لږ کار کاوه، بايد چې د خبرو له پاره په يوه دښته کې يوې لورې غونډۍ ته تللي وای، له همدې امله مو ډېرې خبرې نه شواى ورسره کولای. په شننگله کې تر شپږ اونيو ژوند کولو وروسته مې پلار راغی وېي ويل چې کولای شو پېښور ته ورسره لاړ شو. په پېښور کې يې له دريو کسو ملگرو سره په يوه کوټه کې ژوند کاوه.

کله مې چې هغه وليد بې کچې خوشاله شوم. د کور ټول غړي يو ځل بيا د يو بل په څنگ کې و. وروسته مور د اسلام آباد په لور چې مېرمن شيډې له فرانکپورټ څخه له مور سره اړيکه نيولې وه حرکت وکړ. د هغې په کور کې مو واورېدل چې د افغانستان او پاکستان له پاره د امريکا ځانگړي استازي ريچارډ هولبروک په سيرينا هوټل کې د سيمې د اړو دور په اړه يوه غونډه جوړه کړې. ما او پلار مې هوډ وکړ چې غونډې ته ورشو.

څه ناڅه مو هغه غونډه له لاسه ورکړې وه ځکه چې د ساعت زنگ مو سم نه و تنظيم کړی له همدې امله مې پلار ډېر راته غوسه شو. هولبروک د لوړ قد، غوسه ناکې او سور رنگه څېرې لرونکی و خو خلكو به ويل چې هغه په بوسنيا کې د سولې بنسټ اېښودونکی دی. زه يې تر څنگ کېناستم هغه رانه وپوښتل چې څو کلنه يم.

ځواب مې ورکړ: «دوولس کلنه يم. ښاغلی سفير له تاسې هيله لرم له مور نجونو سره مرسته وکړئ چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړو.»

هغه په داسې حال کې چې خندل يې ځواب راكړ: «تاسې ډېرې ستونزې لرئ.»

درېم خپرکی

درې نجونې، درې مرمی

سر دې په لوړه تیره کېږده
پردی وطن دی پکې نشته بالښتونه

د غمونو دره

دا ټول وختونه د یوه خوب په خپر تېر شول، د دريو مياشتو په شاوخوا له درې لړې و خو اوس بېرته د خپل ښار او درې په لور روان و. د پخوانيو آثارو د کنډوالو له ليدو وروسته مو د بودا لويه گونډه او غر او همدا راز د سوات پراخه سېند مو وليد چې له سترگو مې اوبښکې ورته وپهيدې. داسې ښکارېده چې سوات په بشپړه توگه د پوځ تر ولکې لاندې و. آن هغه گاډی چې موږ په کې سواره و بايد چې د منفجره مواد د تالاشۍ له يوې پوستې تېر شوی وای، خو د ملکنډ په لاره مخکې ولاړ شو. کله چې هغې خواته ورسېدو او د درې په لور مو حرکت وکړ، هر ځای د تالاشۍ پوستې پرتې وې او په ډېرو ځايونو کې يې د بامونو په سر جوړ کړي مورچلونه ليدل کېدل. همدا راز په کليو کې وړاندې تلو، ږنگې شوې ودانۍ او سوزول شوي نقلیه وسايل مو ليدل. دغې صحنو به زه د جنگي فلمونو يادونو ته بوولم. کله چې مېنگورې ته ورسېدو سخت وارخطا شوو.

پوځ او طالبانو په ټولو سرکونو جگړه کړې وه، په ډېرو دېوالونو د مرميو آثار ښکارېدل. د طالبانو د اوسېدو د ودانۍ ږنگېدل، بې شمېره کنډوالې، د اوسپنو

ټوټې او ماتې شوې لوحې هر ځای ليدل کېدې. ډېرو پلورنځيو فلزي کتارې لرلې او نور پلورنځي چور شوي و. ښار غلی و، هېڅ گڼه گونډه نه وه. لکه ښار چې له طاعون سره مخ شوی وي. د بسونو اډه د يوې بلې عجيبه صحنې په څېر ښکارېده. هلته به ډېرې رېکشې او بسونه ښکارېدل خو اوس يې اډه په ټوليزه توگه تشه شوې وه. آن په پليو لارو بوټي را شنه شوي و. هېڅ کله مو خپل ښار په دې ډول نه و ليدلی.

د طالبانو هېڅ نښې نه ښکارېدې.

د ۲۰۰۹ م کال د جولای په ۲۴ مه لومړي وزير اعلان وکړ چې د ټول سوات سيمه يې له طالبانو پاکه کړې په دې سيمه کې نور هېڅ طالب نشته. ژمنه يې وکړه چې د گاز خدمتونه به بېرته پيل او بانگونه به په کار پيل وکړي. همدا راز يې د سوات له خلکو وغوښتل چې بېرته خپلو کورونو ته لاړ شي. په دې وختونو کې د سوات د ۱،۸ ميليونه نفوس څخه نيم نفوس کډوال شوي و. خو ځينو يې باور نه لاره چې سيمه به د اوسېدو وړ وي له همدې امله بېرته رانه غللی.

کور ته د نژدې کېدو په وخت کې آن اتل چې ډېرې خبرې به يې کولې هم غلی و. کور مو د پوځ پوستې ته نژدې و. دې ته هم په اندېښنه کې و چې په جگړه کې ږنگ شوی نه وي. دا مو هم اورېدلي و چې ډېری کورونه چور شوي دي. پلار چې د کور په قلف کې کلي گرځوله سا مو په سينو کې بنده شوې وه. لومړی څه مو چې وليدل باغچه وه چې د دريو مياشتو په اوږدو کې په يوه ځنگل بدله شوې وه.

ورونه مې په بېرته د خپلو چرگو په لور لاړل خو بېرته چې راغلل اوبښکې يې په مخ روانې وې. د چرگو د واړه بدن يوازې څو هډوکي او څو بڼکې پاتې وې. بېچاره چرگې د وږې له لاسه مړې شوې وې.

ورونو ته مې ډېره خپه شوم. زه بايد لومړی په خپل بکس پسې تللي وای. ښه و بکس مې په خپل ځای و او کتابونه مې هم په کې و. د خدای (ج) شکر مې و ويست چې کتابونه مې تر اوسه هم په بکس کې شته دي. ټول مې دانه دانه را

شاوخوا مې کتل چې له لاندې لور نه په زوره زوره د دروازي د ټکېدو آواز راغی. ناڅاپه مې پلار وويل:

- مه يې خلاصوه ملالې.

هغه په خپل دفتر کې د پوځ يو ليک موندلی و په ليک کې يې زموږ په څېر بناريان چې د دوی په نظر يې طالبانو ته اجازه ورکړې وه چې ښار ته راشي، سپک کړي وو. وروسته پلار ليک ولوست: «ستاسې د بې پروايۍ له لاسه موږ د خپلو ډېرو اتلو سرتېرو ژوند له لاسه ورکړ. ژوندی د وي پاک پوځ!»

پلار وويل:

- طالبانو په لومړيو کې د سوات خلک تېر ويستل، وروسته د دوی له خوا ووژل شوو او اوس د طالبانو له پاره موږ سپک کېږو. تېرويستنه، وژنه، او سپکاوی!

پوځ له څو خواوو ملېشو ته ورته و. زموږ يوه گاونډي کيسه وکړه چې پوځ به د طالبانو مړي د خلکو د ليدو له پاره په عام محضر کې غورځول. اوس د دوی هليکوپټري د تورو حشر په څېر په هوا کې زموږ په سر گرځېدې، کله به چې د کور په لور تلو د دېوالونو په څنگ کې به مو تگ کاوه چې دوی مو ونه وينی.

د آته کلنو په گډون په زرگونو داسې هلکان چې طالبانو يې د ځانمرگي بريدونو له پاره مغزونه ور مينځلي وو ونيول شول. پوځ به هغوی د جهاديانو له پاره ځانگړې پوستې ته لېږل. د نيول شوو کسانو له ډلې يو هم زموږ د اردو ژبې د زده کړې ښوونکی و چې نجونو ته د درس نه ورکولو له امله يې ښوونځی پرېښود او د فضل الله مرستې ته يې ور ودانگل.

خو فضل الله تر اوسه آزاد گرځېده. په امام دره کې يې پوځ پوستې ور ښکې کړې وې، وروسته پوځ څرگنده کړه چې هغه يې د پيوچار په غرونو کې محاصره کړی دی. پوځ وويل چې فضل الله سخت ټيټې شوی دی او د ده وياند مسلم خان هم نيول شوی دی خو وروسته کيسه بدله شوه، دوی راپور ورکړ چې فضل الله افغانستان ته تېښتېدلی او په کونړ کې دی. ځينو خلکو ويل فضل الله نيول شوی و خو پوځ او آی اېس آی هوکړې ته نه رسېدل چې له هغه سره څه وکړي. پوځ

وويستل، رياضي، فزيک، اردو، انگرېزي، پښتو، کېميا، د ژوندانه چاپېريال، اسلاميات او د پاکستان مطالعه اوس مې کولای شول چې پرته له کومې وېرې ښوونځي ته لاړه شم.

وروسته مې د خوب په کټ ناسته په خيالونو کې ډوبه شوم.

دې ته ډېر خوشاله و چې کور مو نه و ړنگ شوی. زموږ په کوڅه کې څلور پنځه کورونه چور شوي و، ټلويزيونونه او طلاوې يې ترې وړې وې. د سفینې مور خپل سر زړ په بانگ کې امانت اېښي و آن هلته هم چور شوي وو.

پلار مې ډېر پرېشانه و زه هم ښوونځي ته ورسره لاړم. ومو ليدل چې د نجونو په ښوونځي يو توپ لگېدلی و. له پلار سره په شته کليانو دروازه خلاصه نه شوه، په لار له يوه تېرېدونکي هلک مو هيله وکړه له دېوال واورې او له هغې خوا دروازه راته پرانيږي. په زينو د پورته کېدو په وخت کې مو د کومې پېښې انتظار کاوه.

کله چې تالار ته ننوتو پلار وويل:

- دلته څوک اوسېدلي دي.

په ځمکه د سگرېټو ډبلي او د خوړو تش پاکټونه پراته وو، مېزونه پرمخې (چپه) شوي وو. پلار مې د خوشال ښوونځي لوحه را پورته کړه په زوره مې چغې کړې. ترې لاندې د پسه څو خوسا شوي سرونه و چې د تېر ماښام ښکارېدل.

وروسته ټولگيو ته لاړو. په ټولو دېوالونو د طالبانو ضد شعارونه ليکل شوي و. آن په يوه تخته په داسې مارکر چې رنگ يې نه پاکېږي «ژوندی دې وي پوځ» ليکل شوي و.

اوس پوهېدو چې په ښوونځي کې چا ژوند کړی. يوه سرتېري زموږ د يوې ټولگيوالې د يادښت په کتابچه کې يو بې خونده او تکراري عاشقانه شعر ليکلی و. په ځمکه هرې خوا ته تش کارتوس پراته و. پوځ د انگرې په دېوال کې يو سوری کړی و چې ټول ښار ترې ښکارېدو. کېدای شي له دې سوري به يې په خلکو ډزې کړلې. زه ډېره پرېشانه وم چې زموږ ارزښت لرونکی ښوونځی د جگړې په ډگر بدل شوی و.

زه، منيبه، ملکه نور، ريده، کرېشمه، او سندس وې. پر مور د پاملرنې له پاره مېرمن مريم او مور مې هم راسره لارې.

مور د اگست په خوارلسمه چې د هېواد د خپلواکۍ له ورځې سره برابره ده، پلازمېنې اسلام آباد ته په داسې حال کې ورسېدو چې ساعت په ساعت هيچانې کېدو. ډېرې نجونې هغه وخت له درې راوتې وې چې بې کوره شوي وې خو دې سفر له هغې سره توپير لاره، دا د هغو رخصتو په څېر و چې په ناولونو کې به مو لوستل. مور په يوه مېلمستون کې ځای په ځای شوو، وروسته مو تمرين کاوه چې خلکو ته څه ډول کيسې وړاندې کړو خو پوه شي چې په دره کې څه تېرېږي او له مور سره مرسته وکړي. شيزه زموږ له همدې لومړۍ جلسې څخه دا چې مور دومره پياوړې اراده لرو ډېره اغېزمنه شوې وه. دې مې پلار ته زموږ کوټې ته په اشاره وويل:

- له ملالو ډکه کوټه!

مور همدا راز د تفریح له پاره په پارک کې گرځېدو، سندرې مو اورېدې، چې ډېرو خلکو ته دا کار عادي ښکارېدو خو په سوات کې سياسي نيوکې شوې وې او مور د منظرو ليدو ته لاړو. له فيصل مسجد څخه د مرگلې د غره لمنې ته چې سعودي عربستان په کې په ميليونونو ډالره پانگونه کړې وه لاړو چې هلته «تام، ډېک او هري» يوه انگليسي تمثيلي ټوټه وگورو، همدا راز هلته مو هنري ټولگي لرل. مور په هوټل کې ډوډۍ خوړله او د لومړي ځل له پاره مې مک دونالد هوټل وليد. په چيني هوټل کې مې يو ځانېت ډوډۍ له لاسه ورکړه ځکه چې د «پلازمېنې خبرې اترې» ټلويزيوني پروگرام، سره مې مرکه لرله. تر هغې وخته مې هېڅ کله هم «ډوک پنکېک» نه و خوړلی.

اسلام آباد په ټوليزه توگه له سوات سره توپير لاره. توپير يې مور ته د اسلام آباد او نيويارک په څېر و. شينډې داسې مېرمنې لکه ډاکټرې، سياستوالې او همدا راز وکيلې مور ته را وپېژندې. دې مور ته وښودل چې ښځې کولای شي مهمې بوختياوې ولري او په عين حال کې خپل دودونه او فرهنگ هم وساتي. مور په

غوښتل بندي يې کړي خو آی اېس آی هغه باجوړ ته يووړ چې افغانستان ته وتښتېدی شي.

داسې ښکارېده چې مسلم خان او د محمود په نوم د طالبانو يو بل قوماندان نيول شوي دي او نور کسان تر اوسه آزاد گرځي. تر هغې چې فضل الله زموږ په څنگ کې گرځېده وپرېدم به، نه چې طالبان بيا واک ته ورسېږي. آن کله به مې خوب لیده خو لږ تر لږه دومره ښه و چې راډيو يې بنده شوې وه.

د پلار يوه ملگري احمد شاه به هغه «دايمي سوله نه بلکې لنډمهاله سوله» بلله. ورو ورو درې ته خلک راغلل، ځکه چې سوات ډېر ښکلی دی او مور نه شو کولای ډېر وخت لرې ترې پاتې شو.

د ښوونځي زنگ مو د اگست په لومړۍ يو ځل بيا وکړنگېد. کله مو چې بيا دغه غږ واورېد عجيب احساس مو کاوه په بېره په زينو کې پورته وختو. خپلې پخوانۍ خورلنې مې يو ځل بيا وليدې او ډېره خوشاله وم. ما مې د بې کورۍ ډېرې کيسې لرلې. مور ډېر وخت د خپلوانو او د کلي په خپله کورنۍ کې تېر کړ خو ډېرو بيا په پنډغالو کې ژوند کړی و. زه پوهېدم چې مور د بې کورۍ په وخت کې تر نورو ډېر نېک بخته وو. د ډېرو ټولگيو زده کوونکو بايد تر کېږديو لاندې درس ويلی وای ځکه چې ډېر ټولگي په جگړه کې وران شوي و. د سندس په نوم يوې ملگري مو خپل پلار په يوه چاودنه کې له لاسه ورکړی و.

اوس ټولې پوهېدې چې د بي بي سي يادښتونه ما ليکل. ځينو ويل چې هر څه مې پلار راته ليکل خو زموږ مديرې مېرمن مريم دوی ته وويل:

- نه ملاله سربېره پر دې چې ښه ويانده ده ښه ليکواله هم ده.

په هغې دوېي د خبرو له پاره يوازې يوه موضوع شته وه. زما د اسلام آباد ملگري شيزه شهيد چې له سټنفورډ پوهنتون څخه فارغه شوې وه. د خوشال ښوونځي ۲۷ نجونې يې اسلام آباد ته د مېلې له پاره وغوښتې چې په اسلام آباد کې يې وگرځوي او د طالبانو په وخت کې چې کومه روحي سترپيا ورته پيداشوې رفعه يې کړي. هغه نجونې چې زموږ له ټولگي څخه په دې سفر کې راسره وې:

راغی ټول له ځایه پورته شوو.

عباس په سوات کې د پوځ په عملیاتو خبرې وکړې چې د یوې بریا په سترګه یې ورته کتل. هغه وویل په دې عملیاتو کې ۱۲۸ سرتېري او ۱۶۰۰ طالبان ووژل شول.

وروسته له دې چې د هغه خبرې پای ته ورسېدې مور کولای شول پوښتنې ترې وکړو. مور ته ویل شوي و چې پوښتنې مو مخکې تر مخکې تیارې کړو چې ما په یوه پاڼه کې اووه آته پوښتنې لیکلې وې. شیدې په خندا راته وویل چې هغه به ټولو پوښتنو ته ځواب درنه کړای شي. زه په کتار کې مخامخ ورته کېناستم او په کتار کې لومړۍ وم چې باید خبرې مې کړې وای. ترې ومې پوښتل:

- تاسې دوه درې میاشتې مخکې اعلان وکړ چې فضل الله او ځای ناستی یې په ډزو کې ټپیان شوي دي او وروسته مو وویل چې هغه په سوات او یا افغانستان کې دي. که چېرې تاسې ډېر معلومات لرئ نو ولې هغه نیولای نه شئ.

د هغه ځواب له لسو تر پنځه لسو دقیقو وخت ونیو چې زه یې په ځواب هېڅ پوهه نه شوم چې څه یې وویل. وروسته مې د بیارغونې په اړه ترې وپوښتل:

- پوځ باید د سوات د بیارغونې له پاره لاس په کار شي، نه یوازې دا چې ټول فکر یې نظامي عملیاتو ته وي.

منیبې هم پوښتنه وکړه:

- ښوونځي او ودانۍ به څوک جوړ کړي؟

هغه په نظامي طریقه ځواب ورکړ:

- له عملیاتو وروسته به لومړی بیارغونه تکبېري او وروستی کړنې بیا تر ملکي چارواکو پورې تړاو لري.

سوله زموږ د ټولو نجونو یو ارمان نوه او هیله مو لرله چې طالبان سوله وکړي خو بیا مو هم ډېره هیله نه لرله.

وروسته اطهر عباس خپل ملاقات کارډونه موږ ته راکړل که چېرې اړتیا شي اړیکه ورسره ونیسو.

کوڅو او سرکونو کې ښځې لیدې چې له حجاب پرته ګرځېدې او سرونه یې هم لوڅ و.

وروسته په ځینو غونډو کې ما هم ټکری له سره لرې کړ په دې فکر چې د ورځې نجلۍ رانه جوړه شي. خو وروسته مې پام شو چې په ټکري لرې کولو سره د نن ورځې نجلۍ نه شم کېدای.

هلته مو یوه اونۍ تېره کړه او هماغه ډول مو چې وړاندوېینه کړې وه ما او منیبې بیا بحثونه پیل کړي و. هغې زه له یو کال مشرو نجونو سره په خبرو ولیدم راته وبې ویل:

- ته له رشام سره یې او زه له ریډې سره.

شیدې هڅه کوله له نفوذ لرونکو کسانو سره مو معرفي کړي. معلومه وه چې زموږ په هېواد کې نفوذ او ځواک له پوځ سره و. زموږ یوه غونډه له اطهر عباس سره وه چې د پوځ ویاند او د عمومي اړیکو رییس و. مور له هغه سره د لیدنې له پاره د اسلام آباد ګاونډي ښار راولپنډۍ ته حرکت وکړ. د پوځ استوګنځی له نور ښار څخه ډېر منظم و. چاپېریال یې په داسې چمنونو او زړه وړونکو گلونو ښایسته کړی و چې سترګې مو یې له کاسې ورته بهر کېدې. آن چې ونې یې ټولې یو ډول وې چې نیمې تنې ته یې سپین رنگ ورکړی و، خو په دلیل یې نه پوهېدو. په د ننه یوه کوټه کې یې ټول ټلويزیوني چینلونه لګولي و چې څو کسانو ټول چینلونه ارزول، یوه بل افسر د ورځپاڼو یو غورچاڼ پلار ته ورکړ چې د نن ورځې ټول هغه راپورونه و چې پوځ ته اشاره په کې شوې وه. پلار مې حیران و داسې ښکارېده چې د هېواد تر سیاستوالو پوځ ډېر نفوذ لري.

موږ یې یوه تالار ته بوتلو چې هلته د سرلښکر انتظار وکړو. د پوځ د ټولو قوماندانانو او هېواد د ټولو واکمنو د مشرف او ضیاء په څېر زورواکو په ګډون د ټولو تصویرونه په دېوالونو ځړول شوي و. یوې خدمتګارې چې لاسونو ته یې سپین لاس پوښونه ور اغوستي و موږ ته چای، بیسکېټ او د غوښې وړې سمبوسې چې په خوله کې مو اوبه کېدې راوړې. کله چې د پوځ ویاند عباس

مور بايد په وروستۍ ورځ د اسلام آباد په ټولنه کې د طالبانو تر ولکې لاندې ورځو په اړه خپلې تجربې وړاندې کړې وای. کله چې منيبې خبرې کولې د خپلو اوبنکو مخنيوی يې ونه کړای شوای. چې ټولو ورسره وژړل. مور په اسلام آباد کې له يوې بڼې تجربې او بل ډول ژوند سره مخ شوي و. ما په خپلو خبرو کې وويل، کله مې چې د انگليسي ننداره وليده هېڅ کله مې فکر نه کاوه چې پاکستان تر دې اندوله استعداد لرونکي کسان لري، وروسته مې په ټوکو سره وويل:

- اوس پوه شوم چې نور د هندي فلمونو کتلو ته اړتيا نه لرو.

مور په زړه پورې وخت تېر کړ، کله چې سوات ته بېرته راغلو، راتلونکي ته دومره هيله من شوي وو چې له امله مې يې په انگر کې د ام يوه دانه وکرله ځکه چې ام د روژې په مياشت کې د روژه ماتي له پاره تر ټولو بڼه مېوه ده.

خو پلار مې له لويې ستونزې سره مخ و. کله چې مور بې کوره شوو ښوونځي څو مياشتې تړل شوي و او پلار مې هم هېڅ عايد نه لاره. ټول خصوصي ښوونځي له ورته ستونزې سره مخ و. يوازې يوه ښوونځي يې د ښوونکو د يوې مياشتې حقوق ورکړل خو د نورو ښوونځيو په وس پوره نه وه. د خوشال ښوونځي ښوونکو هم خپل حقوق وغوښتل. دوی هم پيسو ته اړتيا لرله، د دوی له ډلې ښوونکې (هېرا) وه چې بايد واده يې کړی وای او واده کړلو ته يې پيسو ته اړتيا لرله.

پلار له ستونزو سره مخ و. هغه وخت د پوځ د مشر عباس وېزېټ کارډ را په ياد شو. د دې ټولو ستونزو لامل د طالبانو د وتلو له پاره د پوځ عمليات و. له همدې امله ما او مېرمن مريم اطهر عباس ته يو ليک ولېږه چې خپله وضعه مو په کې تشریح کړې وه. هغه ډېر سخي و مور ته يې يوولس سوه زره (۱۱ لکه) روپۍ راولېږلې. پلار له دې پيسو د ښوونکو د تېرو دريو مياشتو حقوق ورکړل.

ښوونکي ډېر خوشاله ښکارېدل، ډېرو يې په يو ځل دومره پيسې نه وې اخيستې. مېرمن هېرا چې اوبنکې يې په مخ روانې وې له پلار مې بې مننه وکړه ځکه چې واده يې له پروگرام سره سم وشو.

خو دا له پوځ څخه د مور د خوښۍ په معنی نه و دا چې پوځ د طالبانو د مشر په نيولو نه و توانېدلی ډېر خپه و. په دې وختونو کې ما او پلار له ډېرو نورو پروگرامونو سره مرکې وکړې. ډېری وخت به مې د پلار ملگری زاهد خان چې د سوات د قومي جرگې غړی و هم راسره و. هغه همدا راز د سوات د هوټلونو د ټولنې مشر هم و. له همدې امله يې ډېره هيله لرله چې وضعیت بېرته عادي حالت ته وگرځي، ترڅو سيلانيان بېرته سوات ته په راتلو وتوانېږي. هغه مې هم د پلار په څېر ډېر صادق انسان و، دی هم ډېر ځله گواښل شوی و. د ۲۰۰۹ م کال د نومبر مياشتې په يوه شپه يې د خطر زنگ تر غورو تېر شو.

په هغه شپه زاهد خان د پوځ په پنډغالي کې له يوې جلسې څخه وروسته د کور په لور روان و چې حمله پرې وشوه. د ده د کورنۍ ډېر غړي په يوه سيمه کې اوسېږي په دې وخت کې يې د کورنۍ غړي په حمله کوونکو ډزې کوي او هغوی هم په تېښته اړ کېږي.

وروسته د ۲۰۰۹ م کال د ډسمبر په لومړۍ نېټه د خيبر پښتونخوا د ټولنې په يوه غړي شمشېر علي خان چې د خلکو د ملي گوند پېژندل شوی سياستوال دی حمله وشوه. هغه په خپله حجره کې چې له امام درې، د فضل الله د اوسېدو له ځای سره يو ميل واټن لري په داسې حال کې چې شمشېر علي خان د خپلې ټولنې له نورو غړو او ملگرو سره د اختر مبارکي کوله چاودنه پرې وشوه. ډاکټر شمشېر علي خان يو له هغو ويناوالو څخه و چې طالبان به يې غندل. هغه ځای په ځای ووژل شو او نهه کسه نور هم ټپيان شول. خلکو ويل چې ځانمرگی آته لس کلن و او پوليسو يې يوازې پښې او د بدن ځينې نور غړي موندلي و.

دوه اونۍ وروسته زموږ له ښوونځي غوښتنه وشوه چې د سوات د سيمې د ماشومانو په ټولنه کې چې د يونيسف د ادارې او «زموږ کور» د بنسټ له خوا جوړېږي گډون وکړو. له ټول سوات څخه ۶۰ زده کوونکي د ټولنې د غړو په توگه ټاکل شوي و. ډېری يې هلکان و سره له دې چې زموږ له ښوونځي يوولس

زه هغه ملامتوی نه شم ځکه چې ملکه نور غوښتل کورنۍ او په ځانگړې توگه مور يې ترې خوشاله وي.

سوات د پخوا په څېر نه و او ورو ورو بېرته خپل طبيعي حالت ته روان و. ځکه چې د بڼر بازار ځينو نڅاگرو خپلې لوحې بېرته ځړولې وې. وروسته مو په ساز، آواز او اتڼ سره د سولې څو لمانځنې وليدې. چې داسې څه مو هېڅ کله هم د طالبانو په وخت کې نه و ليدلي. پلار مې په مرغزار کې يوه لمانځغونډه جوړه کړه، په دې لمانځغونډه کې يې د مننې له پاره هغه کسان راغوښتي و چې په ښکته سيمو کې يې له بې وزلو سره مرسته کړې وه. ټوله شپه مو له سندرو خوند واخيست.

ډېرې پېښې به زما له کليزې سره برابرېدې. د ۲۰۱۰ م کال په جولای کې چې هغه وخت ۱۳ کلنه وم باران وشو. په سوات کې باران ډېر لږ کېږي. مور لومړی ډېر خوشاله و، فکر مو کاوه چې باران به ډېر ښه حاصل راکړي. خو دومره دروند او بې رحمه و چې آن زموږ په مخکې درېدلی کس مو نه لیده. د بشري سرچينو ساتونکو خبر ورکړی و چې غرونه د طالبانو او قاچاق وړونکو په واسطه لغړ شوي او ټولې ونې يې وهلې دي. له همدې امله سېلاب ډېر ژر درې ته راغی او هر څه يې ورسره يوړل.

د سېلاب د پيل په وخت په ښوونځي کې و، له همدې امله يې کورونو ته ولېږلو. اوبه دومره ډېرې وې چې پل يې په پوره توگه لاندې کړی و، په بل پل هم اوبې اوښتې خو دومره ډېرې نه وې مور وکولای شول پرې تېر شو. بد بوی يې لگېده. کله چې کور ته ورسېدو سر تر پښو لاندې او ککړ شوي وو.

بله ورځ خبر شوو چې ښوونځي ته اوبه ننوتلې چې وچېدو يې څو ورځې ونيوې. کله چې ښوونځي ته لاړو په دېوالونو د اوبو د څپو کړښې ښکارېدې. ټول ځايونه خټو نيولي و. آن زموږ په چوکيو او مېزونو هم خټې پرتې وې. د سېلاب د اوبو بد بوی ټول ښوونځی په سر اخيستی و. ډېر تاوان يې پېښ کړی و، پلار مې د ښوونځي د جوړولو له پاره نوي زره روپۍ چې د نوي زده کوونکو د يوې مياشتې

نجونې تللې وې. لومړی جلسه په يوه تالار کې چې ډېرو سياستوالو گډون لاره وشوه. مور د ويناوالو د ټاکنې له پاره يوه سيالي وکړه چې ما وگټله.

کله چې هلته ولاړه وم او خلکو د «ويناوالي مېرمن» چيغې راته وهلې عجيبه احساس مې کاوه خو په دې خوشاله وم چې بالاخره زموږ غږ واورېدل شو. ټولنه د يو کال له پاره وه چې مور لږ تر لږه په مياشت کې يو ځل سره ليدل. د دې ستونزې د حل له پاره مو چې کارکوونکي، خخلې ټولوونکي او نور بې وزله ماشومان له دې وروسته کار ونه کړي او ښوونځي ته راشي نهه لارې تصويب کړې او همدارنگه هغه ښوونځي چې طالبانو ږنگ کړي و بېرته ورغول شي. کله چې دغه تصميمونه ونيول شول، چارواکو ته يې ولېږل چې ډېر لږ يې ترسره شول.

منيبه، عايشه او ما د «سولې او جگړې» په نوم د يوې برېتانيايي ادارې چې د «رون انډي پاکستان» په نوم يې يوه پروژه پر مخ وړله د ورځپاڼه ليکنې په زده کولو مو پيل وکړ. کله مو چې د موضوعاتو راپور ورکول زده کول ډېرې خوشاله و. وروسته له هغې چې پام مې شو زما خبرې څومره کولای شي وضعيت بدل کړي او د بډرنګې بټي له نندارې څخه چې د يوې امريکايي ورځپاڼې په دفتر کې يې د ژوند په اړه ليکلې وه. زما هم له ورځپاڼه ليکنې سره مينه پيدا شوه. دغې چارې لږ توپير لاره کله مو چې تصميم لاره، د داسې موضوعاتو په اړه وليکو چې زموږ زړونو ته ډېر نژدې وي چې عنوانونه جامې او د وېښتانو د جوړولو ډول و، نه و. بلکې د طالبانو، او سخت دريځي په اړه مو مقالې ليکلې.

ډېر ژر د آرمينو مياشت را ورسېده. زه دويم ځل له ملکه نور څخه مخکې او لومړی نومره شوم. مېرمن مديرې هڅه کړې وه هغې ته ووايي چې په ښوونځي کې له زده کړو پرته نور فعاليتونه هم ولري خو هغې ويلې و چې نور کارونه نه شي کولای ځکه چې کېدای شي له زده کړو پاتې شي. مېرمن مريم ويل:

- ته بايد د ملالې په څېر فعاله وي. په ښوونځي کې فعاليت ستا له پاره د زده کړو په څېر ارزښت لري.

په بشپړه توگه له منځه تللی و.

خلکو په ناهیلۍ سره شته وسایل او خواړه ساتلي وو او ټول حیوانات یې لوړو سیمو ته خپژولي وو، همدا راز سېلاب د دوی لو شوي غنم او د مېوو باغونه له منځه وړي وو. ډېرې مېنې هم په اوبو کې ډوبې وې. کلیوال بې وزله شوي وو خو هېڅوک نه و چې مرسته ورسره وکړي.

دوی هېڅ وس نه درلود، د دوی د برېښنا لنډمهاله او وړې اوبیزې کمپنۍ له منځه تللي وې. د خښلو له پاره یې هم پاکې اوبه نه لرلې ځکه چې د سېند اوبه ټولې خړې شوې وې. د اوبو ځواک دومره ډېر و چې آن له ډېرو جوړ کورونه هم څه ناڅه تاوانې شوي و.

ښوونځی، روغتون، او په اصلي سرک د برېښنا برج په ټولیزه توگه له خاورو سره خاوري شوي وو.

هېڅوک نه پوهېدل چې سېلاب څه ډول راغی. د سوات خلکو درې زره کاله د سېند په غاړه ژوند کړی و، دا سېند به مو تل د گوانښ په څېر نه بلکې د ژوند د لارې په توگه پېژانده او دره مو هم له بهر نړۍ څخه زموږ د ساتنې په توگه پېژنده. لکه څنگه مې چې د تره زوی سلطان رم ویل اوس دا دره په بشپړه توگه د غم په دره بدله شوې وه. لومړی زلزله، ورپسې طالبان او د پوځ عملیات او اوس چې د بیارغونې په حال کې وه، ویجاوړونکی سېلاب راغی چې زموږ ټولې هڅې یې ورسره یوړې. خلک ډېر پرېشانه وو، نه چې طالبان د خلکو له دې بېوسی څخه گټه واخلي او درې ته بیا راشي.

پلار مې په هغو پیسو چې د ملگرو او خصوصي ښوونځیو په واسطه یې ټولې کړې وې، یو څه خوراکی توکي او نورې مرستې شنگلې ته ولېږلې. شیده ملگرې او څو تنه نور فعالان چې په اسلام آباد کې مو اړیکې ورسره لرلې مېنګورې ته راغلل او یو څه پیسې یې پر خلکو ووېشلې. خو بیا هم د زلزلې د وخت په څېر ډېری مرسته کوونکي اسلامي ډلې وې چې تر ټولو مخکې به یې ځانونه لرې پاتې سیمو ته رسول. ډېری خلکو باور لاره چې سېلاب د دې سندرو او جشنونو

له فیس سره برابرې وې ولگولې.

ټول پاکستان اوبو په سر اخیستی و. د سیند سیمې لوی سېند چې د هماليا له غرونو څخه سرچینه اخلي، بیا د خیبر پښتونخوا، پنجاب، کراچی او عرب سمندرګي په لور ځي په خپې لرونکي سېلاب بدل شوی و او ځنډې یې هم گډې وډې شوې وې. سرکونه، محصولات او ټول کلي ړنگ شوي وو. د دوه زرو کسانو په گډون ډوب شوي او څوارلس میلیونه خلکو ته هم زیان رسېدلی و. ډېرو خلکو کورونه له لاسه ورکړي وو او اووه زره ښوونځي ړنگ شوي وو.

په واقعیت کې زموږ په ژوند کې تر ټولو بد سېلاب و. د ملگرو ملتونو سرمشري بان کې مون دغه سېلاب «آرامه سونامي» وبلله. وروسته مې پام شو چې د دې سېلاب تاوانونه له آسیایي سونامي، د پاکستان د ۲۰۰۵ م کال له زلزلې، د کاترینا طوفان او هایتی له زلزلې څخه ډېر و.

تر نورو سیمو سوات ته ډېر زیان رسېدلی و. زموږ د ۴۲ پلونو له ډلې ۳۲ مات شوي و چې د درې ډېره برخه یې ویجاړه کړې وه. د برېښنا پایې ړنگې شوې وې چې له امله یې برېښنا هم پرې شوې وه. زموږ کوڅه د غره په ډډې کې پرته ده چې له سرکښه سېند څخه لږ ځنډې ته وو. خو کله مې یې چې غږ واوږد سر تر پښو ولږېدم. یو غوسه ناک ښامار و هر څه چې په مخه ورتلل تر ستوني یې تېرول. د سېند په غاړه د سیلابیانو له پاره هوټل چې هلته به یې تر ټولو خوندور (قزل آلا) کبان نوشي جان کول او له خوندورو منظرو به یې خوند اخیست له یوې مخې اوبو وړي و. د سوات توریستي سیمو ته په بشپړه توگه زیان اوښتی و. د توریستي سیمو ویجاړېدو سوات ته ډېر زیان اړولی و. مالم جبه، مدین او بحرین له هوټلونو او بازارونو سره ویجاړ شوي وو.

ډېر ژر خبر شوو چې شنگلې ته هم بې بېلگې تاوانونه اوښتي. د آلپوري، د شنگلې مرکز او زموږ کلی تر اوبو لاندې شوي وو، ټول کلي له اوبو څخه ډک وو. په کرشت، شاپور، بارکانه او ډېرو نورو کلیو کې ډېر کورونه واورو ښویدنو لاندې کړي و. د فایز محمد ماما کور مې تر اوسه په ځای و خو تر څنګ روان سرک یې

یې جوړې کړې وې. کله مې چې په بازار کې د پلورلو شفتالو ولیدل ډېره ورته خوشاله شوم.

بهرنۍ مرستې تر بل هر وخت لږې وې. لویدیز بډای هېوادونه له اقتصادي کړکېچ سره مخ شوي و، ټولې اروپا ته د آصف زرداري سفر د دې لامل شو چې هغوی زموږ له هېواد سره لږه همدردی وښيي. نورو دولتونو وښوده چې زموږ ډېری سیاستوال د عیادتو مالیه نه ورکوي، نو له همدې امله له مالیه ورکوونکو څخه د مرستې غوښتنه کوي چې دوی په خپلو هېوادونو کې تر فشار لاندې وو ډېره سخته وه. وروسته له دې چې د طالبانو ویاند د پاکستان له دولت غوښتنه وکړه چې د یهودو او مسیحیانو مرستې دې نه اخلي، بهرنۍ مرستندويي ادارې د خپلو کارکوونکو امنیت ته اندېښمن شول. دوی له شک پرته وپېرېدلې و. د تېر کال په اکتوبر کې د خوراک نړیواله اداره په اسلام آباد کې والوزول شوه چې پنځه مرسته کوونکي یې ووژل شول.

په سوات کې بیا هم د طالبانو نښې لیدل کېدې. په دوو ښوونځیو کې یې بمونه والوزول. دوی همدارنگه درې بهرني مرسته کوونکي چې د یوې مسیحي ډلې غړي وو او په مېنگوره کې یې خپل استوګنځي ته د تلو په وخت کې وتښتول او ویې وژل. مور نور ټکان ورکوونکي خبرونه هم واورېدل. د سوات د پوهنتون مرستیال او د پلار مې ملګری ډاکټر محمد فاروق د دوو وسله والو له خوا چې په زور یې دفتر ته ننوتې و ووژل شو. ډاکټر فاروق یو اسلامي عالم چې د جماعت اسلامي د ډلې له پخوانیو غړو څخه و او د طالبانو سرسخته مخالف و. ده همدا راز د ځانمرګو په ضد یوه فتوا هم صادره کړه.

ټول بدن مو یو ځل بیا وېرې او وحشت ونيو. کله چې بې کوره وو د دې په اړه مې ډېر فکر کړی و چې په راتلونکي کې یوه سیاستواله شم او اوس پوهېدم چې یوه ښه ټاکنه وه. هېواد مو له سیاسي کړکېچ سره مخ و خو له دې کړکېچونو سره موږ رښتیني رهبران نه لرل.

له امله د خدای (ج) عذاب دی. دا ځل زموږ تسلی دا وه چې طالبانو کومه راډیو نه لرله چې دا پیغام خلکو ته ورسوي.

په داسې حال کې چې زموږ ټول خلک بې کوره شوي او له ډول ډول ستونزو سره مخ وو، کور، ژوند او خپلوان یې له لاسه ورکړي وو، د هېواد ولسمشر آصف زرداري خپله رخصتي د فرانسې په یوه ماڼۍ کې تېروله.

پلار ته مې وویل:

- پلاره، زه خو گنگس شوې یم، ولې زموږ سیاستوال خپلې دندې په سمه توګه نه ترسره کوي؟ ولې دوی نه غواړي چې خلک مو له خوږو او برېښنا سره په امن ژوند ولري؟

د اسلامي ډلو له مرستې وروسته د پوځ له خوا خلکو ته اصلي مرسته ورسېده. نه یوازې پوځ بلکې امریکایانو هم خپلې هلیکوپټرې را ولېرلې چې همدا موضوع د خلکو د بدګمانۍ لامل شوه. ځینو به فکر کاوه چې دا ویجاړۍ او سېلابونه د امریکایانو له خوا وو. خلکو همدا راز ویل چې دوی د هارپ تکنالوژي «د یونوسفر څېړنیز پروګرام په لوړه فریکونسي فعال شوی دی» په کارولو سره چې تر اقیانوس لاندې لویې څپې را منځ ته کوي، زموږ ځمکې ته سېلاب را ووست. وروسته یې د مرستې په پلمه کولای شول په قانوني توګه پاکستان ته راشي او په هېواد کې خپل معلومات ټول کړي.

کله چې باران ودرېد بیا هم ژوند د پخوا په څېر له ستونزو ډک و. نه مو پاکې اوبه او نه مو هم برېښنا لرله. د اګسټ په میاشت کې په مېنگوره کې د کولرا یا وبا ناروغي خپره شوه چې ډېر ژر یې د ناروغانو د ډېرېدو له امله له روغتون بهر یوه کېږدی ورته ودروله. دا چې زموږ د خوراک راوړنې سرکونه ټول ویجاړ شوي وو نو لږ پیدا کېدونکي خواړه هم ډېر په لوړه بیه وو.

د پیازو او شفتالیو فصل و، بزگرانو په ډېر زحمت سره خپل محصولات ذخیره کول. دوی به ډېر خطر ونه منل، د دې له پاره چې خپل محصولات بازار ته راوړي د هغو کښتو په واسطه یې له غوسه ناک سېند نه راتېرول چې د ټایر له ټوپونو

ټلويزیوني ډرامې ور اړولی و. دغه پروگرام په سوات کې د ملېشو په وړاندې د پوځ د سرتېرو واقعي پېښې وې.

په نظامي عملياتو کې تر سلو ډېرو سرتېرو خپل ژوند له لاسه ورکړ او نېهه سوه کسان هم ټپي شوي و، دوی غوښتل چې ځانونه اتلان وښيي. سره له دې مور د قانون د حاکمیت په انتظار و. ډېری وخت به چې له ښوونځي کور ته لاړم په کور کې به مې ښځې ليدې چې اوبنکې تويوي. په عملياتو کې په سلگونو کسان ورک شوي و ټولو فکر کاوه چې هغوی پوځ او يا آی اېس آی نيولي دي خو دوی دواړو پوځ او استخباراتو هېڅ هم نه ويل. ښځو نه شواى کولای له کوم ځای او يا هم له کوم چا نه خبر واخلي او په دې هم نه پوهېدې چې زامن او خاوندان يې ژوندي دي که نه. ځينې يې ډېرې ناهيلې شوې وې او له ځانه يې د ملاتړ هېڅ لاره نه لرله. يوه ښځه يوازې هغه وخت دويم ځلي واده کولای شي چې خاوند يې مړ وبلل شي نه دا چې ورک شوی وي.

مور مې دوی ته ډوډۍ او چای ورکول خو د دوی د راتلو دليل ډوډۍ او چای نه و. هغوی مې له پلاره مرسته غوښته. دا چې هغه د سوات د قومي جرگې وياند و، نو د خلکو او پوځ تر منځ يې د استازي په توگه فعاليت کاوه.

يوه ښځه مې وليده چې هيله يې کوله:

- زه يوازې دومره هيله لرم پوه شم خاوند مې ژوندی دی کنه. که چېرې هغه وژل شوی وي نو اولادونه مې دارالایتام ته بيايم خو په دې نه پوهېرم چې زه کونډه يم کنه.

بلې مېرمنې راته وويل چې زوی يې ورک شوی دی. ښځو ويل چې ورک شوو نارينه و له طالبانو سره مرسته نه کوله کېدای شي طالبانو ته يې کومه پياله اوبه او يا کومه مړۍ ډوډۍ ورکړې وي. دغه کسان بې گناه نيول شوي و په داسې حال کې چې د طالبانو مشران آزادانه ژوند کوي.

زموږ د ښوونځي يو ښوونکی چې زموږ له کوره يې د لسو دقيقو په واټن ژوند کاوه. پوځ يې ورور نيولی او شکنجه کړی و، وروسته يې په يوه يخچال کې د

د خپل قد د لوړېدو دعا مې کوله

کله چې ۱۳ کلنه شوم نور مې بدن وده نه کوله. تل به له خپل عمر نه لويه ښکارېدم خو ناڅاپه مې د ټولو همزولو قدونه له ما لوړ شول. زه په ټولگې کې يوه له دريو لنډ قدو نجونو څخه وم. کله به مې چې د خورلنيو څنگ کې درېدم شرمېدم به. هر وخت مې له خدای (ع) څخه غوښتل چې قد مې لوړ شي. د يوه خط کش او پنسل په واسطه مې د خپلې کوتې په دېوال خپل قد اندازه کاوه او هر سهار به ورته درېدم چې نوره وده مې کړې که نه. خو د پنسل اندازه هېڅ کله هم له ۱۵۲ څخه نه لوړېده. له خدای (ع) سره مې ژمنه کړې وه چې که لږ نوره هم لوړه شم سل رکعته نفل لمونځ به کوم.

ما به په ډېرو پېښو کې وينا کوله خو د قد د ټيټوالي له امله به مې نه شواى کولای په ټولو حاضرينو واکمنه وم. کله به مې په سختۍ سره کولای شول چې د تربیون بله خوا ووينم. د لوړو پوندو بوټونه مې نه خوښېدل خو له دې وروسته يې په خوښېدو اړه شوې وم.

هغه کال زموږ ټولگي ته يوه نجلۍ بېرته رانغله. هغه چې څنگه بالغه شوه واده يې وکړ سره له دې چې له خپل عمر نه لويه ښکارېده خو بيا هم هغه يوولس کلنه وه. څه وخت وروسته مې واورېدل چې د دوو اولادونو مور ده. د کمپيا په ټولگې کې مو چې د هايډروکاربن فورمول ياداوه، ما د دې په اړه فکر کاوه چې که داسې وخت راشي چې اړه شم ښوونځی پرېږدم او د يوه خاوند پالنه وکړم.

ما پر طالبانو سربېره په نورو موضوعاتو هم فکر کاوه، خو طالبان مې په پوره توگه نه شواى هېرولای. زموږ پوځ په دې وختونو کې د ډاډه شوو جوارو او کرلو له پاره يې د کوډ جوړولو فابريکې عجيبې سوداگرۍ او همدارنگه ټلويزیوني ډرامې پيل کړې وې. د پاکستان د ټولو خلکو پام د «دندې له غږ وړاندې» په نوم يوې

د مسیحیانو د گناهونو له پاره خپل ځان قربانوي. بیا له کارکوونکو پوښتي چې حضرت محمد^(ص) د مسلمانانو له پاره څه کړي دي. د مېوې له بسته کوونکو څخه یو کس د کلي امام ته د دې ښځې راپور ورکوي، هغه هم پولیس خبروي، په مېرمن په زندان کې له یو کال تېرېدلو وروسته د اعدام حکم صادرېږي.

له هغې وخته چې مشرف د سپورمکي ټلويزيون ته اجازه ورکړه اوس د نندارې له پاره څو چینله لرو. ناڅاپه به مو په ټلويزيون کې دا ډول پېښې لیدې. د ټولې نړۍ خلک په غوسه و او ټولو ټلويزيوني خپرونو په همدې اړه خبرې کولې. په پاکستان کې چې یوازې یوه چارواکي د آسيې بي بي په ملاتړ خبرې کولې هغه پنجاب ایالت والي سلمان تاثیر و.

هغه هم په پخوا وخت کې یو سیاسي زنداني او د بې نظیرې له ملگرو څخه و. په وروستيو کې هغه په رسنيز ډگر کې لوی پانگه وبلل شو. هغه د آسيې بي بي د لیدو له پاره زندان ته لاړ، هلته یې وویل چې ولسمشر زرداري باید دې ته ښه وکړي. سلمان مقدساتو ته د سپکاوي قانون یو «تور قانون» و. هغه اصطلاح چې له ځینو ټلويزيوني چینلونو څخه په ځلونو اورېدل شوې وه ترڅو ټول په احساساتو راولي. بیا د جمعې په لمانځه کې د ډېرو مسجدونو امامانو په والي نیوکې وکړې او محکوم یې کړ.

څو ورځې وروسته د ۲۰۱۱ م کال د جنوري په څلورمه سلمان تاثیر په هوټل کې د غرمې د ډوډۍ خوړلو په وخت د خپل یوه ساتونکي په واسطه په ډزو وویشل شو. ساتونکي یې هغه شپږوېشت مرمی ویشتلې و. وروسته یې اقرار وکړ چې د جمعې د لمانځه د امامانو له وعظونو وروسته یې د الله^(ج) د رضا له پاره دې کار ته قصد وکړ. ډېرو خلکو یې په قاتل آفرین ویل او موږ دې حالت په بشپړه توگه حیران کړي و. کله چې هغه په محکمه کې حاضر شو، آن وکیلانو یې هم لاره په سرو گلونو ورته پوښلې وه. د دې تر څنګ د مسجد امام هم د والي جنازه ونه کړه او ولسمشر یې هم په جنازه کې گډون ونه کړ.

هېواد مو لېونتوب په مخه کړی و. وژونکي یې څه ډول ستایل؟

مرگ تر حالته پورې اچوي.

هغه له طالبانو سره هېڅ اړیکې نه لرلې یوازې یو ساده دوکاندار و. وروسته پوځ له هغې ښوونکي ښه غوښتې وه دا چې دوی پوه شوي نه و او د ورته نوم له امله یې هغه نیولی و.

یوازې دا ډول ښځې مو کور ته نه راتلې. یوه ورځ د فارس خلیج په مسقط کې یو بډای سوداګر کور ته راغی. هغه مې پلار ته وویل چې ورور او شپږ زامن یې ورک شوي دي، غواړي پوه شي چې وژل شوي او که ژوندي دي. ځکه که وژل شوي وي غوښتل یې ښځې یې واده کړي. له دې ډلې یو هم یو مولانا و پلار مې غوښتل د آزادۍ له پاره یې یو څه وکړي.

دا پېښې یوازې تر سوات پورې نه وې تړلې، اورېدل مو چې په ټول پاکستان کې په زرگونو کسان ورک شوي دي. په پاکستان کې «مقدساتو ته د سپکاوي قانون» په نوم یو څه لرو چې له سپېڅلي قرآن کریم څخه د سپکاوي ساتنه کړي. د جنرال ضیاء د اسلامي مبارزې په وخت کې دې قانون نور هم زور واخیست، نو که چېرې څوک سپېڅلي پیغمبر^(ص) ته سپکاوی وکړي نو جزا به یې مرگ او یا دايمي بند وي.

د ۲۰۱۰ م کال د نوومبر میاشتې په خبرونو کې مې د آسيې بي بي په نوم یوې مسیحي مېرمنې خبر واوږد چې په اعدام محکومه شوې وه. هغه یوه بې وزله مېرمن چې د پنځو اولادونو مور وه او د ژوند چلولو له پاره یې د پنجاب په یوه وروسته پاتې کلي کې مېوې بسته بندي کولې. د دوې په یوه گرمه ورځ کې نورو کارکوونکو ته اوبه راوړي، خو هغوی یې اوبه نه څښي، ناپاکې یې بولي ځکه چې دا یوه مسیحي ده. دوی باور لاره چې د یوه مسلمان په توگه که چېرې د هغې له لاسه اوبه وڅښي دوی به هم ناولي شي. له دوی څخه یو چې د دې مسیحي مېرمنې گاونډی و ویل یې چې د آسيې بي بي وزې د دوی د اوبو څښلو ځای ړنگ کړی دی نو له دې امله ډېر ورته غوسه دی.

دوی هڅه کوي چې آسيه بي بي مسلماننه شي. خو دا ځواب ورکوي چې مسیح

زموږ رسنيو شکایت وکړ چې ډېوېډ د يوه پټ پوځ غړی و چې سي آی اې پاکستان ته رالېږلی و. دا ځکه چې دوی زموږ په اطلاعاتي اداره باور نه لري. ويل کېږي چې نوموړي په لاهور کې د طييبه لښکر په نوم د طالبانو يوې ډلې ته چې د زلزلې او سېلاب په وخت کې يې له خلکو سره مرسته کوله جاسوسي کوله او فکر يې کاوه چې دوی د مومبيي د ۲۰۰۸ م کال په عامه وژنه کې لاس لاره. د طييبه لښکر ډلې اصلي موخه د هندوستان له حکومت څخه د کشمير د مسلمانانو آزادول و، خو دوی په دې وخت کې په افغانستان کې هم نوی فعاليت پيل کړی و. ځينو خلکو ويل چې ډېوېډ په اصل کې زموږ د هېواد د اتومي بڼو په اړه معلومات ټولول.

ريمونډ ډېوېډ په پاکستان کې ډېر ژر په يوه مشهور امريکايي وپېژندل شو. ټولو هېوادوالو شکايت کاوه. خلکو فکر کاوه چې زموږ ښارونه د ډيمونډ په څېر له خلکو څخه ډک دي او له آی اېس آی يې هيله کوله چې هغه بېرته امريکا ته ولېږي. وروسته د ډېوېډ له خوا له وژل شوو کسانو څخه د يوه کس مېرمنې د عدالت د ناهيلۍ له امله د مورک د درملو په خوړلو سره ځان وژنه وکړه. د همدې پېښې په اړه د واشنګټن او اسلام آباد يا راولپنډۍ تر منځ په اونیو بحثونه او خبرې روانې وې چې په پای کې موضوع حل شوه. دوی زموږ د دوديزو جرگو په څېر پرېکړه وکړه.

امريکا دوه ميليونه او درې سوه زره د وينې بيه ورکړه او ډېوېډ هم ډېر ژر له هېواد څخه وويستل شو. وروسته پاکستان له امريکا وغوښتل چې ډېری تړون کوونکي يې خپل هېواد ته ور وغواړي او د وېزې له منلو يې انکار وکړ. دې ټولو پېښو له ځان سره يو ډول خپگان لاره، په ځانگړې توگه دا چې د ډېوېډ د آزادېدو له پېښې يوه ورځ وروسته يې په شمالي وزيرستان کې حمله وکړه چې په پايله کې يې د ۴۰ کسانو په شاوخوا کې ووژل شول. دغه حمله د سي آی اې له خوا يو پيغام و په دې معنی چې زموږ په هېواد کې له خپلې خوښې سره سم هر څه کولای شي.

څه وخت وروسته يې بيا زما پلار وگواښه. ده د حاجي بابا د لومړني ښوونځي د الوزونې په درېيمه کلبزه کې ويلي و:

- فضل الله د شيطانانو رهبر دی. ولې د هغه په نيولو ونه توانېدل؟

وروسته خلکو ورته وويل چې له ځان سره پام وکړي. د پلار له خبرو وروسته د رالېږونکي له نوم پرته زموږ کور ته داسې يو ليک راولېږل شو:

«السلام عليكم،

تاسې د يوه روحاني زوی ياست خو يو واقعي مسلمان نه ياست. هر ځای چې لاړ شئ مجاهدين مو پيدا کوی شي.»

کله چې پلار ليک ولوست تر دوو اونیو پورې پرېشانه ښکارېده، خو سره له دې يې هم خپلو فعاليتونو ته ادامه ورکړه چې ډېر ژر په نورو موضوعاتو بوخت شو.

***

په هغې ورځو کې داسې ښکارېده چې ټولو د امريکا په اړه خبرې کولې. په داسې حال کې چې هر وخت به يې خپل پخوانی دوښمن هندوستان د دې ټولو کارونو په اړه ملامت باله، خو اوس وخت کې د خلکو د بحث موضوع امريکا وه.

ټولو خلکو د امريکا د بې پيلوټه الوتکو په اړه چې هره اونۍ به يې قبایلي سيمې بمبارولې شکايت کاوه. اورېدلي مو و چې ډېر بې گناه خلک په کې وژل شوي وو. وروسته د سي آی اې يوه مامور «ريمونډ ډېوېډس» په لاهور کې دوه کسان په ډزو ووژل. ځکه چې په عمومي سرک د هغې کسانو موټرسايکل د ده د گاډي خواته نژدې شوی و. ډېوېډس ويل چې هغوی دواړو د ده د تښتولو هڅه کوله. امريکايانو ويل چې هغه د سي آی اې مامور نه دی بلکې يوازې يو معمولي ديپلومات دی چې دې موضوع ټول بدگمانه کړل. آن مور کم عمره زده کوونکې هم پوهېدو چې معمولي ديپلوماتان هم له نښې پرته گاډو کې نه گرځي او گلاک تپانچه نه ورسره گرځوي.

لومړی مو فکر کاوه چې په دې عملیاتو کې زموږ دولت هم ورسره دی. خو ژر پوه شو چې په دې عملیاتو کې یوازې امریکایان دي. له دې کاره مو خلک خوشاله نه و. له مور څخه هیله کېده چې له دوی سره یو ځای وای. مور د ترور په وړاندې جگړه کې له دوی سره په مرسته کې ډېر سرتېري له لاسه ورکړي و.

دوی د شپې مهال په داسې حال کې چې د خپلو ځانگړو هلیکوپترو په وسیله چې ډېرې ټیټې الوتلې هېواد ته راغلي وو او د هېواد رادار یې د الکترونیکي لاسوهنې په مټ بند کړی و. دوی له خپلو عملیاتو وروسته یوازې ولسمشر زرداري او د پوځ مشر اشفاق کياني ته خبر ورکړی و. له دې پېښې څخه د پوځ ډېری قوماندانان د ټلويزيون له لارې خبر شول.

امریکایانو ویل چې بله لاره یې نه لرله، ځکه چې هېڅوک هم نه پوهېدل چې آی اېس آی څه تصمیم لري او مخکې تر دې چې دوی بن لادن پیدا کړي کوم چا په پټه توگه مرسته ورسره کړې وه.

د سي آی اې د ادارې مشر وویل: «پاکستان یا په دې پېښو کې لاس نه لري او یا ډېر بې کفایته دی. په دواړو حالاتو کې به د ژوند له پاره وړ هېواد نه وي.» پلار مې ویل:

- ډېره د شرم وړ وه. ناشونې ده چې په پاکستان کې دې یو ترورېست پټ او په کلونو یې دې نه وي پیدا کړی؟
نورو خلکو هم دا پوښتنه لرله.

تاسې پوهېدای شواى چې ولې ټولو خلکو دا فکر کاوه چې زموږ اطلاعاتي اداره د اسامه له اوسېدو خبره وه. د پاکستان اطلاعاتي اداره پیاوړې اداره ده، داسې مامورین لري چې په هر ځای کې شته دي. هغه ډېره موده له پلازمینې سره نژدې په ۶۰ کیلومتري کې څه ډول ژوند کاوه؟

ده د ۲۰۰۵ م کال له زلزلې راهیسې هلته ژوند کړی و. آن چې دوه زامن یې د اېبټ آباد په روغتون کې پیدا شوي وو او له نهو کلونو راهیسې یې په پاکستان کې ژوند کاوه. تر اېبټ آباد مخکې په هرېپور او تر هغې مخکې زموږ په دره کې

د دوشنبې په ورځ هغه وخت چې د دېوال له نښې سره مې ځان اندازه کاوه څو ووینم که چېرې د شپې کومه معجزه شوې وي او قد مې لوړ شوی وي. د څنگ په کوټه کې مې غږ واورېد. د پلار ملگری مور کور ته له نوو خبرو سره راغلی و. چې د باور وړ راته نه ښکارېدې.

د شپې په اوږدو کې د امریکا ځانگړو سمندري ځواکونو په اېبټ آباد کې هلته چې مور په سوات کې د پوځ له خوا د عملیاتو په وخت کې اوسېدلي و، اسامه بن لادن له پیدا کولو وروسته وژلی دی.

هغه د لوړو دېوالونو په یوه لویه کلا کې چې د پولیسو له اکاډمۍ سره یې یو میل واټن لاره ژوند کاوه. مور باور نه شواى کوی چې پوځ دې د اسامه بن لادن له اوسېدو خبر نه وي. ورځپانې لیکلي و چې نظامي محصلینو آن د ده د کور په شاوخوا کې زده کړې کولې. د نوموړي کلا دېوالونه ۳۶۵ متره لوړ وو چې له پاسه یې اغزن سیم پرې تړلی و. بن لادن په لوړ پوړ کې د امل په نوم له خپلې ځوانې یمنۍ مېرمنې سره ژوند کاوه. د ده دوه نورې مېرمنې او یوولس اولادونه په لاندې پوړ کې اوسېدل.

په واقعیت کې په ډېرو پښتنو سیمو کې د کور د پردې د په ځای کولو له پاره لوړې کلاوې جوړېږي. له همدې امله د ده کور په سیمه کې غیرعادي نه ښکارېده. عجیبه یوازې دا وه چې د کور اوسېدونکي هېڅ کله هم بهر نه وو را وتلي، کلا له هېڅ ډول ټلیفون او انټرنېټ سره وصل نه وه. خواره یې هم د دوو کسانو له خوا چې له خپلو کورنیو سره همدلته اوسېدل برابرېدل. هغوی د بن لادن د قاصدانو په توگه و. آن چې د یوه مېرمن د سوات وه.

ځواکونو په سر ویشتلې و او جنازه یې د هلیکوپتر په واسطه وړل شوې وه. د اسامه دوه وروڼه او یو بې مشر زوی هم وژل شوي وو، خو د بن لادن مېرمنې او نور اولادونه یې ژوندي پاتې شوي و چې اوس یې پاکستان ساتي. امریکایانو د اسامه جسد دریا ته وغورځاوه. ولسمشر اوباما ډېر خوشاله و او هغه لویې مېلې چې له سپینې ماڼۍ بهر کېدې مور له ټلويزيون څخه ننداره کولې.

پيداكوى خو ټلويزيوني چينلونه په آسانۍ سره پېژني.»

د پوځ مشران جنرال كياني او جنرال احمد پاشا پارلمان ته استيضاح شوي وو چې د دې پېښې په اړه چې تر اوسه هېڅ كله هم نه وه پېښه شوې معلومات ورکړي. مور غوښتل پوه شو چې د څه له پاره زموږ هېواد تر دې اندازې پورې سپک شوی و.

همدارنگه امريکايي سياستوال هم له دې امله چې دوى فکر کاوه چې اسامه دا ټول وخت په کوم غار کې پټ دی خو زموږ د پلازمېنې په څو کيلومترۍ کې وموندل شو. دوى له دې امله شکايت کاوه چې مور ته يې په دې اتو کلونو کې شل بيليونه ډالره راکړې و چې له دوى سره مرسته وکړو. اوس دوى ته دا پوښتنه پيدا شوې وه چې زموږ دولت د چا ملاتړى دى. کله به داسې ښکارېده چې دا هر څه د پيسو له پاره وو. چې ډېرې پيسې يې پوځ ته رسېدلې او عادي خلکو ته څه پاتې نه و.

***

له دې پېښې څو مياشتې وروسته د ۲۰۱۱ م کال د اکتوبر په مياشت کې مې پلار راته وويل، يو برېښنالیک يې تر لاسه کړى چې په کې ليکل شوي و، زه په مستردام کې د ماشومانو د مدافعينو د يوې ډلې له خوا د ماشومانو د حقوقو د نړيوالې ډالۍ له پنځو نوماندو څخه يم. نوم مې د جنوبي افريقا د عيسوي راهبانو مشر (دژموند توتو) له خوا ليکل شوی و. هغه د اپارتايد^(۱) په وړاندې مبارزه کې مې د پلار له پاره اتل و. دا ډالۍ مې چې ونه گټله، پلار مې ناهيلی شو خو ور ياده مې کړه چې هلته مې يوازې وينا کړې وه، مور د عملي کارونو له پاره کومه اداره لکه د ډاليو گټونکي نه لرله.

له لنډې مودې وروسته د پنجاب والي شهباز شريف زه د فارغينو يوه تلين ته د

اوسېدلى و چې هلته يې له خالد شيخ سره چې د سپټمبر د يوولسمې پېښې ترتيب کوونکى و ليدلي وو.

په کومه لاره يې چې اسامه پيدا کړ د خوشال د خونې وړ جاسوسي فلمونو په ډول وه. دوى د دې له پاره چې څوک يې پيدانه کړي د ايميل او تليفون په ځاى له انسانانو د قاصد په توگه کار اخيست. خو امريکايان د دوى يو قاصد پيدا کوي او د گاډي د پلټې د شمېرې په واسطه يې له پېښور څخه تر اېبټ آباد پورې تعقيب کړى و. وروسته له دې چې د يوې لويې بې پيلوټه الوتکې په واسطه چې د اېکس وړانگو د ليدو وړتيا يې لرله، دوى ځاى، له الوتکې څخه يو د لوړ قد او اوږدې ريرې خاوند چې په انگرې کې گرځي په نښه کوي.

هره ورځ د دې پېښې نوې خبرې اورېدل کېدې. خلک د امريکا د حملې له امله په غوسه وو خو دې ته يې پام نه و چې د نړۍ لوى ترورېست زموږ په هېواد کې ژوند کاوه. ځينو ورځپاڼو ويل چې امريکايانو کلونه وړاندې اسامه وژلى او جسد يې په يخچال کې ساتلى و. کيسه داسې وه چې دوى جسد اېبټ آباد ته راوړي او هلته يوه بې ځايه حمله کوي ترڅو په دې کار سره پاکستان بدنام او وشموي. مور څو ليکلي پيغامونه ترلاسه کړي وو، له مور يې غوښتي و د پوځ په ملاتړ لاريون وکړو. په يوه پيغام کې له هندوستان سره زموږ دريو جگړو ته اشاره شوې وه: «مور ۱۹۴۸، ۱۹۶۵ او ۱۹۷۱ کلونو کې ستاسې له پاره هلته په جگړه بوخت وو اوس چې له شانه په توره وهل کېږو ملاتړ مو وکړئ.»

داسې پيغامونه هم راتلل چې په پوځ به يې ملنډې وهلې. خلکو به ويل چې پوځ په کال کې څه ډول شپږ بيليون ډالره لگوي. دوى زموږ د ښوونې اووه چنده بوديجه لگوي په داسې حال کې چې زموږ له رادار څخه څلور امريکايي الوتکې په پټه تېرېداى شي؟ که امريکا دا کار کوى شي نو بيا دوى ولې له هنديانو سره مبارزه کوله؟

په يوه پيغام کې ليکل شوي وو: «هارن ونه کړئ، چې پوځ ويده دى.» يو بل پيغام داسې و: «د پاکستان دويم لاس د پلورلو له پاره. امريکايي الوتکې نه شي

^(۱) اپارتايد يوه افريقايي کلمه ده چې د تور او سپين نژدا تر منځ د بېلتون په معنى ده. اپارتايد تور نژاد دې ته اړ باسي چې په يوه ځانگړې سيمه کې ژوند وکړي چې له هر ډول حقوقو، سياسي، زده کړه او پرمختگ څخه بې برخې وي.

ومې ويل چې مور غواړو ښوونځي مو له سره ورغول شي او په سوات کې د نجونو له پاره يو پوهنتون جوړ شي.

زه پوهېدم چې غوښتنو ته به مې دومره ارزښت ورنه کړي له ځانه سره مې فکر کاوه: «يوه ورځ سياست واله کېرم او دا کارونه ټول ترسره کوم.»

بيا تصميم ونيول شو چې دا ډالۍ هر کال تر اتلسو ټيټ عمر ماشومانو ته ورکړي چې زما په وياړ يې «ملاله ډالۍ» نوم پرې کېښود. زما چې پام شو پلار مې ډېر خوشاله نه و. د نورو پښتنو په څېر هغه هم يو څه خرافاتي دی. د پاکستان په فرهنگ کې د ژونديو په نوم څه نه نوموي. له همدې امله مې پلار ته ښه نه ښکارېده.

زه پوهېدم چې د مور مې له دې ډاليو سره مينه نه وه، ځکه هغه وېرېده که چېرې زه وتلي څېره شم نه چې حمله را باندې وشي. مور مې چاته اجازه نه ورکوله چې عکس يې واخلي، هغه په خپل دود کلکه ولاړه ده چې دا يو سل کلن فرهنگ دی. که يې دا دود مات کړی وای نارينه او ښځينه او په ځانگړې توگه خپلوانو به يې په ضد خبرې کولې. هغې هېڅ کله هم زما او پلار په کارونو کې مخالفت نه و کړی خو کله يې چې ماته ډالۍ راکړه ويې ويل:

- ډالۍ زما د لور ځای نه شي نيوی، زه ډالۍ نه بلکې لور مې غواړم. د دې يو تار وېښته په ټوله نړۍ نه ورکوم.

پلار مې ويل يوازې د يوه ښوونځي د جوړولو نيت مې لاره چې ماشومان زده کړه په کې وکړای شي. مور په سياست او د زده کړو له پاره مبارزه کې له گډون پرته بله لاره نه لرله.

پلار زياته کړه:

- زما يوازينۍ موخه دا ده تر خپلې وسې به له خپلو ماشومانو او خلکو سره مرسته وکړو چې زده کړه وکړي. خو دا چې ستاسې نيمايي مشران دروغ وايي او نيم نور يې له طالبانو سره په خبرو اخته دي، بله لاره نه ده پاتې بايد چې يو څوک خبرې وکړي.

وينا له پاره وغوښتم. هغه د «دانش ښوونځي» په نوم د ښوونځيو يوه نوې شبکه جوړه کړه او زده کوونکو ته يې وړيا لپټاپ کمپيوټرونه واخيستل، کله چې دوی خپل لپټاپونه چلان کړل په پاڼه يې د ده تصوير لگېدلی و. د دې له پاره چې په ټول ايالت کې د زده کوونکو روحيه لوړه شي، هغو نجونو او هلکانو ته چې لوړې نومرې يې وړلې نغدې پيسې يې هم ورکولې. ما هم د نجونو د حقوقو د دفاع په خاطر د ۴۵۰۰ ډالرو يو چک تر لاسه کړ.

ما په دې تلين کې خړې جامې اغوستې وې او د لومړي ځل له پاره مې په عام محضر کې دا چې له طالبانو سره مې مبارزه کړې وه او په پټه ښوونځي ته تللې وم خبرې وکړې.

په دې وينا کې مې وويل:

- زه د زده کړې او تحصيل په ارزښت په ښه ډول پوهېرم، دوی زمور قلمونه او کتابونه په زور را نه اخيستل. خو د سوات نجونې له چا نه وېرې او مور اوس هم زده کړه کوو.

يوه ورځ په ټولگي کې وم چې ټولگيوالو مې وويل:

- تا د ۵۰۰ زره لويه ډالۍ گټلې!

پلار مې هم ويل چې دولت د پاکستان د ملي سولې لومړۍ ډالۍ ماته راکړې، د باور وړ نه وه. په هغې ورځ ښوونځي ته خو خبريالان راغلل داسې چې ښوونځی په يوه سټوډيو بدل شوی و.

دغه مراسم د ۲۰۱۱ م کال د ډسمبر په شلمه د لومړي وزير په رسمي استوگنځي کې چې د اساسي قانون د غره په لمنه کې يوه له ډېرو لوړو سپينو ودانيو څخه ده او مور اسلام آباد ته د سفر په وخت ليدلې وه جوړ شول. زه له سياستوالو سره په کتنو عادت شوې وم له همدې امله وارخطا نه وم. سره له دې چې پلار مې راته ويل چې لومړی وزير مو گيلاني له يوې روحاني کورنۍ څخه دی هڅه يې کوله چې په دې خبرو مې ووېروي. وروسته له دې چې لومړي وزير ډالۍ او چک راکړل، ما هم د خپلو هيلو ډېر اوږد لړليک ورته وړاندې کړ. ورته

دولت، سرلښکر غلام قمر، سيمه ييزو پنځو قوماندانو هم د يوه لابرآتورا او يوه کتابتون له پاره سل زره روپۍ راکړې. خو دا زما د مبارزې پای نه و. اوس مې هغه درسونه چې له تاريخ څخه زده کړي و په ياد راوړل، دا چې پوځ له بریا وروسته د خلکو له چور څخه خوند اخلي. ما هم نسبت خپلو ډاليو ته همداسې احساس لاره. هغه واړه جواهرات و چې هېڅ معنی يې نه لرله. ما بايد د دې بریا له پاره ډېر فکر کړی وای.

پلار مې د ډاليو په پيسو زما د کوټې له پاره يو د خوب تخت او يوه الماری واخيسته، څه يې د مور د غاښونو په اېښودو ولگولې او په شنگله کې يې يوه نومره ځمکه هم پرې واخيسته. هوډ مو وکړ چې پاتې پيسې په اړو خلکو ووېشو.

زړه مې غوښتل د زده کړو له پاره يو بنسټ جوړ کړم. هماغه وخت مې چې ماشومان د خځلو په ټولولو وليدل دا تصميم مې ونيو. تر اوسه مې هم هغه مورک چې په خځلو کې گرځېدل او هغه نجلۍ چې ککړ او جر شوي وېښتان يې وو له ياده نه دي وتلي. هغه وخت مو د يوويشت نجونو يوه ټولنه جوړه کړه. لومړيتوب مو د سوات نجونې، په کار بوخت او خځلې ټولونکي ماشومان و.

همدارنگه کله چې له ملکنډ څخه تېرېدو يوه نجلۍ مو وليده چې مالتې يې خرڅولې. په يوه سپين کاغذ يې په قلم کوم څه نښه کول ترڅو پلورل شوې مالتې حساب کړي، سره له دې چې ليک او لوست يې زده نه و. عکس مې يې واخيست او له ځان سره مې ژمنه وکړه څومره مې چې له وس کېرې د نجونو د زده کړې له پاره به کار کوم. همدا زما مبارزه وه.

څنگه چې کور ته ورسېدم خبره شوم چې په ښوونځي کې يوه ډله خبريالان غواړي مرکه راسره وکړي. له همدې امله مې بايد وړ جامې اغوستې وای. لومړی مې فکر وکړ چې بايد ښکلې جامې واغوندم خو وروسته مې بيا تصميم ونيو چې د مرکې له پاره معمولي جامې مناسب دي. ځکه غوښتل مې چې خلک مې تر ډېره پيغام ته پام وکړي نه دا چې زما ظاهري څېره د دوی ذهن واړوي.

کله چې ښوونځي ته ننوتم ټولو خورلڼو مې چيغې کړل:

- حيرانوونکې ده!

دوی يو څه پيسې ټولې کړې وې او ماته يې مېلمستيا پرې جوړه کړې وه.

يو لوی سپين کېک يې هم اخيستی و چې په خوړو يې پرې ليکلي و «تل بريالی اوسې.»

دا ډېره په زړه پورې وه چې دوستانو مې غوښتل د دې بریا خوښي راسره ووېشي. زه پوهېدم چې که زموږ له هرې ټولگيوالې سره يې کورنۍ مرسته کړې وای، دوی هم په دې اندازه بريالی کېدې.

د کيک له خوړلو وروسته مېرمن مريم وويل:

- نور بايد درسونه ووايي ځکه چې د مارچ په مياشت کې آزمويڼې پيل کېږي.

خو دا کال په يوه دردوونکي يادښت سره پای ته ورسېد. د ډالۍ له اخيستو څخه پنځه ورځې وروسته مې ترور (خاله) ناڅاپه په حق ورسېده. هغه تر اوسه پنځوسو کلونو ته هم نه وه رسېدلې خو د شکر له ناروغۍ سره مخ شوې وه. ترور مې د ټلويزيون په پرده په لاهور کې د يوه ډاکټر تبليغات ويني، وروسته يې خپل خاوند اړ باسي چې هلته يې بوزي. مور نه پوهېږو چې ډاکټر مې ترور ته د څه پيچکاري ورکړې وه خو سمدلاسه بېهوشه کېږي او له ژوند سره خداي په آمانې کړي. پلار مې ويل هغه ډاکټر طبي زده کړې نه لرلې يوازې خلک يې تېرويستل نو له همدې امله ده چې مور بايد د بې سوادۍ په وړاندې مبارزه وکړو.

د هغې کال تر پايه مو ډېرې پيسې ټولې کړې وې. د پنځو سوو زرو روپيو په اندازه مو د لومړي وزير، د پنجاب والي، د خيبر پښتونخوا والي، د سېند د

هېواد کې ډېرې ښځې تر نارینه و پورې تړلې دي. د بېلگې په توگه مېرمن مريم يوه پوهه او پياوړې ښځه ده خو دې ته ناشونې ده چې زموږ په ټولنه کې يوازې ژوند وکړي او کار ته لاړه شي. دا بايد له پلار، ورور او يا خاوند سره ژوند وکړي. په پاکستان کې که ښځې وغواړو خپلواکې شو، خلک فکر کوي چې مور له پلارونو، وروڼو او يا خاوند څخه سرغړونه کوو. خو په حقيقت کې داسې نه ده. مور يوازې غواړو د خپل ژوند د مهمو مسائلو له پاره په خپله تصميم ونيسو، ښوونځي ته لاړې شو خو وکولای شو کار وکړو. د قرآن کریم په هېڅ ځای کې نه دي راغلي چې ښځه بايد تر يو نارينه پورې تړلې وي. دغه خبره له آسمانه نه ده راغلي چې يوه ښځه دې خامخا د يوه نارينه اطاعت وکړي.

ناخپه مې د پلار په آواز سره د خپلو فکرونو له نړۍ بهر شوم. هغه وويل:

- لورې، د څه په اړه فکر کوې؟

خواب مې ورکړ:

- پلاره زه مې غواړي له اقيانوس څخه واوړم.

اتل ورور مې چيغې کړې:

- هېر يې کړه. مور په ساحل کې يو زه غواړم په اوبن سپرلی وکړم.

د سيند د دولت له اعلان وروسته چې د عمليات په سرک يې د يوه لومړني ښوونځي نوم زما په نوم اړولی. مور د ۲۰۱۲ م کال په جنوري مياشت کې د جيو ټلويزيون له خوا د مېلمنو په توگه کراچۍ ته لاړو. خوشال ورور مې تر اوسه هم د ابيت آباد په يوه ښوونځي کې و نو له همدې امله له خوشاله پرته نوره ټوله کورنۍ کراچۍ ته لاړو. زه په لومړي ځل په الوتکه کې کېناستم. سفر دوه ساعته و چې ماته عجيبه ښکارېده. که په بس کې کراچۍ ته راتلای لږ تر لږه دوه ورځې وخت يې نيوه.

په الوتکه کې مې پام شو چې ځينې کسان نه شي کولای خپلې چوکۍ پيدا کړي ځکه چې هغوی زده کړه نه لرله او په حساب نه پوهېدل. زما چوکۍ د کړکۍ تر څنگ وه چې کولای مې شول زموږ غرونه او دښتې له لور ځايه ووينم.

ښځه او سپند

د نجمې ترور اوبنکې روانې وې. دې تر دې وړاندې سپند نه و ليدلی. مور او کورنۍ مو په لويو ډبرو کېناستو. په داسې حال کې چې د عرب سمندرگي د مالگې تند بوی مو حس کاوه اوبو ته مو پام شو، يو لوی سمندرگي چې هېڅوک نه پوهېدل پای يې چېرته دی. په هغې وخت کې زه ډېره خوشاله وم. وروسته مې وويل:

- غواړم يوه ورځ له دې سمندر څخه واوړم.

ترور وپوښتل:

- دا څه وايې؟

دا خبر يې داسې وکړه لکه د کوم ناشوني کار په اړه مې چې څه ويلې وي.

د دې حقيقت د پيدا کولو هڅه مې کوله چې ترور دېرش کاله د کراچۍ په ساحلي ښار کې ژوند کړی خو تر اوسه يې هېڅ کله هم اقيانوس په سترگو نه و ليدلی. خاوند يې هغه ساحل ته نه بووله، آن که ترور بهر وتلې وای هم به په لوحو نه پوهېده ځکه چې ليک لوست يې زده نه و.

په ډبرو ناسته وم او پورې غاړې ځمکو ته مې پام کاوه چې هلته ښځو آزاد ژوند کاوه. په پاکستان کې مو يوه لومړۍ وزيره لرله او په اسلام آباد کې مې هم له ښځو سره ليدلي و چې ډېر زحمت يې ويست، دلته حقيقت دا و چې زموږ په

اتحاد» چې په نواز شريف پورې تړاو لري پيرو دي.

مور د سيند ټولنې ته لارو چې ټولو غړو يې وستايلم. بيا مو زما په نوم نومول شوي (ملاله يوسفزی ښوونځي) په گډون له څو ښوونځيو ليدنه وکړه. ما هلته د زده کړو د ارزښت په اړه خبرې وکړې. دوی ته مې د زده کړو تر څنگ د بې نظير بوتو د ژوند په اړه هم خبرې وکړې ځکه چې هغه د دې ښار اوسېدونکې وه ومې ويل:

- مور ټول بايد يو بل ته لاسونه ورکړو او د نجونو د حقوقو له پاره مبارزه وکړو.

زده کوونکو زما له پاره ترانې وويلې او زما يو نقاشي شوی تصوير يې چې آسمان ته مې سترگې نيولې وې راته ډالۍ کړ. دا ډېره عجيبه ښکارېده چې زما په نوم يو ښوونځی ثبت شوی و، عيناً د ملالۍ ميوندۍ په څېر چې په افغانستان کې يې ډېر ښوونځي په نوم ثبت شوي دي.

د ښوونځي په نورو رخصتيو کې مې له پلار سره تصميم ونيو چې لري پرتو سيمو ته لاړ شو او له کورنيو او ماشومانو سره د ليک لوست په ارزښت خبرې وکړو. پلار ته مې وويل:

- د وعظ کوونکو په ډول به زده کړه ورکړو.

په هغې ورځ مو وروسته عمه او خاوند يې وليدل. هغوی په يوه ډېر واړه کور کې ژوند کاوه، پلار مې هغه وخت کې پوه شو چې ولې يې د پوهنتون د زده کړو په وخت کې د اوسېدو ځای نه و ورکړی. په لاره کې «د رسول الله (ص) د عاشقانو» له واپ څخه تېر شوو. هلته مې د سرک په سر د سلمان تاثير د وژونکي تصوير وليد چې په سرو گلونو يې پوښلی و په داسې توگه چې تا به ويل هغه يو سپېڅلی کس و. پلار مې ډېر په غوسه شو. ويې ويل:

- په دې ښار کې دوه ميليونه کسان ژوند کوي. دومره څوک په کې نشته چې دا تصوير لاندې را وغورځوي؟

مور په سېند او بازارونو يې سربېره چې مور مې څو جوړه جامې په کې واخيستې بايد له يوه بل مهم ځای څخه مو هم ليدنه کړې وای. هوډ مو وکړ زموږ د لوی

څومره مو چې د جنوب په لور تگ کاوه سيمې وچې او سپېرې کېدې. ډېر ژر د سوات په شنو سيمو پسې خپه شوم. اوس مې کولای شول پوهه شم چې ولې زموږ خلک کله چې جنوب ته د کار له پاره ځي وايي چې مړی يې بايد د خپل وطن په سره هوا کې خاورو ته وسپارل شي.

کله چې له هوايي ډگر څخه په گاډي کې د هوټل په لور تلو، د خلکو، کورونو او گاډو له گڼې گونې حيرانه وم. کراچۍ د خاورې په کره کې تر ټولو د ډېرې گڼې گونې لرونکی ښار دی. ډېره عجيبه ده ځکه کله چې د پاکستان بنسټ کېښودل شو دې بندر يوازې درې سوه زره اوسېدونکي لرل. کراچۍ د پاکستان لومړۍ پلازمېنه وه چې جناح هم په کې ژوند کاوه، وروسته بيا په ميليونونو مسلمانان چې اردو ژبي و له هندوستان څخه کراچۍ ته د کډوالو په توگه راغلل خو په اوس وخت کې د شلو ميليونونو په شاوخوا کې نفوس لري، په واقعيت کې کراچۍ په نړۍ کې د پښتنو تر ټولو لوی ښار دی. سره له دې چې زموږ له سيمې ډېر لري دي، خو بيا هم له پنځو څخه تر اوو ميليونو پورې پښتانه هلته د کار له پاره تللي دي.

له بده مرغه چې کراچۍ اوس د تاوتریخوالي په ښار بدل شوی دی او هر وخت د پښتنو او کډوالو تر منځ شخړې روانې وي. د کډوالو سيمې ډېرې پاکې او منظمې ښکارېدې خو د پښتنو سيمې ناپاکې او گډې وډې وې. کډوال د «متحده قومي خوځښت» ډلې پيروی کوي چې الطاف حسين يې مشر دی او په لندن کې د تبعيد په توگه اوسېږي او له خلکو سره د انټرنیټ له لارې اړيکي نيسي. متحده قومي خوځښت ډېر منظم دی او له يو بل سره ډېر ښه اتفاق او اتحاد لري. د دوی خلاف مور پښتانه بيا يو لاس نه يو، ځينې مو د عمران خان پلوي دي ځکه چې هغه يو پښتون دی، ځينې مو د مولانا فضل الرحمن په لاره ځي ځکه چې د هغه ډله «د اسلامي عالمانو ډله» اسلامي ډله بلل کېږي. ځينې يې د خلکو د ملي گوند سيکولر پلوي دي، ځينې «د پاکستان د خلکو گوند» چې د بې نظيرې گوند دی او يوه ډله يې هم د «پاکستان د مسلمانانو

رهبر او هېواد د بنسټ اېښودونکي محمد علي جناح زیارت وکړو. له مرمړ ډېرو جوړه، ډېره آرامه او د ښار له گڼې گونې لري ودانۍ وه چې مور يې ډېر سپېڅلی ځای شمېرو. بې نظيره د لومړۍ وينا له پاره کله چې بېرته پاکستان ته راغله دې زیارت ته په لاره وه چې بس يې وچاودېد.

ساتونکي څرگنده کړه چې د جناح جسد په لاندې مقبره کې تر يوه لوی روښانه چيني څراغ لاندې په خپله اصلي کوټه کې نه دی. په اصل کې دی په لاندې پور کې د خپلې خور فاطمې له قبر سره نژدې چې ډېره موده له ده وروسته مړه شوه پروت دی. تر څنگ يې زموږ د لومړني لومړي وزير لياقت علي خان قبر دی چې هغه يې هم ترور کړی و.

بيا د يوې ودانۍ شاته لاړو هلته مو د يوه وړوکي موزيم ننداره وکړه. سپين د غاړې دسمالونه مو وليدل چې جناح به په پاریس کې جوړول، يوه جوړه درې ټوټه يې جامې چې په لندن کې ورته جوړې شوې وې، د ده د گلف لوبې لرگی او د سفر له پاره يو ځانگړی بکس چې د ده د خوښې د بوټونو په گډون دوولس جوړه بوټونه په کې اېښي و. دېوالونه يې هم له تصويرونو ډک و.

په يوه تصوير کې د پاکستان د جوړښت لومړۍ ورځې دي او دومره ډنگر دی چې بيخي د مړينې په حال کې ښکاري. پوستکی يې د کاغذ په څېر نازک ښکارېده. خو په هغې وخت کې ناروغي پرې زور وه. جناح به هره ورځ پنځلس دانې سگرېټ څکول. کله چې د برېتانيایي هند وروستي واکمن لږد مونټېتن د هند په وېشلو سره د خپلواکۍ له پاره هوکړه وکړه، جناح په سل او د سړو په سرطان اخته شوی و. وروسته يې وويل که پوهېدای چې جناح د مرگ په حال ناروغ دی، خامخا يې دغه هوکړه ځنډوله چې بيا به هېڅ کله هم پاکستان نه وای جوړ شوی. څنگه چې وړاندوېينه کېده جناح يو کال وروسته يعنې د ۱۹۴۸ م کال په سپټمبر مياشت کې له دنيا څخه رحلت وکړ. له هغې درې کاله وروسته زموږ لومړنی لومړی وزير هم ووژل شو. له هماغه وخته زموږ هېواد ښه بخت نه لري.

هلته د جناح ځينې مشهورې ويناوې نندارې ته وړاندې شوې وې. يوه وينا يې دا وه چې په نوي پاکستان کې ټول خلک او ټول دينونه په ازاده توگه ژوند کولای شي او هر څوک خپل دين ساتلای شي. په يوه بل ځای کې يې د ښځو د مهم رول په اړه خبرې کړې وې. زړه مې غوښتل چې د ده د کور د ښځو تصويرونه ووينم. مېرمن يې زردشته وه او په ځوانۍ کې وفات شوې وه. يوازې دينا لور يې ژوندۍ وه چې په هندوستان کې يې له يوه زردشتي سره واده کړی او هلته اوسېږي. د دوی دا ډول واده د مسلمانانو له نوې ځمکې سره په ټکر کې و. دينا اوس په نيويارک کې اوسېږي. هلته مې چې څومره عکسونه وليدل يوازې د فاطمې خور يې و.

د ده د ويناوو لوستل او مقبرې ننداره يې ډېر سخت کار و، فکر کوم که جناح همدا اوس په پاکستان کې شته وای ډېر به ناهیلی شوی وای. ده به خامخا ويلي وای چې دا هغه پاکستان نه دی چې ما يې هيله کوله. ده هيله لرله چې مور خپلواک او پر يو بل زړه سوی ولرو. ده غوښتل چې په دې هېواد کې دې د هر دين او باور خلک په خپلواکه توگه ژوند وکړي.

له پلاره مې وپوښتل:

- که خپلواک شوي نه وای او تر اوسه هم د هندوستان يوه برخه وای آیا وضعیت به تر دې هم نه وای ښه شوی؟

د پاکستان د بنسټ تر اېښودو مخکې د مسلمانانو او هندوانو تر منځ نه ختمېدونکې مبارزه روانه وه. وروسته سره له دې چې يو خپلواک هېواد شوو بيا هم جگړه روانه وه خو دا ځل د پښتنو او کډوالو سني او شيعه گانو تر منځ وه. زموږ څلور ايالتونه تل په جگړه کې ښکېل دي. سنجان تل د بېلتون خبرې کوي، په بلوچستان کې هر وخت جگړه روانه وي خو په اړه يې معلومات نه وړاندې کېږي ځکه چې ډېره لرې پاتې سيمه ده. آیا دا ټولې جگړې په دې معنی دي چې هېواد مو د دويم ځل له پاره سره وپېشو؟

کله چې له هغه ځايه را ووتو د موزيم په دروازه کې يو کس له بيرغونو سره ولاړ و

د هغې ورځې په مازيگر هغې کورنۍ چې د وروستۍ مياشتې له اتلسم راهيسې يې زموږ په کور کې ژوند کاوه، له پلار سره اړيکه ونيوه. د دوی پخواني کور د خاورو بام لاره چې د باران په وخت کې به خڅېده او مور دوه اضافي کوټې لرلې چې دې کورنۍ ته مو په ډېره لږه کرایه ورکړې وې او اولادونو يې زموږ په ښوونځي کې وړيا درس وايه. درې اولادونه يې لرل چې ډېره مينه مې ورسره لرله او هر وخت به مو په بام د پوليس او غلو لوبه کوله.

په اړيکه کې مې يې پلار ته ويلې و چې پوليس يې کور ته ورغلي چې آيا زموږ کورنۍ کوم چا گوانښلې؟ کله مې چې پلار دا خبر واورېد د پوليسو له مشر سره يې اړيکه ونيوه، هغه هم له پلاره دا پوښتنه وکړه.

پلار مې ځواب ورکړ: «آخېر ولې، آيا تاسې ته کوم خبر رسېدلی؟» وروسته د پوليسو مشر له پلار څخه غوښتنه وکړه کله چې سوات ته لاړ شي له هغه سره وويني.

له هغې وروسته مې پلار ناکراره و د کراچۍ له ښاره يې خوند نه شوای اخيستی. پلار او مور مې ډېر پرېشانه ښکارېدل. مور مې تر اوسه د خپلې خور په غم کې وه، خبره پرېشانوونکې وه دوی ته مې وويل:

- تاسې پرېشانه ياست خو ماته نه وايئ.

وروسته يې د هغې ټليفوني اړيکې په اړه راته وويل دوی په دې گوانښونو باور کړی و خو ما هېڅ کله هم وېره نه لرله، ځکه ټول پوهېږي چې آخېر به يوه ورځ مړه کېږو. داسې مې احساسوله چې څوک له مرگه تېنېدلی نه شي، که هغه د سرطان د ناروغۍ او که د طالب له لاسه وي. له همدې امله ده چې بايد ټولې غوښتنې مې عملي کړم.

پلار مې وويل:

- لورې، دا به ښه وي چې د څه وخت له پاره مبارزه ونه کړو او هر څه ناليدلي وبولو.

ځواب مې ورکړ:

او شکايت يې کاوه. دوی راته وويل چې ژبه يې سرايکي^(۱) ده په جنوبي پنجاب پورې تړاو لري. دوی د يوه بېل ايالت غوښتونکي دي.

د جگړې له پاره زموږ د خلکو تر منځ ډېر مسائل شته دي. ډېر خلک وايي چې هندوان، مسيحيان او يهودان زموږ دوښمنان دي، نو دا مور مسلمانان ولې له يو بل سره په جگړه بوخت يو؟ زموږ خلک سرغړونه کړي. د دوی لويه اندېښنه له اسلام څخه دفاع ده. او د طالبانو په څېر خلکو له خوا چې قرآن د خپل ځان له گټې سره سم تفسيروي يې لارې شوي دي. مور بايد گټورو خبرو ته پاملرنه وکړو. زموږ د هېواد ډېری خلک بې زده کړې دي، ځينې يې هم د زده کړو وس نه لري. مور په داسې يوه هېواد کې ژوند کوو چې ښوونځي سوزوي. يو پاکستانی لږ تر لږه يوه ورځ هم د وژلو د خبر له اورېدو پرته نه شي بېگا کوی.

يوه ورځ د شهلا انجم په نوم يوه نجلۍ زموږ هوتل ته راغله. دا يوه پاکستاني خبرياله وه چې په الاسکا کې يې ژوند کاوه. شهلا وروسته له دې چې زموږ مستند فلم په نيويارک ټايمز وېښپاڼه کې ويني، له مور سره د ليدو هوډ کوي. هغې څو دقيقې له ما او وروسته مې يې له پلار سره خبرې وکړې. ناڅاپه مې پام شو چې په سترگو کې يې اونښکې ډنډ ولاړې دي. بيا يې زما له پلاره وپوښتل:

- آيا پوهېږي چې نن طالبانو دا بې گناه نجلۍ گوانښلې ده؟

مور نه پوهېدو چې د څه په اړه خبرې کوي، دې مور ته په وېښپاڼه کې وښوده چې طالبانو په هغې ورځ دوی مېرمنې گوانښلې وې، يوه فعاله مېرمن شاد بېگم وه او بله زه ملاله وم.

دوی ويلې و چې دا دوه ښځې بې ديني خپروي نو بايد چې ووژل شي. ما باور ونه کړ ځکه چې په انټرنېټ کې ډېر داسې مسائل خپرېږي، نو بيا مې هم له ځانه سره فکر وکړ چې دا خبره به رښتيا وي ځکه چې له بل ځای څخه خپره شوې ده.

^(۱) سرايکي له هندو آريايي ژبو څخه ده چې ويونکي يې په پاکستان او هند کې دي. سرايکي د پنجابي ژبې له کورنۍ څخه ده.

کوه، خو ما به نه منله.

ورته ومې ويل:

- پلاره ډېره عجيبه ده. مور د طالبانو په وخت کې خوندي و خو اوس چې طالبان تللي امنيت نشته؟!

ځواب يې راکړ:

- هوکې ملالې، اوس طالبان يوازې زموږ له پاره دي. زما او ستا په څېر کسانو له پاره چې مبارزه کوي. د سوات خلک گادې چلوونکي او هتيوال ټول خوندي دي. دغه طالبې ځواک يوازې د ځانگړو کسانو له پاره دی، چې مور هم په دې ځانگړو کې شمېر يو.

همدا موضوع لامل شوه چې له درس سره مې مينه لږ شوه. د مارچ د مياشتې د آرموښې پايلې خوشاله کوونکې نه وې زه په کې دويم نومره شوم.

- څه ډول؟ تاسې يوازينی کس وئ چې ويل مو که په کوم څه له خپل روح څخه ډېر باور ولرو، که ژوندي نه و هم غږ مو اورېدل کېږي. مور له مبارزې څخه لاس نه شو اخيستی.

خلکو به هيله رانه کوله چې په مهمو پېښو کې وينا وکړم. دوی ته څه ډول ووايم چې د امنيتي ستونزو له امله خبرې نه شم کوی؟ دا کار مو د مغورو پښتنو په څېر نه شواى کولای. پلار مې هر وخت وايي چې د پښتنو په وینه کې اتلولي نغښتې ده.

هغه وخت مو په له غمه ډک زړه بېرته سوات ته مخه کړه. کله مې چې پلار پوليسو ته لاړ، هغوی زما په اړه يوه دوسيه ورته ښودلې وه. دوی ويلې و چې زما ملي او نړيوال شهرت د طالبانو پام را اړولی دی او بايد چې زما ساتنه وشي. هغوی څو ساتونکي راته ومنل خو د پلار خوبه نه وه. د سوات ډېرو مشرانو ساتونکي لرل خو سره له دې هم وژل شوي و او د سوات والي هم د خپل ساتونکي له خوا وژل شوی و. پلار له ځان سره دا فکر هم کړی و چې د پوځ ساتونکي به د زده کوونکو کورنۍ پرېشانه کړي، زړه يې نه غوښتل چې د نورو ژوند له گواښ سره مخ کړي. پخوا به چې پلار وگواښل شو ده به ويل:

- پرېردئ چې ما ووژني، يوازې زه به ووژل شم.

ده همدا راز د سيمه ييز پوځ له ډگروال سره هم وليدل. هغه ويلې و چې که د اېبټ آباد په پوهنتون کې وم نو امنيت مې خوندي کېدای نه شي او که چېرې په سوات کې له مبارزې لاس واخلم نو هېڅ ستونزه به جوړه نه شي. له همدې امله کله چې د خيبر پښتونخوا حکومت وړانديز راته وکړ چې د سولې سفيره شم، پلار مې ويل ښه به دا وي چې دا وړانديز رد کړم.

له هغې وروسته به مې د شپې له خوا د انگر دروازه کلکه ترله. مور به مې پلار ته ويل:

- دا له خطر وېرېږي.

پلار ډېر اندېښمن و، هره شپه به يې راته ويل چې د کوتې پردې دې مه پورته

سپينه مانۍ مو وليده، هغه کوټه چې ملکه په کې اوسېده او له گلونو ډک باغونه مو وليدل خو د والي کوټه مو ونه ليدای شواى ځکه چې هغه سېلاب وړانه کړې وه.

لږ وخت مو په شنه چمن کې قدم واهه، عکسونه مو واخيستل او د سپند په غاړه مو د اوبو شنل وکړل چې د اوبو څاڅکي د لمر په رڼا کې ډېر ښايسته ځلېدل. تر غره لاندې يو آبشار و چې مور يې څو دقيقې په غاړه په لويو ډبرو کېناستو او د اوبو زړه وړونکي غږ ته مو غوږ ونيوه چې ناڅاپه منيبې بيا هم ماته اوبه وشنلې. له منيبې مې هيله وکړه:

- بس دي چې بيا به مې ټولې جامې لندې شي!

له دې وروسته مې له دوو نجونو سره چې له منيبې سره جوړې نه وې قدم واهه، دوى زه نوره هم منيبې ته تحريک کړم چې دا زما او منيبې تر منځ د يوې بلې شخړې له پاره يوه مقدمه وه. کله چې پورته د غره ډډې ته پورته شوو غرمۍ تياره وه. زموږ گاډي چلوونکي عثمان بهايي جان د تل په څېر له مور سره ټوکې وکړې ډېر يې وځندولو. مېرمن مريم خپله نوې زېږېدلې ماشومه حنا او دوه کلنه لور يې چې د ناوې په څېر ښايسته او ډېره شوخه وه هم له ځانه سره راوستې وه. د غرمې ډوډۍ مو ډېره بې خونده وه. کله چې د ښوونځي همکارانو د چرگانو د پخولو له پاره په اور کړايي کېښوده ويې ويل چې دا چرگان د ټولو له پاره نه بس کېږي نو بايد چې يو څه اوبه ور واچوي. د ډوډۍ له خوړلو وروسته مو وويل چې دا مو د ژوند تر ټولو بده غرمۍ وه، ځکه چې قابونه له اوبو ډک و يوې نجلۍ وويل:

- په قاب کې مې آسمان ښکارېده.

پلار مور د ټولو نورو سفرونو په څېر يوې غونډۍ ته بوتلو چې د ورځې د يادښتونو په اړه مو خبرې وکړو. دا ځل د بحث موضوع ډوډۍ وه چې پلار مې ډېر د شرم احساس کاوه.

د سبا ورځې په سهار د ښوونځي يو کارکوونکى د سهار د چاى له پاره له شيدو،

د طالبانو شخصي ډلې

منيبې ته مې وويل:

- که فرض کړو چې د مېښې او لېوه فلم دى او مور هم په ځنگل کې څو وينې څښونکي يو.

ښوونځي په مرغزار کې زموږ لپاره مېله جوړه کړې وه. شنه او ښکلې دره ده چې ډېره سره هوا لري، يو لوړ غر يې ځنگ کې پروت دى او د شنو او رڼو اوبو سپند لري. په ځنگ کې يې د سپينې مانۍ هوټل دى چې په اوږي کې د والي د اوسېدو ځاى دى.

له آزمويو يوه مياشت وروسته د ۲۰۱۲ م کال د اپرېل مياشت وه ټولو د خوشالۍ او آرامۍ احساس کاوه. زموږ په ډله کې اويانجونې وې. مور، پلار او ښوونکي مو هم راغلي وو. پلار مې درې ډينا گاډي کرايه کړي وو خو بيا هم اضافي ځاى نه و. له همدې امله زه، منيبه او درې نورې نجونې د ښوونځي په بس گاډي کې پورته شوو. سره له دې هم موټر ډک و ځکه چې د چرگانو د غوښو لوى لوبښي، وريچې او نور وسايل مو د گاډي په غولي اېښي وو. لاره يوازې نيم ساعت وه خو ډېره په خوښۍ تېره شوه په لارو به مور نجونو سندرې ويلې. په هغې ورځ منيبه ډېره ښکلې شوې وه، پوست يې ډېر ځلېدونکى ښکارېده.

پوښتنه مې ترې وکړه:

- مخ په کومو کريمو غوږوې؟

ځواب يې راکړ:

- همغه کريم چې ته يې کاروې.

زه پوهېدم چې حقيقت يې ونه وايه، بيا مې ورته وويل:

- نه داسې نه ده، ته زما تور رنگ وگوره او ستا پوستکى څومره ښايسته دى.

- زه پوهېرم چې هلته څه تېر شول. نجونو کوم بد کار نه دی کړی.

هغه وخت مې پلار د ماما له زوی خانجی سره اړیکه ونيوه چې ترې وپوښتي، دا لیک یې څومره خپور کړی دی چې بد خبر یې ترې واورېد. دوی دا لیک په ټولو سیمو کې خپور کړی و. سره له دې چې ډېرو هټی والو هغه نه و اخیستی او یا یې بهر غورځولی و. دوی د همدې موضوع په اړه له مسجد سره مخامخ لوی پوستر هم بند کړی و.

په ښوونځي کې مې ټولگيوالې وپېرېدلې وې او پلار ته مې یې وویل:

- ښاغلیه، زموږ د ښوونځي په اړه ډېرې بدې خبرې کوي، زموږ پلرونه او میندې به څه وایي؟

پلار مې ټولې نجونې انگرې کې راغونډې کړې او پوښتنه یې وکړه:

- ولې وپېرېدلې یاست؟ آیا ستاسې تگ د اسلام خلاف و؟ آیا بد اخلاقي مو کړې؟ نه، تاسې یوازې د اوبو شنل کړې او عکسونه مو اخیستي دي. نو هېڅ کله هم مه وپېرئ. دا د فضل الله د کسانو تبلیغات دي. دا ستاسې حق دی چې د هلکانو په څېر آښارونه او ځنگلونه ووينئ او خوشالي وکړئ.

پلار مې د یوه زمري په څېر خبرې کولې، خو زه یې په پرېشانی پوهېدم چې هغه وپېرېدلی و. د یوې نجلۍ ورور راغی او خپله خور یې له ښوونځي وويسته، سره له دې هم موږ پوهېدو چې دا د شخړې پای نه دی. له یوه لنډمهال وروسته موږ ته وویل شول چې یو کس د سولې له پاره د اسماعیل خان دره په پښو وهلې او دلته مېنګورې ته راځي، موږ یې ښه راغلاست ویلو ته هوډ وکړ. په لاره کې کله چې د هغه لیدو ته ورتلو، په لاره کې مو یو د لنډې ونې کس ولید چې موږ ته یې خبر راکړ:

- له هغې لارې مه ځئ. هلته یو ځانمرگی برید کوونکی دی.

موږ ژمنه کړې وه چې له هغه سره وگورو، نو له همدې امله مو له یوې بلې لارې حرکت وکړ، د هغه په غاړه کې مو یوه کړۍ گل واچاوه. وروسته مو ډېر ژر د کور په لور حرکت وکړ.

ډوډۍ او چرګ له هگیو سره کور ته راغی. د کور دروازه هر وخت پلار خلاصوله ځکه چې ښځې باید په کور کې د ننه وای. هغه کس وویل چې هټی پلورونکي یو لیک ورکړی دی.

کله چې پلار لیک ولوست، رنګ یې والوت. مور ته یې وویل:

- زما خدایه، دا خو زموږ د ښوونځي په ضد وپروونکی تبلیغ دی!

موږ ته یې په لوړ غږ لیک ولوست:

«مسلمانو وروڼو،

د خوشال په نوم ښوونځی د نادولتي ادارو د یوه غړي په واسطه (زموږ په هېواد کې نادولتي سازمانونه د مذهبي خلکو په وړاندې ډېر بد نوم لري نو له همدې امله دا لاره د خلکو د غوسې د پارولو له پاره وه). اداره کېږي. چې د فساد او فحش مرکز دی. د پیغمبر^(ص) حدیث دی که کوم حرام عمل مو په خپلو سترگو ولید په خپله یې د بندولو هڅه وکړئ او که چېرې مو یې توانایي نه لرله باید چې نورو ته ووايي. زه د دې ښوونځي له مدیر سره هېڅ ستونزه نه لرم خو ستاسې تر غوږونو د اسلام خبره رسوم. دغه ښوونځی د فساد او فحشا ځای دی دوی د مېلې له پاره د ښوونځي نجونې بېلابېلو ځایونو ته بیايي. که دا ښوونځی بند نه کړئ نو د قیامت په ورځ به الله پاک ته ځواب وایاست. کولای شئ د سپینې ماڼۍ هوټل ته لاړ شئ، د هوټل له مدیر وپوښتئ چې دې نجونو هلته څه کول.»

پلار مې لیک په ځمکه کېښود وپې ویل:

- هېڅ لاسلیک نه لري بې نومه دی.

ټول وپېرېدلي و.

پلار وویل:

- هغوی پوهېږي چې هېڅوک هم د هوټل له مدیر پوښتنه نه کوي. خلک به یوازې یوه بده پېښه تصور کړي.

موږ یې په ځواب کې وویل:

- څه کوي؟ دا جامې چا راوړې دي؟

د جولای مياشتې په دوولسمه څوارلس کلنه شوم چې په اسلام کې د بلوغ دورې ته تلل بلل کېږي. زما د زېږېدو په ورځ خبر راغی چې طالبانو د سوات د يوه هوټل مالک چې د سولې په جلسه کې يې گډون کړی و وژلی دی. هغه د مېنگورې په بازار کې د خپل کور په لور روان و چې حمله پرې شوې وه.

خلک يو ځل بيا هم په اندېښنه کې و نه چې طالبان بيا راشي. په داسې حال کې چې د ۲۰۰۸م او ۲۰۰۹م کلونو په بهير کې د ټولو خلکو ژوند له گواښ سره مخ و. دا ځل گواښونه داسې خلکو ته متوجه و چې د ملېشو يا طالبانو په ضد يې خبرې کولې.

د پلار ملگری هدايت الله وايي:

- څنگه چې مور د طالبانو په اړه فکر کوو، داسې منظمه ډله نه ده. دا د فکر يو ډول دی او د فکر دا ډول د پاکستان په ټولو سيمو کې شته دی. هغه کسان چې له امريکا، د پاکستان له دولت او انگرېزانو له قوانينو سره مخالف دي د طالبانو تر اغېزې لاندې دي.

د اگسټ د درېيمې ورځې مازيگر و چې د محبوب په نوم د جيو ټلويزيون يوه خبريال زما له پلار سره اړيکه ونيوله. هغه مې د پلار د ملگري زاهد خان چې د هوټل مالک و او په ۲۰۰۹م کال کې حمله پرې شوې وه، د خور زوی و. خلکو به هر وخت ويل چې پر زاهد خان او زما پر پلار دواړو به طالبان حمله وکړي او وبه وژل شي. دوی نه پوهېدل چې څوک به تر نورو مخکې وژل کېږي. محبوب مې پلار ته وويل چې ماما يې د ماښام لمانځه ته مسجد ته روان و چې په لاره کې ډزې پرې وشوې.

پلار مې چې کله دا خبر واورېد ويې ويل:

- دا ځل يې زه په غېښي وويستم. باور لرم چې په دې پسې کس به زه وم.

له پلاره مې هيله وکړه روغتون ته لاړ نه شي، ځکه چې ناوخته وه او کومو کسانو چې په زاهد خان حمله کړې وه کېدای شي اوس د ده په انتظار وي. خو ده

د هغې کال په پسرلي او دوبي کې عجيبې پېښې کېدې. هر وخت به زموږ کور ته ناپېژانده کسان راتلل او زموږ د کورنۍ په اړه به يې پوښتنې کولې. پلار وويل چې هغوی د اطلاعاتي ادارې کسان دي. د کتنو شمېره ورځ په ورځ ډېرېده. په ځانگړې توگه کله چې پلار او د سوات قومي جرگې زموږ په ښوونځي کې يوه غونډه وکړه چې د مېنگورې د خلکو او له ټولنې څخه د دفاع ټولنې له پاره د پوځ د پروگرامونو په اړه د شپنيو گرځېدو په اړه شکايت وکړي. پلار وويل:

- پوځ وايي هېڅ خطر نشته، نو بيا د شپې گرځېدو ته څه اړتيا لري؟

وروسته مو د پلار د يوه ملگري په ملاتړ چې د ښځو له حقوقو څخه د دفاع يوه نادولتي اداره يې اداره کوله په ښوونځي کې د ماشومانو له پاره د نقاشۍ يوه سيالي جوړه کړه. دغې تصويرونو جنسي برابري او يا هم د ښځو په وړاندې تاوتریخوالی خلکو ته ښود. د هغې ورځې په سهار زموږ ښوونځي ته له اطلاعاتي ادارې څخه دوه کسان راغلل چې له پلار سره مې وويني. وروسته يې له پلاره وپوښتل:

- ستاسې په ښوونځي کې څه کيسه ده؟

ځواب يې ورکړ:

- دا يو ښوونځی دی. مور د نقاشۍ يوه سيالي جوړه کړې وه، لکه د وينا کولو، پخلي او مقاله ليکنې سيالي.

هغه دوه کسان ډېر په غوسه شول. پلار هم ډېر په غوسه و او ويې ويل:

- ټول خلک ما پېژني او پوهېږي چې زما کار څه دی. تاسې ولې خپل کار نه ترسره کوئ او په فضل الله پسې نه ځئ؟ ولې هغه کسان نه نيسئ چې لاسونه يې د سوات د خلکو په وينو سره دي؟

د وکيل خان په نوم يو کس چې د پلار مې ملگری و د هغې کال په روژه کې يې له کراچۍ څخه د بې وزلو له پاره جامې را ولېږلې او له مور يې د وېشلو هيله وکړه. وروسته يوه لوی تالار ته لاړو چې هلته يې بې وزلو خلکو ته ووېشو. د جامو له وېش مخکې هلته د اطلاعاتي ادارې کسان راغلي و او پوښتنه يې وکړه:

وروسته مې يو ځل بيا هره شپه ټول قلفونه دويم ځلي کتل. هر وخت به د کور ټليفون ته زنگ راته او پلار ته به يې ملگرو خبر ورکاوه چې په دې پسې کس به تاسې ياست. هدايت الله لومړی کس و چې ټليفون يې وکړ او پلار ته يې خبر ورکړ:

- د خدای له پاره پام کوه. کېدای شي په دې پسې تاسې په نښه کړي. هغوی د جرگې په ټولو غړو حملې کړې دي. ته د ډلې وياند يې، تاسې به هېڅ کله هم ژوندی پرې نه ږدي.

پلار مې باوري شو چې کېدای شي طالبان يې ووژني، خو بيا يې هم د پوليسو ساتونکي ونه منل. پلار وويل:

- که ستاسې ساتونکي دلته وليدل شي، طالبان به له کلاشينکوف او يا هم ځانمرگو بريد کوونکو څخه کار واخلي چې له امله به يې ډېر کسان ووژل شي. خو له ساتونکو پرته به يوازې زه ووژل شم. هغه آن نه غوښتل چې سوات پرېږدي. زما له مور څخه يې وپوښتل:

- چېرته تلای شو؟ زه سيمه پرېښودی نه شم. زه په سوات کې د سولې د نړيوالې ټولنې رييس، د مشرانو د شورا وياند، د سوات د خصوصي ښوونځيو د ټولنې رييس، د خوشال ښوونځي مدير او د خپلې کورنۍ مشر يم.

د ده يوازینی احتياطي اقدام دا و چې ورځنی پروگرام يې بدل کړي. يوه ورځ به لومړني ښوونځي، بله ورځ د نجونو ښوونځي او بله ورځ به د هلکانو ښوونځي ته تلو.

زما ورپسې فکر و، هر ځای به چې روان شو څلور پنځه ځله به يې په کوڅه کې پورته او بنکته کتل.

له دومره گواښونو سره سره مې پلار او ملگرو يې خپلو فعاليتونو ته ادامه ورکوله، هر وخت به يې مطبوعاتي او نقدي مرکې لرلې، دوی به پوښتل:

ووويل که هلته لاړ نه شم بيا به مې خلک ډارن وبولي. څو تنو سياسي فعالينو پلار ته وړانديز کړی و چې دوی ته انتظار شي څو يو ځای لاړ شي خو پلار فکر کاوه چې که دوی ته انتظار شي ناوخته به شي له همدې امله يې محبوب ته زنگ وواوه چې له هغه سره يو ځای روغتون ته لاړ شي. مور مې هم لوی څښتن ته په دعا لاسونه پورته کړل.

کله چې پلار روغتون ته رسېږي هلته د شورا يوازې يو غړی شته دی. له زاهد خان څخه په پرلپسې توگه وينه روانه وه چې د ږيرې سپين رنگ يې په سور رنگ اوښتی و. خو هغه نېک بخته و. حمله کوونکي له نژدې ځايه د تپانچې درې ډزه پرې کړې و. په همدې حال کې زاهد خان د هغه د لاس په نيولو توانېږي او له يوې مرمۍ پرته چې په ورمېر يې لگېږي او له پوزې يې وزې نورې مرمۍ خطا ځي. وروسته د ده په ياد ورغلل چې يو د ټيټې ونې منظم او موسک ځوان يې په مخ کې درېږي، ده ويل چې هغه کس مخ هم نه و پېچلی. له دې پېښې څه وخت وروسته زاهد خان بيا هم د تېر په څېر مسجد ته ځي ځکه چې فکر يې کاوه نور به له خطر سره نه مخ کېږي.

پلار مې له دې پېښې وروسته خپل ملگري زاهدخان ته د ښې روغتيا دعا وکړه او له رسنيو سره يې په مرکه کې وويل:

مور په دې نه پوهېږو چې په زاهد خان ولې حمله وشوه په داسې حال کې چې دولت د سولې او امنيت د خوندیتوب دعوه کوي. دا له پوځ او حکومت څخه يوه لويه پوښتنه ده.

خلکو مې پلار ته خبر ورکړ چې له روغتون څخه ولاړ شي دوی ورته ويل: - ضياءالدينه نيمه شپه ده او تاسې تر اوسه دلته ياست. بې منطقه کار مه کوئ تاسې هم د زاهد خان په اندازه له گواښ سره مخ ياست. نور هم ځان له گواښ سره مه مخ کوئ.

په پای کې يې زاهد خان د عملياتو له پاره پېښور ته ولېږد او پلار هم بېرته کور ته راغی. زه لا ويده شوې نه وم ځکه چې ډېره پرېشانه وم. له دې پېښې

«که چېرې په سيمه کې سوله وي، نو بيا ولې په زاهد خان حمله وشوه؟ له هغې وخت راهيسې چې دويم ځلي سوات ته تللي يو په پوليسو او پوځ هېڅ حمله نه ده شوې. يوازې په سوله غوښتونکو او ملکي خلکو حملې کېږي.»

د سيمه ييز پوځ قوماندان ډېر پرېشانه وويل: «په مېنگوره کې هېڅ ترورېست نشته»

هغه ويل چې زاهد خان د مال او پانگې په سر د شخړې له امله ويشتل شوی و. زاهد خان په روغتون کې دوولس شپې تېرې کړې، د پوزې د رغېدو له پاره له پلاستيکي جراحي وروسته، د دې له پاره چې په بشپړه توگه روغ شي يوه مياشت يې په کور کې آرام وکړ. خو هغه غلی نه و. له دې وروسته نور هم زړور شو.

په دې وخت کې يې په اطلاعاتي اداره پسې ډېرې خبرې کولې ځکه چې پوه شوی و چې هغوی د طالبانو ملاتړ کوي. خپل نظر به يې ورځپاڼو ته ليکه چې دا تېرې جگړې ټولې تمثيلي وې: «زه پوهېږم چې په ما چا حمله وکړه. خو په يو څه چې بايد پوه شو هغه دا دي چې پر مور دا ملېشې چا تپلې دي.»

هغه غوښتنه وکړه چې د محکمې رييس دې يو کميسيون جوړ کړي او ارزونه دې وکړي چې درې ته طالبان چا را وستلي وو.

وروسته يې پر ده د حمله کوونکي کس تصوير په بشپړه توگه رسامي کړ، ويې ويل دا کس مخکې تر دې چې بل کس ووژني بايد چې ونيول شي خو پوليسو يې د نيولو له پاره هېڅ هم ونه کړل.

پر ما د گوانونو تر خپرېدو وروسته مې مور نه غوښتل چې چېرته پلې لاړه شم. له همدې امله له دې وروسته د ښوونځي په ون گادي کې کور ته راتلم، سره له دې چې تر کوره پورې يوازې پنځه دقيقې لار وه. چلوونکي به زموږ د کوڅې د زينو تر څنگ له گادي ښکته کولم. گاونډيو هلکانو به تر کوره هر وخت تنگوونکې خبرې راته کولې. د دوی په منځ کې د هارون په نوم هلک و چې له ما يو کال مشر ښکارېده او زموږ په کوڅه کې اوسېده. په ماشومتوب کې به مو

له يو بل سره لوبې کولې خو وروسته چې لږ لوی شوو ويل يې چې مينه را سره لري. خو څه وروسته يې کور ته د سفینې له خپلوانو يوه ښايسته نجلۍ راغله چې بيا پر هغې مين شو. کله چې هغې نجلۍ هارون ته وويل چې دا مينه نه ورسره لري، دويم ځلي يې زما خوا ته پام واړاوه. وروسته د هارون کور له دې کوڅې کډه وکړه او په کور کې يې مور ځای په ځای شوو. هغه وخت هارون د پوځ د افسرۍ پوهنځي ته لاړ.

خو په رخصتيو کې يې کور ته راغی، يوه ورځ کله چې له ښوونځي راتلم ومې ليد چې په کوڅه کې اشارې راته کړي. وروسته په ما پسې شو او يوه پاڼه کاغذ يې زموږ په دروازه کې راته کېښود، له يوې ماشومې مې وغوښتل چې کاغذ راته راوړي. ليکلي يې و: «ته اوس مشهوره شوې يې خو زه تر اوسه هم په تا مين يم او پوهېږم چې درباندي گران يم. دا مې د ټليفون شمېره ده. اړيکه را سره ونيسه.»

هغه پاڼه مې پلار ته ورکړه چې ډېر ورسره غوسه شو. وروسته يې هارون ته غږ وکړ ورته ويې ويل چې له دې کاره به يې پلار خبر کړي. دا وروستی ځل و چې هغه مې وليد. خو له دې وروسته به د کوڅې نور هلکان نه راته درېدل خو يو هلک چې د اتل د لوبو ملگري و، هر وخت به چې له کوڅې تېرېدم په لوړ غږ به يې چيغې راپسې وهلې: «هارون څنگه دی؟» يوه ورځ ډېره پرېشانه شوم له اتل مې وغوښتل چې هغه هلک کور ته راوړي. په هلک دومره غوسه شوم او چيغې مې پرې ووهلې چې بيا يې هېڅ کله دا کار ونه کړ.

دا کيسې مې منيبې ته وکړې. هغې له هلکانو سره د اړيکو په اړه ډېر پام کاوه ځکه چې ورونيو به يې هر وخت څارله. هغه وخت يې اوږده ساه واخيسته او ويې ويل:

- کله داسې فکر کوم چې په سوات کې تر نجلۍ کېدو د خلکو د وینو څښل آسانه ده.

مې کاوه چې له شا خڅه د چا د پښو غږ اورم يا مې فکر کاوه چې د کوم چا سيوری وينم.

ما مې د پلار پر خلاف ډېر پام کاوه. د شپې به تر هغې وښه وم خو پورې مې چې وروڼه، پلار او مور، هغه بله کورنۍ چې له مور سره يې ژوند کاوه او له کلي راغلي مېلمان به ټول نه و ويده شوي. بيا به مې ټول قلفونه او دروازې له سره دويم ځلي کتلې. انگړ ته به لارم لويه دروازه به مې وکتله چې سمه بنده ده کنه. ټولې کوټې به مې کتلې، زما کوټه تر نورو مخکې ده او تر ټولو ډېرې کړکۍ لري، ټولې پردې به مې پورته کولې چې بهر هر څه وليدی شم. سره له دې چې پلار مې دې کار ته نه پرېښودم، خو ما ځواب ورکاوه:

- که هغوی غوښتی ما ووژني په ۲۰۰۹ م کال کې يې وژلم.

دې ته په اندېښنه کې وم نه چې کومه زينه زما د کوټې کړکۍ ته کېږدي او بيا مې د کوټې هنداره ماته کړي او کوټې ته راشي.

د شپې به مې تل دعا ويله. طالبان فکر کوي چې مور مسلمان نه يو خو تېروتلې دي. مور تر دوی ډېر په خدای (ج) باور او ايمان لرو چې مور به وساتي. هر وخت به مې آيت الکرسي ويله، ځکه زه باور لرم چې که دا آيت د شپې درې ځله ولوم نو خدای (ج) به د کور ټول اوسېدونکي د شيطانانو له وسوسې وساتي، که پنځه ځله ولوستل شي نو کوڅه به مو هم خوندي وي او که اووه ځله ولوستل شي ټوله سيمه به وساتل شي، له همدې امله به ما دا آيت شريف اووه ځله او يا هم له دې ډېر تلاوت کاوه.

وروسته به مې له الله (ج) سره راز او نیاز کاوه: «لويه خدايه! له مور ټولو زما مور، پلار، وروڼه او ټول سوات ساتنه وکړې.»

هغه وخت به مې تکراروله: «نه، له ټولو مسلمانانو. نه، نه يوازې مسلمانان بلکې د نړۍ له ټولو انسانانو ساتنه وکړه.»

د آزمويينو په مهال به مې تر بل هر وخت ډېرې دعاوې ويلې. په دې ورځو کې ما او خورلېو مې ټولو پنځه وخته لمونځ په منظمه توگه کاوه، هماغه ډول به چې

ملاله څوک ده؟

يوه ورځ سهار مهال د دوبي په وروستيو ورځو کې کله چې پلار ښوونځي تلو ته تيار و، پام يې شو زما نقاشي شوی تصوير چې په کراچۍ کې راته ډالی شوی و، په گردونو پټ او گونځې شوی دی. دا نقاشي په پلار ډېره گرانه وه، د خپل تخت له پاسه يې ځړولې وه. مور ته يې وويل:

- دا تصوير ښه پاک او منظم کړه.

په همغې اونۍ کې زموږ د رياضي ښوونکې شازيه چې پرېشانه ښکارېده ښوونځي ته راغله. پلار ته مې يې وويل چې تېره شپه يې خوب ليدلی چې زه سوزېدلې پښې ښوونځي ته راشم او هغه مرسته راسره کړي. له پلار مې يې وغوښتل چې بې وزلو ته يو څه وريجي ورکړي، ځکه چې هغوی به وريجي وخوري او ماته به دعا وکړي. پلار مې شازيې ته د وريجو په ځای پيسې ورکړې خو شازيه پرېشانه شوه، دې ويل چې بايد وريجي يې ورکړې وای.

هغه وخت مې مېرمن شازيې ته وخنډل خو له هغې وروسته به ما هم هر وخت خوبونه ليدل. خو د هېڅ يوه خوب په اړه مې مور او پلار ته څه ونه ويل، هر ځل به چې بهر ته تلم احساس مې کاوه چې طالبان له وسلې سره په ما پسې دي يا هم له داسې کاره وېرېدم چې له افغانو ښځو سره يې کړی و، کېدای شي مخ ته مې تېزاب وشني. په ځانگړې توگه زموږ د کوڅې له زينو وېرېدم، داسې فکر به

يې څښه، دا زما قهوه ده.» خو په الماری کې مې نوره قهوه هم نه لرله. يوه ورځ بيا هم د شپې تر ډېره وخته ناسته وم چې د پاکستان د خپلواکۍ تاريخ مې ياد کړ.

د سهار په وخت کې مې مور او پلار د تل په څېر کوټې ته راغلل را وښه يې کړم. آن د ښوونځي يوه ورځ مې هم په ياد نه ده چې خپله دې وښه شوې وم. مور به مې د سهار د چای له پاره خوړ چای، ډوډۍ او د چرگې هگۍ تيارولې. زه، مور، پلار، خوشال او اتل ټولو به يو ځای د سهار چای څښه. هغه ورځ مې د مور له پاره ډېر د ارزښت وړ وه ځکه چې ليک لوست زده کول يې پيلول. زموږ د وړکتون ښوونکي مېرمن الفت يې درس ته ټاکل شوې وه.

پلار مې سر د اتل په سر کېښود، اتل هغه وخت اته کلن او ډېر زړور و، ويې ويل: - وگوره اتله کله چې ملاله لومړۍ وزيره شي ته به يې منشي وي.

اتل ډېر په غوسه شو ويې ويل:

- نه، نه، نه، زه له ملالې څه کم يم. زه خپله لومړی وزير کېرم او هغه به مې منشي وي.

دا ټولې ټوکې او خبرې د دې لپاره وې چې د دوی پام بلې خواته شي او ما به يوازې د چرگې نيمايي هگۍ خوړلې وې.

د پاکستان د مطالعې د مضمون آزمويڼه مې ښه تېره شوه. پوښتنې يې د جناح په واسطه زموږ د لومړي مسلمان هېواد پاکستان د جوړېدو په اړه او همدا راز د بنگلېدېش ملي فاجعې په اړه وې. دا ډېره عجيبه ښکاري چې بنگلېدېش يو وخت د پاکستان يوه برخه وه سره له دې چې زموږ له هېواد څخه په زرگونه ميله واټن لري. باور مې لاره چې ټولو پوښتنو ته مې سم ځوابونه ورکړي دي. کله چې آزمويڼه پای ته ورسېده ډېره خوشاله وم، تر هغې چې بس گاډی را رسېږي او د ښوونځي چپراسي شيرمحمد مور ته احوال راکوي له خورليو سره مې خبرې کولې.

د ښوونځي بس گاډي په ورځ کې دوه ځله تگ راتگ کاوه. په دې ورځ مور په

مور هڅه کوله چې زه مې لمونځونه په سم ترتيب سره وکړم. په ځانگړې توگه د مازيگر د لمانځه کړل ډېر سخت و ځکه چې له ټلويزيون څخه به بېلتون سخت کار و. د آزمويڼو په وخت کې به مې تل له خدای (ع) څخه د مرستې هيله کوله چې ښې نومرې واخيستی شم. سره له دې چې ښوونکو به مو ويل: «که هڅه ونه کړئ خدای (ع) به تاسې ته وړيا نومرې در نه کړي.»

ما به په درسونو کې ډېره هڅه او کوشښ کاوه. له آزمويڼو سره به مې ډېره جوړه وه ځکه چې دا مې د وړتيا د ښودلو له پاره يوه موکه وه. خو کله چې د ۲۰۱۲ م کال د اکتوبر آزمويڼې را ورسېدې، ځان مې تر فشار لاندې احساساوه. زړه مې نه غوښتل چې د مارچ په څېر بيا دويم نومره شم او ملکه نور تر ما مخکې شي. په تېرو آزمويڼو کې د دې د پنځو درسونو نومرې له ما مخکې وې.

د آزمويڼو تر پيل يوه ورځ مخکې د سهار تر دريو بجو پورې کېناستم او ټول کتاب مې دويم ځلي ووايه.

لومړۍ آزمويڼه د فزيک وه چې د اکتوبر په اتمه د دوشنبې په ورځ وه. زه له فزيک سره ډېره مينه لرم ځکه چې حقيقت بيانوي، د سياست پر خلاف هغه هم په ځانگړې توگه زموږ په هېواد کې د قوانينو او اصولو نړۍ هېڅ ډول بې نظمي نه لري. کله چې د آزمويڼو پيل ته انتظار و، د قرآن کریم آيتونه مې تر ژبه لاندې تلاوت کول. ټولو پوښتنو ته مې کره ځوابونه ورکړي و خو بيا هم پوهېدم چې د يوې پوښتنې ځواب مې ناسم ليکلی. ډېره په غوسه وم له سترگو مې اوبښکې روانې شوې. سره له دې چې دې پوښتنې يوه نمره لرله، خو داسې فکر مې کاوه چې ډېره بده پېښه کېږي.

کله چې مازيگر کور ته ورسېدم، خوب راتلو خو بله ورځ مې د پاکستان د مطالعې آزمويڼه لرله چې ډېر راته سخت و. اندېښنه مې لرله چې نومرې له لاسه ور نه کړم، نو له همدې امله مې شيدې او قهوه جوړ کړل چې شيطانان مې له سترگو څخه خوب يوسي. کله مې چې مور کوټې ته راغله ټوله پياله يې تر وروستي څاڅکې پورې وڅښله، دا مې ورته نه شواى ويلای: «مورې خير دى مه

گادې حرکت وکړ. ما له خپلې هونبیارې او ښې ملگرې منیبې سره خبرې کولې. خو نجونو سندرې ویلې او ما په گوتو په چوکۍ ساز کاوه.

زما او منیبې خونښدل چې بهر وونیو. د حاجي بابا په سرکونو رنگه پلاينگ کوچونه او پلي خلک معلومېدل. په سور او سپين رنگ بایسکل سواره هلک چې زمور په گادې پسې له شا را روان و ماته لاس وښوراوه چې یوې ښوونکې هغه د گادې له شا وشاره. یوه کس د چرگانو سرونه یو پر بل پسې له تنې بېلول چې وینې یې په سرک تویېدې. عجیبه وه، په ماشومتوب کې به مې ویل چې د سوات خلک دومره په سوله او آرامۍ مین دي چې آن یوه مېرتون ته به یې هم ضرر نه وي رسېدلی.

په ډوډۍ کې د تاو شوي کباب بوی د روانو اوبو له بوی سره یو ځای چې تر اوسه هم خلکو خپل کثافات په کې اچول سره له دې چې د پلار له پرلپسې مبارزې سره بیا هم دا دود ختم نه شو، تر پوزو کېده. خو ډېر ژر ژمی را روان و چې هر څه یې په آرامه پاکول.

گادې د پوځ د تلاشی په سرک له اصلي سرک څخه ښي لور ته وگرځېد، په یوه پایه یو د لنگوتې او لویې ږیرې لرونکی تصویر چې عینکې یې هم په سترگو دي ښکارېده او لاندې په لویو تورو ورته لیکلي دي «تر تعقیب لاندې ترورېست»

د پورته ځانگړنو لرونکی کس فضل الله و. له سوات څخه د طالبانو د ویستلو له پاره د پوځ د عملیاتو درې کاله تېر شوي و. له همدې امله مو له پوځ څخه مننه کوله خو نه پوهېدو چې تر اوسه ولې په هر لور ځای، هر سرک او هر بام ولاړ دي. آن خپلې درې ته هم خلک باید د راتلو لپاره رسمي اجازه ولري.

په وړې غونډۍ پراته سرک هر وخت گڼه گونډه وي ځکه چې پلنوالی یې لږ دی خو په دې ورځ په عجیبه توگه غلی او آرام و. له منیبې مې وپوښتل: - خلک چېرته تللي؟

ټولو نجونو سندرې ویلې او کیسې یې کولې، غږ مو له بس بهر هم اورېدل کېده.

دویم بس کې لاړو، زړه مو و په ښوونځي کې پاتې شو په دې اړه منیبې وویل: - آزمویښې سترې کړې یو راځئ په ښوونځي کې پاتې شو او یو څه بندار وکړو.

زه ډېره آرامه وم ورسره مې منله ځکه چې ډېره ښه آزمویښه مې تېره شوې وه. زه ورې شوې وم خو دا چې اوس پنځه لس کلنه وم، له دې وروسته مې نه شوای کولای کوشې ته لاړه شم. د ښوونځي یوې وړې ماشومې ته مې روپۍ ورکړې چې یو دانه جوار را ته راوړي. لږ مې ترې وخوړ، پاتې مې یوې ملگرې ته ورکړ. په دوولسو بجو شیرمحمد مور ته د لوډسپیکر له لارې غږ وکړ. ټولو د زینو په لور منډې کړې. ټولو نجونو مخونه پټ کړي و او په ون گادې کې کېناستې. ما مې هم خپل ټکرۍ په سر سم کړ، خو هېڅ کله مې هم مخ پټ نه کړ.

دې وخت کې خپلو دوو ښوونکو ته انتظار وو له عثمان بهایي جان مو وغوښتل چې یوه کیسه راته وکړي. هغې به هر وخت خندوونکې کیسې ویلې. په هغې ورځ یې د کیسې په ځای جادو وکړ او یوه لپه رېگ یې ځای په ځای ورک کړ. مور ټولو هیله ترې وکړه راته وښيي چې دا کار یې څه ډول وکړ. خو راته ویې نه ویل.

کله چې ټول حاضر و، مېرمن روبي او دوه واړه زده کوونکي د چلوونکي تر څنگ کېناستل. یوې بلې وړې زده کوونکې هم ژړل او غوښتل یې له مور څخه مخکې کېني خو عثمان بهایي جان وویل چې هلته نور ځای نشته، باید چې زمور تر څنگ کېني. خو زه ډېره پرېشانه شوم، له ډرېور مې هیله وکړه چې هغې ته هم په مخه کې ځای ورکړي.

مور مې ویلې و چې اتل دې هم له مور سره د ښوونځي په گادې کې راشي خو هغه کور ته پلې لاړ، د اتل خونښدل چې په گادې پسې له شانه ودرېږي خو عثمان بهایي جان په دې کار سره ډېر په غوسه کېده او دا کار یې خطرناک باله. هغه ورځ عثمان بهایي جان ورته وویل:

- اتله د ننه گادې ته لاړ شه کنه نه دې وړم.

اتل پرېشانه شو ډېر په غوسه له نورو ماشومانو سره یو ځای پلې لاړ.

خلورم خپرکی

د مرگ او ژوند تر منځ

نېبرا به ولي درته نه کړم
توره توپکه وړانوي ودان کورونه

لويه خدايه، هغه په تا سپارم

همدا چې عثمان بهايي جان په پېښه پوه شو، ژر يې د سوات د مرکزي روغتون په لور حرکت وکړ.
تولو نجونو چيغې او ژړاوې کړلې. زه د منيبې په پښو لوېدلې وم، له کين سر او غوړ څخه مې وينې روانې وې. همدا چې لږ نه و تللي چې يوه پوليس زموږ گاډۍ درولی و او په بېخايه پوښتنو يې زموږ وخت نيولی و. يوې نجلی مې د غاړې رگ نيولی و او چيغې کړې يې و:
- هغه ژوندۍ ده، ژر روغتون ته ځان ورسوئ. پوليس ته يې ويلې و چې تاسې لاړ شئ او هغه کسان ونيسئ.

مېنگوره مور ته ډېره لويه سيمه ښکارېده خو په اصل کې ډېر وړوکی ښار دی او د خلکو په منځ کې خبرونه ډېر ژر خپرېږي. پلار مې د خصوصي ښوونځيو په يوه غونډه کې له مطبوعاتو سره ناست و او تازه د خبرو له پاره پورته شوی و چې مېبايل ته يې زنگ راځي. د خوشال ښوونځي شمېره چې گوري، مېبايل خپل ملگري احمدشاه ته ورکوي چې هغه يې ځواب کړي. په دې وخت کې احمدشاه سمدلاسه پلار ته خبر ورکوي ورته وايي: «د ښوونځي په بس گاډي ډزې شوې

په همدې وخت کې مې په ډېر احتمال سره مور په خپل لومړي ټولگي کې زده کړې پيل کولې. ځکه چې زده کړې يې په شپږ کلنۍ کې پرېښې وې.
ما هغه دوه کسان چې سرک ته راغلل او ناڅاپه يې زموږ ون گاډۍ ودراره ونه ليدل. آن دا چې د دوی د پوښتنې چې «ملاله څوک ده؟» د ځواب موکه مې هم پيدا نه کړه. يا دا چې دوی ته يې تشریح کړم چې دوی بايد ولې موږ نجونو او يا هم خپلو خویندو او لورانو ته د زده کړې اجازه ورکړي.
وروستي څه مې چې په یاد راځي دا و چې له ځانه سره مې فکر کاوه چې سبا بايد درس زده کړم. کوم غږ مې چې په غوږونو کې انگازې وکړې، د هغې دريو مرميو غږ نه و، بلکې د هغو دريو چرگانو غږ و چې هغې کس به سرونه ترې پرې کول او چټل سرک ته به يې غورځول.

ارزښت لري خو زه مې د پلار له پاره ټوله نړۍ وم. زه له اوږدمهال راهيسې ورسره وم، لومړی په پټه د گل مکی په نوم خو وروسته په څرگنده د ملالې په نوم.

ده تل فکر کاوه چې طالبان به په ما پسې نه بلکې په ده پسې راشي.

ده ويل داسې احساسوي چې په زړه يې ټکان راغلی: «دوی غوښتل چې په يوه غيشي دوه توتکی وولي. ملاله ووژني او ما د تل له پاره غلی کړي.»

پلار ډېر وېرېدلی و خو ژړل يې نه. د ښوونځي ټول مديران روغتون ته راغلي و، ټولې رسنۍ او مدني فعالان هلته انتظار و، داسې ښکارېده لکه ټول ښار چې روغتون ته راغلی وي. پلار ټولو ته ويل: «ملالې ته دعا وکړئ.»

ډاکټرانو ډاډ ورکړی و چې مرمۍ مې مغز ته نه ده رسېدلې. دوی مې ټپ پاک کړی او ژر يې بېرته تړلی و.

وروسته مېرمن مريم په چيغو رانوته:

- ضياءالدينه! څه پېښ شوي؟

دا په دې ورځ د خپل زوی د پالنې له امله ښوونځي ته نه وه تللي، لېوره يې زنگ ورته وهلی و نه چې دا هم د خوشال ښوونځي په پېښه کې وي. وروسته مريم ټلويزيون لگوي، د خبرونو په سر ټکو کې ويني چې د خوشال ښوونځي په گاډي حمله شوې. دا سمدلاسه له خپل خاوند سره اړيکه نيسي، بيا يې خاوند تر روغتون پورې په موټرسايکل چې يوې پښتنې ته په موټرسايکل تلل ډېر سخت کار دی را رسوي.

چيغې يې وهلې:

- ملالې، ملالې زما غږ اورې؟

زما له خولې هم چيغه وتلې وه.

مريمې ته يوه ډاکټر وويل چې مرمۍ مې په ماغزو نه بلکې په ټنډه لگېدلې نو له کوم گواښ سره مخ نه ده. دې له دوو نورو نجونو سره چې ويشتل شوې وې هم وليدل. د شازبې په ولي او لاسونو هم دوه مرمۍ لگېدلې وې چې له ما سره يو ځای يې روغتون ته راوړې وه. د کاینات فکر نه دی چې ټپي شوې ده، کور ته

دي.»

د پلار رنگ الوتلی، سمدلاسه له ځانه سره فکر کوي: «کېدای شي ملاله هم په کې وي.»

هڅه يې کړې وه چې ځان ته زړه ورکړي، له ځانه سره يې ويل کېدای شي يو هلک عاشق وي او په خپله تپانچه يې هوايي ډزې کړې وي. هغه د څلور سوه مديرانو په يوه غونډه کې و چې په ټول سوات کې د دولت په پروگرامونو د نيوکې له پاره راغونډ شوي و.

پلار مې د ټولني د رييس په توگه نه شواى کولای چې غونډه پرېږدي نو خپله وينا يې له پروگرام سره سمه مخته يوړه.

همدا چې وينا يې پای ته رسېږي، پلار د حاضرينو پوښتنو ته نه پاتې کېږي، له خپل ملگري احمدشاه او رياض سره چې دوی گاډی لاره په بېره د روغتون په لور ځي. له روغتون يې يوازې پنځه دقيقې لاره په مخ کې وه. کله چې هغوی را رسېږي هلته ډېر شمېر خبريالان، عکاسان او د ټلويزيون کامرې ليدل کېږي. هغه وخت يې باور شوی و چې زه هم ويشتل شوې يم. د پلار زړه گړندی ټکان کاوه. خلک له لارې يوه او له خوا کوي او د کامرو په منځ کې روغتون ته لاره باسي.

پلار مې په پرلپسې توگه تکراروله:

- لورې، زما ښايسته او زما اتلې لورې...

ټنډه، پوزه او اننگي مې يې ښکلول. هغه نه پوهېده چې ولې له ما سره په انگليسي خبرې کوي. سره له دې چې زما سترگې تړلې وې خو بيا هم پوهېدم. وروسته مې پلار وويل: «تشریح کوی يې نه شم خو ملالې ځواب راکړ.» يو کس ويلي و چې زه مسکه شوې وم. خو دا مې د پلار له پاره يوه مسکا نه بلکې هغه ته يوه ښکلې لحظه وه، ځکه چې هغه فکر کاوه چې زه يې د تل له پاره له لاسه نه يم ورکړې. کله يې چې زه په هغې حال کې ليدلې وم احساس يې کړی و چې له تر ټولو بدې پېښې سره مخ شوی دی. د مور او پلار له پاره يې ټول اولادونه

چې زموږ گاډي ټکر کړی او زما پښه خور شوې ده. په بېړه او په منډه کور ته تللي وه، نیا ته مې يې چې هغه وخت کې له مور سره اوسېده خبر وړی و. له نیا مې يې هیله کړې وه، دعا راته وکړي.

مور باور لرو چې خدای (ج) د مشرانو دعا ژر قبلوي. وروسته مې د مور سترگې د سهار په پاتې شوو هګیو لګېږي. زما د ډالی اخیستو تصویرونه هر ځای څرېدلې وو. مور مې تصویرونو ته په کتو په سلګیو سلګیو ژاړي. ټول ځایونه له ملالې ډک و ملاله، ملاله، ملاله.

کور مو ډېر ژر له ښځو ډک شوی و. زموږ په فرهنگ کې که څوک مړه شي ښځې او نارینه نه یوازې خپلوان يې بلکې گاوندیان يې هم کور ته راځي.

مور مې ډېره وېرېدلې وه. په برنډه ناسته وه او د قرآنکریم آیتونه يې لوستل. وروسته يې ښځو ته ويلي وو: «ژاړئ مه یوازې دعا وکړئ.»

ورونه مې په منډه د ننه کوټو ته تللي و. اتل چې له ښوونځي څخه پلي کور ته راغلی و، ټلويزيون چالانوي او په خبرونو کې ويني چې په ما ډزې شوې دي. خوشال ته غږ کوي او دواړه په زوره زوره ژاړي. تليفون ته یو مخ زنگ راځي. ټولو ښځو مې مور ته زړه ورکاوه چې مرمی يې یوازې په ټنډه لګېدلې او ماغزو ته يې نه ده رسېدلې. دې فکر کاوه چې ماته به ډېره عجیبه وي چې دا راسره نشته خو دې ته خلکو اجازه نه وه ورکړې چې له ماسره لاره شي. د پلار یوه ملګري مې کور ته په تليفون خبر ورکړی و چې زه يې پېښور ته لېږدولې يم.

تر ټولو بد حالت هغه و چې یو کس زما له کلي گانو سره زموږ کور ته راځي. کلي گانې يې د حملې په صحنه کې موندلې وې. مور يې په لیدو سره چیغې وهي: «زه يې کلي گانې نه غواړم. زه مې لور غواړم. زه له ملالې پرته کلي گانې څه کړم؟!»

د هلیکوپتر غږ اورېدل کېږي.

د هلیکوپترو هوايي ډگر مو له کوره یو میل واټن لري، د الوتکې له پورته کېدو سره ټولې ښځې بام ته منډې کوي. دوی ويل: «خامخا به ملاله وي!» مور مې

تللي وه خو کور کې يې پام شوی چې په مټ یوې مرمی ټپي کړې ده بیا يې کورنۍ روغتون ته راوړې وه.

پلار مې پوهېده چې هغوی ته هم پام وکړي خو بیا به هم یوه لحظه له ما نه لرې کېده. مبابیل ته يې پرلپسې زنگ راته، د خیبر پښتونخوا وزیر لومړی کس و چې اړیکه يې ونيوله. هغه ويلي و: «اندېښنه مه کوئ، ما هر څه ترتیب کړي دي. په پېښور کې لیډي ریډینګ روغتون ستاسې انتظار کوي.»

پوځ د پېښې مسول و. سیمه ییز قوماندان د ورځې په دريو بجو وویل چې یوه نظامي هلیکوپتر رالېږي چې زه او پلار پېښور ته ولېږدوي. دوی کافي وخت نه لاره چې مور ته مې انتظار وکړو او هغه هم راسره لاره شي. خو بیا هم مېرمن مريم ټینګار وکړ چې له مور سره لاره شي ځکه چې کېدای شي زه یوې ښځې ته اړتیا ولرم. د مريم کورنۍ په اندېښنه کې وه ځکه چې د مريمې ماشوم زوی هم یو وړوکی عملیات کړی و خو مريم زما د دویمي مور په څېر وه.

کله يې چې زه امبولانس ته پورته کولم، پلار وېرېده نه چې طالبان بیا هم حمله وکړي. هغه فکر کاوه، ټول پوهېږي چې په امبولانس کې يې څوک روان کړي. د هلیکوپترو ډگر یوازې یو میل واټن لاره، خو پلار ټوله لاره اندېښمن او له وېرې سره مخ و. کله چې هلته ورسېدو تر اوسه هلیکوپتر نه وه راغلې او مور ورته په انتظار و. وروسته هلیکوپتر راغله، زه، پلار، د ماما زوی خانجی، احمدشاه او مريم ټول يې پورته کړو. مور یو کس هم تر دې دمه په هلیکوپتر کې تللي نه و.

د پوځ د ورزشي لوبغالي په سر مو چې وطني سندرې په کې غږېدې پرواز وکړ. پلار چې کله له وطن سره د دوی د مینې سندرې واورېده خپه شو. د هغه ساز او آواز خوښ و نه د داسې وطن پالنې غږ چې په یوه پنځه لس کلنه نجلۍ هم ډزې کړي چې اوس د مرګ په حال کې ده.

له لاندې د کور له بامه مې مور زموږ ننداره کړله. کله چې زما له ټپي کېدو خبره شوې وه، په ټولګي کې د مېرمن الفت درس ته ناسته وه چې الف انار او ب بابا زده کړي. په لومړیو کې له اصلي خبر څخه نه وه خبره شوې، فکر يې کړی و

خپل ټکری له سره پورته کوي چې دا کار د يوې پښتنې له پاره ډېر سخت دی، په دواړو لاسونو کې يې پورته نيسي او آسمان ته گوري. خپل خدای (ع) ته وايي چې خپله لور مې په تا سپارلې. مور امنيتي ساتونکو ته اړتيا نه لرو زموږ ساتونکی يوازې ته يې، تاسې مې د لور ساتنه کوي او تاسې به يې بېرته ماته راکوي.»

په هليکوپتر کې مې پرلپسې وينې قی کولې. پلار ډېر وارخطا و فکر يې کاوه چې وينه مې د ننه په بدن کې بهېږي، نژدې و چې خپلې هيلې له لاسه ورکړي. خو د مريم فکر کېږي چې زه هڅه کوم په ټکري مې خوله پاکه کړم. مريم دوی ته وايي: «وگورئ، حرکت کوي. دا يوه ښه نښه ده.»

کله چې په پېښور کې ښکته شوو، ټولو فکر کاوه چې ما د ليډي ريډېنگ روغتون ته وړي چې په دې روغتون کې د اعصابو او ماغزو يو ډېر تکړه جراح کار کوي خو د دې هيلې په خلاف يې نظامي روغتون ته وړې وم. چې د ۶۰۰ بسترونو ډېر لوی روغتون دی او د انگرېزانو د حکومت په وخت کې جوړ شوی دی. پېښور د قبائلي سيمو دروازه بلل کېږي، دلته پوځ د ۲۰۰۴ م کال راهيسې د ملېشو د نيولو له پاره راغلی دی، روغتون ټول د ځانمرگو بريدکونکو له قربانيانو ډک دی. د روغتون د ودانۍ چاپېر د پوليسو د تلاشيو ودانۍ پرته دي خو روغتون له ځانمرگو بريد کونکو څخه خوندي وي.

زه يې په بېړه د ځانگړې پالنې څانگې ته يوړم. چې په يوه بېله ودانۍ کې وه. په کوټه کې د څرېدلي ساعت عقربه د مازيگر په پنځو بجو ولاړه وه. زه يې يوې کوټې ته د ننه کړم چې دېوالونه يې له هندارو جوړ شوي و. د څنگ په کوټه کې يو ساتونکی پروت و چې په يوه ځانمرگي بريد کې سخت سوزېدلی و. يو کس کوټې ته راننوت ويل يې چې ډگروال جنيد نومېږي او د ماغزو او اعصابو جراح دی. پلار ډېر په اندېښنه کې شو ځکه چې د هغه کس څېره ډاکټر ته ورته نه وه او عمر يې هم ډېر لږ و. وروسته ډگروال له پلار څخه وپوښتل: «ستاسې لور ده؟» مريم ځان زما مور معرفي کاوه چې د ننوتلو اجازه ورکړي.

ډگروال زما د حالت په اړه څرگندونې وکړې. زه پوهېدم، سترگو مې حرکت کاوه خو خبرې مې نه شوای کولای. ډگروال مې د کينې وروځې پاس برخه چې مرمی پرې لگېدلې وه وگنډله، ډېر وارخطا و ځکه چې په عکسونو کې يې هېڅ مرمی نه وه ليدلې. ويې ويل: «که مرمی په دې ځای لگېدلې وي نو بايد د مرمی د وتلو لاره هم وي.»

وروسته يې زما ستون فقرات په لاس وکتل او زما په اوږه کې يې مرمی پيدا کړه. بيا يې هم زما د ماغزو عکسونه واخيستل. ډگروال مې پلار ور وغوښت ويې ويل چې په سوات کې عکسونه يوازې له يوې زاويې اخيستل شوي و، خو نويو عکسونو ښودله چې ټپ شديد دی.

پلار ته يې وويل: «ورته وگوره ضياءالدينه په عکسونو کې ښکاري چې مرمی ماغزو ته نژدې شوې او مغزو ته هم زيان رسېدلی دی. بايد چې دعا وکړو او انتظار و اوسو. په دې حالت کې يې عمليات کوی نه شو.»

پلار ډېر پرېشانه شو. په سوات کې ډاکټرانو ورته ويلي و چې له کوم گوانښ سره مخ نه يم، خو اوس گوانښ ډېر جدي و. خو که گوانښ جدي وي ولې يې نه عمليات کوي؟ پلار په نظامي روغتون کې خوشاله نه و. زموږ په هېواد کې چې پوځ ډېر ځله قدرت په لاس کې اخيستی و، خلک د دوی په وړاندې له ډېر احتياط څخه کار اخلي. په ځانگړې توگه په سوات کې چې پوځ له ډېر اوږده مهال وروسته د طالبانو په ضد عمليات پيل کړي و. د پلار يوه ملگري اړيکه ورسره نيولې وه ورته ويلي يې و: «لور دې يوه بل روغتون ته يوسه. موږ نه غواړو چې هغه هم د لياقت علي خان په څېر د ملت شهيده شي.»

له پلار څخه مې لاره ورکه وه. ډگروال جنيد ته يې وويل: «نه پوهېږم څه وکړم. موږ ولې دلته يو؟ موږ فکر کاوه چې يوه ملکي روغتون ته ځو.»

له څو لحظې چوپتيا وروسته يې بيا ورته وويل: «کېدای شي ډاکټر ممتاز دې روغتون ته راولی؟»

وروسته پوه شو چې هغه يې د څېرې پر خلاف ديارلس کاله کېږي چې د

- مورې، ملاله مې ډېره ټپي شوې ده.

مور مې نه پوهېده چې ډاکټرانو ولې د مرمۍ د ويستلو له پاره تر اوسه عمليات کړې نه يم.

وروسته يې وويل:

- زما اتله او زما ښکلې لور....

اتل دومره ژړل او شور يې جوړ کړی و چې د روغتون خدمتگار هغه د روغتون شپه غالي ته يووړ.

له پلار څخه بيخي لاره ورکه وه، ځکه چې بهر ډېر کسان ليدل کېدل. سياستوال، دولتي چارواکي او ايالتي وزيران د همدردۍ له پاره هلته راغلي و. آن والي هم هلته و چې پلار ته مې يې زما د درملنې له پاره سل زره روپۍ ورکړې وې. زموږ په ټولنه کې که يو څوک مړ شوی وي او دولتي چارواکي يې کورنۍ ته راشي، کورنۍ يې د غرور احساس کوي خو پلار مې تر اوسه پرېشانه و. فکر يې کاوه چې دا ټول کسان مې مړينې ته انتظار دي، ځکه چې دوی زما د ساتنې له پاره هېڅ اقدام نه و کړی.

وروسته يې چې کله ډوډۍ خوږه، اتل ټلويزيون چالان کړ، خو پلار سمدلاسه بند کړ. وس يې نه لاره چې پر ما د حملې خبرونه وويني. کله چې پلار بهر شو مريمې بېرته چالان کړ. ټولو چينلونو زما تصويرونه ښودل. مور مې په ډېرې عاجزۍ وويل:

- زما بېچاره ملاله، زما ملاله،

مريمې هم يو ځای ورسره ويل.

نيمه شپه ډگروال جنيد پلار ته وويل چې له کوټې بهر خبرې ورسره وکړي. هلته يې ورته وويل:

- ضياءالدينه د ملالې سر پرسوب کړی.

پلار مې يې په مطلب پوه نه شو. وروسته ډاکټر ورته ويلي و چې حالت يې ښه نه دی او هره لحظه کېدای شي بېهوشه شي. بيا مې هم ويني ټی کولې. ډگروال

پاکستان په پوځ کې د اعصابو تجربه لرونکی جراح دی. هغه يې له تره وروسته چې هغه هم په پوځ کې د اعصابو جراح و د يوه ډاکټر په توگه له پوځ سره يو ځای شوی و، ځکه چې ډېر ښه امکانات يې لرل. نظامي روغتون له طالبانو سره په لومړۍ ليکه کې و. جنيد به هره ورځ د مرمۍ او چاودنې له ډېر شمېر ناروغو سره مخ و.

وروسته يې وويل: «ما د زرگونو ملالو درملنه کړې ده.»

دا چې پلار مې هغه وخت ډېر غمجن و ځواب يې ورکړ: «تاسې ډاکټر ياست. هر ډول فکر چې کوئ سمه ده ترسره يې کړئ.»

هغه وخت ټولو بايد څو ساعته صبر کړی وای چې څه کېږي، نرسانو مې د زړه ټکان او د ژوند نښې څارلې. کله کله به مې ورو غږ اورېدل کېده، لاس به مې ښوراوه او يا به مې سترگې خلاصې او پټې کېدې. کله به مې چې سترگې په بشپړه توگه پرانيستل شوې، مېرمن مريم به وويل: «ملالې، ملالې، تر دې وړاندې مې بې سترگو ته کتلي نه و چې څومره ښکلې دي.» بې کراره وم، هڅه مې کوله لاس مې وښوروم. مريمې وويل:

- مه ښوره.

د لمر لوېدو په وخت کې مې مور له اتل سره راغله. تر دې ځايه يې د پلار له ملگري محمد فاروق سره څلور ساعته په گاډي کې په لاره تېر کړي وو. تر دې وړاندې مريمې له مور سره اړيکه نيولې وه: «کله دې چې ملاله وليده ونه ژاړې او چينغې ونه وهې. هغه هر څه اوري.»

پلار هم په ټليفون کې ورته ويلي و چې ځان هرې پېښې ته تيار کړي، پلار غوښتل مور ته مې زړه ورکړي.

کله چې مور را ورسېده، دوی يو بل په غېږ کې ونيول او اوشکې يې توبولې. هغه وخت مور ماته وويل:

- وگوره اتل هم دلته دی. غوښتل يې تا وويني.

اتل چې د غم او درد له لاسه ژړل وويل:

بيا يې مخ دېوال ته کړ او په لاس کې نيولی قرآنکریم يې په ساعتونو تلاوت کړ. مريمې ويل:

- ما هېڅ کله څوک نه و ليدلي چې ستا د مور په څېر دعا وکړي. دا ډاډمنه وه چې خدای^(ع) به يې د دعاوو ځواب ورکړي.

پلار هڅه کوله چې د تېر په اړه فکر ونه کړي. دا چې نه بايد زه يې د نجونو د حقوقو مبارزې ته هڅولې واى.

ډگروال جنيد مې له آتو څخه تر لسو سانتي مترو پورې د سر د ککړۍ کين لورى جراحي کړ چې ماغزه د پړسوب له پاره کافي ځاى ولري. بيا يې د معدې له کينې خوا تر پوستکي لاندې ځاى څيرې کړ. د دې له پاره چې د هډوکي ټوټه سالمه ساتل شوې وي په دې سوري کې يې د ننه وساته. دوى زما ترايکوټومي عمليات وکړل، له دې يې اندېښنه لرله، نه چې د ماغزو پړسوب مې د تنفس د هوا د راتگ مخه ونيسي. عمليات د پنځو ساعتونو په شاوخوا کې وخت ونيو.

د مور له دعاگانو سره سره مې پلار فکر کاوه چې نوي په سلو کې بهر انتظار خلک زما د مرگ د خبر هيله لري. د پلار ځينې ملگري او پلويان ډېر غمجن وو، پلار داسې احساسوله چې نور خلک مې په شهرت نيت بدوي.

پلار د عمليات له کوټې بهر ولاړ و چې يو نرس ور نژدې شو او پوښتنه يې وکړه: - تاسې د ملالې پلار ياست؟

بيا يې هغه د ننه يوې کوټې ته ورسره ننه ويست.

پلار ويل فکر مې کاوه چې راته وايي چې مور يې ژوند بچ نه کړاى شو. خو هغه وويل:

- وينې ته اړتيا لرو يو کس بايد د وينې بانک ته لاړ شي. پلار يو څه آرام شو خو بيا هم پرېشانه و. د ده په ځاى يې يو ملگرى په وينه پسې لاړ.

د سهار پنځه نيمې بجې وې چې حجاجان له کوټې ووتل. پلار ته يې وويل چې

جنيد د درېيم ځل له پاره امر وکړ چې د ماغزو عکس مې واخلي. دا ځل عکسونو ښودله چې د ماغزو برخې مې خطرناک پړسوب کړى.

پلار وويل:

- ما خو فکر کاوه چې مرمۍ يې ماغزو ته نه ده رسېدلې.

ډگروال جنيد ورته تشریح کړه، يو هډوکى مات شوى او ټوټې يې ماغزو ته ننوتلې دي چې له امله يې ماغزو پړسوب کړى. هغه بايد د سر د کاسې يوه برخه جراحي کړې واى څو ماغزه کافي چاپېريال ولري، له دې پرته به فشار د زغم وړ نه وي. ډگروال وويل:

- همدا اوس بايد هغه عمليات کړو. که عمليات يې نه کړو ژوندۍ نه پاتې کېږي. نه غواړم په راتلونکي کې پښېمانه شې چې ولې دې دا کار ونه کړ.

د سر د کاسې پورته کول پلار ته د زغم وړ نه وو او ډېر خطرناک ورته ښکارېدل په ناهيلۍ يې وپوښتل:

- ژوندۍ به پاتې شي؟

په دې وخت کې پلار يو څه زړه پيدا کړى و.

ډگروال جنيد زړور هوډ کړى و، خو مشرانو يې مخالفت وکړ او نورو هم ويل چې د عمليات له پاره بايد بهر ته يوړل شم. دا هغه هوډ و چې زما ژوند يې ساته. پلار د عمليات اجازه ورکړه او جنيد هم وويل چې ډاکټر ممتاز به هم د مرستې له پاره را وغواړي. پلار مې چې کله د رضایت پاڼه لاسليک کوله لاسونه يې لږزېدل. په دې پاڼه کې په تور او سپين رنگ ليکل شوي و: «کېداى شي ستاسې ناروغ ژوندۍ پاتې نه شي.»

عمليات يې د شپې په يوه نيمه بجه پيل کړل. مور او پلار مې د عمليات له کوټې بهر ناست و. پلار مې ويل: «خدایه ته ملاله وساتې. زه له هغې پرته ژوند نه شم کولاى. خدایه زما ژوند واخله هغې ته يې ورکړه. ما ډېر ژوند کړى.»

ناڅاپه مور وويل:

- خدای^(ع) به زموږ لور بېرته راکړي.

خوښې وړ سياستوالو نومونه اخیستي وای. هلته مې خان عبدالغفار خان، بي نظير بوتو او ولسمشر بارک اوباما وټاکل. ځکه چې د يوه تورپوستي ځوان په توگه يې د يوې له ستونزې ډکې کورنۍ سره سره وکولای شول چې خپلو هيلو ته ورسېږي. خو امريکا د پاکستان د خلکو په نظر د دوی د بې پيلوټه الوتکو، په دې هېواد کې د پټو حملو او ريمونډ ډېوپس له امله بې باوره شوې وه.

د طالبانو يوه وياند وويل چې دوه مياشتې مخکې فضل الله په يوه غونډه کې د دې حملې امر ورکړی و. هغه ويلي و: «څوک چې د دولت پلوي او زموږ په ضد وي وبه وژل شي. تاسې به ووښئ چې نور مهم کسان به هم قرباني شي.» ده زياته کړه چې د دوو سواتيانو په وسيله يې زما او د ښوونځي د سرک په اړه معلومات ټول کړي او د حملې له پاره يې هم د پوليسو له پوستې سره نژدې ځای ټاکلی چې وښيي موږ په هر ځای کې حمله کوی شو.

په سبا ورځ چې له عمليات مې څو ساعته تېر شوي وو، ناڅاپه ټول کسان په منډو شول او خپل يونيفورمونه يې منظمول. په دې وخت کې د پوځ مشر جنرال کياني راغی او پلار ته يې وويل:

- خلک تاسې او ستاسې لور ته دعا کوي.

کله چې کياني په ۲۰۰۹ م کال کې د طالبانو په ضد عملياتو کې سوات ته راغی، ما خبرې ورسره وکړې. په هغې جلسه کې مې وويل: «زه ډېره خوشاله يم، تاسې لوی کار وکړ. اوس بايد يوازې فضل الله ونيسی.»

په تالار کې ټولو ښه راغلاست ورته ووايه، وروسته جنرال کياني زما لور ته راغی او په سر مې يې د يوه پلار په څېر لاس تېر کړ.

ډگروال جنيد جنرال ته د عملياتو خلاصه تشریح کړه، په دې وخت کې يې ډگروال ته وويل چې تصويرونه يې بايد د ښې کتنې له پاره بهر ته ولېږي ترڅو په دقيقه توگه معاینه شي. له دې کتنو څخه وروسته د احتمالي ناروغيو د خپرېدو له امله زما د کټ څنگ ته هېچاته هم د راتلو اجازه نه وه. خو وروسته ډېر کسان راغلل لکه عمران خان، په طالبانو نيوکه کوونکی او د اطلاعاتو وزير چې د

د سر يوه برخه يې جراحي کړې او په خېټه کې يې ساتلې ده. زموږ په فرهنگ کې ډاکټران خپل کار ناروغانو او يا د هغې خپلوانو ته نه تشریح کوي. پلار ترې وپوښتل:

- يوه بې منطقه پوښتنه کوم. دا چې لور مې ژوندۍ پاتې کېږي؟

ډگروال جنيد ځواب ورکړ:

- په طب کې دوه جمعه دوه خامخا څلور نه کېږي. موږ خپل کار وکړ د سر يوه برخه مو عمليات کړه اوس به انتظار وباسو.

پلار بيا وپوښتل:

- زه يوه بله احمقانه پوښتنه هم لرم. دا هډوکۍ څه کوۍ او څه به پرې وکړۍ؟

دا ځل ډاکټر ممتاز ځواب ورکړ:

- تر دريو مياشتو پورې يې بېرته په خپل ځای ږدو، ډېر آسانه کار دی.

په سبا سهار خوشاله خبرونه واورېدل شول. ما مې مټ ښورولۍ و. له ايالت څخه درې تکړه ډاکټران زما معاینې ته راغلل. دوی وويل چې جنيد او ممتاز عمليات په ښه توگه کړي، خو اوس بايد ناروغ بېهوش کړي ځکه چې هوشيارې يې د دې لامل کېږي چې په ماغزو يې فشار راشي.

په داسې حال کې چې زه د مرگ او ژوند په حال کې وم، طالبانو يوه اعلاميه خپره کړې وه او زما د ويشتلو مسوليت يې په غاړه اخیستی و. دوی ويلي و چې حمله يې د زده کړو د بندېدو پر خلاف زما د مبارزې له امله نه وه. د پاکستان د طالبانو د تحریک وياند احسان الله احسان وويل: «دا حمله موږ وکړه او هر څوک چې زموږ په وړاندې خبرې وکړي همداسې به ووژل شي، ملالې د بې دينۍ په اړه خبرې کولې له همدې امله وويشتل شوه. هغه ځوانه وه خو د پښتنو په سيمو کې يې لويديځ فرهنگ دود کاوه. ملاله لويديځ پلوي ده، په طالبانو پسې يې خبرې کولې او ولسمشر اوباما ته يې عزيز ويلي و.»

پلار مې پوهېده چې د دوی مطلب څه و. کله مې چې يو کال وړاندې د سولې ډالۍ واخیسته، ډېرې مرکې مې وکړې چې په يوه کې مې يې بايد د خپلې

اړه ښه احساس نه لاره ځکه چې د بهرنيانو له پاره يوه ممنوعه سيمه گرځېدلې ده، خو کله يې چې اورېدلي و چې ما د نجونو د زده کړو د حق له پاره مبارزه کوله نو زما مرستې ته په ډېره مينه راغلي وو. ځکه پوهېدل چې دوی خپله ډېر نېکمرغه دي چې په يوه ښه ښوونځي کې يې زده کړې کړې وې او توانېدلي و چې ښه ډاکټران شي.

ډگروال جنيد او د روغتون چارواکي د دوی له راتلو خوشاله نه و تر دې چې ډاکټر جاوېد ورته څرگنده کړه چې دوی چا رالېږلي دي. انگرېز ډاکټران د روغتون له شرايطو او موقعيت څخه ناخوښ وو. لومړی يې د اوبو يو نل د لاسونو د مينځلو له پاره را خلاص کړ خو په نل کې اوبه نه وې. وروسته ډاکټر فيونا دستگاوې وکتلې او ډاکټر جاوېد ته يې څه وويل. پوښتنه يې وکړه چې د وروستي ځل له پاره يې د وينې فشار څه وخت اخيستی دی. ځواب راغی: «دوه ساعته مخکې»

ډاکټر وويل چې د وينې فشار بايد ژر ژر واخيستل شي او بله دا چې د (ډي اکسايډ کاربن) سطحه مې ډېره ټيټه وه.

هغه ډاکټر جاوېد ته وويل چې د جراحی عمليات په ښه توگه شوي دي خو جوړېدل له عمليات وروسته د مراقبت له امله پرمختگ کوي. د ماغزو له جراحی وروسته اړينه ده چې د ناروغ په تنفس څارنه وشي او د ناروغ د (ډي اکسايډ کاربن) سطحه بايد متوسطه وي. ډاکټر جاوېد ويل په الوتکه کې پرواز له خطره ډک دی، يوازې کولای شئ د وړ وسايلو په وسيله دا کار ترسره کړئ او که چېرې روغتون دا دستگاه ولري بيا يې هم دوی په ښه توگه نه شي کاروی. وروسته دوی په همغه هليکوپټر کې له پېښور څخه لاړل ځکه چې په دې ښار کې له تيارې وروسته ژوند خطرناک و.

د کورنيو چارو وزير رحمان ملک يو له هغو کسانو څخه و چې ليدو ته مې راغلی و خو د ننه راتلو اجازه نه وه ورکړل شوې. هغې ماته له ځانه سره يو پاسپورټ هم راوړی و. پلار مې مننه ترې کړې وه خو ډېر پرېشانه و. په هغې شپه د پوځ شپه

طالبانو له لاسه يې يو زوی هم ووژل شو، ميان افتخار حسين او همدا راز زموږ د ايالت وزير حيدر هوتي چې تر دې وړاندې مې په يوه پروگرام کې مرکه هم ورسره کړې وه. خو هېڅ يوه هم ونه کولای شول د ننه راشي. هوتي خلکو ته وويل:

- ټول ډاډه اوسئ چې ملاله به ژوندی پاتې کېږي. هغه بايد ډېر نور کارونه هم ترسره کړي.

د ماسپښين درې بجې وې چې په هليکوپټر کې له راولپنډۍ نه دوه برتانوي ډاکټران را ورسېدل. ډاکټر جاوېد کياني او ډاکټر فيونا رينولډز چې د بېرمنگهم له روغتون څخه وو او د پوځ له ډاکټرانو سره د مرستې له پاره چې د يني د پيوند کولو عمليه ور زده کړې دي روغتون ته رالېږل شوي وو. زموږ هېواد له ټکان وړکونکو احصايو ډک دی، پر زده کړو سربېره، له هرو اوو پاکستاني ماشومانو يو يې د پېچکاريو د ناپاکو بمبو له امله په زېږي يا (هپيتايت) اخته کېږي او ډېری يې د يني د ناروغيو له امله خپل ژوند له لاسه ورکوي. جنرال کياني د دې ستونزو د له منځه وړلو له پاره لاس په کار شوی و. له برتانوي ډاکټرانو يې غوښتنه کړې وه مخکې تر دې چې هېواد ته يې لاړ شي، په هغې سبا چې په ما حمله کېږي، جنرال ته د خپل پرمختگ په اړه خبر ورکړي. کله چې هغوی له جنرال سره په خبرو بوخت دي، په کوټه کې يې دوه ټلويزيونه روښانه دي، يو په اردو ژبه سيمه ييز ټلويزيون او بل هم په انگليسي ژبه سکای نيوز ټلويزيون چې زما د حملې راپور يې ورکاوه.

د پوځ مشر له ډاکټر سره له تخلص پرته بله کومه خپلوي نه لرله خو يو بل يې ښه پېژندل. له همدې امله ډاکټر ته جنرال وويل چې د دې گډو وډو راپورونو له امله اندېښنه لري، له ډاکټر يې غوښتنه وکړه چې انگلېستان ته تر تلو مخکې بايد ما وگوري. ډاکټر جاوېد چې د ملکې اليزابيت په روغتون کې د بېرنيو پېښو سلاکار دی غوښتنه يې ومنله خو ډاکټر فيونا يې چې په بېرمنگهم روغتون کې د ماشومانو د کتنې متخصصه ده هم له ځان سره راوستې وه. دوی د پېښور په

غالي ته د تلو په وخت کې پاسپورټ زما مور ته ورکوي. بيا وايي: «دا د ملالې پاسپورټ دی. خو نه پوهېږم چې له هېواده بهر او که د جنت له پاره دی.» بيا په سلگيو سلگيو ژاړي. دوی په روغتون کې د ننه وو، نه پوهېدل چې زما کيسه ټولې نړۍ اورېدلې ده او خلکو د درملنې له پاره له هېواد څخه بهر غوښتم. وضعیت مې خراب شوی و او پلار اوس ټليفون ته لږ ځواب وايه. يوه اړيکه له پنجاب څخه د کمپيوټر په برخه کې د نابغه ماشومې عارفې کریم د کورنۍ له خوا وه چې په ټولنو کې مې خبرې ورسره کړې وې. هغه په نېه کلنۍ کې د پروگرام جوړونې په برخه کې د ځوانې کسبې نجلۍ په توگه د مايکروسافټ له خوا تاييد شوې وه او له بېل گېټس سره يې د کتنې له پاره د سيلیکون درې ته رابللې وه. خو د همدې کال په جنوري کې هغه د زړه د حملې له امله له سختې ناروغۍ وروسته په حق رسېدلې وه. هغه شپاړس کلنه او له ما څخه يو کال مشره وه. کله چې د هغې کورنۍ اړيکه ونيوله، پلار مې چيغې کړې: «راټه ووايي چې يو پلار له خپلې لور پرته څنگه ژوند کوی شي.» بيا يې په زوره زوره وژړل.

ناپېژانده لور ته سفر

د سپې شنبې په ماسپينين حمله را باندې وشوه او د پنجشنبې په سهار پلار دومره ناهيلی و چې محمد فائز ماما ته يې وويل، کلی بايد د جنازې مراسمو ته تيار شي. زه بېهوښه وم. د ژوند نښې مې ناهيلې کوونکې وې. مخ او بدن مې پرېسېدلې، سږي او کولمې مې نژدې وې له کاره ولوېږي.

پلار مې وروسته وويل کله يې چې زه د هغې وړې شيشه يې کوټې په منځ کې له نلونو او دستگاوو سره پيوسته ليدم سخت وېرې پسې اخيست. تر هغې ځايه چې دی پوهېده، زه د ډاکټر له نظره ژوندۍ نه يم. پلار له ځانه سره فکر کاوه: «دا تر اوسه پنځه لس کلنه ده، مرگ يې ډېر وختي دی.»

مور مې تر اوسه هم دعاوې ويلې او لږ ویده کېده. فايزمحمد ماما مې ورته ويل چې بايد د حج سورت ډېر ووايي. مور مې د دې سورت هغه دوولس آيتونه چې د خدای (ع) د بې پايه قدرت په اړه دي پرلپسې تلاوت کول. پلار ته يې ويل داسې احساسوي چې زه به جوړه شم خو نه پوهېده چې څه ډول به جوړېږم.

کله چې ډگروال جنيد زما کتنې ته راغی، پلار بيا هم پوښتنه ترې وکړه:

- ژوندۍ به پاتې شي؟

ډاکټر پوښتنه ترې وکړه:

- تاسې په خدای (ع) ايمان لرئ؟

- که هیله نه وای زه بېرته نه راتلم.

پلار ویل په هغې ساعت توانېدلی و چې د خپلو اوسنکو مخه ونیسي.

په هغې ورځ یوې نرسې زما په سترگو کې څاڅکي واچول. وروسته مې مور پلار ته وویل:

- ورته وگوره، د ډاکټر فیونا خبره سمه ده، که چېرې هیله نه وای نو نرسې یې په سترگو کې څاڅکي نه اچول.

شازیه له دريو ټیپي نجونو څخه یوه وه چې همدې روغتون ته یې راوړې وه. ډاکټر فیونا هغه هم کتلې وه او پلار ته یې ويلي و چې هغه هم ښه ده او هیله یې ترې کړې وه چې له ملالې سره مرسته وکړي.

مور په امبولانس کې چې امنیتي کنډک هم راسره و هوایي ډگر ته ورسېدو. په هلیکوپټر کې پرواز یو ساعت او پنځه لس دقیقې وخت ونیو. ډاکټر فیونا لږ کېناسته، هغه ټوله لاره د بېلابېلو تجهیزاتو او وسایلو سره بوخته وه او پلار ویل داسې څرگندېده چې ورسره په جگړه ده. څو کاله کېدل چې دا په دې کار بوخته وه. په انگلېستان کې یې دنده د ناروغو هلکانو ځای په ځای کول او د ځانگړې پالنې په څانگه کې یې د دوی درملنه کړه. خو هېڅ کله هم په داسې یوه حالت کې واقع شوې نه وه. پېښور د لویديزوالو له پاره ډېر خطرناک و.

دې وروسته له دې چې زما په اړه یې په گوگل کې پلټنه کړې وه، پام یې شوی و چې دا یوه ډېره غیرمعمولي پېښه ده. بیا وروسته ډاکټر فیونا وویل: «که چېرې تاسې ته هره پېښه شوې وای زه یې سپکولم او یا هم که خدای (ع) مه کړه مړه شوې وای زه به د پاکستان د تېرېسه مور وژونکې بلل کېدم.»

څنگه چې په راولپنډۍ کې له هلیکوپټر ښکته شوو، په امبولانس کې یوه بل نظامي روغتون ته ولېږدول شوو. پلار په اندېښنه کې و ویل یې: «دوی د سر د ټپ درملنه څه ډول کولای شي؟» خو ډاکټر فیونا ډاډ ورکړ چې په ټول پاکستان کې دا روغتون د ځانگړې درملنې له پاره ښه وسایل لري. د دوی تجهیزات ډېر پرمختللي دي، ډاکټرانو یې په انگلېستان کې زده کړه کړې ده. د دوی د

پلار مې وویل:

- هوکې.

ډگروال جنید داسې ښکارېده چې ژوره قلبي عقیده او باور لري. سپارښتنه یې دا وه چې له خدای (ع) سره و اوسو ځکه چې هغه به زموږ د دعاوو ځواب راکړي.

د پنجشنبې په شپه له اسلام آباد څخه د ځانگړو حالاتو دوه نظامي متخصص ډاکټران راغلل. جنرال کیاني هغوی د دوو انگرېزو ډاکټرانو د راپور په بنسټ چې که په پېښور کې د درملنې له پاره پاتې شم، ماغزه به مې ضرر پیداکړي او یا هم کېدای شي د پالنې د څرنگوالي او پاکۍ د نه مراعات له امله به ژوندۍ پاتې نه شم، پېښور ته رالېږلي و.

د روغتون کارکوونکو د انگرېزو ډاکټرانو هېڅ سپارښتنې عملي نه کړې، د شپې مهال مې وضعیت خطرناک شو. د پنجشنبې په سهار د متخصصینو د ډلې مسئول سرطیب اسلم له ډاکټر فیونا سره اړیکه نیولې وه ورته ويلي یې و: «د ملالې وضعیت خطرناک دی.»

په بدن کې مې د نننۍ غوټې په نوم کوم څه پراختیا موندلې وه، په داسې توگه چې وینې مې نه ټوټې کېدې، د وینې فشار مې ډېر ښکته و او د وینې تېزاب مې ډېر شوي و. ادارار مې نه شواي کوی، نژدې وې چې کولمې مې له کاره ولوېږي. ډاکټر فیونا غوښتل بېرمنگهم ته د تلو له پاره هوایي ډگر ته لاړ شي، بکسونه او کالي یې هم په هوایي ډگر کې و، په دې وخت کې زما په اړه بې خونده خبرونه اوري، بېرته پښېمانه کېږي. زما د مرستې له پاره دوه نور نرسان هم ورسره ملگري کېږي او بېرمنگهم ته نه ځي.

د پنجشنبې په ماسپښین پېښور ته را ورسېد او پلار ته مې یې وویل چې باید د راولپنډۍ نظامي روغتون ته مې چې د ځانگړې پالنې تر ټولو بهتره څانگه لري، ولېږدوي. هغه نه پوهېده چې دومره ټیپي ماشومه څنگه تر بل روغتون پورې یوسي، خو ډاکټر فیونا ډاډ ورکړ چې دا ډول کار یې په ځلونو کړی باید چې اندېښنه ونه کړي. پلار پوښتنه ترې وکړه چې کومه هیله شته:

دوی کورنۍ ته خواړه برابروي. د دوی هېڅ خوړو ته زړه نه کېده خو هغه به دوی د خوندورو خوراكونو په پخولو او تيارولو سره اړ کول چې فرني، او ډول ډول شيريني وخوري، خو دوی داسې احساسوله چې له ما پرته نيمگړي دي.

د همنغې ورځو يوه ورځ وه چې پلار مې د لومړي ځل له پاره زموږ د حملې د پېښې په اړه د نړيوالو غبرگونونه لوستي وو. داسې ښکارېده چې ټولې نړۍ ته يې ټکان ورکړی و. د ملگرو ملتونو سرمنشي بان کي مون دغه عمل يو «بېکاره او نفرت زېږوونکی» آواز بللی و. ولسمشر اوباما بيا هغه د: «بېزاره کېدل، نفرت لرل، فاجع او دردناک.» په کلمو سره تشریح کړ. خو په پاکستان کې ځينې غبرگونونه مثبت نه و. په داسې حال کې چې ځينو مقالو زه د «سولې نمونه» ښودلې وم، د ځينو وېبلاگ ليکونکو پوښتنې دا وې چې آیا په ما په رښتيا هم حمله شوې کنه. ډېرې کيسې راپسې ليکل شوې وې په ځانگړې توگه په اردو ورځپاڼو کې دوی ليکلي و چې ما د نارينه و په لوبو ږيرو نيوکه کړې وه. د ډاکټر راحلي قاضي په نوم د جماعت اسلامي ډلې غړې زما په ضد خبرې کولې، زه يې د امريکا لاسپوڅې بللم او د ريچارډ هالبروک تر څنگ يې زما تصوير «له امريکايي نظامي مامورينو سره هم نظري» ښودلې وه.

ډاکټر فيونا لويه مرسته راسره وکړه. مور مې يوازې په پښتو ژبه خبرې کوی شي نو له همدې امله يې په ژبه نه پوهېده، خو ډاکټر فيونا به چې کله زما له کوټې وتله د لاسونو په پورته کولو به يې ورته ويل چې اوس ښه ده.

هغه نه يوازې زما ډاکټره بلکې کورنۍ ته مې پيغام لېږونکې وه. هغه به په پوره صبر د کورنۍ د غړو تر څنگ کېناسته او بيا به يې له پلار غوښتل چې دا هرڅه مې مور ته څرگند کړي. پلار به مې د حيرانۍ تر څنگ خوشاله و ځکه چې زموږ په هېواد کې ډېر لږ ډاکټران پيدا کېږي چې يوې بې سواده ښځې ته موضوع تشریح کړي. زما د وړيا درملنې له پاره د نړۍ له بېلابېلو برخو څخه زما کورنۍ ته پيغام رسېده. د امريکا د جان هاپکينز تر ټولو پرمختللي روغتون زما د وړيا درملنې وړانديز کړی و. د سناتور جان کري په څېر پانگه وال شخص چې څو

بېرېمېنگهم روغتون نرسان هم هلته شته و او د دې روغتون نرسانو ته يې په ځانگړې توگه د سر د ضررونو په اړه لارې ښودلې وې.

روغتون په ټوليزه توگه محاصره شوی و. يو کنډک سرتېرو يې ساتنه کوله آن چې په بامونو يې هم وسله والو مورچل نيولی و. هېچا د ننوتلو اجازه نه لرله، ډاکټرانو بايد چې يونيفورم اغوستی وای، د ناروغانو يوازې د لومړۍ درجې خپلوانو د ليدو حق لاره او ټول تر امنيتي څارنې لاندې و. آن چې يو کس يې زما په کورنۍ پسې کړی و او دوی به يې هر ځای څارل.

پلار مې وارخطا و او ماما مې ورته وويل: «پام کوه چې له دوی څخه يې ځينې د امنيت پټ کسان دي.»

په شپه غالي کې سرتېرو زما کورنۍ ته درې کوټې ورکړې وې. ميايلونه څنگه چې دوی ويل د امنيتي ستونزو له امله يې ترې اخیستي و، خو څنگه چې ښکارېده حقيقت دا و چې له ورځپاڼو سره د پلار له مرکې وېرېدل. آن کله به چې مور او پلار خوږنځي ته تلل هم به يو کس له دوی سره و هېچا هلته د راتلو اجازه نه لرله. آن کله چې لومړی وزير زما پوښتنې ته راغلی و د راتلو اجازه يې نه وه ورکړې. امنيتي تدابير يې حيرانوونکي و، خو د دريو تېرو کلونو په بهير کې طالبانو په ډېرو مهمو نظامي جوړښتونو چې په پياوړې توگه يې ساتنه کېده، لکه د مهران د سمندري ډلې په اډه او د کامرې د هوايي ځواک په اډه يې يرغل کړی و.

هره لحظه د دې امکان و چې طالبان حمله وکړي. پلار ته مې ويل شوي و چې آن په وروڼو به مې هم حملې وکړي پلار ډېر په اندېښنه کې و ځکه چې تر هغې وخته هم خوشال په مېنگوره کې و خو وروسته يې هغه هم راولپنډۍ ته راووست.

په شپه غالي کې يې نه کمپيوټر لاره او نه هم انټرنېټ شته و خو يو زړه سوانده او مهربان پخوونکی چې زموږ کورنۍ ته ټاکل شوی و هر څه به چې زموږ د کورنۍ په کار و ورته راوړل يې. هغه دوی ته ويلي چې دا ورته د وياړ وړ ده چې د

تخصصي روغتونونه وړاندیز کړي و. جنرال کياني ترې وپوښتل: «ولې یې ستاسې په خپل روغتون کې درملنه ونه شي؟»
 په بېرېمېنگهم کې د ملکې الیزابیت روغتون د افغانستان او عراق د ټپیانو په درملنه پېژندل شوی و. دغه روغتون له ښار څخه بهر و. جاوېد له خپل رییس کوین بالگر^(۱) سره اړیکه ونیوه هغه هم سمدلاسه هوکړه وکړه، خو وروسته یې وویل: «موږ یوه هم هېڅ کله فکر نه کاوه چې روغتون ته به څه مسولیت ولري.»
 د ملکې الیزابیت روغتون ته د یوې بهرنۍ په توګه زما وړل یو څه ستونزمن و او بالگر هم ځان د انګرېز او پاکستان د حکومتونو تر منځ بوخت ولید. له بلې خوا مو ورو ورو وخت له لاسه ورکاوه. سره له دې چې زما وضعیت یو څه ښه شوی و خو باید چې تر دوه اویا ساعتونو پورې یې رسولې وای.

ډاکټران زما د لېږد له ستونزې سره مخ شوي و. ډاکټر جاوېد وړاندیز وکړ چې له سلطنتي هوايي ځواک څخه کار واخلو ځکه چې هغوی هر وخت افغان ټپي سرتېري وړي. خو جنرال کياني له دې کار سره مخالف و. جنرال کياني ډاکټر جاوېد د خبرو له پاره خپل کور ته وغوښت، ورته وپې ويل چې نه غواړي هېڅ نظامي ځواک په دې کار کې ښکېل شي. ځکه چې تر دې وړاندې هم زما په اړه ډېرې اوازې خپرې شوې وې، خلکو وپلي وو چې زه د سي آی اې ماموره یم او یا هم دې ته ورته کیسې اورېدل کېدې، له همدې امله د پوځ مشر نه غوښتل چې دا ډول د دروغو اوازې نورې هم پیاوړې شي. ډاکټر جاوېد په ستونزو کې گیر و. د انګلېستان حکومت د مرستې وړاندیز کړی و چې د پاکستان د دولت له خوا یوه غوښتنلیک ته اړتیا وه. خو زموږ دولت له دې وېره لرله نه چې خپل باور له لاسه ورکړي.

له نېکه مرغه چې په دې وخت کې د متحده عربي اماراتو حاکم صحنې ته را وړاندې شو. هغوی خپله جېټ الوتکه چې په منځ کې یې یو روغتون لاره وړاندیز کړه.

ځله پاکستان ته راغلی و، ګابریل ګیفورډز د امریکا د ولسي جرګې غړی چې د ایرېزونا په ایالت کې د سر په برخه کې په ډزو لګېدلی او سخت ټپي شوی و، په ګډون ډېرو پانګه والو د مرستې وړاندیز کړی و. د مرستې نور وړاندیزونه له سینګاپور، آلمان، عربي متحده اماراتو او انګلیس څخه وو.

هېچا مې هم له مور او پلار سره مشوره نه کوله. ټول تصمیمونه پوځ نیول. جنرال کياني له ډاکټر جاوېد څخه وپوښتل. دا لازمه ده چې له هېواده بهر یې ولېږدوو که نه؟ د پوځ مشر ډېر وخت په همدې موضوع بوخت و. ډاکټر جاوېد وايي دوی به شپږ ساعته زما په اړه خبرې کولې. هغه نظر هر سیاستوال ته د سیاست په ډګر کې زما د مړینې په پایلو ښه پوهېده. هیله من و چې په یوې سیاسي هوکړې سره په طالبانو هر اړخیز عملیات وکړي. خو نژدې خلک یې وايي چې هغه ډېر زړه سواندی دی. پلار یې یو عادي سرتېری و او په ځوانۍ کې په داسې حال کې وفات شوی و چې کياني د خپلې آته کسيزې کورنۍ مشرۍ ته یوازې پاتې کېږي. ده باید دکورنۍ پالنه کړې وای. کله چې جنرال کياني د پوځ مشر شو، په لومړي قدم کې د عادي سرتېرو د زده کړې، خوړو او ځای د ښه والي له پاره لاس په کار شو.

ډاکټر فیونا ويل چې کېدای شي زه له فلج ډوله ستونزې سره مخ شم، لاس او ښۍ پښه مې سم کار ونه کړي. نو له دې امله پرمختللو وسایلو ته اړتیا وه چې پاکستان نه لرل. هغه سپارښتنه وکړه: «که غواړئ چې درملنه یې سمه پایله ولري له هېواده بهر یې ولېږئ.»

جنرال کياني امریکا ته زما له وړلو سره مخالف و ځکه چې له ریمونډ ډېوېس وروسته د امریکا له خوا په پاکستان کې په اسامه بن لادن حمله او د څو پاکستانی سرتېرو وژلو یې تر منځ اړیکې ترینګلې کړې وې. ډاکټر جاوېد په لندن کې د ګرېټ اورموند سټریټ^(۱) او همدا راز د ادینبرو^(۲) او ګلاسګو^(۳)

(1) Great Ormond Street

(2) Edinburgh

(3) Glasgow

(1) Kevin Bolger

خبرې وکړي.

جاوېد وپوښتل:

- آيا ډاډه يې چې ستا دليل يوازې همدا دی؟

هغه غوښتل باوري شي چې پلار د کوم چا د فشار له امله دې تصميم ته اړ شوی نه وي.

پلار ځواب ورکړ:

- مېرمنې مې وويل چې هغوی به يوازې نه پرېږدم.

ډاکټر يې په اوږه لاس کېښود او په ډاډ يې ورته وويل چې لور به يې په بشپړ امنيت کې وي. پلار هم ورته ويلي وو:

آيا دا يوه معجزه نه ده کله چې ملاله وويشتل شوه تاسې دلته راغلي؟

ډاکټر جاوېد ځواب ورکړ:

- دا زما عقیده ده چې خدای (ج) لومړی مور ته لومړی ستونزه او بيا يې حل رالېږي.

وروسته مې پلار رضایت پانډه لاسلیک کړه چې ډاکټر فيونا به انگلېستان د سفر په وخت کې د ملالې سرپرسته وي. پلار چې هغه ته پانډه ورکړه لاسونه يې لږژبدل وې ويل:

- ډاکټر فيونا هغه په تاسې سپارم. هيله کوم په لور مې پام وکړئ.

وروسته مې مور او پلار خدای په آمانی را سره وکړه. د شپې يوولس بجې وې چې هغوی زه د وروستي ځل له پاره په پاکستان کې وليدم. ما خبرې نه شواي کولای، سترگې مې تړلې وې، يوازې ساه مې وه چې هغوی يې ډاډه کول چې زه تر اوسه هم ژوندی يم. مور ژړل، پلار هڅه کوله چې هغه آرامه کړي ځکه پلار پوهېده چې نور له گواښ سره مخ نه يم. ټول هغه وختونه چې دوی په لومړيو کې راکول، دا چې راتلونکي څلورويشت ساعتونه خطرناک دي او دا چې آته راتلونکي ساعتونه له ډېر خطر سره مخ او کړکېچن دي او راتلونکي دوه اويا ساعتونه ډېر مهم دي. له کومې پېښې پرته تېر شوي و.

وروسته تصميم ونيول شو چې زه د اکتوبر په ۱۵ مه د دوشنبې په ورځ د لومړي ځل له پاره د پاکستان له خاورې بهر شم.

پلار او مور مې فکر کاوه چې که هر هېواد ته وړل کېږم دوی به هم راسره وي. مور او وروڼو مې پاسپورټونه نه لرل. د يکشنبې په ورځ له ماسپينين وروسته مې پلار ته وويل شول چې سبا سهار مې انگلېستان ته وړي چې له مور او وروڼو پرته مې يوازې پلار کولای شي راسره لاړ شي. هغه ويلي وو چې د هغوی پاسپورټونه کومه ستونزه لري او د امنيتي دلايلو له امله به مې د تلو خبر آن خپلې کورنۍ ته هم نه ورکوي.

پلار به مې مور ته هر څه ويل نه يې شواي کولای له هغې څخه داسې يوه موضوع پټه کړي.

په ډېر خپگان يې مور ته موضوع تشریح کړه. مور مې هم له ماما فايز محمد سره خبرې وکړې. هغه مې د مور امنيت ته ډېر پريشانه و وې ويل: «که چېرې هغه له خپلو دوو وروڼو سره په مېنگوره کې پاتې شي له هرې پېښې سره مخ کېدای شي.»

پلار مې ډگروال ته وويل:

- ما مې کورنۍ ته خبر ورکړ، هغوی ډېر پريشانه دي. زه هغوی يوازې پرېښودی نه شم.

دا موضوع د لويې ستونزې لامل کېده، ځکه چې زه يوه ماشومه وم او نه مې شواي کولای په يوازې توگه له هېواد څخه بهر لاړه شم نو له همدې امله جنيد، ډاکټر جاوېد او ډاکټر فيونا هڅه وکړه پلار ته قناعت ورکړي ترڅو له ماسره لاړ شي. خو پلار خپل تصميم نيولی و او ډاکټر جاوېد ته يې وويل:

- لور مې په امنيت کې ده او يوه امن هېواد ته ځي. نه شم کولای مېرمن او زامن مې دلته يوازې پرېږدم هغوی په خطر کې دي. د لور ساتنه مې خدای (ج) کړي. زه يو پلار يم زامن مې هم د لور په اندازه راته گران دي.

ډاکټر جاوېد مې له پلار څخه غوښتنه وکړه چې له ده سره په خصوصي توگه

کله چې روغتون ته ورسېدل، ډگروال پلار ته وويل چې انگليستان ته زما د وړلو له پاره څو نور سندونه هم بايد لاسليک کړي. دا ټول پټ کارونه، د داسې کسانو له خوا چې يونيفورم يې اغوستی او هر ځای ولاړ دي، پلار او کورنۍ مې يې له وېرې سره مخ کړي و.

کله چې مور او پلار شپه غالي ته تللي ډېر پرېشانه و. پلار مې نه غوښتل چې له کورنۍ پرته بې وزله لاړه شم. زما وروستی یاد به د ښوونځي بس گاډی وي، دوی له دې امله پرېشانه و نه چې زه داسې فکر وکړم، دوی هېره کړې يم.

د اکتوبر په پنځه لسمه د سهار په پنځو بجو يې زه د پوځ تر امنيت لاندې هوايي ډگر ته يورم. سرکونه يې د خلکو په مخ تړلي و، سرتېري په بامونو ولاړ او د سرکونو په غاړو گرځېدل. د عربي اماراتو الوتکه زموږ په انتظار ولاړه وه. ماته بيا وروسته وويل شول چې الوتکه د ننه ډېره ښايسته وه. په دې الوتکه کې يو دوه نفرې تخت، شپاړس لومړی درجه چوکۍ او يو وړوکی روغتون و. د دې روغتون کار کوونکي څو اروپايي نرسان او يو آلمانی ډاکټر و.

دربغی چې هغه وخت بېهونه نه وای او کولای مې شول له دې ښکلو منظرو مې خوند اخيستی وای. الوتکې د سون توکو له پاره د ابوظبی په لور حرکت وکړ او بيا وروسته د بېرمېنگهم په لوري لاړه.

پلار او مور مې په شپه غالي کې انتظار و. دوی فکر کاوه چې پاسپورټونه به ډېر ژر ورته تيار کړي او په څو ورځو کې به بېرمېنگهم ته راشي. خو هېڅ خبره يې وانه وړېده. آن چې کوم مبابيل يا کمپيوټر يې هم نه لرل چې زما له حالت څخه خبر شي.

دا انتظار نه ختمېدونکی و.

پرسوب کم شوی او وينې مې هم ښه والی موندلی و. کورنۍ مې ډاډه وه چې ډاکټر فيونا او ډاکټر جاوېد به په ښه توگه زما پالنه وکړي.

کله مې چې کورنۍ خپلو کوټو ته لاړل له سترگو مې خوب وتښتېد.

له نيمې شپې لږ وروسته غږ وشو. له ډگروالانو څخه يو و چې تر دې وړاندې يې پلار هڅولی و له ماسره انگلېستان ته لاړ شي. هغه مې پلار ته وويل چې بايد انگلېستان ته راسره لاړ شي کله دوی به يې هېڅ کله هم ونه لېږي.

پلار ځواب ورکړ:

- تاسې ته مې وويل چې نه ځم. ولې مو راوينن کړم؟ زه مې هېڅ کله هم کورنۍ يوازې نه پرېږدم.

بيا هم يوه مامور پلار ته غږ وکړ چې خبرې ورسره وکړي. ورته ويې ويل:

- تاسې د هغې پلار ياست بايد چې ورسره لاړ شئ. که تاسې ورسره نه وئ روغتون به يې ونه مني.

پلار بيا هم ورته تکرار کړه:

- ما مې خپل تصميم نيولی. څو ورځې وروسته چې کارونه سم کړم له کورنۍ سره مې ورځم.

وروسته ډگروال وويل:

- راځئ روغتون ته لاړ شو چې څو نور سندونه هم لاسليک کړو.

نيمه شپه وه پلار هم وپېږده. نه يې غوښتل يوازې ورسره لاړ شي، مور ته يې وويل چې ورسره لاړه شي. پلار په دې وخت کې دومره په اندېښنه کې و چې پرلپسې يې د قرآن کریم څو آيتونه تر ژبه لاندې تکرارول. د يونس سورت آيتونه چې په انجيل کې د يونس^(ع) د کيسې په څېر چې په سمندر کې يو کب تېروي. همدا آيتونه د يونس^(ع) له خوا هغه وخت لوستل کېږي چې دی د کب په خپټه کې دی.

دغه آيت مور ته ډاډ راکوي چې که مور ايمان ولرو نو د ډېرو سختو ستونزو له پاره هم حل لاره شته.

پنځم خپرکی

دويم ژوند

وطن زما زه د وطن يم
که د وطن له پاره مرم خوشاله يم

بېرېنگه

د اکتوبر شپاړسم له ویشتل کېدو یوه اونۍ وروسته په هوبن راغلم. له کور څخه مې په زرگونو میله لرې وم. د سا کنبلو له پاره مې په غاړه کې یوه کړۍ تړل شوې وه له همدې امله مې خبرې نه شواي کولای، د عکس اخیستو له شعبي بې د ځانگړې پالنې ځانگې ته ورلم چې پوره په هوبن راغلم. لومړی فکر مې چې ذهن ته راغی ومې ویل: «شکر خدایه چې ژوندی يم.» پوهېدم نه چې چېرته يم، خو دومره پوهېدم چې په خپل هېواد کې نه يم. نرسانو او ډاکټرانو په انگلیسي خبرې کولې. ما خبرې ورسره کولې خو دا چې په غاړه کې مې کړۍ بنده وه هېچا مې هم غږ نه اورېده. کینې سترگې مې هر څه دوه گوني ښودل دا چې هر چا دوه پوزې، دوه خولې او څلور سترگې لرلې. په ذهن کې مې ډېرې پوښتنې را ولاړېدې دا چې:

«زه چېرته يم؟»

دلته چا راوستې يم؟

پلار او مور مې چېرته دي؟

ایا پلار مې ژوندی دی؟» ډېره حیرانه وم.

کله چې زه په هوبن راغلم، ډاکټر جاوېد راسره ولاړ و، هغه ویل چې زما د هغې وخت سرگردانه سترگې او وېرېدلې حالت به هېڅ کله هم هېر نه کړي. هغه له ما سره په اردو ژبه خبرې کولې. یوازې دومره پوهېدم چې خدای (ج) یو نوی ژوند راکړی دی. یوې ښایسته ښځې چې ټکری یې په سر و، لاس مې یې ونیو راته وپې ویل:

- السلام علیکم.

وروسته یې په اردو ژبه دعا وویل او د قران کریم آیتونه یې تلاوت کړل. وپې ویل چې ریحانه نومېږي. ښه غږ یې لاره او ډېره روانه غږېده، ناڅاپه بې ارادې ویده شوم.

بله ورځ چې بیداره شوم، پام مې شو چې په یوه عجیبه شین رنگه کوپه کې چې هېڅ کړکی یې نه لرله او ډېر روښانه څراغونه په کې لگېدل، پرته يم. د ملکې الیزابت د روغتون د ځانگړې پالنې کوپه وه. هر څه پاک ښکارېدل، د مېنگورې د روغتون په څېر نه وو.

یوه نرس یوه کتابچه او یو قلم راکړ. خو په سمه توگه مې څه نه شواي لیکلی. غوښتل مې د پلار د تلیفون شمېره مې ولیکم خو حروف مې سم نه شواي لیکلی. ډاکټر جاوېد د الفبا تورو یوه پاڼه راته راوړه چې تورو ته اشاره وکړم. لومړي توري مې چې ولیکل (پلار) او (هېواد) و. نرس راته وویل چې په بېرېنگه کې يم خو زه نه پوهېدم چې بېرېنگه د نړۍ په کوم ځای کې دی. خو وروسته یې یوه نقشه راته وښوده یوه شوم چې په انگلیس کې يم. په اصل کې نه پوهېدم چې څه پېښ شوي و. نرسانو څه راته ونه ویل. آن په خپل نوم نه پوهېدم، آیا تر اوسه هم ملاله وم؟

دومره سر درد وم چې د تسکین ټابلیټو هم درد نه کړاوه. له کین غوړ مې وینه روانه وه. ډاکټران او نرسان تلل او راتلل. نرسانو پوښتنه رانه کوله او ویل یې چې د هو په توگه دوه ځله سترگې وروپوم. هېچا نه راته ویل چې څه پېښ شوي دي او دې روغتون ته چا راوړې يم. داسې مې احساسوله چې د مخ کین لوری مې

د درملنې له پاره پیسې نه لري.» له ډاکټرانو څخه یو د لهستان و چې هر وخت به خپه ښکارېده. ما فکر کاوه چې هغه د روغتون مالک دی او خپه ځکه دی چې زه مې د درملنې لگښت نه شم ورکولای. له همدې امله مې یوه نرس ته اشاره وکړه چې کاغذ راته راوړي پرې ومې لیکل: «ولې خپه یې؟»

ځواب یې راکړ:

- خپه نه یم.

بیا مې ولیکل: «زما د درملنې لگښت څوک ورکوي؟»

ویې ویل:

- اندېښنه مه کوه. ستاسې دولت یې ورکوي.

له دې وروسته به یې چې هر وخت ولیدم خوشاله به و.

زه هر وخت د هرې ستونزې له پاره د یوې حل لارې په هڅه کې یم، له ځانه سره مې فکر کاوه چې کېدای شي وکولای شم د روغتون معلومات خونې ته لاړه شم او له هغه ځایه مې له مور او پلار سره خبرې وکړم. بیا مې له ځانه سره وویل: «ته خو پیسې نه لرې چې اړیکه ونیسې او آن دا چې د خپل هېواد کوډ هم نه لرې. باید له دې ځایه بهر لاړه شم کار وکړم، وروسته یې په پیسو یو مایل واخلم او له پلار سره مې اړیکه ونیسم. هغه وخت بیا کولای شو چې ټول یو ځای ژوند وکړو.»

گډ وډ فکرونه مې په ذهن کې گرځېدل. فکر مې کاوه ډاکټر فیونا چې کومه نانځکه راته اخیستې شین رنگ لري او بیا یې په یوه سپین خرس بدله کړې وه. هر وخت به مې پوښتنه کوله: «هغه شین خرس یا نانځکه چېرته ده؟» سره له دې چې هر ځل به یې راته ویل چې دلته هېڅ شنه نانځکه نه وه. شین رنگ د ځانگړې پالنې د خونې و خو ما تر اوسه ویل چې یوه شنه ناوکۍ مې لرله.

یوازې څه چې ډاډ یې راکاوه ریحانه وه. هغې به ډېرې آراموونکو دعاوې ویلې او ما به مې شونډو ته حرکت ورکاوه چې آمین ووايم.

ټلويزيون به هر وخت غلی و پرته له هغې وخت نه چې اجازه یې راکړه د

سم کار نه کوي. د ډېر مهال له پاره مې ډاکټرانو او نرسانو ته نه شواي کتلاي. کيڼ غوړ مې خبرې نه اورېدې، د خولې ژامې مې سم کار نه کاوه. له همدې امله مې هر چاته اشاره کوله چې ښي لور ته مې ودرېږي.

وروسته د فیونا په نوم یوه زړه سواندې ډاکټره راغله او ماته یې یوه سپینه د خرس د څېرې نانځکه راکړه. هغه راته ویل چې باید په نانځکه جنید نوم کېږدم او بیا یې د دې نوم دلیل راته توضیح کړ. زه نه پوهېدم چې جنید څوک و له همدې امله مې خپلې نانځکې ته «لیلا» نوم وټاکه. دې د لیکلو او تمرین لپاره یوه کتابچه راته راوړه. زما لومړۍ دوې پوښتنې دا وې: «پلار مې ولې نشته؟» پلار مې پیسې نه لري د دې درملنې پیسې مې څوک ورکوي؟»

هغه ځواب راکړ:

- پلار دې په پاکستان کې دی. لگښت ته اندېښنه مه کوه.

هر څوک به چې راتلل همدا پوښتنې مې ترې کولې خو د ټولو ځواب همدا و. خو قناعت مې نه و کړی. نه پوهېدم چې څه پېښه شوې وه او په هېچا مې هم باور نه کاوه. که پلار مې جوړ وي نو ولې مې تر څنگ نشته دی؟ فکر مې کاوه چې پلار او مور مې نه پوهېږي چې زه چېرته یم او کېدای شي چې د مېنگورې په سرکونو او کوڅو کې به په ما پسې سرگردانه وي. آن دا باور مې هم نه لاره چې مور او پلار به مې ژوندي وي. په لومړیو ورځو کې مې ذهن په خیالونو کې ډوب و. تر سترگو مې تصویرونه تېرېدل چې زه په یوه کوټه کې پرته یم او څو کسان مې تر څنگ دي، داسې ډېر تصویرونه چې د شمېر وړ نه وو او پوښتنه یې کوله چې، پلار مې چېرته دی؟

له ځانه سره مې فکر کاوه زه ویشتل شوې یم خو باور مې نه کاوه. آیا هغه ټول خوب و که خاطره؟

همدا راز د پیسو موضوع هم ډېره ځورولم. د ډالۍ پیسې د ښوونځي لگښتونه او په سنگله کې د یوې نمرې ځمکې اخیستل و. هر وخت به مې چې ډاکټران له یو بل سره په خبرو لیدل فکر مې کاوه چې وايي: «ملاله پیسې نه لري، ملاله یې

نيولي و، نو هغه به څه خرڅ کړي وای؟ کېدای شوی له بډایو به یې پور غوښت.

***

له هغې تلیفوني اړیکې وروسته مې هم مور او پلار پوره نه و ډاډه شوي ځکه چې دوی زما غږ وانه ورېده. چا چې له دوی سره خبرې کولې گډ وډ خبرونه به یې ورته رسول. یو هم سرلښکر غلام قمر د سوات د نظامي عملیاتو قوماندان و. پلار ته یې ویلي و: «له انگرېزانو مې ښه خبرونه اورېدلي. مور ډېر خوشاله یو چې زموږ لور جوړه شوې ده.» هغه ویلي وو «زموږ لور» دوی اوس زه د ټول هېواد لور بللم.

جنرال مې پلار ته ویل چې دوی اوس په ټول سوات کې پلټنه کوي او په سرحدونو کې هم په هغوی پسې گرځي. زیاته کړې یې وه دوی پوهېږي چا چې په ما ډزې کړې وې، د طالبانو دوه ویشته کسيزه ډله وه چې دوه میاشتي مخکې یې د پلار په ملگري زاهد خان هم حمله کړې وه.

پلار مې هېڅ هم نه و ورته ویلي خو ډېر پرېشانه و.

ځکه چې دوی ډېر وخت وړاندې ویلي و چې د سوات سیمه یې له طالبانو څخه پاکه کړې ده. اوس همدا جنرال ورته وایي چې دوه ویشته کسه طالبانو څه کم دوه میاشتي هلته تېرې کړې وې. همدا راز پوځ ویلي و چې په زاهد خان د یوې کورنۍ شخړې له امله ډزې شوې وې. خو اوس یې ویل چې په زاهد خان ډزې کړې وې په ملاله یې هم حمله کړې وه. پلار مې غوښتل ورته ووايي: «تاسې پوهېدئ چې طالبان دوه میاشتي په سوات کې گرځېدل. په دې هم پوهېدئ چې غواړي زما لور ووژني خو بیا مو یې هم مخه ونه نیوه؟» خو پوهېده چې دا پوښتنې کول به هېڅ گټه ونه لري.

د جنرال خبرې تر اوسه هم پای ته نه وې رسېدلې. هغه مې پلار ته وویل سره له دې چې ملاله په هوبڼ راغلې خو په لیدلو کې ستونزه لري، پلار ډېر پرېشانه شوی و له ځانه سره یې فکر کاوه چې څنگه هغه دومره معلومات لري او زه یې نه

«مسترچیف» خپرونه وگورم، په مېنگوره کې مې هم دا خپرونه خونبه وه. خو اوس هر څه بدل شوي و. وروسته پوه شوم چې هېچا اجازه نه لرله چې کوټې ته مې ورځپاڼه راوړي او یا هم ماته څه ووايي.

له ځانه سره مې فکر کاوه چې کېدای شي پلار مې ژوندی نه وي له همدې امله ډېره وېرېدم. په دې وخت کې ډاکټر فیونا د تېرې اونۍ یوه پاکستاني ورځپاڼه راته راوړه، په هغې کې مې د پلار تصویر چاپ شوی و چې له جنرال کیاني سره د خبرو په حال کې و او وړاندې یوه مېرمن چې ټکرۍ یې په سر و او د ورور تر څنگ مې ناسته وه. ومې لیکل: «دا مې مور ده!»

په هغې ورځ ډاکټر جاوېد له خپل موبایل سره راننه ووت. وېي ویل:

- غواړم له مور او پلار سره دې خبرې وکړم.

سترگې مې له حیرانتیا نه وځلېدې.

هغه غوسه ناک ښکارېده خو ډېر مهربانه و. وېي ویل:

- یوازې ژاړې به نه، موبایل درکوم ته باید ډېره قوي وي.

شمېره یې ډایل کړه، خبرې یې ورسره وکړې بیا یې موبایل ماته راکړ.

د پلار غږ مې و. دا چې په غاړه کې مې یوه کړۍ وه خبرې مې نه شوای کولای.

د غږ په اورېدو یې ډېره خوشاله شوم، د مخ له امله مې خندلی نه شوای خو په زړه کې ډېره خوشاله وم. پلار مې قول راکړ وېي ویل: «ډېر ژر راځم. ته آرام وکړه، تر دوو ورځو پورې به تاته در ورسېږم.» وروسته یې راته وویل چې ډاکټر جاوېد سپارښتنه کړې چې ونه ژاړم. ډاکټر له ما څخه غوښتل چې پیاوړې وم. دا اړیکه ډېره لنډه وه ځکه چې مور او پلار مې نه غوښتل زه سترې شم. مور مې په تلیفون کې دعا راته وکړه.

ما تر اوسه فکر کاوه چې له ما سره د دوی د نه راتگ دلیل دا و چې زما د درملنې له پاره یې پیسې نه لرلې، له ځانه سره مې ویل، له همدې امله تر اوسه په پاکستان کې دې چې زموږ ځمکه او ښوونځي وپلوري. هغه ځمکه چې اخیستې مو وه ډېره لږ وه او په دې هم پوهېدم چې کور او ښوونځي مو په اجاره

ليکلې. هغه وخت مې وليکل: «ماته څه پېښ شوي دي؟»

همدا راز مې وليکل: «څراغونه مړه کړي». ځکه چې د څراغونو په لگېدو سره مې سر دويم ځلي شديد درد پيدا کړ.

وروسته ډاکټر فيونا وويل چې ماته يوه بده پېښه شوې.

ورته ومې ليکل: «په ما ډزې شوې دي؟ پلار مې څنگه دی؟»

هغې ځواب راکړ چې د ښوونځي په بس گاډي کې ډزې را باندې شوې دي.

ويل يې چې په دوو نورو خورلنو مې هم مرمۍ لگېدلې دي، زياته يې کره چې د

دوه نورو نومونه نه پېژني. راته تشریح يې کره چې مرمۍ مې له کينې سترگې

سره چې تپ يې تر اوسه ښکاري ننوتلې وه او بيا مې په اوږو کې وړاندې تللې

وه. دغې مرمۍ کولای شول چې سترگه مې له منځه يوسي او يا مې هم ماغزو

ته لاره شي. په واقعيت کې له دې پېښې زما نجات يوه معجزه وه. کوم احساس

مې نه لاره ځکه چې اوس خو دا پېښه شوې وه. يوازې په دې خپه وم چې تر

حملې مخکې مې وخت نه و پيدا کړی چې خبرې ورسره وکړم. هغه خبرې چې

دوی ته مې بايد کړې وای اوس به يې هېڅ وانه وري. هغه کس چې ډزې

راباندې کړې وې په اړه مې يې په ذهن کې بد فکر نه لاره، د غچ په اړه مې هېڅ

فکر نه کاوه. يوازې زړه مې غوښتل چې سوات او خپل کور ته لاره شم

له هغې وروسته مې په ذهن کې ډول ډول فکرونه وگرځېدل خو نه مې شواى

کولای خيال او حقيقت سره بېل کړم. د ډزو کيسه چې زما په ياد وه په بشپړه

توگه يې له هغه څه سره توپير لاره چې پېښ شوي و. زه مې له پلار سره په يوه

بل گاډي کې چې د گل په نوم نجلۍ په گډون څو نورې نجونې هم راسره وې

ناست و. چې ناڅاپه دوه طالبان راپيداشول چې تورې جامې يې اغوستې وې.

له دوو څخه يې يوه زما په لور وسله ونيوه چې يوه وړه مرمۍ يې زما په بدن

ونښته. په دې خيال کې مې په پلار هم ډزې وشوې.

وروسته هر څه گډ وډ کېږي، زه د ناروغانو په يوه کټ پرته يم، هلته ډېر خلک

ليدل کېږي، سترگې مې د پلار په لټه پسې سرگردانه دي. په پای کې هغه

لرم؟

هغه اندېښمن و چې زه به په پوره توگه ږنده شوې وم. هغه وخت يې د خپلې

گرانې لور په اړه تصور کاوه چې په تياره کې قدم ږدي او له پلاره پوښتي: «پلاره،

زه چېرته يم؟»

دغه خبرونه دومره دردناک و چې نه يې غوښتل مور ته يې ووايي، سره له دې

چې هېڅ کله نه شي کولای له مور څخه کومه خبره پټه کړي. په دې وخت کې

يې له خپل خدای (ﷻ) سره خبرې کړې وې: «زه داسې څه منلی نه شم، زه به

هغې ته خپله يوه سترگه ورکړم.» خو دا چې دی په هغې وخت کې دري

څلويښت کلن و، اندېښنه يې لرله چې سترگه به يې ماته کار راکړي کله. په

هغې شپه يې خوب نه و کړی. د بلې ورځې په سهار يې د پوليسو له يوه امنيتي

مامور څخه هيله کړې وه، ټليفون يې ورکړي چې له ډگروال جنيد سره اړيکه

ونيسي. پلار مې هغه ته په خپگان سره ويلي وو: «اوربديلي مې دي چې ملاله

څه نه شي ليدى.»

هغه ځواب ورکړ: «که هغه کولای شي وليکي او ولولي نو څنگه ليدى نه شي؟»

ډاکټر فيونا راته وويل چې لومړی يادښت يې ستاسې په اړه و.

خو نه دا چې يوازې مې ليدای شواى آن چې يوه هنداره مې هم غوښتې وه.

هغه وخت مې په هغې وړه کتابچه کې ليکلي وو: «هنداره» ځکه چې غوښتل

مې مخ او وېښتان مې ووينم. نرسانو يوه سپينه وړه هنداره راته راوړه چې تر اوسه

مې ساتلې ده. کله مې چې ځان وليد ډېره ووبرېدم. هغه اوږده وېښتان مې چې

د ډول ډول جوړولو له امله به يې په ساعتونو هندارې ته ولاړه وم ورک شوي وو او

د سر په کينه خوا مې آن يو وېښته هم نه و. په کتابچه کې مې وليکل: «وېښتان

مې لنډ شوي دي.» داسې فکر مې کاوه چې طالبانو راباندې لنډ کړي دي. خو

په اصل کې پاکستانی ډاکټرانو راباندې پرې کړي و. مخ مې هم په پخواني

طبيعي ډول نه و داسې و لکه چا يې چې يوه خوا له منځه وړې وي او له کينې

سترگې سره مې يو تپ ښکارېده. تر اوسه مې توري او کلیمې ځای په ځای

سره خبرې وکړې. دې ته په اندېښنه کې وم چې غږ به مې بل ډول اورېدل کېږي. له همدې امله مې له پلاره وپوښتل:

غږ مې بدل شوی دی؟

ځواب يې راکړ:

- نه د پخوا په څېر دی او نور به هم ښه شي. ډېره خو په عذاب نه يې؟

ومې ويل:

- ښه يم خو د سر درد مې دومره سخت دی چې نور يې زغمی نه شم.

پلار مې ډېر پرېشانه شو. فکر کوم هغه زما د سر له درد څخه په لوی درد اخته شو. په ټولو اړيکو کې به يې پوښتنه کوله چې آیا سر درد مې ښه شوی دی کنه؟ له هغې وروسته به مې يوازې ورته ويل چې حالت مې ښه دی. زړه مې نه غوښتل هغه ناآرام شي يوازې دا پوښتنه مې ترې کوله چې دوی څه وخت راځي؟

تر دې وخته يې د راولپنډۍ په روغتون کې يوه اونۍ تېره کړې وه او له دې نه وو خبر چې بېرېمېنگېم ته به څه وخت لېږل کېږي. مور مې دومره ناهيلې شوې وه چې پلار ته مې يې ويلي و: «که تر سبا پورې د تلو خبر رانه کړي زه د خوږو اعتصاب کوم.»

وروسته مې پلار امنيتي مامور ته ورغلی او هغه ته يې دا خبره کړې وه. هغه مامور وېرېدلې و او پلار ته يې ويلي وو چې اسلام آباد ته به يې د سفر کارونه برابر کړي او هلته به هرڅه ورته ترتيب کړل شي.

کله مې چې پلار بېرته مور ته راغی ورته وېي ويل: «ته يوه لويه ښځه يې. تل به مې فکر کاوه زه او ملاله ښه مبارزين يو خو ته د شکايت په کړلو تر مور ښه پوهېږي.»

دوی په اسلام آباد کې «د کشمير کور» هوټل ته چې د پارلمان د غړو له پاره ځانگړی شوی دی ولېږل شول. تر اوسه هم تر سختو امنيتي تدبيرونو لاندې و، آن که به مې پلار سلمانۍ ته هم تلو يو پوليس به يې تر څنگ ناست و، نه چې

پيدا کوم او هڅه کوم خبرې ورسره وکړم خو خبرې نه شم کوی. په نورو خيالونو کې به په نورو ځايونو وم لکه په اسلام آباد کې د جناح بازار، د چينې بازار چې هلته ناڅاپه ډزې راباندې کېږي. آن يو ځل مې خوب لیده چې ډاکټر هم د طالبانو له ډلې څخه وي.

کله به چې په هوبن راتلم، زړه مې غوښتل چې په دې پېښو پوهه شم. څوک به چې راتلل اجازه يې نه لرله چې خپل موبايل هم د ننه راوړي، خو ډاکټرې فيونا به هر وخت خپل آيفون ورسره راوړ ځکه چې هغه د بېړنيو حالاتو ډاکټره وه. کله به چې هغې آيفون کېښود غوښتل به مې په گوگل کې خپل نوم وپلټم، خو سخته وه ځکه چې د سترگو د ليد د ستونزې له امله مې نه شواي کولای توري سم وليکم. غوښتل مې بېرېسنالیک مې خلاص کړم خو پټ نوم مې يې په ياد نه و.

په پنځمه ورځ مې خبرې کړای شواي خو غږ مې د پخوا په څېر نه و. کله چې ريحانه راغله له اسلامي اړخه مو د حملې په اړه خبرې وکړې. هغې ته مې وويل:

- هغوی په ما ډزې وکړې؟

هغې ځواب راکړ:

- هوکې همداسې ده. د نړۍ هېڅ مسلمان باور نه شي کوی چې يو څوک دې داسې جنايت وکړای شي. مور مې وايي کېدای شي هغوی مسلمان نه وي. دوی داسې کسان دي چې ځانونو ته مسلمانان وايي خو عملونه يې اسلامي نه دي.

مور د دې په اړه چې د بېلابېلو او مشخصو دلايلو له امله ټولې پېښې څه ډول رامنځ ته کېږي او بله دا چې زده کړه نه يوازې د نارينه و بلکې د ښځو حق هم دی، خبرې وکړې. ما د يوې مسلمانې نجلۍ په توگه د خپلو زده کړو د حق په اړه خبرې وکړې.

****

څنگه چې په خبرو کولو وتوانېدم د ډاکټر جاوېد په ټليفون مې له مور او پلار

بيا يې د زرداري د دفتر د تليفون شمېره پلار ته راوړې وه. پلاره اړيکه يې ورسره نيولې وه او زرداري ته يې پيغام پرېښی و. په همدې شپه زرداري دوی ته زنگ وهي او د هر څه ضمانت ورته کوي چې ورته برابر به يې کړي. سونیا د هغو کلونو په اړه خبرې وکړې چې په زندان کې وه ويلې يې وو: «زه په ښه توگه پوهېږم چې له اولاد څخه بېلتون څومره سخت وي.»

د دې په اورېدو سره مې چې دوی به تر دوو ورځو پورې به په بېرېمېنگهم کې وي يوازې يوه هيله ترې وکړه. پلار ته مې وويل:

«د ښوونځي بکس مې درسره راوړه. که سوات ته نه شې تلای خیر دی نور کتابونه راته واخلم. د مارچ په مياشت کې آزمويښې پيلېږي.» زړه مې غوښتل بيا هم لومړۍ درجه واخلم. تر ټولو ډېر مې غوښتل فزيک مې راوړي ځکه چې د دې کتاب درسونه تر نورو يو څه سخت دي، بايد چې شمېرې يې تمرېن کړم.

فکر مې کاوه چې د نوومبر په مياشت کې به خپل کور ته لاړ شو.

د مور او پلار راتلو لس ورځې وخت ونيو. له دوی پرته راته هغه لس ورځې د سلو ورځو په اندازه اوږدې شوې. ورځې او شپې ډېرې سترې کوونکې وې، سم خوب مې هم نه راته. د کوټې ساعت ته به مې کتل د وخت تېرېدو ډاډ را کاوه چې ژوندۍ يم. په ژوند کې د لومړي ځل له پاره سهار وختي وينېدم.

په حقيقت کې به هره ورځ سهار په اوو بجو کله به چې نرسان راتلل له خوبه وينېدم. نرسانو او مېرمن فيونا به لوبې راسره کولې. د روغتون کارکوونکي او نرسان پر ما ډېر مهربانه و، په ځانگړې توگه آيما چودري⁽ⁱ⁾ او سرطبيب جولي تريسي⁽ⁱⁱ⁾ چې ترڅنگ به مې کېناستل او لاس به مې يې نيوه. د پاکستان مې يوازې يو ټکری لاره چې ډگروال جنيد زما له پاره د ډالۍ په څېر ډاکټر فيونا ته ورکړی و. وروسته دوی پلورنځي ته تللي وو او جامې يې رانه اخيستې وې.

دوی نه پوهېدل چې يوه نوې سواتۍ پېغله څه ډول جامې اغوندي. دوی د لنډو

سلمان يې غاړه تپي کړې.

اوس يې د دوی تليفونونه هم ورکړي له يو بل سره مو ډېرې خبرې وکړې. هر وخت به چې ډاکټر جاوېد له پلار سره اړيکه نيوله د هغې ميايل به بوخت و. بيا مې د مور يوولس رقمي شمېره ورکړه، ډاکټر جاوېد حيران شو، فکر يې وکړ چې حافظه مې ښه کار کوي.

خو مور او پلار مې تر اوسه په ستونزو کې ژوند کاوه. دوی نه پوهېدل چې ولې تر اوسه بېرېمېنگهم ته لېږل شوي نه دي. ډاکټر جاوېد هم نه پوهېده چې ولې تر اوسه هغوی راغلي نه دي. کله چې هغوی وويل چې دوی هم د دې انتظار په لامل نه پوهېږي، جاوېد اړيکه ونيوه بيا يې دوی ته ډاډ ورکړ چې ستونزه پوخ نه ده جوړه کړې ستونزه په دولت کې ده.

د کورنيو چارو وزير رحمان ملک هيله لرله چې له دوی سره يو ځای بېرېمېنگهم ته راشي څو په روغتون کې يو گډ مطبوعاتي کنفرانس ولري. همدا لامل شوی و چې د دوی سفر وځنډول شي. هغه همدا راز غوښتل ډاډه شي چې مور به د انگلېستان له دولت څخه د سياسي پناه غوښتنه نه کوو ځکه چې دا به يې د دولت له پاره تر ټولو لوی شرم وي. په پای کې يې په څرگنده پوښتنه ترې وکړه چې آيا داسې کوم هوډ لري او کنه. ډېره د ملنډو وړ وه ځکه چې مور مې تر اوسه سياسي پناه نه پېژنده او پلار مې هم هېڅ کله د داسې يوې موضوع په اړه فکر نه و کړی.

کله مې چې کورنۍ د کشمير په کور کې ځای په ځای شول، هلته يې له سونیا شهيد سره چې د شيدې مور وه کتلي و. هغه نجلۍ چې د خوشال ښوونځي نجونو ته يې د اسلام آباد د سفر امکانات برابر کړي و. هغې فکر کړی و چې دوی له ماسره انگلېستان ته راغلي خو کله چې پوه شوې وه چې دوی تر اوسه په پاکستان کې انتظار دي حيرانه شوې وه. دوی ته ويل شوي و چې د بېرېمېنگهم لور ته هېڅ ټکټ نشته.

سونیا دوی ته جامې راوړې وې ځکه چې دوی هر څه په سوات کې پرېښي و.

⁽ⁱ⁾ Yma Choudhury

⁽ⁱⁱ⁾ Julie Tracy

د خبرو له پيل وروسته، د لومړي ځل له پاره دويم ځلي وگرځېدم. لاسونو او پښو مې هېڅ ستونزه نه لرله، پرته له ښي لاس څخه مې چې په سمه توگه يې حرکت نه کاوه، ځکه چې مرمۍ مې ورمېر ته ننوتې وه له همدې امله په لاره گرځېدای نه شوی. لومړي قدمونه مې دومره په سختۍ اخيستل، داسې مې احساسوله چې سل کيلومتره منډه مې کړې ده. ډاکټرانو ويل چې ښه به شم يوازې مې فزيوتراپي ته اړتيا لرله چې عضلې مې بېرته کار پيل کړي.

يوه ورځ يو بل فيونا راغی، فيونا الکساندر هغې راته وويل چې د روغتون د مطبوعاتي څانگې مسول دی. ډېره راته په زړه پورې وه ځکه چې هېڅ کله فکر نه شم کولای چې د سوات کوم روغتون دې يوه مطبوعاتي څانگه ولري. څو پورې چې د مطبوعاتي څانگې مسول نه و راغلی نه پوهېدم چې څومره تر پاملرنې لاندې يم.

د پاکستان د پرېښودو تصويرونه او دا چې بېرېمېنگېم ته څو خپاره شوي وو او رسنۍ هم ژر پوهېدلې وې چې مطلب مو بېرېمېنگېم دی. زموږ د رارسېدو سره سم د سکای نيوز هليکوپټر ډېر ژر د روغتون په سر دورې وهي د جاپان او استراليا په گډون له ټولې نړۍ څخه دوه سوه او پنځوس خبريالان روغتون ته راځي. فيونا الکساندر د خبريالۍ شل کلنه تجربه لرله او د بېرېمېنگېم پوست⁽ⁱ⁾ اېډېټر هم و. سره له دې هغه په ښه توگه پوهېدو چې هغوی ته څه ډول خبر ورسوي او روغتون ته د دوی د راتلو مخه ونيسي. له هغې وروسته به روغتون زما په اړه خبرونه د رسنيو او خبريالانو په واک کې ورکول.

ډېر شخصيتونه له ماسره د کتنې له پاره انتظار وو، دولتي وزيران، ديپلوماتان، سياستوال او آن د کنټرېري⁽ⁱⁱ⁾ له ښار څخه د لوی رهبر استازی هم راغلی و. ډېرو يې د ښايسته گلونو گېډۍ راته راوړې وې.

يوه ورځ فيونا الکساندر د کارډونو او د لوبو د سامانونو يوه ډکه کڅوړه راته راوړه.

کميسونو، پتلونونو، د خوب جامو، او جرابو له ډکو کڅوړو سره کوټې ته راغلل. آيما پوښتنه وکړه: «کوم رنگ دې خوښېږي؟» البته چې زما خړ رنگ خوښېده. دوی به له دې امله راته اندېښنه کوله چې ډوډۍ مې نه خوړه خو اصلاً مې د دوی د روغتون خواړه نه خوښېدل. له دې هم وېرېدم چې حلال دي کنه. نرسانو پوښتنه رانه وکړه:

- څه ډول خواړه دې خوښېږي؟

ځواب مې ورکړ:

- سور کړی چرگ.

آيما به هره غرمه سور کړی چرگ او کچالو راته اخيستل، آن چې يوه ورځ يې خپله خواړه راته پاڅه کړل.

هغوی زما د ساعت تېرې له پاره يو ډي وي ډي فلېپر راوړ. لومړی فلم مې چې وليد «د بېکېم په څېر يې شوت کړه» و، د يوې سک مذهبه⁽ⁱ⁾ نجلۍ کيسه وه چې له خپلو ناخوښو فرهنگي دودونو سره يې مبارزه کوله او له فوټبال سره يې مينه وه. په دې فلم کې چې کله نجونو په نيمه لوڅو ځانونو د فوټبال لوبه کوله ورته حيرانه شوم له نرسانو مې هيله وکړه چې بند يې کړي. له هغې وروسته به هغوی کارټوني فلمونه راته راوړل. د خرش پرش (شرک) فلمونه مې وکتل. کينې سترگې مې تر اوسه هم سم څه نه ليدل، له همدې امله به مې د فلم کتلو په وخت کې پټوله، له کين غوږ مې وينه راتله، په هغه کې به يې هر وخت مالوچ اېښودل. يوه ورځ مې چې لاس په خېټه اېښی و له يوه نرس پوښتنه وکړه:

- دا را وتلي څه شی دي؟

معهده مې لويه او کلکه شوې وه خو په دليل يې نه پوهېدم.

ځواب يې راکړ:

- د سر د کاسې يوه برخه دې ده.

ډېره ووېرېدم.

⁽ⁱ⁾ Birmingham Post

⁽ⁱⁱ⁾ Canterbury. د انگلستان په جنوب ختيزه برخه، د کنت په ولسوالۍ کې يو ښار دی.

⁽ⁱ⁾ سیک د هند په دینونو کې د شاگرد په معنی دی

انگلیستان پخواني لومړي وزير د «زه ملاله ييم» په شعار سره يوه بيانیه صادره کړه چې تر ۲۰۱۵ م کال پورې به هېڅ شاگرد هم له ښوونځي څخه نه بې برخې کېږي. د دولت، وزيرانو، د فلم د لوبغاړو او همدا راز زموږ د وروستي والي سر اولاف کرويه مشرې لور⁽ⁱ⁾ له خوا پيغامونه را ولېږل شول. هغې ليکلي وو دا چې په پښتو ليکلی او لوستلی نه شي شرمېږي. سره له دې چې بابا يې په پښتو خبرې کولې. آن چې يو پيغام زما د خوښې لوبغاړې انجيلا جولي له خوا رالېږل شوی و. زړه مې غوښتل چې دا ټول منيښې ته ووايم. خو هغه وخت نه پوهېدم چې بيا به کور ته لاړه نه شم.

فکر مې کاوه چې دا ډالی به مسلمانانو د لوی اختر له امله رالېږلې وي خو کله مې يې چې د رالېږلو نېټې وليدې چې د ډېر مخکې وخت دي پوه شوم چې تر اختر پورې هېڅ اړه نه لري. دا ډالی د نړۍ له بېلابېلو هېوادونو څخه وې چې ماته يې د روغتيا هيله کوله چې ډېری يې د زده کوونکو له خوا وې. زه ډېره حيرانه وم او فيونا په خدا وويل:

- تر اوسه دې ټول نه دي ليدلي!

هغه وويل چې تر اوسه يې ډېرې کڅوړې او د آتو زرو په شاوخوا کې کارډونه نه دي کتلي. چې ډېرو يې پته ليکلې وه: «بېرمنگهم د ملالې روغتون» يوه يې آن داسې ليکلي و: «هغې نجلۍ ته چې حمله پرې شوې وه، بېرمنگهم» په دې پته هم تر روغتون پورې را رسېدلي وو. ډېرو هم د لورولۍ وړانديزونه کړي وو لکه زه چې کورنۍ نه لرم او آن يوه خو له ماسره د واده وړانديز هم کړی و.

ريحانې ويل چې له ټولې نړۍ څخه په ميليونونو ماشومانو له ما څخه ملاتړ ښودلی او دعا يې راته کړې ده. وروسته مې پام شو چې زما ژوند خلکو ساتلی و. خلکو نورې ډالی هم رالېږلې وې. ډېر کارتنه شيريني او ډول ډول نانڅکې په ډاليو کې ښکارېدې.

تر ټولو قيمتي ډالی د بي نظير بوټو د زامنو بلاول⁽ⁱ⁾ بوټو او بخت آور⁽ⁱⁱ⁾ له خوا وې. د ډاليو په منځ کې يې د خپلې مور دوه ټکري راته لېږلې وو. هغه وخت مې يې شالونه پورې ته نژدې کړل چې د بې نظيرې بوی په کې حس کړم. وروسته مې په يوه کوتي ټرل شوی يو تور اوږد وېښته، پيدا کړ چې دا ماته تر ټولو بهترينه ډالی ښکاره شوه.

هغه وخت پوه شوم چې طالبانو پر دې حملې سره زما مبارزه نړيواله کړې وه. په داسې حال کې چې په تخت د نوې نړۍ له پاره لومړيو قدمونو اخیستو ته انتظار وم، د ملگرو ملتونو د ښوونې او روزنې استازی گورډن براون⁽ⁱⁱⁱ⁾ او د

(i) Bilawal
(ii) Bakhtawar
(iii) Gordon Brown

(i) Sir Olaf Caroe

وخت کې چې په روغتون کې يوازې وم يو څاڅکی اوبنکې مې نه وې بهېدلې. خو اوس مې يې مخه نه شواى نيولې. پلار او مور مې هم ژړل. احساسوله مې څه پسې چې ډېره سرگردانه وم پيدا مې کړل. وروڼو مې راته ويل: «ملالې ډېر دريسې خپه شوي و.» خو ډېر ژر يې پام نانځکو ته واوښت. کله چې خوشال غوښتل په لپتاپ کې مې لوبې وکړي بيا مې شخړه ورسره پيل شوه.

مور او پلار ته مې ډېره حيرانه وم. دوى هم اوږده سفر ستړي کړي وو، دوى په دې لږ موده کې ډېر مشران ښکارېدل، د سپينو وېښتو تارونه مې يې په سر ليدل. د دوى په حالت پوهېدم چې په داسې حال کې زما په ليدلو ډېر پرېشانه وو. سره له دې چې د خپلې پرېشانۍ د پټېدو هڅه يې کوله. د ډاکټر جاوېد له راتلو مخکې يې دوى ته داسې خبر ورکړى و: «کومه نجلۍ چې غواړئ ووينئ لس په سلو کې بېرته جوړه شوې. تر اوسه پورې نوي په سلو کې جوړه نه ده.» خو دوى نه پوهېدل چې نيم مخ مې کار نه کوي له همدې امله مې موسکا نه شواى کولای. کينېه سترگه مې پرسېدلې وه، نيم وېښتان مې تويې شوي وو او خوله مې يوې خواته کړه وه، لکه ښکته چې کش شوې وي، سره له دې کله مې چې غوښتل موسکه شم، ډېره کړه ښکارېده. همدا راز مې له يوه غوړ څخه هېڅ نه اورېدل، د ماشومانو په ژبه مې خبرې کولې داسې لکه يو وړوکى ماشوم چې خبرې کوي.

کورنۍ ته مې يې د پوهنتون د محصلينو په يوه شپه غالي کې ځاى ورکړ. د روغتون مسولينو فکر وکړ چې په روغتون کې به ژوند ورته سخت وي، ځکه چې ژر به د خبريالانو له خوا محاصره شي او دوى غوښتل چې له ما څخه د ريکوري په دې حساسو شېبو کې ساتنه وکړي. کورنۍ مې پرته له هغې جامو چې اغوستې يې وې او د شينې مور سونيا ورته اخيستې وې نور څه له ځانه سره نه لرل، ځکه په نهم د اکتوبر کله چې دوى سوات پرېښود نه پوهېدل چې بيا به کور ته راشي او کنه.

کله چې شپه غالي ته لاړل، د ماشومانو په څېر يې ژړل. تر دې وړاندې زه هر

موسکا يې ترې غلا کړې وه

کله مې چې کورنۍ د بېرېنگېم په لور پرواز وکړ، د ځانگړې پالنې له ځانگې څخه د څلورمې کوټې پنځلسمې او نولسمې برخې ته ولېږل شوم. هغې کوټې چې څو کړکۍ يې لرلې او کولای مې شول د لومړي ځل لپاره انگلېستان ووينم. له ځانه مې وپوښتل: «نو غرونه چېرته دي؟» منظرې باراني او مرطوبې وې، سره له دې مې له ځانه سره فکر وکړ، کېدای شي پټ شوي وي. زه تر هغې وخته نه پوهېدم چې د انگلېستان ځمکه لږ لمر لري. له کوڅې او کور پرته څه نه ليدل کېږي. د سرو څښتو يو ډول جوړ کورونه چې د ټولو رنگونه هم سره ورته وو. هر څه آرام او منظم ښکارېدل.

ډاکټر جاوېد راته وويل، کورنۍ مې په لارو ده، مرسته يې راسره وکړه چې کښېنم. زه ډېره حيرانه وم. د دې شپاړسو ورځو په بهير کې له هغه وخته چې په ډزو وويشتل شوم او په مېنگوره کې مې له خپل کور سره خداى په آمانې وکړه، په څلورو روغتونونو کې بستر شوم او په زرگونو ميله مې سفر کړى و. داسې مې احساسوله چې شپاړس کلونه تېر شوي دي. وروسته ور خلاص شو او آشنا غږ مې تر غوږو شو: «جانې!» او «زما گرانې پيشۍ!» هوكې خپله دوى وو، دوى زما لاسونه مچو کول.

د دوى مخه مې نه شواى نيولای، ډېرې اوبنکې مې تويې کړې. په دې ټول

سره له دې چې پلار مې پرېشانه و چې که په راتلونکي کې هر ځل زما موسکا ويني دا حمله به ور په ياد کېږي. يوازې دا بدلون مې نه و کړی، په سوات کې چې وم دومره حساسه وم چې د هرې وړې موضوع له پاره به مې ژړل خو اوس په بېرېنگېم کې به مې له ډېر درد سره هم شکايت نه کاوه.

روغتون به نورو کسانو ته د راتلو اجازه نه ورکوله. څلور ورځې وروسته کله مې چې کورنۍ راورسېده يوه ډله سياستوال روغتون ته راغلل. هغوی له دريو هېوادونو څخه چې له ماسره يې مرسته کړې وه راغلل، د پاکستان د کورنيو چارو وزير رحمان ملک، د برتانيې د بهرنيو چارو وزير وېليام هېگ او د عربي متحده اماراتو د بهرنيو چارو وزير شيخ عبدالله بن زايد وو. دوی اجازه نه لرله چې له ما سره وويني. سره له دې چې له پلار او ډاکټرانو سره يې کتلي و.

پلار له دوی سره له کتنې وروسته پرېشانه ښکارېده ځکه چې رحمان ملک ورته ويلي وو: «ملالې ته ووايست چې خپل ملت ته يوه مسکا وکړي.» ځکه دا يوازینی کار و چې وس مې يې نه لاره.

رحمان ملک پلار ته تشرېح کړې وه چې ويشتونکی د عطاءالله خان په نوم يو طالب و چې په سوات کې د ۲۰۰۹ م کال په عملياتو کې نيول کېږي او بيا له دريو مياشتو بند وروسته يې بېرته خوشې کوي. د رسنيو راپور ښوده چې هغه د جهانزېب په پوهنتون کې د فزيک په برخه کې زده کړه کړې وه. مالک ادعا وکړه چې په افغانستان کې د حملې نقشه پروگرام شوې وه. هغه ويل چې د عطاءالله د سر له پاره يې يو ميليون ډالره جايزه اېښې ده او پلار ته يې قول ورکړی و چې هغه به خامخا پيدا کړي.

موږ باور ونه کړ، ځکه چې تر اوسه يې، د بې نظير بوتو، کومو کسانو چې د جنرال ضياء د الوتکې په راغورځولو کې لاس لاره او همدارنگه زموږ د لومړني لومړي وزير لياقت علي خان وژونکي هم نه وو نيولي.

پر ما له حملې وروسته يې يوازې دوه کسان نيولي وو، زموږ بې وزله ډريور عثمان بهايي جان او د ښوونځي مالي چې د عثمان بهايي جان تليفون ته يې ځواب

وخت خوشاله وم او ژوندی زړه مې لاره. پلار به مې هر چا ته په وياړ ويل: «زما آسماني موسکا او زما آسماني موسکاوې.» اوس يې په عاجزۍ سره مور ته وويل: «هغه ښکلې څېره او هغه ځلېدونکی مخ له منځه تللی. د دې له شونډو يې خدا اخیستې ده. طالبان ډېر بې رحمه دي، هغوی يې خدا ترې غلا کړې ده. يو کس ته گرده نړۍ ورکوی شو خو خدا او خوشالي هېڅ کله هم بېرته نه ورکول کېږي.»

دا ستونزه مې د مخ د عصبي رشتې له امله وه. هغه وخت ډاکټران ډاډه نه و او ويل يې که ضرر يې ليدلی وي، کېدای شي په خپله جوړه شي. مور ته مې تسلي ورکوله که مخ مې بېرته په پخواني حالت نه وي هم يې په کيسه کې نه يم. زه هغه څوک وم چې تل به مې خپلې ظاهري څېرې او د وېښتانو ډول ته ارزښت ورکاوه. خو کله چې څوک له مرگ سره لاس او گربوان وي هرڅه بدلېږي. هغه وخت مې ورته وويل:

- ماته مهمه نه ده. آن که ونه خندی شم او سترگې هم ونه رپوی شم. زه تر اوسه خپله يم ملاله يم! تر ټولو مهم دا دي چې خدای (ع) مې ژوند بېرته راته وبانځه.

نو بيا به مې چې مور هر وخت روغتون ته راتله خندل به مې يا به مې هڅه کوله موسکه شم. يوه پټ خپگان به مې د مور څېره پټوله. د يوې سرچپه هندارې په څېر وه، هر ځل به مې چې خندل د مور په څېره کې به مې پرېشاني ښکارېده. هغه وخت به مې پلار مور ته کتل. هر وخت به مې د مور په سترگو کې دا پوښتنه لوستل کېده: «ملاله ولې داسې شوې ده؟» کومه نجلۍ يې چې نړۍ ته راوړې وه او پنځه لس کاله يې په شونډو موسکا خوره وه. يوه ورځ مې پلار ترې وپوښتل:

تورپېکۍ ستا نظر څه دی؟ حقيقت ووايه. آیا دا زما گناه ده؟

هغې ځواب ورکړ:

- نه، تا ملاله نه ده هڅولې چې غلا وکړي او يا څوک ووژني. هغې د خپل حق له پاره مبارزه وکړه.

ښاغلي ابروینگ وویل چې له شپږو میاشتو وروسته به عصبي رېښه دویم ځلي په کار پیل وکړي. سره له دې چې هېڅ کله به هم د پخوا په څېر نه وي. خو ډېر ژر مې موسکا وکړه او سترگې مې وریولې او همدارنگه د اونیو په تېرېدو سره مې مور او پلار په مخ کې نوي حرکتونه لیدل.

سره له دې چې مخ زما و خو مور او پلار مې له ما څخه ډېر خوشاله کېدل. وروسته ښاغلي ابروینگ وویل چې د روغتون په تېرو شلو کلونو کې د مخ د عصبي رېښو دا تر ټولو ښه پایله وه، په دې وخت کې اتیا په سلو کې ښه شوې وم.

ورو ورو مې د سر درد هم ورک شو، بېرته مې کولای شوی مطالعه وکړم. د «اوز حیرانوونکي جادوگر» کتاب مطالعه مې پیل کړه چې گورډن براون راته رالېږلی و. د دوروتي کیسه وه چې له هڅو سره یې څه ډول کور ته تلو او د بې زړه زمري او اوسپنیز سپري په څېر تریو و چې زه یې ځانته جذب کړم.

هغه باید له ډېرو خنډونو څخه تېر شي ترڅو خپل مقصد ته ورسېږي او زه فکر کوم کله چې وغواړئ خپلې موخې ته ورسېږئ، کېدای شي ستاسې په مخ کې خنډونه شته وي خو حقیقت دا دی چې باید له ناهیلې پرته ادامه ورکړئ. زه د دې کتاب له مطالعې دومره اغېزمنه وم چې کیسه مې یې پلار ته هم وکړه. هغه ډېر خوشاله و ځکه پوهېده چې حافظه مې کار کوي یو څه یادوی شم او په جزیاتو یې بېرته تشریح کوی شم، نو حافظه مې په ښه توگه کار کوي.

زه پوهېدم چې مور او پلار مې حافظې ته اندېښنه لري، ځکه چې دوی ته مې وویل چې د حملې وخت مې په یاد نه دی او همدا راز مې د خپلو ملگرو نومونه هېر کړي و. یوه ورځ مې پلار پوښتنه وکړه:

- ملالې کولای شې پښتو ټیپې راته ووايي؟

دا ټیپه ورته وویل:

- که خپل سفر د یوه مار له لکۍ څخه پیل کړئ، ستاسې مطلب به د هغې د سر له زهرو ډکه نړۍ وي.

ورکړی و او له دې پېښې یې خبر کړی و. مالي کس له څو ورځو بند وروسته خوشې شو خو عثمان بهایي جان تر اوسه هم له پولیسو سره دی ځکه چې کېدای شي د حمله کوونکي په پېژندلو کې له دوی سره مرسته وکړي. کله مې چې دا خبر واورېد ډېره پرېشانه شوم. عثمان بهایي جان یې د څه له پاره نیولی؟ ولې یې عطاء الله تر اوسه نه دی نیولی؟

د ملگرو ملتونو سازمان د نوومبر په لسمه چې یوه میاشت او یوه ورځ له دې ورځې وروسته ده د «ملالې ورځ» په نوم ونوموله. دې موضوع ته مې ډېر پام ونه کړ ځکه چې له دې یوه ورځ وروسته مې یو سخت عملیات په مخ کې لاره او ټاکل شوې وه چې د مخ اړوند عصبي رشتې له پاره مې عملیات وکړي. روغتون به خبریالانو ته تازه خبرونه ورکول خو د دې عملیات په اړه یې څه نه وو ورته ویلي، ځکه چې له دې باید څوک نه وای خبر شوي.

د نوومبر په یوولسمه یې عملیات خونې ته یوړم چې دغه جراحي د ریچارډ ابروینگ په نوم یو ډاکټر ترسره کړې وه. هغې ماته تشریح کړه چې دغې عصبي رېښې د مخ په یوه خوا امر کاوه او کینه سترگه مې یې پټه او لوڅه کوله او پوزه مې یې حرکت ته برابروله، پورتنۍ وروځې مې یې پورته کولې او په پای کې مې د هغې په وسیله کولای شول موسکا هم وکړم. د دې عصبي رېښې رغول دومره سخت وو چې اته ساعته او دېرش دقیقې وخت یې ونیو. ډاکټر لومړی زما غوږ له هر ډول ټپ او هډوکي له ټوټو پاک کړی و او پوه شوی و چې د کین غوږ پردې مې ژوبلې شوې دي. بیا یې د مخ عصبي رېښې له شقیقه هډوکي څخه چې د سر کاسې ته ننوزي پسې واخیستې او د هډوکو ټوټې چې زما ژامه یې له حرکته غورځولې وه پورته کړې. وروسته پوه شو چې دوه سانتي متره عصبي رېښه په بشپړه توگه له منځه تللې وه.

عملیات په ښه توگه ترسره شول، سره له دې چې درې میاشتې وخت یې ونیو. په دې سره به مې د مخ کینه خوا ورو ورو په حرکت پیل وکړي. ماته یې ویلي وو چې هندارې ته مخامخ مخ ته ورزش ورکړم.

زه ملاله يم | ۳۰۷

چې پلار په رسنيو کې ډېر ښکاره شوی و نو کېدای شي څوک يې وپېژني. سره له دې ډېره خوشاله وم او د لومړي ځل له پاره چې بهر ته ووتم انگلېستان او په ځانگړې توگه بېرمېنگهم مې وليدل.

ماته ويل شوي وو چې بايد په گاډي کې له کړکۍ سره نژدې نه بلکې د گاډي په منځ کې کېنم. زړه مې غوښتل د دې نوي هېواد ننداره وکړم. په اصل کې متوجه نه شوم چې د گاډي په منځ کېناستل زما د ساتنې له امله و.

کله چې باغ ته ننوتم او ټول بوټي او ونې مې وليدې، د خپلې سيمې يادونو ته لارم. ويل مې: «دغه بوټی په سوات کې هم شته. دغه بل يو هم لرو.» زه د خپلې درې په بوټو ډېره وپارم.

عجيبه ښکارېده چې د نورو ليدونکو له پاره يوه معمولی ورځ وه. خو ما عجيب احساس لاره، کله چې سفر پای ته ورسېد، مور مې ډېره حيرانه وه. هوا دومره سره وه چې يوې کافي ته ننوتو چاي او خوندور کيک مو وخورل.

دوه ورځې وروسته آصف علي زرداري زما ليدنې ته راغی. روغتون يې له ماسره په کتنه خوښ نه و ځکه چې د خبريالانو گڼه گونډه کېده، خو پلار مې نه شوای کولای دا کتنه رد کړي. زرداري نه يوازې دا چې زموږ ولسمشر و بلکې اعلان يې کړی و چې دولت به زما د درملنې ټول لگښتونه ورکړي چې دوه ويشت زره پونډه کېږي. دوی همدا راز په بېرمېنگهم کې زما د کورنۍ له پاره يو کور هم اجاره کړی و. دغه ليدنه د ډسمبر په آتمه د شنبې په ورځ وه او د جيمز بانډ فلم ته ورته وه.

بهر ډېر شمېر خبريالان راغونډ شوي وو، دوی فکر کاوه چې ولسمشر زرداري به په روغتون کې له ماسره وويني. خو دوی زه چې يوه خولۍ مې په سر وه په يوه لوی ارغواني رنگه کټ کې د کارکوونکو د راتگ په دروازه د دفتر په لور يوړم. خبريالان او عکاسان مې ليدی شوای خو دوی هېڅ پوه هم نه شول. وروسته په دفتر کې انتظار شوم. تر دې چې زرداري او کسان يې په دوو گاډيو کې را ورسېدل، هغوی يې د شا له دروازې څخه ننه ويستل. لس کسان نور هم ورسره

زه ملاله يم | ۳۰۶

دغه بيت د پاکستان چارواکو ته اشاره کړي چې په لومړيو کې يې له ملېشو څخه گټه واخيسته خو اوس په هغې څا کې چې خپله يې ژور کړی و لوېدلي دي.

وروسته مې وويل:

- زه غواړم چې يوه ټپه له سره وليکم.

دغه ټپې زموږ د سيمې د سل کلن حکمت يوه برخه ده او نه بايد چې هغه بدل کړو.

- کوم شعر؟

ځواب مې ورکړ:

- دغه ټپه:

که له زلمو نه پوره نه شوه

گرانه وطنه جينکۍ به دې گټينه

خو زما زړه غواړي چې داسې شي:

که له زلمو نه شوه که نه شوه

گرانه وطنه جينکۍ به دې گټينه

پلار وخنډل او د تل په څېر يې دا کيسه بيا هم راته تشریح کړه.

***

په لوبغالي کې مې له يوه فيزيوتراپيست سره تمرين کاوه چې پښې او لاسونه مې بېرته په ښه توگه حرکت وکړي.

د ډسمبر په شپږمه د لومړي ځل له پاره له روغتون څخه ووتم.

ایما ته مې ويلې وو چې په طبيعت مينه يم، هغه يو پروگرام راته جوړ کړی و چې دوه تنه کارکوونکي زه او مور مې بېرمېنگهم بوتانيکال بڼ ته چې له روغتون سره نژدې دی لار شو. هغوی مې پلار ته اجازه ور نه کړه چې له مور سره لار شي. دا

کې له روغتون څخه رخصت شوم او د دويم ځل له پاره مې کولای شول له کورنۍ سره مې يو ځای ژوند وکړم. د پاکستان کمېشنر په بېرېمېنگهم کې يو ډېر نښايسته او موډرن اپارتمان راته په اجاره کړی و. زموږ اپارتمان په لسم پور کې و. ما به سر د مور په سر اېښود، ځکه چې مور د زلزلې په کال چې په دويم پور کې اوسېدو ويلي وو چې بيا به هېڅ کله هم په اپارتمان کې ژوند نه کوو. پلار مې ويل مور ودانۍ ته په رسېدو سره وېرېدلې وه ويلي يې وو: «زه په دې لېفت کې مړه کېږم.»

له دې امله چې بيا مو له يو بل سره ژوند کاوه ډېره خوشاله وم. وروڼه مې له ښوونځي او ملگرو يې لرې وو چې يو څه خپه ښکارېدل. سره له دې چې نوي ژوند اتل حيران کړی و. سوږ ژمی و، کله به چې واوره اورېده او د لويو هندارو لرونکو کړکيو څخه به مو يې ننداره کوله، زړه به مو غوښتل چې د مېنگورې د کور په څېر مو بهر ووزو او د واورې دانې چې ځمکې ته رابښکته کېږي په لاسونو کې ونيسو. کله به د گرځېدو له پاره بهر وتلو چې بدني ځواک مې لوړ شي خوبيا به هم ډېره ژر سترې کېدم.

په هغې سيمه کې د کوستا په نوم يوه د شيشه يي دېوالونو لرونکې کافي وه چې هلته به نارينه او ښځې داسې له يو بل سره نژدې کېناستل چې په سوات کې د داسې څه فکر هم نه کېده. اپارتمان په يوه مشهوره کوڅه بړاډ سټريټ کې و چې نوموړې کوڅه له پلورنځيو او د شپې له کلبونو څخه ډکه وه. سره له دې چې زه له اخيستلو سره مينه نه لرم خو بيا هم دې پلورنځيو ته تلم. کله به مې داسې ښځې ليدلې چې په ساړه ژمي کې به يې يوازې لنډ شلوار اغوستی و پښې به يې لوڅې وې او د لوړو څوکو بوتونه به يې په پښو و. مور مې ډېره حيرانه وه له پلاره يې غوښتنه وکړه:

- هيله کوم ما دوی ته بوزه، زه دلته ژوند نه شم کولای.

مور ته يې خبر راکړی و چې د اونۍ په رخصتيو کې په براوټ سټريټ کې تر ناوخته پاتې نه شو ځکه چې کېدای شي خطرناک وي.

وو، د کار کوونکو رييس، د دفاع وزير او په لندن کې د پاکستان کمېشنر چې له فيونا وروسته مې يې د مور او پلار تر راتلو پورې زما مسوليت په غاړه اخيستی و. ډاکټرانو په لومړيو کې هغه ته تشریح کړې وه چې زما مخ ونهه گوري خو وروسته هغه له خپلې وړې لور آصفې سره چې څو کاله له ما مشره وه راغی. دوی ماته يوه د گلونو گېډۍ راوړې وه. لاس يې زما په سر کېښود، په واقعيت کې دا يو زموږ له دودونو څخه دی. خو پلار مې اندېښمن و ځکه چې ما له پوست پرته څه نه لرل او هېڅ هډوکي مې د ماغزو ساتنه نه کوله او د سر هغه برخه مې تر ټکري لاندې پټه وه. وروسته مو ولسمشر د پلار تر څنگ کېناست وېې ويل مور ډېر ښه چانس لرو چې ملاله مو انگلېستان ته را وستلې ده.

ويې ويل:

- په پاکستان کې هم جوړېده خو په دې اندازه نه لکه اوس چې ده. اوس دويم ځلي خندلی شي.

ښاغلي زرداري کمېشنر ته وويل چې پلار ته مې د ښوونې او روزنې يوه بوختيا پيدا کړي چې وکولای شي خپل عايد تر لاسه کړي او همدارنگه يې هوډ وکړ يو ډيپلوماتيک پاسپورټ هم ورکړي چې په انگلېستان کې پناه اخيستو ته يې اړتيا پيدا نه شي. پلار مې د آرامۍ احساس وکړ ځکه چې د لگښت په اړه يې ډېره اندېښنه لرله. گورډن براون هم ترې غوښتي وو مشاور يې شي او دا خبره هم ولسمشر ومنله ويل يې کولای شي دواړه دندې ترسره کړي. د ښاغلي زرداري له جلسې وروسته يې مور رسنيو ته دا ډول ور وپېژندو: «يوه عجيبه نجلۍ او د پاکستان عزت»

تر اوسه هم هم په پاکستان کې تر اوسه داسې کسان و چې زما په اړه يې سم فکر نه کاوه. سره له دې چې پلار مې هڅه کوله دا موضوع رانه پټه کړي، پوهېدم چې ځينو کسانو شک لاره چې په ما ډزې شوې وې که نه او يا هم مور په بهر کې د ژوند کولو له پاره صحنه جوړه کړه.

د ۲۰۱۳ م کال پيل زما له پاره خوشالوونکی و، ځکه چې د جنوري په لومړيو

ماته يې وويل چې له يوې مياشتې وروسته به مې غوړونه جوړ شي. تقريباً پنځه ساعته د عمليات په کوټه کې وم او درې عملياته مې وکړل خو له پنځو ورځو وروسته مې بېرته کورنۍ ته لاړم. له څو اونيو وروسته کله چې د غوړ تر څنگ مې يې يوه آله لگېدلې وه، کين غوړ مې د لومړي ځل له پاره خبرې واورېدې. په لومړيو کې غوړونه ډېر عجيبه و خو ورو ورو سم شول.

موږ انسانان نه پوهېږو چې خدای (ج) څومره لوی ذات دی. هغه موږ ته يو فوق العاده مغز او له مينې ډک زړه راکړی دی. شونډې او ژبه چې په هغې سره کولای شو خبرې وکړو او خپل احساسات پرې بيان کړو. دوي سترگې چې د نړۍ ښکلاوي او رنگونه پرې وینو. دوي پښې چې د هغې په وسيله د ژوند په سرک تگ کوو. دوه لاسونه چې زموږ له پاره کار کوي. يوه پوزه چې د هغې په واسطه د ژوند ښه بوی حس کوو. دوه غوړونه چې د عشق خبرې پرې اورو. هېڅوک نه پوهېږي چې د بدن په هر غړي کې يې څومره قدرت پروت دی خو هغه وخت پوهېږي چې يو يې له لاسه ورکړي.

زه مې له خپل لوی خدای (ج) څخه د دې زحمت ويستونکو ډاکټرانو له امله چې زما د بيا جوړېدو له پاره يې هڅې وکړې او د دې له پاره چې زه يې دې دنيا ته رالېږلې يم مننه کوم. ځينې انسانان سمه لاره ټاکي او ځينې يې بيا بې لارې کېږي. يوه انسان د يوې مرمۍ په وسيله ټپي کړم. ماغزو مې پرسوب پيدا کړ، د اورېدو حس يې رانه واخيست. د مخ د کين لوري عصبي رېښو ته مې يې ضرر ورساوه. وروسته په ميليونونو انسانانو زما د نجات له پاره دعا وکړه او ډاکټرانو مې بدن بېرته راکړ. زه ښه نجلی وم. هيله مې يوازې دا وه چې له خلکو سره مرسته وکړم چې دا د ډالۍ او يا پيسو له پاره نه وو. تل به مې له خدای (ج) سره راز او نیاز کاوه: «زړه مې غواړي له خلکو سره مرسته وکړم. هيله کوم په دې لاره کې مې يوازې مه پرېږده.»

يو طالب په يوه ون گاډي کې په دريو نجونو گولۍ اوږوي خو يوه يې هم نه مړه کېږي. داسې کيسه عجيبه ښکاري، خلک زما روغتيا يوه معجزه بولي. زما

څه ډول شونې ده چې د اوسېدلو د پخوانۍ سيمې په پرتله دې خطرناک وي؟ آيا د هغې ځای د خلکو سرونه طالبانو له تنې بېلول؟ مور او پلار ته مې ونه ويل خو هر وخت به چې کوم کس د آسيا خلکو ته ورته و او رانژدې به شو ترې وېرېدم به. فکر مې کاوه چې ټولو تر کاليو لاندې يوه تپانچه پټه کړې.

په اونۍ کې به مې يو ځل د سکايډ له لارې په مېنگوره کې له خپلو دوستانو سره خبرې کولې، دوی ويل چې تر اوسه هم زما په ياد يوه چوکۍ تشه پرېږدي. زموږ ښوونکي د پاکستان د مطالعې د آزمويښې پاڼه چې په دې ورځ په ما حمله وشوه. ټولگي ته راوړې وه او ما پوره نمرې اخيستې وې خو دا چې په نورو آزمويښو کې مې برخه اخيستې نه وه ملکه نور اول نمره شوې وه. اوس د ملکه نور او منيبې تر منځ سيالي وه.

ملکه نور راته وويل:

- له تا پرته سيالي بې خونده ده.

هره ورځ بياوېرې کېدم، خو تر اوسه مې د جراحي کارونه پای ته نه ورسېدلي. د سر د کوپړۍ يوه برخه مې تر اوسه په معده کې پرته وه. ډاکټران مې د اورېدو ستونزې ته په اندېښنه کې وو. کله به چې د پلي تگ له پاره بهر وتلم، په گڼه گوڼه کې به مې د مور او پلار خبرې نه اورېدې.

د فبروري په دويمه د يکشنبې په ورځ د يوې بلې جراحي له پاره د ملکې اليزابيت روغتون ته لاړم. دا ځل د انون وايټ په نوم يوه ښځه جراحه وه. لومړی يې له معدې څخه د سر د کوپړۍ هډوکۍ را وويست. وروسته يې هوډ وکړ چې په خپل ځای يې کېنږدي ځکه کېدای د مکروبي کېدو له گواښ سره مخ شي. هغه يو کرانيوپلارستيتيتانوم ترسره کړ او د تيتانيوم يوه پاڼه يې چې قالب کړې وه زما په سر کې کېښوده.

د عمليات په کوټه کېچې وم، ښاغلي ايروينگ چې زما د عصبي رېښې جراحي يې کړې وه د کين غوړ د پردې له پاره مې يې د يوې لارې وړانديز وکړ. هغه د حلزوني کرلو په نوم يوه وړه الکترونيکي دستگه د سر او غوړ تر څنگ کېښوده او

وروستی خبرې

يو ماشوم يو ښوونکی، يو کتاب او يو قلم

بېرېمېنگهام د ۲۰۱۳ م کال اگسټ

د مارچ په مياشت کې له هغه اپارتمان څخه يوه کرايي کور ته لاړو. هر ځای په رنگه کاغذونو پوښل شوي کارتنونه چې ټول له کارډونو او صميمانه ليکونو څخه ډک وو ليدل کېدل. په يوه کوټه کې يوه بيانو اېښې وه چې زموږ د يوه هم زده نه وه. مور په دېوالونو او چتونو د يوناني خدايانو او حکاکي شوو پرېښتو له ليدو ناخوښه ښکارېده.

کور مو ډېر لوی او تش ښکارېده، يوه برېښنايي اوسپنيزه دروازه يې لرله، شاته يې يو لوی باغ و چې ډېرې ونې او زموږ د کرکټ له پارې يې يو لوی چمن لاره. خو د لوبو له پارې يې هېڅ بام نه لاره او هېڅ يو ماشوم په کوڅو کې له گوډيانو (کاغذ پراننو) سره نه ليدل کېده، آن گاونډيان هم نه ليدل کېږي چې زموږ کور ته راشي او ديوه ځانښت وربچي په پور يوسي او يا هم له دوی څخه په پور څو چرگان راوړو. مور د څنگ له کوره يوازې يو دېوال واټن لرو خو دا واټن د څو ميله په ډول ښکاري.

کله چې بهر گورم مور مې وينم چې ټکری يې په سر دی، په باغ کې قدم وهي او الوتونکو ته دانه ورکوي. داسې ښکارېده چې تر شونډو لاندې کومه سندره هم وايي، کېدای شي همغه د خوښې وړ ټپه يې وي:

د باغ کوترې مو مه وژنه

که يوه مړه کړې نورې نه راځي مينه

هغه د شپې پاتې خواړه الوتونکو ته ورکوي، اوښکو يې په سترگو کې کړی جوړه

ملگرې شازيې چې دوه مرمی يې پر بدن لگېدلې وې، د اتلانتيک ولز له کالج څخه يې د زده کړې يو بورس تر لاسه کړ. سره له دې هغه هم د زده کړو له پارې انگليستان ته راغلې وه. زه د کاینات له پارې هم داسې هيله لرم. زه پوهېږم چې خدای (ع) موږ له مرگ څخه وساتلو. او انگېرم چې دا زما دويم ژوند دی. خلکو زما د ساتنې له پارې دعا وکړه او اوس زه يوزاې د يوه دليل له امله ژوندی پاتې شوې يم او غواړم له دې ژوند څخه د خلکو د خدمت له پارې گټه واخلم.

کله چې خلک د هغې مرميو او پېښو په اړه خبرې کوي، له ځان سره فکر کوي چې دا د ملالې کيسه ده: «هغه نجلۍ چې د طالبانو له خوا ترور شوه.» او زه هېڅ کله هم داسې نه احساسوم چې دا دې زما د ژوند کيسه وي.

کوي.

همدارنگه نه پوهېدو چې په بسونو او کتارونو کې څنگه سفر وکړو. د مور زړه مې د چينې په بازار کې پسې تنگ شوی و. له کله مو چې د ماما زوی شاه زموږ کور ته راغی مور ډېره ورته خوشاله وه.

د ماما زوی يو گاډی لاره او مور به يې د سودا اخیستو له پاره په کې وړله، دې به نه شواى کولای د سودا د اخیستلو له پاره له دوستانو او گاونډيانو سره خبرې وکړي.

کله چې په لوړ غږ سره ور بندېږي، مور ژر درېږي، هغه په دې شپو ورځو کې په واړه غږ هم وېرېږي. همدا راز ډېرى وخت اوبسکې تويوي او ما په غېږه کې نيسي بيا وايي: «ملاله ژوندی ده.»

اوس له ما سره د خپل ډېر واړه ماشوم په څېر چلند کوي.

پوهېږم چې پلار مې هم ژاړي. کله مې چې وېښتان د مخ يوه لور ته اړوم هغه مې ډېرى وخت د سر تپ ويني او اوبسکې تويوي او کله چې د نيمې ورځې له خوب څخه پاڅېږي او په باغ کې يې د اولادونو د ساعتېرۍ آواز اورې، آرامي احساسوي ځکه چې يو غږ تر ما پورې اړه لري. هغه پوهېږي چې خلک وايي ملامتي يې د پلار وه چې حمله پرې وشوه. د ده له پاره دا پېښې ډېرې سختې وې. په سوات کې يې د شلو کلونو زحمت پرېښی و، ښوونځی يې چې له هېڅ څخه يې جوړ کړ خو اوس د دريو ودانيو او ۱۲۰۰ زده کوونکو او ۷۰ ښوونکو لرونکی و. زه پوهېږم چې هغه د يوه بې وزله هلک په توگه د تور او سپين غره تر څنگ په هغې لرې پرتو کليو کې په خپلو ټولو کړيو کارونو وياړ کاوه. هغه وايي:

- داسې دي لکه يوه ونه دې اېښي وي او د ودې له پاره يې دې په کلونو زيار ويستلی وي، لږ تر لږه دومره حق خو لرې چې تر سيوري لاندې يې کېښې.

هيلې يې دا وې چې په سوات کې يو لوی ښوونځی ولري او په هېواد کې سوله او ولسواکي ټينگه وي. پلار د خپلو کارونو او په سوات کې له خلکو سره د مرستې له امله په سيمه کې يو ځانگړی درناوی او اجتماعي ځای ترلاسه کړی و.

کړې. اوس هم د پخوا په څېر ډوډۍ خورو، د غرمې او شپې له پاره وريچې او غوښه د سهار په چای کې مو د چرگې هگۍ او يا هم شات وي. خو هر وخت به يو څخه خواړه پاتې کېدل. مور مې په خوړو کې اصراف نه خوښوي. زه پوهېږم د دې هغه ماشومان په ياد راځي چې په کور کې به مو ډوډۍ ورکوله چې ښوونځي ته وړي لار نه شي او فکر يې کاوه چې اوس څه ډول ژوند کوي.

په مېنگوره کې به چې هر وخت له ښوونځي راغلو کور به مو له مېلمنو ډک و اوس مې باور نه راځي چې تر دې وړاندې به هر وخت د يوې آرامې او له شور او ځور څخه د تشې ورځې په هيله وو، څو د ښوونځي کورنۍ دنده وکړو. دلته يوازې د خوشال د ايکس او باکس لوبې او الوتونکو غږ و. زه مې په کوټه کې يوازې کېناستم او په يوه لوبه به بوخته وم.

مور بډای نه وو، مور او پلار مې د لوړې په واقعي معنی پوهېدل. مور به مې هېڅ وخت څوک له دروازې ناهيلي نه لېږل. يوه ورځ يوه زړه ښځه چې وړې او تړې وه زموږ د کور دروازې ته راغله. مور هغه کور ته راوسته، ډوډۍ يې ورکړه. هغه دومره خوشاله شوه چې ويې ويل:

- له ټولو کورونو مې خیر وغوښت خو يوازې ستاسې دروازه خلاصه وه. هر ځای چې اوسېږئ خدای^(ع) مو هېڅ وخت د کور دروازه مه بندوه.

زه پوهېږم چې مور مې له يوازېتوب سترې شوې ده. هغه ډېره اجتماعي ښځه ده د گاونډيو ښځې به هر وخت په ماسپښين کې زموږ کور ته راتلې. اوس يې هر وخت ټليفون په لاس کې وي او په پاکستان کې يې له خورلڼو سره خبرې کوي. په دې ښار کې هغې ته ژوند ډېر سخت دی ځکه چې په انگليسي خبرې نه شي کوی. کور مو ډېر امکانات لري خو دې ته ټول عجيبه ښکاري، يو څوک بايد مور ته د گاز د منقل، د کاليو د ماشين او ټلويزيون د کارولو چل راوښيي.

د پخوا په څېر مې پلار په پخلنځي کې مرسته نه ورسره کړي. ما به د پلار په سر سر اېښود ورته ويل به مې:

- پلاره، تاسې د ښځو د حقوقو په اړه خبرې کوئ خو د کور ټول کارونه مور

هېڅ کله يې هم دا فکر نه کاوه چې له هېواده بهر ژوند وکړي او کله چې خلک وايي چې مور خپله غوښتل انگلېستان ته لاړ شو ډېر پرېشانه کېږي. کله هم وايي چې مور په هېواد کې له بې کوره څخه په بهر کې په بې کوره بدل شوو. زموږ زړه به هر څه ته آن د هغې بدبويه اوبو بهير ته هم تنگ کېده. پلار به ويل:

- که پوهېداى چې له داسې پېښې سره به مخ کېږو، د وروستي ځل له پاره خو به مو تر شا کتلي و. د پيغمبر^(ص) په څېر کله يې چې له مکې معظمې څخه مدينې منورې ته هجرت کاوه خو ځله يې تر شا وکتل. اوس د سوات ځينې کيسې داسې دي لکه چې په کتاب کې مو د يوې ډېرې لرې سيمې کيسې اورېدلې وي.

پلار ډېرى وخت په ويناوو کې تېروي. ده ته عجيبه ده چې اوس خلک زما په خاطر غواړي چې خبرې يې واوري. زه يې تل د هغه د لور په نوم پېژندم او اوس هغه زما د پلار په توگه پېژني. هغه وخت چې هغه زما د ډالۍ د ترلاسه کولو له پاره فرانسې ته لاړ خلکو ته يې وويل: «زموږ په خاوره کې ډېرى کسان د زامنو له امله پېژندل کېږي خو زه يوازېنى پلار يم چې د لور له امله پېژندل کېږم.»

يو نوى ښايسته يونيفورم زما د خوب د کوټې په وره څرېدلې، دغه جامې شين رنگ لري او د ښوونځي له پاره دي. هېڅ زده کوونکى فکر نه کوي چې د زده کړو له امله به ووژل شي او يا دا چې د ښوونځي ودانۍ به يې ورته والوزوي. د اپرېل په مياشت کې دومره ښه شوې وم چې کولای مې شول په بېرمنگهم کې ښوونځي ته لاړه شم. دا هم عجيبه وه چې له وېرې پرته ښوونځي ته لاړه شم، هغه وېره چې په مېنگوره کې مې لرله او له کوره د وتلو په وخت کې به مې يوې او بلې خواته کتل نه چې کوم طالب مې مخې ته ودرېږي.

ښه ښوونځى دى. ډېرى درسونه يې زموږ د ښوونځي په څېر دي خو ښوونکي د تورې تختې او سپين تباشير په ځاى له پاورپاينت او کمپيوټر څخه کار اخلي. په دې ښوونځي کې ډول ډول درسونه ورکول کېږي لکه، موسيقي، هنر، د کمپيوټر درسونه، کورنى اقتصاد او مور ته په دې ټولگي کې پخلى هم را زده

کوي. تر اوسه هم په فزيک مينه يم. زړه مې غواړي چې د نيوتن او د هغه د اساسي اصولو چې ټوله نړۍ گټه ورڅخه اخلي ډېر څه زده کړم.

خو زه مې هم د مور په څېر د يوازېتوب احساس کوم. اوس ډېر وخت ته اړتيا ده چې د پخوا په څېر ملگرې پيدا کړم او د دې ښوونځي نجونې هم له ما سره بل ډول چلند وکړي. دوى ووايي: «هغه ملاله ده» د دې ښوونځي نجونې ما د نجونو د حقوقو د مدافعي په توگه پېژني. په خوشال ښوونځي کې يوازې زه ملاله هغه نجلى وم چې کيسې به مې ويلې او د تشرېح له پاره يې هرڅه نقاشي کړي. هغې نجلى چې هر وخت به يې سر د ورور او يا دوست په زنگنو اېښود. فکر کوم چې هر ټولگى به يوه د ښو اخلاقو، نابغه، کيسه ويونکې، ډېره مينه ناکه، ښکلې، شرمناکه، او يوه بدنامه نجلى ولري. خو دلته مې تر اوسه هېڅوک هم نه پېژندل.

دا چې دلته هېڅوک هم نه لرم چې خپلې کيسې ورته وکړم، ټولې منيبې ته ساتم او بيا يې په سکايډ کې ورته وايم. زه هر وخت لومړى ترې پوښتم: «په ښوونځي کې څه کيسې دي؟» منيبې په وروستيو ډېرو آزمويو کې ښې نومېرې اخيستې وې. ټولگيوال مې تر اوسه هم زما په ياد يوه چوکۍ تشه پرېږدي او زما نوم يې پرې ليکلى.

د هلکانو په ښوونځي کې ښاغلي امجد زما لوى تصوير د ننوتو په ديوال بند کړى، دى وايي هره ورځ چې ښوونځي ته ننوزي خو دقيقې زما تصوير ته گوري. په انگلېستان کې مې د ژوند په اړه منيبې ته کيسې کوم. کوڅې د کورونو له رديف سره سمې او منظمې دي داسې نه لکه په پاکستان کې چې هرڅه نامنظم وو او د خاورو او تيږو يو کور به د يوې ماڼۍ تر څنگ هم جوړېداى شواى. ښکلي او قوي کورونه چې د زلزلي او سېلاب په وړاندې هم مقاومت لري خو د لوبو له پاره هېڅ هوار بام نه لري. هغې ته وايم چې انگلېستان مې ډېر خوښېږي ځکه چې ټول خلک يې قوانين مراعاتوي، پوليسو ته درناوى لري او هر څه منظم دي. د هېواد هر مسوليت د دولت په غاړه دى، د پوځ د مشر نوم

به يې پوره کړي. هغه وخت مې په خپل هېواد کې د سولې د راتلو او نجونو د زده کړې له پاره دعا وکړه او له سترگو مې اوبنکې روانې شوې. خو کله چې نورو سپېڅلو ځايونو لکه د مکې دښتې او د پيغمبر^(ص) د ژوند ځای ته لاړم حيرانه شوم، ځکه چې هلته ډېرې تشې بالتي او ډېرې خځلې په ځمکه پرتې وې. خلکو د تاريخ په ساتنه کې بې پروايي کوله او د رسول الله^(ص) هغه حديث يې هېر کړی و چې پاکي د ايمان يوه برخه ده.

ژوند مې په بشپړه توگه بدل شوی دی. د اجاره شوي کور د کېناستلو په کوټه کې مو د نړۍ له بېلابېلو برخو، هندوستان، امريکا، اسپانيا، فرانسې، ايټاليا، او استراليا د هېوادونو ډالۍ ليدلې کېږي. زه يې د نوبل د سولې نړيوالې ډالۍ ته نومولې يم. په اصل کې زه د دې جايزې له پاره تر ټولو کشره نوماندې وم. هغه وخت مې چې په ښوونځي کې ډالۍ تر لاسه کړه، د نه ستاينې وړ خوشالي مې لرله ځکه چې د هغې له پاره مې هڅه کړې وه خو دې ډاليو توپير لاره.

زه د دې ډاليو له امله ډېره مننه کوم. ماته يوازې دا را په يادوي چې تر اوسه هم د خپل هدف د ترلاسه کولو له پاره چې د نجونو او هلکانو له پاره د زده کړو حق دی ډېر کارونه لازم دي چې ترسره يې کړم. زړه مې نه غوښتل چې خلک مې د هغې نجلۍ په نوم وپېژني چې طالبانو حمله پرې کړې بلکې د هغې نجلۍ په نوم چې د زده کړو د حق د ترلاسه کولو له پاره يې مبارزه کړې وه او ژوند به مې د دې هدف د ترلاسه کولو له پاره وقف کړم.

په شپاړسمه کليزه مې نيويارک ته د ملگرو ملتونو په اداره کې د وينا له پاره سفر وکړ. په يوه داسې تالار کې ناسته وم چې هلته د نړۍ ډېرو لويو مشرانو وينا کړې وې، وېروونکې راته ښکارېده خو پوهېدم چې غواړم څه ووايم.

هغه وخت مې له ځانه سره وويل: «ملالې دا ستا له پاره يوه موکه ده.»

يوازې څلور سوه کسان زما چاپېره ناست وو، خو فکر مې کاوه چې هلته په مليونونو کسان شته دي. زما خبرې يوازې د ملگرو ملتونو سازمان له پاره نه وې بلکې د ټولو هغو کسانو له پاره وې چې کولای شي په نړۍ اغېزه ولري. زړه مې

زده کولو ته د چا اړتيا نشته. ښځې په کارونو بوختې دي چې په سوات کې مو يې فکر نه شواى کړاى. ښځې کولای شي پوليسو او يا هم امنيتي ځواک کې وي دوى لوى لوى شرکتونه اداره کوي او هر ډول يې چې زړه وي همغسې جامې اغوندي.

اوس پر ما د حملې په اړه ډېر فکر نه کوم خو بيا هم هره ورځ چې هندارې ته درېږم ناڅاپه راپه ياد شي. زه پوهېږم چې هېڅ کله به هم د پنخوا په څېر نه وم، اصلاً سترگې سمې نه شم رپولې، کله چې خبرې کوم کينه سترگه مې ډېر ځله خلاصېږي او پټېږي. د پلار ملگري هدايت الله هغه ته ويلې و چې بايد په سترگه مې وويارم ځکه چې دا ښکلا يې د قرباني ورکولو له امله ده.

تر اوسه څرگنده نه وه چې حمله چا را باندې کړې وه خو د عطاءالله خان په نوم يو کس زما د ويشتلو مسوليت اخيستی و. پوليسو تر اوسه نه و پيدا کړى خو ويل يې چې د نيولو په حال کې يې دي او غواړي له ما سره مرکه وکړي.

سره له دې چې په ښه توگه مې نه شواى کولای هغه ورځ را په ياد کړم خو کله کله مې په ذهن کې په بې انتظاره توگه د هغې شېبو تصويرونه وگرځي. تر ټولو بده خاطرې په جولای کې وه چې مور په ابوظبي کې وو. د مارچ په مياشت کې حج ته د تلو په وخت کې دا كيسه وشوه. هغه وخت چې غوښتل مو سعودي عربستان ته د عمرې له پاره لاړ شو. له مور سره مې يوه پلورنځي ته د حج د مراسمو د ځانگړې چادري د اخيستلو له پاره لاړم. ما غوښتل يوازې يو ټکرى په سر کړم ځکه چې ټاکل شوې نه ده چې يوه ښځه دې خامخا چادري په سر کړي. کله چې په پلورنځي کې روانه وم په خپله شاوخوا کې مې ډېر کسان وليدل. فکر مې وکړ چې دوى پر ما حمله کوي. ډېره سخته ووېرېدم سره له دې چې چينغې مې ونه کړې له ځان سره مې وويل: ملالې، تايو ځل مرگ په سترگو ليدلى. دا دې دويم ژوند دی. مه وېرېږه! اتله اوسه! که و وېرېږې هدف ته دې رسېدى نه شي.

مور باور لرو کله چې لومړى ځل کعبې شريفې ته وگورو هره هيله چې ولرو الله^(ج)

په واقعیت کې ماته ارزښت نه لري او پوهېږم چې خلک د دې له پاره دا ډول خبرې کوي چې زموږ مشرانو، سیاستوالو او چارواکو هېڅ کله هم په خپلو ژمنو عمل نه دی کړی او د پاکستان وضعیت ورځ په ورځ خرابېده. د ترورېستانو بې پایه حملو خلک وپړولي دي. خلک اوس په یو بل باور نه لري خو زړه مې غواړي ووایم چې زه له خلکو څخه هېڅ ډول ملاتړ نه غواړم بلکې دا ترې غواړم چې د سولې او هلکانو د زده کړو لپاره هڅه وکړي.

تر ټولو عجیب لیک چې له خبرو وروسته مې تر لاسه کړ، د عدنان رشید په نوم د طالبانو د یوه قوماندان و چې په نژدې وختونو کې له زندان څخه تښتېدلی و. هغه تر دې وړاندې د پاکستان په هوايي ځواک کې په کار بوخت و او له ۲۰۰۳ م کال را په دې خوا په دې تور بندي شوی و چې د ولسمشر د له منځه وړلو په هڅه کې و. هغه لیکلي چې طالبانو زه د زده کړو د خنډونو په وړاندې د مبارزې له امله نه وم ویشتلې بلکې دوی ادعا کړله چې د طالبانو په ضد مې چې یو اسلامي دولت یې جوړولو خبرې کړې وې چې له همدې امله دوی حمله راباندې کړې وه. هغه لیکلي چې زما د ویشتلو په خبر حیران شوی و او دا چې ماته یې له ویشتلو مخکې خبر نه و راکړی هم پرېشانه و. لیکلي یې و چې که پاکستان ته لاړه شم، چادري په سر کړم او دیني مدرسې ته لاړه شم دوی به مې وښيي.

خبريالانو رانه وغوښتل ځواب ورکړم. خو له ځانه سره مې فکر وکړ: «دا نو څوک دی چې ماته داسې څه لیکي؟» طالبان ماته امر نه شي کړی. دا زما ژوند دی، خپله کولای شم د ژوند ډول مې وټاکم. خو محمد حنیف په یوه مقاله کې اشاره کړې د طالبانو د لیک مثبت اړخ دا و چې خلکو دعوه کړله زه ویشتل شوې نه یم، په داسې حال کې چې دوی د دې حملې مسولیت هم په غاړه واخیست.

زه پوهېږم پاکستان ته به ځم، هر وخت مې پلار ته وایم زړه مې کېږي کور ته مې لاړه شم هغه پلمې لټوي: «نه جاني، تر اوسه دې درملنه خلاصه شوې نه ده.» یا هم «دلته ښه ښوونځي شته دي، ته باید ډېر څه زده کړې چې خپلې موخې ته

غوښتل چې ټول هغه کسان چې په بې وزلۍ کې ژوند کوي، هغه ماشومان چې کار کوي او هغه چې له ترورېزم څخه ځورېږي او د زده کړو له حق څخه یې بې برخې کړي دي هم زما خبرې واورې. هیله مې لرله خبرې مې ماشومان د زړه پیدا کولو لپاره واورې او د خپلو حقوقو له پاره ودرېږي.

د بې نظیر بوټو یو سپین ټکری مې د یوه خر کمیس له پاسه په سر کړ او د نړۍ له مشرانو څخه مې هیله وکړه چې د نړۍ د ټولو نجونو او هلکانو له پاره د وړیا زده کړو آسانتیا برابره کړي.

وروسته مې وویل: «راځئ خپل قلمونه او کتابونه په لاسونو کې واخلو ځکه چې زموږ تر ټولو پیاوړې وسله ده. یو ماشوم، یو کتاب او یو قلم نړۍ بدلوی شي.» په واقعیت کې نه پوهېدو چې دا خبرې به څه ډول وې تر دې چې د حاضرینو له خوا تشویق شوم. مور مې اوبښکې تویولې او پلار ویل چې بې کچې خوشاله شوی دی.

په هغه ورځ یوه بله پېښه هم وشوه او مور مې په لومړي ځل کامرې ته ودرېده. په داسې حال کې چې د ژوند ډېر کلونه یې له عکس او کامرې پټ تېر کړي وو، دې ته داسې یو کار ډېر سخت ښکارېده.

په سبا ورځ په هوټل کې د سهار د چای خوړلو په وخت اتل وویل:

- ملالې، ته ولې دومره مشهوره شوې؟ څه دې کړي دي؟

ټول وخت چې په نیویارک کې وو هغه د آزادۍ د پارک د مجسمو او مرکزي پارک نندارې حیران کړی و.

له دې خبرو وروسته مې د نړۍ له گوټ گوټ څخه ډېر پیغامونه تر لاسه کړل چې زما د ملاتړ له پاره یې رالېږلي و خو خپل هېواد مې غلی و، له څو پیغامونو پرته چې پاکستانیو وروڼو او خويندو مې په ټولنیزو شبکو کې لیکلي و. هغوی په دې جمله «د شهرت له پاره د یوې پېغلې تمه» محکومه کړې وم. یوه بې ويلي و: «هېواد مو هېر کړی، ښوونځی هېر کړی. هغه بلاخره هغه څه ته ورسېده چې غوښتل یې، په بهر کې په زړه پورې ژوند.»

جون په مياشت کې د کوټې په ښار کې وشوه، يوه ځانمرگي په هغه بس چې يوه ښوونځي ته يې څلوېښت تنه نجونې وړلې چاودنه کړې وه. څوارلس يې وژل شوې وې. وروسته يې په روغتون کې په ځينو نرسانو ډزې کړې وې.

يوازې طالبان نه دي چې د ماشومانو ژوند اخلي، کله هم يې پيلوټه الوتکې، کله جگړې او کله هم د لوړې له لاسه وژل کېږي. داسې وخت هم راځي چې خپله د کورنۍ له خوا قرباني کېږي. د جون په مياشت کې زما دوې همزولې د سوات په شمال گلگت کې وژل شوې وې. دوی د خپلې گدا يوه وېديو چې ټکري او د سيمې دوديزې جامې يې اغوستې وې په باران کې ډکه کړې او بيا يې انټرنېټ ته پورته کړې وه، ويل کېدل چې وروڼو يې وژلې وې.

اوس سوات تر نورو سيمو يو څه آرام ښکاري خو له طالبانو څخه د ظاهري پاکونې څلور کاله وروسته هم هلته نظامي ځواکونه ليدل کېږي. فضل الله يې تر اوسه نه دی نيولی او زموږ گاډی چلوونکی تر اوسه په کور کې بندي دی. زموږ دره چې يو وخت د سيلانيانو د مېلې ځای و اوس په يوه وپروونکې سيمه بدله شوې. هوټلونه او د لاسي صنايعو پلورنځي اوس له خلکو تش دي او بيا به ژر سيلانيان ور نه شي.

د تېر کال راهيسې مې ډېر ځايونه ليدلي دي خو تر اوسه مې خپله سيمه راته د نړۍ تر ټولو ښکلې ده. په اصل کې نه پوهېږم چې هغه ځای به د دويم ځل لپاره څه وخت ووينم، خو باور لرم دا کار به هم وشي. کله هم د ام د هغې زړې په اړه چې په باغچه کې مې کرلی و فکر کوم. له ځانه سره واييم که څوک هغې ته اوبه ورکړي په راتلونکي کې به يې هلکان او نجونې مېوه وخوري.

نن مې ځان ته په هنداره کې وکتل او د يوې لحظې لپاره په فکر کې لارم. يو ځل مې له خدای^(ع) څخه غوښتي وو چې يو يا دوه انچه مې قد لوړ کړي خو هغه د آسمان په کچه لوړه کړم. دومره چې نور مې ځان اندازه کوی نه شم. له همدې امله مې کومه ژمه چې له الله^(ع) سره کړې وه وفا وکړه او سل رکعت نفل لمونځ مې وکړ.

ورسپړې.»

د پلار خبره سمه ده. زه غواړم هر څه په ښه توگه زده کړم او د پوهې په وسلې سره ځان مجهز کړم. هغه وخت کولای شم د خپلې موخې لپاره مې په ډېر قدرت سره مبارزه وکړم.

نن ورځ مور ټول پوهېږو چې زده کړه د انسان له لومړنيو اړتياوو څخه ده. نه يوازې په لويديز کې بلکې اسلام هم بشر ته دا حق ورکړی دی. اسلام وايي ټول هلکان او نجونې بايد ښوونځي ته لاړې شي. په قرآن کریم کې ليکل شوي دي، خدای^(ع) له مور څخه غواړي چې د علم او پوهې په ترلاسه کولو کې هڅه وکړو. هغه له مور څخه غواړي پوه شو آسمان ولې شين دی او يا هم د ستورو او اقيانوسونو په اړه پوه شو. په دې پوهېږم چې دا يوه لويه مبارزه ده، په ټوله نړۍ کې اووه پنځوس ۵۷ ميليونه ماشومان ښوونځيو ته نه ځي چې دوه دېرش ۳۲ ميليونه يې نجونې دي. له بده مرغه پاکستان يو له هغو هېوادونو څخه دی چې د زده کړو وضعيت ډېر په کې خراب دی. ۵.۱ ميليونه ماشومان ښوونځيو ته نه ځي، سره له دې چې زموږ په اساسي قانون کې ليکل شوي دي چې ټول ماشومان د زده کړو حق لري. د ۵۰ ميليونو په شاوخوا لويان مو بې زده کړو دي، د دې ډلې دوه پر درې برخه ښځې دي چې له ډلې څخه يې يوه زما خپله مور ده.

تر اوسه ډېرې نجونې وژل کېږي او ښوونځي الوزول کېږي. د مارچ په مياشت کې د کراچي په هغه ښوونځي چې مور ورغلي و حمله شوې. د ښوونځي د ډاليو ورکولو په وخت کې يې د لوبو د ډگر له لوري يو بم ور غورځولی و. په دې حمله کې د ښوونځي مدير عبدالرشيد وژل شوی او له آتو څخه تر لسو کلونو پورې زده کوونکي ټپيان شوي وو. کله چې دا خبر مور واورېد، له ځنډ پرته يې وژړل. ويې ويل: «زموږ زړه نه غواړي چې د اولادونو له سر څخه مو يو وېښته هم کم شي خو داسې کسان هم شته چې پر دوی حمله کړي آن چې دوی ته دا هم اهميت نه لري چې د حملې قربانيان يې هلکان دي.» يوه ډېره ټکان ورکوونکې حمله د

زه ملاله يم | ۳۲۵

زه ملاله يم | ۳۲۴

زه مې په خپل خدای^(ع) مينه يم. ټوله ورځ خبرې ورسره كوم او تل به يې مننه كوم.

خدای^(ع) ماته لوی مسولیتونه راکړي دي. زړه مې غواړي چې ټول انسانان په سوله او آرامۍ کې ژوند وکړي او ټولې نجونې او هلکان زده کړه وکړای شي. دا زما حق دی چې د خورلینو په څنگ کې مې په یوه چوکۍ کېښم او په آرامه مې خپل کتابونه ووايم. هیله مې دا ده چې د ټولو انسانانو په شونډو د خوښۍ موسکا په سترگو ووينم.

زه ملاله يم. نړۍ مې بدله شوې ده خو خپله مې هېڅ بدلون نه دی کړی.

د سوات او پاکستان مهمني پېښې

۱۹۴۷م د اگسټ څوارلسمه - د مسلمانانو د لومړي هېواد په توگه د پاکستان بنسټ اېښودل او د سوات شاهي ايالت له پاکستان سره يو ځای کېدل.

۱۹۴۷م - د پاکستان او هند لومړۍ جگړه.

۱۹۴۸م - د پاکستان د بنسټ اېښودونکي محمد علي جناح مړينه.

۱۹۵۱م - د پاکستان د لومړني لومړي وزير لياقت علي خان ترور.

۱۹۵۸م - د پاکستان په لومړۍ نظامي کودتا کې جنرال ايوب واکمن شو.

۱۹۶۵م - د پاکستان او هند دويمه جگړه.

۱۹۶۹م - سوات د شمال لويديز سرحدي ايالت برخه کېږي.

۱۹۷۰م - د پاکستان لومړۍ ملي ټاکنې وشوې.

۱۹۷۱م - د پاکستان او هند درېيمه جگړه، د پاکستان ختيز خپلواک کېږي او اوسنی بنگلېډېش ترې جوړېږي.

۱۹۷۱م - لياقت علي د پاکستان د لومړني لومړي وزير په توگه ټاکل کېږي.

۱۹۷۷م - جنرال ضياءالحق په يوه نظامي کودتا کې واک ته رسېږي.

۱۹۷۹م - دوالفقار علي بوټو اعدام شو او په افغانستان شوروي حمله وکړه.

۱۹۸۸م - جنرال ضياء او د پوځ لوړ پوړي افسران په يوه هوايي پېښه کې مړه شول، ټاکنې وشوې او بې نظيرې وگټلې چې په اسلامي نړۍ کې لومړنۍ

۲۰۰۹م - فضل الله اعلانوي چې په سوات کې دې د نجونو ټول ښوونځي وټرل شي، طالبان او د پاکستان دولت د سولې تړون کوي، کله چې طالبان سوات تر خپلې ولکې لاندې راولي د سولې تړون لغو کېږي او د پاکستان پوځ په سوات کې د طالبانو په ضد عمليات پيلوي.

۲۰۰۹م جولای - د پاکستان دولت وايي چې سوات يې د طالبانو له نفوذ څخه پاک کړی.

۲۰۰۹م ډسمبر - ولسمشر اوباما اعلان کوي چې افغانستان ته ۳۳ زره نور پوځيان هم لېږي چې په افغانستان کې د ناټو ټول سرتېري يو سل او څلوېښت زره کېږي.

۲۰۱۰م - په ټول پاکستان کې سېلاب د ۲ زره کسانو ژوند واخيست.

۲۰۱۱م - د پنجاب والي سلمان تاثیر ووژل شو، په اېټ آباد کې اسامه بن لادن ووژل شو، ملالې د پاکستان د سولې ملي جايزه ترلاسه کړه.

۲۰۱۲م د اکتوبر نهمه- په ملاله حمله وشوه.

۲۰۱۳م د مې مياشت - مشرف بيا راځي خو نيول کېږي. د طالبانو له تاوتريخوالي سره سره ټاکنې کېږي. نواز شريف د درېيم ځل لپاره لومړی وزير کېږي.

۲۰۱۳م - ملالې د خپلې شپاړسمې زېږد کليزې په ورځ په نيويارک کې ملگرو ملتونو ته په خطاب کې وويل چې ټولو ماشومانو ته د وړيا زده کړو حق ورکړي.

پای

لومړی وزير وه.

۱۹۸۹م - له افغانستان څخه د شوروي ځواکونو وتل.

۱۹۹۰م - بې نظير بوتو بې واکه کېږي.

۱۹۹۱م - نواز شريف لومړی وزير شو.

۱۹۹۳م - پوځ نواز شريف استعفا ته اړ ويست، او د بې نظيرې دويم دولت په کار پيل وکړ.

۱۹۹۶م - په کابل کې طالبان واک ته ورسېدل.

۱۹۹۶م - بې نظيره دويم ځلې بې واکه شوه.

۱۹۹۷م - د نواز شريف دويم دولت په کار پيل وکړ.

۱۹۹۸م - هندوستان او پاکستان هسته يي آزمويښت وکړي.

۱۹۹۹م - بې نظير بوتو او خاوند يې آصف علي زرداري په فساد محکوم کېږي، بې نظيره تبعيد کېږي او زرداري بند ته لېږل کېږي او د يوې کودتا په پايله کې پرويز مشرف واک ته رسېږي.

۲۰۰۱م - د القاعده له خوا په نړيوال سوداگريز مرکز او پنتاگون حمله کېږي. د امريکا له لوري په افغانستان بمبار پيلېږي. د طالبانو دولت ډنگېږي او اسامه بن لادن پاکستان ته تښتي.

۲۰۰۴م - د پاکستان پوځ په قبايلو کې د طالبانو په ضد عمليات پيلوي. په پاکستان د امريکا د بې پيلوټه الوتکو لومړی حمله او د زرداري تبعيد.

۲۰۰۵م - په سوات کې د مولانا فضل الله له خوا د ملا راډيو جوړول، په پاکستان کې لويه زلزله چې په پايله کې يې اويا زره کسان ووژل شول.

۲۰۰۷م - په اسلام آباد کې په لال مسجد د پوځ له لوري حمله، بې نظير بوتو بيا پاکستان ته راځي، فضل الله اسلامي محکمې جوړوي، مشرف خپل ځواکونه سوات ته لېږي، په پاکستان کې د طالبانو رامنځ ته کېدل او د بې نظيرې وژل.

۲۰۰۷م - په ټول سوات کې د طالبانو واک ته رسېدل.

۲۰۰۸م - زرداري ولسمشر او مشرف تبعيد کېږي.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**